

370.415

W 1337

จ.2

การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย
ของนักเรียนประถมศึกษา

ปริญญานิพนธ์

ของ

พรรชัย หนูแก้ว

370 ส.ย. 2541

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2541
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๑๓๑๒

B 30734

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขุภักดิ์ สาขา
การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ๕/๖๖ ๔/๗๕๕๕..... ประธาน

(ศาสตราจารย์ ดร. สำเริง บุญเรืองรัตน์)

..... ๔/๗๕๕๕..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

..... ๔/๗๕๕๕..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง)

คณะกรรมการสอบ

..... ๕/๖๖ ๔/๗๕๕๕..... ประธาน

(ศาสตราจารย์ ดร. สำเริง บุญเรืองรัตน์)

..... ๔/๗๕๕๕..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

..... ๔/๗๕๕๕..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง)

..... ๔/๗๕๕๕..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ดร. ชุติศักดิ์ ชัมภลิต)

..... ๔/๗๕๕๕..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ดร. บุญลือ ทองอยู่)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขุภักดิ์ สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

..... ๔/๗๕๕๕..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่ 12 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2541

งานวิจัยที่ได้รับการอุดหนุน

จาก

Professor and Mrs. Egelston Scholarship

และ

ทุนงบประมาณแผ่นดิน

ประกาศคุณูปการ

ความสำเร็จของการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ท่านแรกที่ผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง คือ ศาสตราจารย์ ดร. สำเริง บุญเรืองรัตน์ ที่กรุณาว่าเป็นประธานคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ซึ่งต้องคอยให้คำแนะนำปรึกษาด้วยความเสียสละและอดทน และนอกเหนือจากการทำปริญญานิพนธ์แล้วท่านยังให้ความรู้และรูปแบบที่ดีของการทำงาน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง ที่กรุณาเป็นกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ซึ่งนอกจากท่านได้สอนความรู้หรือให้คำปรึกษาที่ทรงคุณค่ายิ่งแล้ว ท่านยังคอยปลุกฝังเพื่อให้ผู้วิจัยรู้จัก “ทำงานวิจัย” ด้วยวิธีการของ “นักวิจัย” ซึ่งผู้วิจัยยังไม่เคยเรียนรู้จากที่ไหนมาก่อน

ขอขอบพระคุณ ดร. ชูศักดิ์ ชัมภลลิขิต และ ดร. บุญลือ ทองอยู่ ที่ท่านได้มาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการเป็นกรรมการสอบปากเปล่า ทำให้ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาอย่างสมบูรณ์ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุษฎ์บัณฑิต

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ กับสิ่งดีงามนานัปการเกินกว่าจะบรรยายได้ ซึ่งผู้วิจัยขอสำนึกในความกรุณาและต้องระลึกในความทรงจำตลอดไป

ขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร ครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกระนวน และศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้องสำหรับความตั้งใจจริงในการให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ และขอขอบใจนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังต้องขอขอบคุณครูผู้ช่วยวิจัยที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาของการทดลองใช้หลักสูตร

อีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องกล่าวขอบคุณในที่นี้ คือ เพื่อนนิสิตปริญญาเอกสาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรทุกคนที่มีความปรารถนาดี คอยสนับสนุน และให้กำลังใจสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณวราชนัย บุญธิมา และคุณวิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล ที่ถึงแม้จะมีภาระงานอยู่อย่างล้นพ้นแล้ว แต่ก็สามารถให้ความช่วยเหลือได้ทุกครั้งตามที่ผู้วิจัยต้องการ

ท้ายสุดนี้ บุคคลที่อยู่เบื้องหลังของการทำวิจัยทุกขั้นตอน เป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทรให้ความรัก กำลังใจ การสนับสนุน และรอคอยความสำเร็จการศึกษาครั้งนี้อย่างใจจดใจจ่อ คือ คุณพรรณิ หนูแก้ว, ด.ช. ณัฐพล หนูแก้ว, ด.ช. ณัฐกร หนูแก้ว, คุณแม่ และทุกคนในครอบครัวของผู้วิจัยเอง จึงขอให้ความสำเร็จในการศึกษาของผู้วิจัยเป็นความสุขของครอบครัวร่วมกัน รวมถึงฝากความสุขไปให้คุณพ่อถึงแม้ท่านจะไม่มีวันรับรู้กับความสำเร็จครั้งนี้ก็ตาม

พรชัย หนูแก้ว

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดประสงค์ของการศึกษา	8
ความสำคัญของการศึกษา	8
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
ก. แนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับ พฤติกรรมประชาธิปไตย	11
1. ความหมายของประชาธิปไตย	11
2. ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับการศึกษา	13
3. หลักการของประชาธิปไตย	19
4. พฤติกรรมประชาธิปไตย	20
ข. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักสูตร	31
1. แนวคิดพื้นฐานของการบูรณาการหลักสูตร	31
2. ความหมายของการบูรณาการ	32
3. ความสำคัญของบูรณาการ	33
4. ประเภทของบูรณาการ	35
5. วิธีบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกน	38
ค. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร	41
ก. แนวคิดด้านปรัชญาการศึกษา	41
ข. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร	42
1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน	44
2. การร่างหลักสูตร	46
2.1 หลักการของหลักสูตร	48
2.2 จุดมุ่งหมาย	48
2.3 เนื้อหา	48
ก. ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์	48
ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮาร์ด (Hard)	49

ค. ทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญา	51
2.4 สื่อการเรียนการสอน	56
2.5 กิจกรรมการเรียนการสอน	58
ก. ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล	58
ข. ทฤษฎีการกระทำจางค่านิยม	60
ค. วิธีการแก้ปัญหา	62
2.6 การวัดและการประเมินผล 1	64
ก. ความหมายของการสังเกต	65
ข. หลักในการสังเกต	65
ค. การบันทึกพฤติกรรม	66
3. การประเมินหลักสูตร	67
3.1 แนวคิดในการประเมินหลักสูตร	67
3.2 ประเภทของการประเมินหลักสูตร	68
3.3 รูปแบบการประเมินที่ใช้ในการศึกษา	68
3.4 การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย	71
ง. กรอบความคิดในการวิจัย	74
3 วิธีดำเนินการวิจัย	77
ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน	79
ก. แหล่งที่ใช้ในการสำรวจข้อมูล	79
ข. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	79
ค. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	81
ง. การเก็บรวบรวมข้อมูล	85
ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร	87
1. การเขียนโครงร่างหลักสูตร	87
2. การประเมินโครงร่างหลักสูตร	87
2.1 จุดประสงค์ของการประเมิน	87
2.2 ผู้ประเมินโครงร่างหลักสูตร	88
2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน	88
2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	89
2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	89

บทที่	หน้า
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร	90
1. วัตถุประสงค์ของการทดลอง	90
2. แบบแผนการทดลอง	90
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	91
4. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง	92
5. ระยะเวลาในการทดลอง	94
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	94
7. เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิภาพของหลักสูตร	95
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร	95
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	96
1. ผลการเก็บข้อมูลพื้นฐาน	96
2. ผลการร่างหลักสูตร	98
3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร	100
4. การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร	118
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	120
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	120
หลักการพัฒนาหลักสูตร	120
วิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตร	121
อภิปรายผล	122
ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	129
ภาคผนวก	148

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ นักการศึกษาไทย และนักการศึกษาต่างประเทศ	29
2	พฤติกรรมซึ่งพฤติกรรมที่ต้องวัดและแหล่งข้อมูลของพฤติกรรมประชาธิปไตย ...	72
3	จำนวนผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนจำแนกตามกลุ่มและโรงเรียนที่เป็น กลุ่มตัวอย่าง	80
4	ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q_3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ ที่ 1 (Q_1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) ของพฤติกรรม ประชาธิปไตยจากการทำเคลฟายรอบที่ 2	96
5	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและดัชนีความสอดคล้องแต่ละองค์ประกอบ ของหลักสูตร	100
6	สถิติพื้นฐานพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตรของ โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	101
7	สถิติพื้นฐานพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตรของ โรงเรียนบ้านหนองโก	102
8	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลองและหลังทดลองใช้หลักสูตร ในระดับโรงเรียน และระดับห้องเรียนของแต่ละโรงเรียน	103
9	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับก่อนทดลองใช้หลักสูตรของ โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	104
10	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยก่อนการทดลองใช้หลักสูตร ของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	104
11	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยก่อนทดลองใช้ หลักสูตรของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	105
12	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับก่อนทดลองใช้หลักสูตร ของโรงเรียนบ้านหนองโก	106
13	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยก่อนทดลองใช้หลักสูตร ของโรงเรียนบ้านหนองโก	106
14	ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยก่อนทดลองใช้ หลักสูตรของโรงเรียนบ้านหนองโก	107

15 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับหลังทดลองใช้หลักสูตร ของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	108
16 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยหลังทดลองใช้หลักสูตร ของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	108
17 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยหลังทดลองใช้ หลักสูตรของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	109
18 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับหลังทดลองใช้หลักสูตรของ โรงเรียนบ้านหนองโก	110
19 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยหลังการทดลองใช้หลักสูตร ของโรงเรียนบ้านหนองโก	110
20 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยหลังการทดลอง ใช้หลักสูตรของโรงเรียนบ้านหนองโก	111
21 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลอง ใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุม โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	112
22 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลัง ทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลอง โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น	113
23 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้ หลักสูตรของกลุ่มควบคุม โรงเรียนบ้านหนองโก	114
24 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้ หลักสูตรของกลุ่มทดลอง โรงเรียนบ้านหนองโก	115
25 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุมจำแนกตามโรงเรียนและเวลาในการทดลองใช้หลักสูตร	116
26 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยเปรียบเทียบระหว่างก่อนทดลองและหลัง ทดลองใช้หลักสูตรจำแนกตามโรงเรียนและกลุ่มนักเรียนของแต่ละโรงเรียน	117
27 จำนวนและร้อยละของนักเรียน ผู้บริหาร (บ.) ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ (ศน.) ที่ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	244
28 ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) จากการทำเดลฟายรอบที่ 1	257
29 ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) จากการทำเดลฟายรอบที่ 2	258

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แบบจำลองเชิงทฤษฎีบุคลิกภาพประชาธิปไตยของสันติ สุขทรัพย์	21
2 ความสัมพันธ์ของคนในสังคมประชาธิปไตย	24
3 ความสัมพันธ์ของกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ กับพฤติกรรมประชาธิปไตย	55
4 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางการศึกษาตามแนวคิดของไทเลอร์	69
5* กรอบความคิดในการวิจัย	75
6 แสดงขั้นตอนในการวิจัย	76
7 ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย ของนักเรียนประถมศึกษา	78

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ใช้หลักการยอมรับเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญ มีทั้งประชาธิปไตยทางตรงที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีส่วนในการใช้อำนาจอธิปไตย อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหารด้วยตนเองโดยตรง ซึ่งพบในสมัยกรีกโบราณ (วิชฌุ เครื่องาม. 2536 : 36 ; เสน่ห์ จามริก. 2535 : 47 ; ปรีชา สุวรรณทัต. 2534 : 7) และประชาธิปไตยทางอ้อม หรือที่เรียกกันว่า การใช้อำนาจอธิปไตยทางอ้อม (ไพโรจน์ โตเทศ. 2536 : 5) โดยให้ตัวแทนของประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองแทน

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นเวลากว่า 60 ปีแล้ว แต่ก็พัฒนาไปอย่างเชื่องช้าหรือน้อยมาก (อนันต์ อนันตกุล. 2536 : 24 ; สายไหม จนกลศึก และคณะ. 2536 : 56) สาเหตุประการหนึ่งเนื่องมาจากคนไทยบางกลุ่มยังมีพฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ของตนเอง จนเป็นสาเหตุให้มีเผด็จการด้วยอาวุธ และนำไปสู่การเกิด “วงจรอุบาทว์ทางการเมือง” ขึ้นได้อย่างง่ายดาย (ป๋วย อึ๊งภากรณ์. 2537 : 15) เช่น หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับหนึ่งก็ให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้น เมื่อได้ผู้แทนราษฎรแล้ว แทนที่ผู้แทนราษฎรนั้นจะทำหน้าที่เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม กลับมีพฤติกรรมที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวก เกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองอย่างรุนแรงจนเกิดการทำรัฐประหาร ด้วยการอ้างสาเหตุเพื่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นเหตุผลสำคัญ หลังจากยึดอำนาจด้วยการล้มรัฐบาลแล้วก็ร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว จัดตั้งรัฐบาลรักษาการและให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นอีก หลังจากได้ผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งแล้วผู้แทนราษฎรเหล่านั้นมักจะแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเอง ญาติพี่น้อง พรรคพวก หรือผู้สนับสนุนการหาเสียงในเขตเลือกตั้งของตน มีการแย่งชิงอำนาจเพื่อให้ตนสามารถกอบโกยผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ และนำไปสู่การเกิดรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจการปกครองอีก จนกลายเป็นวงจรทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในประวัติศาสตร์ด้านการเมืองและการปกครองของไทย (วราพิทย์ มีมาก. 2537 : 47 ; เบญจกุล มะกะระวัช. 2535 : 7 ; สมบูรณ์ สุขสำราญ. 2535 : 30-31)

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวเนื่องมาจากคนไทยบางส่วนยังมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อผู้อื่น ชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวมอยู่ (บรรจง ชูสกุลชาติ. 2537 : 26 ; หอม กลายานนท์. 2531 : 40 - 42 ; สุนทร จันทรวร. 2530 : 46) จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แนวโน้มของการขาดพฤติกรรมประชาธิปไตยของคนไทยเพิ่มมากขึ้น ทั้งในรูปของการล่วงละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น การรับผิดชอบงานและการประสานงานที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการไม่ยอมรับฟังข้อบกพร่องเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานของตนเองให้ดีขึ้น คนไทยจึงมักเกิดปัญหาในการอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันและการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะอยู่เสมอ (หอม กลายานนท์. 2531 : 42)

ในสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของโลกนั้น การมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของประชาธิปไตยของไทย เช่น พฤติกรรมการล่วงละเมิดดังกล่าวข้างต้นนั้นถือเป็นเรื่องน่าวิตกมาก เนื่องจากก่อให้เกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจ หรือความไม่มั่นคงทางการเมืองและการปกครองระดับประเทศ อีกทั้งยังสร้างความรู้สึกแตกแยกในสังคมไทย การสูญเสียงบประมาณในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง อีกทั้งยังส่งผลต่อภาพพจน์ที่ไม่ดีของประเทศไทยในสายตาของนานาชาติทั้งด้านการท่องเที่ยว หรือการต่อรองระดับประเทศอีกด้วย (อนันต์ อนันตกุล. 2536 : 24 - 30) ซึ่งรัฐจะต้องหาทางแก้ไขปัญหาด้านนี้อย่างรีบเร่งด้วยการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้คนไทยทุกคนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กในวัยเรียนได้มองเห็นทั้งผลเสียที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากขาดพฤติกรรมประชาธิปไตยและผลดีที่เกิดจากการมีพฤติกรรมประชาธิปไตย พร้อมกับหาแบบอย่างของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ดีสำหรับใช้ในการดำรงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตของเขาด้วย เมื่อนักเรียนเหล่านี้จบการศึกษาในระบบโรงเรียนและเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็จะได้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป (เอนก สิทธิประศาสน์. 2536 : 5)

การเมืองและการศึกษามีความสัมพันธ์กันมานานแล้ว เจลีย์ว บุรีภักดี (2532 : 58) กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการเมืองตามแนวคิดของเพลโต (Plato) ที่กล่าวไว้ว่า “รัฐเป็นอย่างไร โรงเรียนเป็นอย่างนั้น” และ “ถ้าท่านต้องการอะไรในรัฐ ก็บรรจุไว้ในโรงเรียน” แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการตามนโยบายของรัฐในการปกครองประเทศได้ จนเป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนถือเป็นสถาบันสำหรับสร้างรูปแบบเพื่อการพัฒนาคนและแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (Fullan and Miles. 1992 : 752 ; Grant. 1996 : 470) ดังนั้น เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองพื้นฐานที่จำเป็น เช่น หน้าที่พลเมืองของประชาชน (Civic) จึงเป็นเนื้อหาสำคัญที่โรงเรียนต้องนำมาใช้ในการจัดการศึกษา (Tyler. 1949 : 20) และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ต้องเน้นให้

เนื้อหาด้านการเมืองมีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาใน 3 ลักษณะ (ณัฐกร อ่วมบำรุง. 2537 : 121) คือ

1. บทบาทของการศึกษาด้านสังคมประกิตทางการเมืองการปกครอง. (Political Socialization) หมายถึงการศึกษาสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไรและตระหนักถึงบทบาท สิทธิ เสรีภาพ หรือหน้าที่ของตนเองตามควรแก่วัยได้

2. บทบาทของการศึกษาในการบูรณาการทางการเมือง เพื่อให้การจัดกิจกรรม ในโรงเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับเนื้อหาทางการเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อม

3. บทบาทของการศึกษาเพื่อสร้างผู้นำและบุคลากรทางการเมือง เน้นให้ผู้เรียน นำความรู้เรื่องการเมืองที่ศึกษาในโรงเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าความรู้ นั้นใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเมือง โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตย นั้น โรงเรียนหรือสถานศึกษา เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญซึ่งสามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม ให้การพัฒนาประชาธิปไตยบรรลุตามเป้าหมายได้ (วรพิทย์ มีมาก. 2537 : 54 ; ลีจิต ธีระวาทิน. 2539 : 21) อนันต์ อนันตกุล (2536 : 29 - 30) กล่าวถึงการพัฒนา ประชาธิปไตยกับการศึกษาว่า การศึกษาทำให้บุคคลมีทักษะ ความรู้สึก และบทบาทที่ตนเอง มีต่อระบบการเมืองทำให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองดีขึ้น รู้จักใช้สิทธิปัญญาและ เหตุผลในการใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองในทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยให้ได้ผลวิธีหนึ่งก็คือ การจัดกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้อะไรและการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน ดังนั้น โรงเรียนในฐานะที่เป็นสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งปลูกฝังและหล่อหลอม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านต่างๆให้กับเยาวชนของชาติ จึงควรเน้นการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่งของโรงเรียนเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เหมาะสมให้กับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เนื่องจากนักเรียนวัยนี้เป็นระยะแรกๆที่เริ่มมีความรู้สึกและ เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้เนื้อหาในสาขา นี้ (Easton and Hess. 1962 : 238) นักเรียนจึงสมควรได้รับการปลูกฝังความรู้เรื่อง ประชาธิปไตยที่ถูกต้องทั้งในและนอกห้องเรียน (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536 : 74) เพื่อใช้ ความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม และการมีบทบาททางการเมืองที่เหมาะสม ในอนาคตด้วย (Ava. 1995 : 348)

การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนประถมศึกษามีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเมือง และการปกครองกิจกรรมหนึ่งคือกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมนี้จัดตั้งขึ้น

มาเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจของประชาธิปไตยทั่วๆ ไป รวมถึงเนื้อหาที่นำไปสู่การปลูกฝัง
 เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
 แห่งชาติ. 2536 : 18) ซึ่งกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาที่ผ่าน
 มานั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 1 - 2) เริ่มมีแนวคิด
 ในการทดลองจัดกิจกรรมครั้งแรกตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 เมื่อหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด
 เพชรบุรี ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรีขณะนั้น ได้ทดลองจัดกิจกรรมการเรียน
 การสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น ปรากฏว่าประสบความสำเร็จ
 เป็นอย่างดีหลายโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนบ้านพุ่มวง (โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 13)
 อำเภอเขาชัยย้อย ซึ่งใช้กระบวนการกลุ่มและเน้นให้นักเรียนมีบทบาททั้งในการสอนและฝึกวินัย
 กันเอง เช่น วินัยในการเข้าแถว การเดินแถว การรับประทานอาหาร เป็นต้น ส่วนกิจกรรมการ
 เรียนการสอนนั้น ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แนะนำให้นักเรียนแต่ละกลุ่มค้นคว้าความรู้จากห้อง
 สมุด แล้วสรุปและรายงานผลการค้นคว้าหน้าชั้นเรียนเพื่อให้กลุ่มอื่นๆ ตั้งคำถาม จึงเป็น
 การจัดกิจกรรมเพื่อฝึกความสามารถในการอ่าน รายงานผล และแสดงความคิดเห็นควบคู่กัน
 ไป (สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์. 2525 : 153 ; สุภักดี อนุกุล. 2527 : 69) แนวคิด
 เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาจึงได้แพร่หลายไปสู่
 นักการศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูจากหลายจังหวัดได้มาดูงานที่
 โรงเรียนบ้านพุ่มวง แล้วนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่จากการติดตามผลพบว่า โรงเรียน
 ที่มาดูงานส่วนมากจะนำแนวคิดที่ได้ไปสร้างรูปแบบประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น การจัดห้อง
 ประชาธิปไตย การตั้งสถานักเรียน เป็นต้น ในลักษณะของการลอกเลียนแบบทั้งหมดจาก
 ตัวอย่างที่ได้เห็นมามากกว่าการหาวิธีที่จะพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรม
 เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ซึ่งปัญหาจากคำเนิงานส่วนนี้ พบว่า ครู
 ผู้สอนขาดความรู้ ทักษะในการจัดกิจกรรมนักเรียน เนื่องจากขาดหลักสูตรที่ใช้เป็นแนวในการ
 ดำเนินงาน ทำให้มองไม่เห็นประโยชน์ของกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ในส่วนของ
 ประธานนักเรียนก็ยังขาดความรู้ ความสามารถในการทำตามบทบาทที่ตนเองได้รับมอบหมาย
 อีกทั้งการยอมรับจากเพื่อนนักเรียนและครูยังมีน้อยอยู่ (จวงจันทร์ พวงจันทร์แดง. 2526 ;
 วิไลรักษ์ ยัมแดง. 2527) การพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควรตามที่
 ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

ในปีการศึกษา 2527 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้
 สำรวจ โรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน พบว่า มีโรงเรียนที่ริเริ่มจัด
 กิจกรรมประชาธิปไตยมากกว่า 4,000 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนก็มีรูปแบบของการจัดที่
 แตกต่างกันไป สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพิจารณาแล้วเห็นว่า

หากปล่อยให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นไปโดยขาดแนวทางที่เหมาะสม อาจจะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี จึงจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น เพื่อจัดส่งไปให้โรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยต่อไป และกำหนดนโยบายให้คณะครูแต่ละโรงเรียนศึกษาคู่มือดังกล่าวร่วมกัน แล้วนำสาระที่ศึกษาได้มาปรับปรุง แก้ไข เพื่อหาวิธีดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละโรงเรียน แต่การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่ได้ผลมากนัก เนื่องจากผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนไม่มีหลักสูตร คู่มือครู แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือแหล่งความรู้ที่จะใช้สำหรับค้นคว้าเพื่อพัฒนาความสามารถ และทักษะในการวางแผนการดำเนินงานหรือการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนที่กำหนดไว้ในคู่มือครู จึงขาดความกระตือรือร้นและความรับผิดชอบในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย จนทำให้เกิดปัญหาด้านการดำเนินงานและการให้ความร่วมมือกันทั้งกับผู้บริหารและคณะครูผู้สอนด้วยกันเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2527 ; ฉวีวรรณ กฤษสินชัย. 2528 : ข - ค)

ต่อมาในปีการศึกษา 2528 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนระดับประถมศึกษาในสังกัดจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยตามแนวทางที่กำหนดไว้ในคู่มือครู ซึ่งกำหนดให้แต่ละโรงเรียนแต่งตั้งคณะครูขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อศึกษาคู่มืออย่างละเอียดและถ่ายทอดให้ครูคนอื่นในโรงเรียนทราบ จากนั้นก็ให้ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน สำหรับจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2536 : 134) การดำเนินงานดังกล่าวมีเป้าหมายให้การจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วและได้ผลดี จึงมอบหมายให้กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ เมื่อปีการศึกษา 2531 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โครงการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนและดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับผลการดำเนินงานหลังจากจัดกิจกรรมตามโครงการนี้ไปได้ระยะหนึ่งแล้ว พบว่า นักเรียนยังมีพฤติกรรมที่เป็นความผิดปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ได้แก่ พฤติกรรมที่ละเมิดต่อกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของโรงเรียนหรือของสังคม เช่น การตรงต่อเวลา การแต่งกาย การพูดกับครูหรือเพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง การช่วยกันรักษาทรัพย์สินของโรงเรียนหรือสาธารณสมบัติของส่วนรวม เป็นต้น (ประสานวงศ์ บุรณพิมพ์ และคนอื่นๆ. 2535 : 60 - 61 ; นงลักษณ์ ประเสริฐ และคนอื่นๆ. 2535 : 66 ; ฉัตรสุมณ พฤทธิปัญญา. 2536 : 36) และพบว่า

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดขอนแก่น ยังมีคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตย เช่น ค่านิยมของการเสียสละ การทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือการเห็นคุณค่าของ ความมีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น อยู่ในระดับต่ำ (กรมวิชาการ. 2538 : 30 - 35) แสดงว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนยังไม่ได้ผล จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ครูผู้สอน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันหาวิธีการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวของนักเรียนให้ดีขึ้น

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทที่โรงเรียนประถมศึกษาใช้ร่วมกันทั่วประเทศนั้น ถึงแม้จะมีคู่มือสำหรับ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนประถมศึกษา ก็ตาม กิจกรรมนั้นก็ไม่ใช่กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสอนประชาธิปไตยโดยเฉพาะ (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2536 : 2) แต่เป็นกิจกรรมที่ครูผู้สอนจะต้อง ดำเนินงานไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกกลุ่มประสบการณ์ที่ทำอยู่ตาม ปกติ ดังนั้น ในทางปฏิบัติเมื่อนำกิจกรรมตามโครงการนี้ไปดำเนินงานจริง ครูผู้สอนจะต้อง ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยไปพร้อมกับสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ จนผ่านจุดประสงค์การเรียนในกลุ่มประสบการณ์ที่ครูรับผิดชอบอยู่ การจัดกิจกรรมดังกล่าวจึง เป็นการเพิ่มภาระให้กับครูผู้สอนซึ่งมีทั้งงานประจำและงานสนับสนุนการสอนมากอยู่แล้ว เช่น งานธุรการ งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นต้น จนครูผู้สอนไม่มีเวลาทำกิจกรรมใดๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยได้ (สุชีพ อินทวิชัย. 2537 : 80) นอกจากนี้ยัง พบว่า เมื่อผู้บริหารและครูผู้สอนจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนตามที่กำหนดในคู่มือครู จะพบปัญหาในการเลือกเนื้อหาที่ใช้ในการสอนแต่ละครั้ง เช่น เมื่อครูจะสอนเพื่อให้นักเรียน บรรลุจุดประสงค์ในกลุ่มประสบการณ์ที่รับผิดชอบอยู่ ครูผู้สอนก็จะไปศึกษาคู่มือครูในกลุ่ม ประสบการณ์นั้น ซึ่งจะมีข้อเสนอแนะในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการสอนไว้ แล้ว แต่ถ้าจะนำข้อเสนอแนะเหล่านั้นมาใช้เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ไปพร้อมกันอีกจุดประสงค์หนึ่ง ครูก็จะพบปัญหาในเรื่องความเหมาะสม สอดคล้อง ของ เนื้อหา รวมทั้งปัญหาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการวัดและประเมินผลกับ จุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นพร้อมกันนั้นเสมอ (ศรีอุทัย กมุทชาติ. 2529 : ฉ ; วาดรี แอ่อ่วม. 2530 ; รัชนี้ พลารักษ์. 2532 : 147 ; ปรีดา รุ่งโรจน์. 2532 ; ชุ่ม อ่ำรุ่ง. 2533 : ง ; ยิ่ง ทศน์แก้ว. 2534 : 109) จากปัญหาทั้งจากสาเหตุความไม่ชัดเจนของ หลักสูตรที่ใช้ในกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนทั้งด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียน การสอน หรือการวัดและประเมินผล และจากสาเหตุที่ทำให้ครูผู้สอนเห็นว่าเป็นการเพิ่มภาระให้

กับตัวเองข้างต้นนั้น จึงทำให้โรงเรียนดำเนินงานตามกิจกรรมนี้ได้ไม่เต็มที่นัก ส่งผลให้พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนยังไม่บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยนั้น สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นกับแนวคิดทางการศึกษาที่แต่ละโรงเรียนใช้เป็นหลัก (วิมลพรรณ กลางมณี. 2536 : 57 ; ปิยรัตน์ ศรีสมบัติ. 2533 : 63 - 64) แต่การจัดกิจกรรมนั้นควรเริ่มจากการมีหลักสูตรที่ชัดเจน เพราะหลักสูตรถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา ช่วยให้ครูสามารถเลือกเนื้อหา สื่อการเรียน หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม (อุทัย บุญประเสริฐ. 2538 : 70 ; Marschalek. 1995 : 15) จนอาจกล่าวได้ว่า เมื่อเกิดปัญหาจากการนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรในระดับโรงเรียน การแก้ไขปัญหามุมหนึ่งก็คือการพัฒนาหลักสูตรให้มีความชัดเจนมากขึ้น พร้อมกับจัดเวลาสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลักสูตรกำหนดไว้อย่างเหมาะสมและเพียงพอที่จะทำให้ครูนำหลักสูตรนั้นไปใช้ได้โดยสะดวก (Goddard. 1995 : 259 ; Orion. 1993 : 326) ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการขึ้นมาใหม่นี้จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาจากการใช้หลักสูตรข้างต้นได้และยังเหมาะสมสำหรับการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนอีกด้วย เนื่องจาก การจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรลักษณะนี้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนตามทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget) ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮาร์ด (Hard) และทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญา อีกทั้งยังเป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากกลุ่มประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรซึ่งโรงเรียนต้องดำเนินการอยู่แล้ว จึงไม่เป็นการเพิ่มภาระให้กับครูผู้สอนแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพบว่า การนำเอาหลักสูตรแบบบูรณาการมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะช่วยให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะด้านจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยตามที่ครูต้องการได้ดีอีกด้วย (พรพิรุณ สันติวงศ์ และคนอื่นๆ. 2535 : 69 - 70 ; Roskos and Neuman. 1995 : 201 - 210)

จากสภาพของหลักสูตรที่ส่งผลให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตร สำหรับบูรณาการกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนขึ้นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อให้ครูผู้สอนนำไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมลักษณะความเป็นประชาธิปไตยของนักเรียนซึ่งผู้วิจัยมุ่งหวังว่า จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีพฤติกรรมประชาธิปไตยตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดีขึ้น

จุดประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยหลักการของการบูรณาการกิจกรรมและเนื้อหาวิชาจากกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้ นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย ดังนี้

1. ด้านการยอมรับ
 - 1.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง
 - 1.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม
2. ด้านสามัคคีธรรม
 - 2.1 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย
 - 2.2 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน
3. ด้านปัญญาธรรม
 - 3.1 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล
 - 3.2 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ทำให้ได้หลักสูตรการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งพัฒนาจากความสัมพันธ์ของโครงสร้างหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ในหลักสูตรสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา จึงเป็นการจูงใจให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมการเรียน ส่งผลให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ดีขึ้น ผู้บริหารหรือครูผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมสำหรับส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนได้

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้สำหรับการเขียนโครงร่างหลักสูตรนั้นส่วนหนึ่งมาจากความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่นที่ให้ข้อมูลตามสภาพจริงของโรงเรียนและชุมชนที่ทำการอยู่ และข้อมูลส่วนหนึ่งยึดตามโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จาก 4 กลุ่ม

ประสบการณ์ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการจัดทำหลักสูตรสำหรับใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การร่างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

2. หลักสูตรแบบบูรณาการ หมายถึง หลักสูตรที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนแบบใช้หัวเรื่องเป็นแกน เป็นวิธีที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้มีความสัมพันธ์กันทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และสัมพันธ์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

3. พฤติกรรมประชาธิปไตย หมายถึง พฤติกรรมที่ประกอบด้วยพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์ มีการปฏิบัติตามข้อตกลง และการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม ด้านสามัคคีธรรม มีการร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย และการร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน และด้านปัญญารวม มีการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล และการยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง พฤติกรรมประชาธิปไตยนี้ นิยามจากความหมายซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นักการศึกษาไทย และนักการศึกษาต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้สำหรับใช้เป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดขอนแก่นยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อกำหนดเป็นจุดประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่สามารถสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนได้ และแบ่งเนื้อหาที่ศึกษาเพื่อนำเสนอเป็นลำดับขั้น ดังนี้

ก. แนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับพฤติกรรมประชาธิปไตย
ศึกษาความหมายของประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ของประชาธิปไตยกับการศึกษา หลักการของประชาธิปไตย และพฤติกรรมประชาธิปไตย

ข. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบูรณาการหลักสูตร
ศึกษาแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร ความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบูรณาการ และวิธีบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกน

ค. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร
ศึกษาแนวคิดด้านปรัชญาการศึกษา ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วยการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การร่างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินผล และปรับปรุงหลักสูตร

ง. กรอบความคิดในการวิจัย
เป็นการสรุปแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางของผู้วิจัยในการพัฒนาหลักสูตร

เนื้อหาของแต่ละหัวข้อข้างต้น ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรที่ต้องการศึกษาเท่านั้น แต่ละหัวข้อมีสาระ ดังนี้

ก. แนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับ พฤติกรรมประชาธิปไตย

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ประกอบด้วย ความหมายของประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ของประชาธิปไตยกับการศึกษา หลักการของประชาธิปไตย และพฤติกรรมประชาธิปไตย

1. ความหมายของประชาธิปไตย

“ประชาธิปไตย” เป็นคำที่มีกำเนิดมาจากภาษากรีกโบราณ มีความหมายถึงรูปแบบการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมของรัฐ และสร้างข้อตกลงของสังคมขึ้นมาใช้เอง (Charnow and Vallasi. 1993 : 743) สำหรับความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 502 - 503) ก็ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกัน คือ เป็นการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงส่วนใหญ่ของคนในสังคมเป็นหลัก ความหมายของประชาธิปไตยนี้ นักการปกครองและนักการศึกษาให้นิยามไว้ ดังนี้

1.1 ความหมายประชาธิปไตยของนักการปกครอง

ประเวศ วะสี (2534 : 6) และวิทยาลัยการปกครอง (2533 : 10) ให้ความหมายว่า เป็นการปกครองที่รัฐจะต้องรับรองการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อให้ใช้อำนาจอธิปไตย บริหาร และตุลาการได้อย่างมีประสิทธิภาพตามขอบเขตที่กฎ ระเบียบของสังคมกำหนดไว้

วิระยุทธ วิชัยโชติ (ม.ป.ป. : 116) กล่าวถึง “ประชาธิปไตย” ไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน มีการเปิดให้ประชาชนมีสิทธิ มีเสียงในการกำหนดนโยบาย และต้องส่งเสริมประชาชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อมุ่งประโยชน์ของส่วนรวม

ชูวงศ์ ฉายะบุตร (2535 : 3) และเอนก สิทธิประศาสน์ (2536 : 5 - 8) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นรูปแบบการปกครองที่นอกเหนือจากจะประกอบไปด้วยรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง และมีการเลือกตั้งแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะต้องมีส่วนร่วมและเข้าใจการปกครองนี้ด้วย ทั้งในด้านการสร้างข้อตกลง ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ ต่างๆของสังคม รวมถึงการประพฤติดนในชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับข้อตกลงที่กำหนดขึ้นใช้ในสังคมนั้นด้วย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523 : 15 - 22 ; 2536 : 326) ได้ให้ความหมายไว้ว่า อาจเป็นรูปแบบการปกครองที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง หรือเป็นวิถีชีวิตของประชาชนที่เคารพสิทธิและความเสมอภาคซึ่งกันและกัน มีเหตุผลและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความเป็นธรรม

สมบุรณ์ สุขสำราญ (2538 : 147) กล่าวถึงประชาธิปไตยในลักษณะของกิจกรรมของคนในสังคมว่า จะต้องเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และเมื่อมีข้อขัดแย้งก็สามารถตกลงกันได้ด้วยสันติวิธี

อาร์เธอร์ (Arthur. 1992 : xi) และเบอร์ทรานด์ (Bertrand. 1991 : 15) กล่าวถึงความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นแนวคิดที่รัฐบาลไม่เพียงแต่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองเท่านั้น แต่ต้องยอมรับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล รวมถึงความถูกต้องและชอบธรรมในการกระจายโอกาสและรายได้ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนที่มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองทุกคนด้วยความเสมอภาค

1.2 ความหมายประชาธิปไตยของนักการศึกษา

สาโรช บัวศรี (2520 : 66 - 68) แบ่งความหมายของประชาธิปไตยออกเป็น 3 ลักษณะ ที่เรียกว่า “องค์สามของประชาธิปไตย” คือ

1. ประชาธิปไตยในฐานะเป็นอุดมคติ หมายถึง การมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของมนุษย์

2. ประชาธิปไตยที่เป็นรูปแบบทางการเมือง และระเบียบวิธีของการปกครอง หมายถึง ระบอบการเมืองที่ถือว่าอำนาจมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ปกครองแทนเท่านั้น ประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้ใช้อำนาจแทนตนได้จากการเลือกตั้งที่กำหนดขึ้นในแต่ละวาระ

3. ประชาธิปไตยที่ถือเป็นชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพทั้งกายและวาจา ไม่ก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคมและช่วยกันทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม ตลอดจนรู้จักใช้สติปัญญา เหตุผล และความเฉลียวฉลาดในการแก้ไขปัญหาทั้งมวล

บรรจง ชูสกุลชาติ (2534 : 11) และกนก วงษ์ตระหง่าน (2528 : 53) ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้สอดคล้องกัน 3 ลักษณะ คือ

1. ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือระบอบการปกครองที่ประชาชนเลือกผู้แทนเข้ามามีส่วนร่วมและควบคุมการบริหารของรัฐบาลให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

2. ระบบสังคมประชาธิปไตย คือ ระบบที่สังคมปราศจากอภิสิทธิ์ชน บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมที่เหมาะสม ย่อมมีสิทธิในการเข้าดำรงตำแหน่งใดในสังคมได้อย่างเสรี ไม่มีอำนาจหรืออิทธิพลใดๆ ขัดขวางได้ อีกทั้งยังมีสิทธิ์ที่จะชอบหรือไม่ชอบ ทำหรือไม่ทำสิ่งที่ไม่ก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่น

3. วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย คือ แนวทางการดำเนินชีวิตที่มีหลักความเสมอภาคในสิทธิส่วนบุคคลและความมีขันติของบุคคลทุกระดับ รวมถึงเสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา หรือการเจรจาต่อรองบนพื้นฐานของเหตุผลที่ดี เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประโยชน์สุขแก่สังคม

จากนิยามทั้งหมดที่ได้กล่าวข้างต้น จึงสรุปเป็นความหมายของประชาธิปไตยเพื่อใช้ในการศึกษาได้ว่า เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมก็แสดงความคิดเห็นด้วยปัญญา เคารพกฎ ระเบียบและเสรีภาพส่วนบุคคล รู้จักใช้สิทธิในการแสดงเหตุผล หรือหาข้อยุติที่ดีจากเหตุผลของผู้อื่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนร่วมกันและใช้แก้ปัญหาด้วยสันติวิธี รวมถึงการรู้จักปรับปรุงงานและมีความรับผิดชอบเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ตาม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับการศึกษา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับการศึกษารังนี้ ประกอบด้วย แนวคิดในการปลูกฝังประชาธิปไตย และการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา มีสาระดังนี้

ก. แนวคิดในการปลูกฝังประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งอาจหมายถึงวิถีชีวิตของคนในสังคม ทั้งในด้านการรับฟังความคิดเห็น การเคารพในสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น และการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นต้น วิถีชีวิตข้างต้นก็ถือเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกระดับ ดังนั้น การเมืองจึงต้องมีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ลิขิต ชีวเวคิน. 2520 : 28 ; เอกมต สายจันทร์. 2523 : 4) และไม่ว่าการศึกษาจะอยู่ในสังคมการเมืองแบบใดก็ตาม จะต้องทำหน้าที่และมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมกับเนื้อหาทางด้านการเมืองเสมอ กล่าวคือ ถ้าการศึกษาพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณภาพแล้ว การเมืองในสังคมนั้นก็จะดำเนินไปได้ด้วยดี มีคุณภาพ และมีความมั่นคงสูง และเมื่อการเมืองมีคุณภาพสูงขึ้นไปได้ระดับหนึ่งก็จะนำไปสู่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงขึ้นตามไปด้วย กิจกรรมทางการเมืองจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของชาติ เพื่อการวางแผนด้านพัฒนาคนไว้สำหรับรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (เอกมต สายจันทร์. 2523 : 4 ; ณรงค์ พ่วงพิศ. 2534 : 16 ; สราวุธ คงศิริ และสมนึก แดงเจริญ. 2538 : 61)

จะเห็นว่าการเมืองและการศึกษามีความสัมพันธ์ในด้านสนับสนุนกันเสมอ ความสัมพันธ์ของการเมืองในสังคมประชาธิปไตยกับการศึกษาก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งผลการศึกษเกี่ยวกับความสัมพันธ์ดังกล่าว พบว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีบทบาทต่อการพัฒนา และมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยทั้งในสังคมระดับครอบครัว โรงเรียน ไปจนถึงสังคมระดับจังหวัด ภาค หรือระดับประเทศ ดังนั้น สิ่งที่นักการศึกษาต้องทำเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ ต้องเลือกเนื้อหาด้านคุณลักษณะของประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงหาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สะดวกต่อผู้บริหาร หรือครูผู้สอนในการนำไปปฏิบัติจริงในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์นั้นด้วย (วาทิตย์ มีมาก. 2537 : 54 ; Badral and Reigeluth. 1993 : 36)

นอกจากนั้น การปลูกฝังแนวความคิด เจตคติ และการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมในสังคมประชาธิปไตย จะต้องเริ่มเน้นกับเด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา เพราะนักเรียนวัยนี้สามารถเรียนรู้ประชาธิปไตยได้ง่ายและรวดเร็ว (สมพงษ์ พละสุรณ. 2535 : 17 ; ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์. 2536 : 38 - 40 ; อภิัญญา รัตนมงคลมาส. 2536 : 36 - 37) เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานที่ดีในวัยต่อไป ซึ่งทั้งโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่ทั้งด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้อง และการกระทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้นักเรียนเห็นและเกิดความเคยชินกับตัวแบบที่ดี จะได้เกิดการซึมซับ และการลอกเลียนจนเกิดเป็นพฤติกรรมประจำตัวตามแบบอย่างนั้นในที่สุด (สุนน อมรวิวัฒน์ และวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. 2535 : 47 ; สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. 2536 : 27 - 28)

จากแนวคิดข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่นำไปสู่การเกิดเป็นพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนนั้น สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน และการปลูกฝังนี้ควรเริ่มตั้งแต่เด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการเตรียมตัวที่ดี และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ต่อสังคมในอนาคตของเขาด้วย

ข. การเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้การศึกษาในระบบโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาทางการเมืองในด้านสังคมประกิตทางการเมือง (Political Socialization) หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ บทบาท และทัศนคติทางการเมืองในด้านการสร้างผู้นำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสังคม และบูรณาการด้านการเมืองให้เข้ากับสภาพจริงของสังคมนั้น จำเป็นต้องใช้หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการอบรม ปลูกฝัง และขัด

เกณฑ์ทางด้านการเมือง ด้วยการเลือกและบรรจุกิจกรรมการเรียนการสอนความรู้ทางการเมือง เพื่อให้ค่านิยมที่ดีทางการเมืองถ่ายทอดไปสู่นักเรียน กิจกรรมเหล่านั้นมีอยู่หลายลักษณะ เช่น การร้องเพลงชาติ การเคารพธงชาติ การฝึกระเบียบในการเดินแถว เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ ถ้านักเรียนได้ฝึกอย่างสม่ำเสมอก็จะนำไปสู่การเกิดค่านิยมที่ดีทางการเมือง จนเกิดเป็นนิสัย ประจำตัวและนำไปสู่ความรัก ความผูกพันรักต่อชุมชนและประเทศชาติในที่สุด (Hess and Torney. 1967 : 106 ; Massialas. 1972 : 2)

เฮสส์และทอร์นีย์ (Hess and Torney. 1967 : 91 - 92) กล่าวถึงการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กไว้ว่า มีอยู่ 4 แบบด้วยกัน คือ

1. แบบของการสั่งสม เป็นการเรียนรู้ที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ที่สะสมกันมา ซึ่งอาจได้จากการเรียนรู้โดยตรงจากหลักสูตรในโรงเรียน หรือประสบการณ์ทางอ้อมก็ได้
2. แบบของการถ่ายโยงระหว่างบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการถ่ายโยงความรู้หรือประสบการณ์จากคนที่เด็กสัมผัสด้วยอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ของเด็กเอง
3. แบบของการเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้ที่เด็กรับเอาโดยตรงจากคนที่เด็กมีความผูกพันด้วย เช่น ชอบแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเหมือนครู เป็นต้น
4. แบบพัฒนาการของความรู้ ความเข้าใจ เป็นการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของเด็ก เมื่อเด็กมีอายุขึ้น ก็จะสามารถเรียนรู้เรื่องการเมืองที่เป็นนามธรรมได้มากขึ้น

ส่วนเพียเจท์ (Piaget. 1947 : 153) นั้น ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนไว้ว่า เป็นขั้นตอนการพัฒนาบุคลิกภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ของเด็ก การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนี้จะเริ่มจากการสร้างแนวความคิดและความคาดหวังเป็นของตนเองกับระบบการเมืองหรือสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่ แล้วค่อยๆ สะสมประสบการณ์การเรียนรู้ทางการเมืองต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งการเรียนรู้ทางการเมืองนี้จะดำเนินไปตลอดชีวิตของตัวนักเรียนเอง แต่จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับอายุของนักเรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ จึงอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้เรื่องการเมืองของนักเรียนนั้น จะขึ้นอยู่กับกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับและจะพัฒนาไปตามอายุนั่นเอง สำหรับการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนตั้งแต่วัยก่อนประถมศึกษาถึงวัยประถมศึกษา (5 - 13 ปี) มีดังนี้

1. วัยเด็กตอนต้น (5 - 8 ปี) ในช่วงนี้เด็กจะเริ่มเรียนรู้การเมืองจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม นักเรียนจะรู้จักสัญลักษณ์แทนความเป็นชาติ เช่น ธงชาติ เพลงชาติ เป็นต้น ถือเป็นช่วงแรกของการเกิดความรู้สึกทางการเมือง ซึ่งเด็กวัยนี้จะเรียนรู้ได้เร็วมากแต่ความเข้าใจการเมืองไม่ลึกซึ้งมากนัก เช่น เด็กจะไม่เข้าใจว่าทำไมจึงต้องร้องเพลงชาติ เวลาร้องเพลง

ชาติทำไมทุกคนจึงต้องยืนตรง หรือทำไมจึงต้องเคารพธงชาติ เป็นต้น (Easton and Hess. 1962 : 131 - 132) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติต่อเรื่องการเมืองจึงต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป และควรดำเนินกิจกรรมไปพร้อมๆ กับการฝึกภาคปฏิบัติหรือภาคสนามนอกห้องเรียนที่สอดคล้องกับพัฒนาการด้านอื่นๆ ของเด็กวัยนี้ด้วย

2. วัยเด็กตอนปลาย (9 - 13 ปี) ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของเด็กในวัยนี้ เริ่มมีลักษณะคล้ายกับความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองของผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้ถือเป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้เรื่องการเมือง (Easton and Hess. 1962 : 237 - 238) เนื่องจากนักเรียนสามารถเข้าใจการเมืองที่มีลักษณะซับซ้อนมากขึ้น สามารถหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ทางการเมืองได้อย่างเป็นระบบ แยกแยะบทบาททางการเมืองทั้งของตนเองและผู้อื่นได้ อีกทั้งยังสามารถแสดงพฤติกรรมทางการเมืองให้สอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ หรือเจตคติทางการเมืองที่เขายึดถืออยู่ได้ เด็กวัยนี้จึงต้องได้รับการปลูกฝังเจตคติทางการเมืองที่ดี โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ครูต้องเน้นให้มากเป็นพิเศษ (Goldstien. 1972 : 14) ซึ่งอาจเกิดจากการปลูกฝังเจตคติที่ดีก่อน แล้วค่อยขัดเกลาเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 42 - 43) กล่าวถึงการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนระดับประถมศึกษาไว้ในทำนองเดียวกันว่า การปลูกฝังเพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นสิ่งที่มีความลำบากมาก เนื่องจากต้องพบกับปัญหาที่เกิดจากครูเจ้าของโครงการเองยังไม่เข้าใจโครงการมากนัก และปัญหาการดำเนินงานที่ทั้งครูผู้สอนและนักเรียนเองเคยชินอยู่ก่อนแล้ว แต่หลังจากการดำเนินงานตามโครงการไปได้ประมาณ 3 เดือน จะพบว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

ด้านคารวธรรม

นักเรียนจะเคารพและเชื่อฟังประธานนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประธานนักเรียนกล่าวตักเตือนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่นักเรียนและครูร่วมกันจัดตั้งขึ้น นักเรียนจะยกมือเมื่อต้องการพูด และจะพูดก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาต ไม่พูดแทรกแซงในขณะที่บุคคลอื่นกำลังพูดอยู่ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและมีการยาทในการฟังที่ดี รู้จักขออนุญาตก่อนเมื่อต้องการหยิบยืมสิ่งของ เครื่องใช้ของเพื่อนๆ รู้จักเข้าแถวเมื่อต้องการใช้บริการพร้อมๆ กันหลายๆ คน รู้จักแสดงความเคารพครู บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส และผู้ที่ควรเคารพทั่วๆ ไป รวมถึงรู้จักใช้วาจาที่สุภาพกับทุกคนได้

ด้านสามัคคีธรรม

นักเรียนสามารถปฏิบัติงานต่างๆ ร่วมกับเพื่อนในกลุ่มตามข้อตกลงของหมู่คณะ ได้ ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จแต่จะยังไม่คำนึงถึงคุณภาพของงานที่นักเรียนทุกคนร่วมมือกันทำ งานที่นักเรียนจะร่วมมือกันอย่างจริงจังในระยะนี้ ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับการเรียน เช่น ช่วยกันค้นคว้าหรือทำงานตามที่ครูกำหนด ช่วยกันทำงานศิลปะ งานเกษตร รวมถึงงานที่ต้องช่วยกันรับผิดชอบอื่นๆ เช่น ร่วมมือกันทำความสะอาดห้องเรียน บริเวณโรงเรียน นักเรียนจะเริ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมบ้าง เช่น การช่วยกันเปิด ปิด ประตู หน้าต่าง ห้องเรียน ปิดน้ำประปาที่มีคนเปิดทิ้งไว้ ไม่ทิ้งขยะในสถานที่ที่ไม่ควรทิ้ง ซึ่งในเรื่องที่กล่าวข้างต้นนี้ ครูจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

ด้านปัญญาวรรณ

นักเรียนสามารถใช้เหตุผลง่ายๆ ได้ ตั้งแต่การเลือกประธานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่ม การตั้งคำถามที่ดีสำหรับซักถามกลุ่มที่ออกไปรายงานหน้าชั้น นักเรียนจะถามคำถามที่ขึ้นต้นว่า ทำไม อย่างไร หรือเพราะเหตุไรได้มากขึ้น และการตอบคำถามต่างๆ ก็จะตอบด้วยเหตุผล แต่เป็นเหตุผลง่ายๆ รวมถึงรู้จักช่วยกันคิดแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียน

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมข้างต้น นักเรียนในระดับประถมต้นอาจเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย แต่นักเรียนประถมปลาย การเปลี่ยนแปลงจะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นช่วงที่นักเรียนสามารถรับรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เป็นรูปธรรมได้มากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวนั้นแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน (Adelson. 1965 : 12 - 15) คือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการเรียนรู้โดยตรงจากโรงเรียนหรือครอบครัวด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนนักเรียนด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 นักเรียนวัยนี้จะเริ่มเข้าใจแล้วว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการใช้เหตุผล การประนีประนอม เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่เกิดการยอมรับและความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนที่นักเรียนจะแสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการดำเนินชีวิตที่เขาต้องการ

การแสดงพฤติกรรมออกมานั้นต้องนำไปสู่การยอมรับและความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ สังคมจึงจะอยู่ได้ด้วยความสงบสุข จึงถือเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่ต้องปรับพฤติกรรมเข้าหากัน ซึ่งสอดคล้องกับวิธีอยู่ร่วมในสังคมตามหลักการของทฤษฎีความสัมพันธ์ (ทิสนา แชมมณี. 2522 : 16) มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความต้องการเชื่อมโยงกับผู้อื่น ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่ในสังคม ซึ่ง

นักเรียนจะมีการแสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อให้ตนเองเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้อื่น เป็นต้น

2. ความต้องการในการควบคุม หมายถึง ความต้องการที่จะควบคุมบุคคลอื่น ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปของการควบคุมผู้อื่นหรือถูกผู้อื่นควบคุม การควบคุมนี้จะต้องมีความสมดุลซึ่งกันและกัน เพื่อป้องกันไม่ให้แต่ละฝ่ายเกิดความรู้สึกว่า ต้องควบคุมหรือถูกควบคุมมากเกินไป

3. ความต้องการเป็นที่รักใคร่ของผู้อื่น หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อสร้างความรัก ความผูกพัน และความสนิทสนมต่อกัน

เนื่องจากนักเรียนต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในโรงเรียนอยู่เสมอ ทั้งในลักษณะของการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน การทำงานตามที่ได้รับมอบหมายหรือการแสดงความคิดเห็นต่างๆ นักเรียนจึงต้องสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา การจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้ร่วมมือกันทำงานนั้น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น เพื่อนร่วมชั้นเรียน เนื้อหาวิชาที่กำลังเรียนอยู่ เป็นต้น (Kandal. 1978 : 306 - 312) ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามหลักของทฤษฎีความสัมพันธ์ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536 : 42-43) ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ ความต้องการเชื่อมโยงกับผู้อื่นสอดคล้องกับพฤติกรรมด้านปัญญารวม ซึ่งเป็นการรู้จักใช้เหตุผลในการแสดงออกเพื่อให้คนอื่นยอมรับ ความต้องการในการควบคุม สอดคล้องกับพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมที่กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันและร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ และความต้องการเป็นที่รักของผู้อื่นสอดคล้องกับพฤติกรรมด้านคารวธรรม เป็นการสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความรักและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามแนวคิดของทฤษฎีความสัมพันธ์ ก็คือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน นั้นเอง

นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยนั้น ครูผู้สอนใช้เวลาประมาณ 10 สัปดาห์ นักเรียนระดับประถมศึกษาก็สามารถเรียนรู้และมีการปฏิบัติตนได้ (วิมลพรรณ กลางมณี. 2536 : 44 ; ปิยรัตน์ ศรีสมบัติ. 2533 : 46) ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมาจะอยู่ในรูปของการมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น การปฏิบัติตนในที่สาธารณะได้อย่างเหมาะสม (Holtzheimer. 1996 : 32) นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนวัยนี้สามารถเรียนรู้ถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนได้มากขึ้น รู้จักหาวิธีการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับนักเรียนที่มีความเห็นแตกต่างกันได้โดยไม่เกิดข้อขัดแย้งที่รุนแรงและขาดเหตุผลแต่อย่างใด (Rusch. 1993 : 51) ซึ่งความสามารถข้างต้นนั้น ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยมาก เพราะถ้านักเรียนมีความสามารถในการยอม

รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น หรือมีพัฒนาการด้านความสามารถในการแสดงความคิดเห็นจนเกิดเป็นนิสัยประจำตัวแล้ว จะทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยโดยด้านอื่นๆ ก้าวหน้าไปได้อย่างง่ายดาย (Cunningham. 1992 : 158)

จะเห็นว่าการเป็นสังคมประชาธิปไตยนั้น ไม่ใช่เพราะสังคมนั้นมีการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เพียงอย่างเดียว แต่การเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง พฤติกรรมการดำรงชีวิต หรือวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นจะต้องมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยด้วย ซึ่งพฤติกรรมประชาธิปไตยนี้สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้มีพื้นฐานที่ดีสำหรับการมีพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ดีในวัยผู้ใหญ่ต่อไป

3. หลักการของประชาธิปไตย

มีผู้รวบรวมสาระเกี่ยวกับหลักการของประชาธิปไตยไว้หลายคน การแบ่งหลักการนี้ยึดตามความหมายของ “ประชาธิปไตย” เป็นหลัก (สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. 2531. 5 - 8 ; ประหยัด พงษ์ทองคำ. 2531 : 12 - 15 ; 2532 : 3 - 5 ; ลีจิต ธีระเวคิน. 2533 : 157 - 159 ; นาวี รังสิวารักษ์. 2534 : 11 - 13 ; อัครเมศวร ทองนวล. 2535 : 59 - 62) ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ลักษณะ คือ หลักการประชาธิปไตยในฐานะเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง ระบบการเมืองและวิถีชีวิต สำหรับหลักการประชาธิปไตยในฐานะเป็นวิถีชีวิต มีรายละเอียด ดังนี้

หลักการประชาธิปไตยตามความหมายนี้ ถือว่า วิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในสังคมทำให้ระบบหรือรูปแบบการปกครองประสบความสำเร็จ กล่าวคือ สังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่ได้ผล แสดงว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมนั้นมีวิถีชีวิตเป็นไปตามครรลองของประชาธิปไตย การปกครองของสังคมใดจึงถือว่าเป็นภาพสะท้อนที่แท้จริงของวิถีชีวิตของผู้นั้นในสังคม ดังนั้น เมื่อประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับและปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตประจำวันตามหลักการแห่งประชาธิปไตย ย่อมทำให้สังคมนั้นเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หลักการที่สำคัญ มีดังนี้

ก. มีจิตใจสนับสนุนและต้องการการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากกว่าการปกครองระบอบอื่น

ข. มีความศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

ค. มีความเชื่อมั่นในความเสมอภาค รู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และใช้สิทธิ เสรีภาพของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม

ง. เคารพในกติกาของประชาธิปไตย และมีความผูกพันที่จะปฏิบัติตามกติกาที่กำหนดไว้นั้น

จ. วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ รู้จักประณีตระบอบและอดกลั้น
ต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกับความคิดเห็นของตนเอง

ฉ. มองโลกในแง่ดี และมีความไว้วางใจในบุคคลอื่น

ข. มีความสำนึกในหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีและดำเนินชีวิตอย่างอิสระภายใต้ขอบเขตของกฎ ระเบียบหรือข้อกำหนดของสังคม

ช. มีความสนใจที่จะเข้าไปร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

จากหลักการของประชาธิปไตยข้างต้นนั้น การที่จะเป็นสังคมประชาธิปไตย บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ต้องสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างการปกครองระบอบนี้กับการปกครองระบอบอื่นได้ และยังต้องมีการปฏิบัติตนที่เป็นประชาธิปไตยด้วย หมายถึง การนำความรู้ ความเข้าใจที่ทุกคนมีเกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มาเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมการแสดงออกในชีวิตประจำวันที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปกครองระบอบนี้ด้วย

4. พฤติกรรมประชาธิปไตย

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ศึกษาครั้งนี้ เป็นความหมายหนึ่งของ “ประชาธิปไตย” ในความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพฤติกรรมประชาธิปไตยที่จะศึกษาในรูปแบบจำลองเชิงทฤษฎีของนักเรียนที่มีพฤติกรรมประชาธิปไตย โดยแบ่งการศึกษออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ศึกษาทฤษฎีที่ใช้ในการกำหนดแบบจำลอง และรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาสรุปเพื่อกำหนดเป็นแบบจำลองเชิงทฤษฎีต่อไป

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทฤษฎีที่ใช้ในการกำหนดแบบจำลอง

ในการกำหนดแบบจำลองครั้งนี้ ผู้วิจัยยึดแนวคิดตามทฤษฎีของกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorist Theory) ซึ่งจะเน้นในเรื่องของพฤติกรรมมนุษย์ แล้วนำเอาพฤติกรรมนั้นมาอธิบายบุคลิกภาพและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล ทฤษฎีหนึ่งที่ยึดหลักการดังกล่าวได้แก่ ทฤษฎีการจัดบุคลิกภาพของไอแซก (Eysenck. 1970 : 13 - 15) ซึ่งแนวคิดของทฤษฎีนี้เชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ

ก. ระดับการตอบสนองเฉพาะอย่าง (SR : Special Response) พฤติกรรมระดับนี้อยู่ในรูปของการแสดงออก เช่น การตอบสนองต่อการทดสอบในการทดลอง การตอบสนองต่อประสบการณ์หรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น พฤติกรรมในระดับนี้จึงเป็นการแสดงออกภายนอกที่สามารถสังเกตเห็นได้

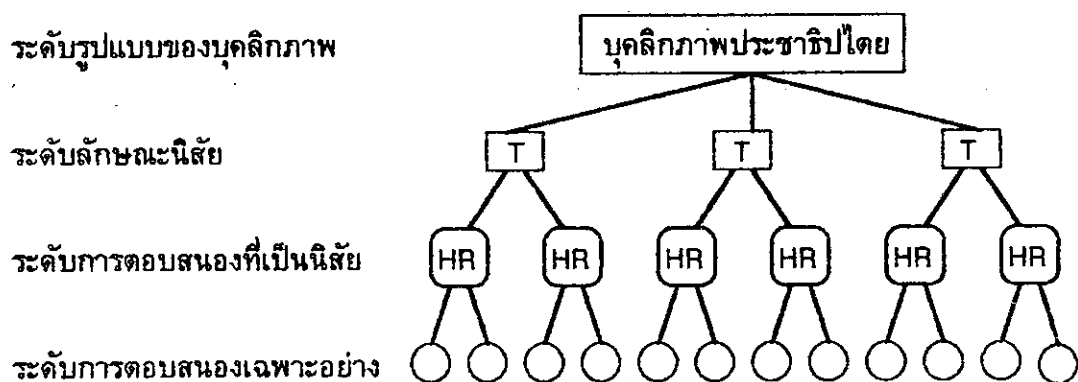

ข. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย (HR : Habitual Response) เป็นพฤติกรรม การตอบสนองเฉพาะอย่างที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดซ้ำอีกภายใต้เหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน เช่น เมื่อมีการทดสอบซ้ำในห้องเรียน นักเรียนจะตอบคำถามซ้ำกับการตอบในครั้งที่แล้ว หรือถ้าสถานการณ์ในชีวิตจริงเกิดขึ้นซ้ำอีก คนก็จะแสดงพฤติกรรมซ้ำกับแบบเดิม เป็นต้น การตอบสนองที่เป็นนิสัยนี้ ถือว่าเป็นการจัดระบบขั้นต่ำสุดของการตอบสนองเฉพาะอย่าง สามารถวัดได้ในรูปค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น เช่น วัดออกมาในรูปความน่าจะเป็นที่ พฤติกรรมจะเกิดขึ้นอย่างคงเส้นคงวาในสถานการณ์ที่เหมือนเดิม เป็นต้น

ค. ระดับลักษณะนิสัย (T : Traits) พฤติกรรมนี้เกิดขึ้นจากการจัดระบบของ การตอบสนองที่เป็นนิสัย เป็นตัวแปรที่ขึ้นอยู่กับสหสัมพันธ์ภายในที่สังเกตเห็นได้ของการ ตอบสนองที่เป็นนิสัยที่แตกต่างกันจำนวนหนึ่ง ซึ่งนักวิเคราะห์หองค์ประกอบเรียกพฤติกรรมนี้ ว่า องค์ประกอบกลุ่ม (Group Factor) เช่น ลักษณะนิสัยคือดิ่ง ไม่ยืดหยุ่น เป็นต้น

ง. ระดับรูปแบบของบุคลิกภาพ พฤติกรรมในระดับนี้มาจากการจัดระบบของ พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันหลายกลุ่มซึ่งจะขึ้นอยู่กับค่าสหสัมพันธ์ภายในที่ สังเกตเห็นได้ของลักษณะนิสัยกลุ่มนั้น

จะเห็นว่าแนวคิดในการจัดระบบบุคลิกภาพของไอแซงค์ (Eysenck) นี้ สามารถ อธิบายความสัมพันธ์ในการแสดงออกของพฤติกรรมออกเป็นขั้นตอนย่อยๆ ได้อย่างต่อเนื่อง จึงง่ายต่อการนำไปใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์และการวัดพฤติกรรมประชากริปโดยที่ต้องการ ศึกษา ดังเช่น สันติ สุขทรัพย์ (2528 : 39 - 44) ได้นำแนวคิดในการจัดระบบบุคลิกภาพ นี้มาศึกษาและกำหนดแบบจำลองเชิงทฤษฎีพฤติกรรมประชากริปโดยของนักเรียนระดับมัธยม ศึกษา ปรากฏว่า ได้แบบจำลองเชิงทฤษฎีดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 แบบจำลองเชิงทฤษฎีบุคลิกภาพประชากริปโดยของ สันติ สุขทรัพย์

แบบจำลองเชิงทฤษฎีข้างต้น กำหนดลักษณะนิสัยของผู้ที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยออกเป็น 3 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านกำหนดระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยไว้ ดังนี้

1. ลักษณะนิสัย 1 : (T1) การเคารพซึ่งกันและกัน
 - HR1 - การเคารพในความเสมอภาค
 - HR2 - การเคารพในสิทธิและเสรีภาพ
 - HR3 - การเคารพในความคิด การกระทำของตนเองและผู้อื่น
2. ลักษณะนิสัย 2 : (T2) การแบ่งปัน ร่วมมือและการประสานงานกัน
 - HR4 - การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ แบ่งปัน และประสานงานกัน
 - HR5 - การรับอาสาทำงานตามความสามารถ
 - HR6 - การทำตามมติของส่วนรวม
3. ลักษณะนิสัย 3 : (T3) การมีความเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญา
 - HR7 - การมีความละเอียด รอบคอบ
 - HR8 - การมีเหตุผล
 - HR9 - การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทำงาน

ธงชัย ลักคนสุวรรณ (2517 : 98 - 99) ก็ได้ศึกษาโครงสร้างของบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักศึกษาครูระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โดยใช้แนวคิดในการจัดระบบบุคลิกภาพของไอแซนค์ (Eysenck) เช่นเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า บุคลิกภาพประชาธิปไตยประกอบด้วยพฤติกรรมระดับลักษณะที่เป็นนิสัยและการตอบสนองที่เป็นนิสัย ดังนี้

1. ลักษณะนิสัย 1 : (T1) ความรับผิดชอบ
 - HR1 - การฝึกฝนความสำเร็จ
 - HR2 - การทำตามอุดมคติ
2. ลักษณะนิสัย 2 : (T2) ความใจกว้าง
 - HR3 - การยอมรับฟังผู้อื่น
 - HR4 - ความมีเหตุผล
3. ลักษณะนิสัย 3 : (T3) การคำนึงถึงผู้อื่น
 - HR5 - การมีน้ำใจต่อผู้อื่น
 - HR6 - การเชื่อมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย
4. ลักษณะนิสัย 4 : (T4) ความสามัคคี
 - HR7 - การเข้ามามีส่วนร่วม
 - HR8 - ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

5. ลักษณะนิสัย 5 : (T5) ความมีเอกลักษณ์ของตัวเอง
 - HR9 - ความสมบูรณ์มั่นคงแห่งตน
 - HR10 - การเคารพตนเอง
6. ลักษณะนิสัย 6 : (T6) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 - HR11 - การปรารถนาความก้าวหน้า
 - HR12 - การมุ่งกระทำการใหม่ๆ
7. ลักษณะนิสัย 7 : (T7) การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย
 - HR13 - การมีวินัยในตนเอง
 - HR14 - ความซื่อสัตย์ในอุดมการณ์ประชาธิปไตย
8. ลักษณะนิสัย 8 : (T8) มีความคิดที่เป็นประชาธิปไตย
 - HR15 - ความเป็นนักประชาธิปไตย
 - HR16 - ความมีเสรีนิยม

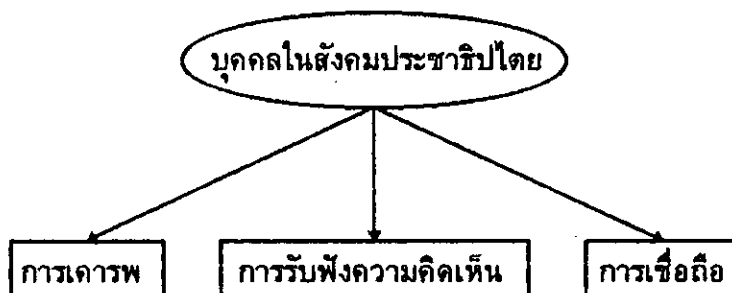
จากผลการวิจัยข้างต้นจะเห็นว่า แม้ผู้วิจัยจะยึดแนวคิดตามทฤษฎีการจัดบุคลิกภาพของไอแซก (Eysenck) เป็นหลักในการศึกษาเหมือนกันก็ตาม แต่ผลที่ได้ในระดับลักษณะนิสัยและการตอบสนองเฉพาะอย่างจะแตกต่างกัน เนื่องจากผลการวิจัยนั้นจะขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ เป็นต้น ทำให้ผลการศึกษามีความหลากหลายได้ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงต้องศึกษาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นที่ต้องการศึกษามาประกอบด้วย เพื่อให้การสร้างแบบจำลองเชิงทฤษฎีมีความเหมาะสมมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมพฤติกรรมประชาธิปไตย

ผู้วิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักการปกครอง นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ รวมถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ชยอนันต์ สมุทวณิช (2523 : 23 - 24) และธนศ ขำเกิด (2538 : 50) สรุปพฤติกรรมประชาธิปไตยไว้ว่า ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาด้วยวิจรรณญาณอาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง มีขันติธรรม อดทน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ตลอดจนยอมรับในเรื่องความเสมอภาคของบุคคลแม้จะมีฐานะในสังคมที่แตกต่างกันก็ตาม เป็นต้น

หอม คลายานนท์ (2531 : 38) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมประชาธิปไตยไว้ว่า สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมประชาธิปไตย

จากภาพประกอบ 2 จะเห็นว่าบุคคลในสังคมประชาธิปไตย ต้องมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการเคารพ การรับฟังความคิดเห็น และการเชื่อถือ แต่ทั้ง 3 ด้านนั้นไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแต่ประการใด เพราะว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยนั้น เมื่อมีความเคารพต่อบุคคลใดแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลนั้นเสมอไป ต้องรู้จักแยกแยะหาสาเหตุและเหตุผลของแต่ละเรื่องเพื่อใช้ตัดสินใจด้วยตนเองเสมอ

ทิสนา แคมมณี (2536 : 7) ไพโรจน์ โตเทศ (2537:15) กระมล ทองธรรมชาติ (2533 : 17) เอนก สิทธิประศาสน์ (2536 : 19) และบรรจง ชูสกุลชาติ (2537 : 28) กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยว่า จะต้องมีลักษณะดังนี้

1. เคารพในความเป็นบุคคลและการตัดสินใจของผู้อื่น
2. ให้สิทธิ เสรีภาพ และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นใช้ความคิดของเขาเองอย่างอิสระในการตัดสินใจ
3. มีใจกว้าง รู้จักรับฟังผู้อื่น และพิจารณาด้วยความเป็นธรรม
4. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อส่วนรวม และมีขันติธรรม
5. ยึดหลักเหตุผลในการตัดสินใจ
6. มีความคิดเป็นของตนเองและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น
7. มีความรับผิดชอบในการกระทำของตน และยอมเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมได้ตามโอกาสที่เหมาะสม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม
8. รู้จักการแก้ไขปัญหโดยสันติวิธี

เพ็ญจันทร์ สุนทรจารณ (2538 : 50) และวรพิทย์ มีมาก (2537 : 48) กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยไว้ว่า มีลักษณะเช่นเดียวกับพฤติกรรมด้านจริยธรรมและศีลธรรมทั่วๆ ไป ที่ประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1. มีความมั่นคงและรู้สึกเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นผู้มีคุณค่า มีความสามารถ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องไปกดดันผู้อื่นให้ต่ำกว่าเรา

2. ปราศจากความรู้สึกโกรธอย่างรุนแรง เพราะความโกรธเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ คนที่ตกอยู่ในอารมณ์นี้ย่อมไม่สามารถแก้ไขปัญหาใดๆ ได้

3. เคารพนับถือผู้อื่น ไม่คำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิตของเขา

4. สามารถเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ จากความคิดเห็นของผู้อื่น

5. รู้ปัญหาและสามารถสร้างทางเลือกเพื่อใช้แก้ปัญหาได้ดี

6. ร่วมมือกับผู้อื่นในการวางแผนการทำงาน หรือสร้างข้อตกลงและปฏิบัติตามข้อตกลงต่างๆ ได้โดยใช้หลักของจริยธรรม

นอกจากนั้นบรรจง ชุสกลชาติ (2534 : 11) ยังกล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ครูผู้สอนควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนซึ่งสอดคล้องกับสาโรช บัวศรี (2517: 5-6) ที่ได้กล่าวไว้ มีดังนี้

1. การมีความเคารพซึ่งกันและกัน (คารวธรรม) หมายถึง ทุกคนจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจา และความคิด เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นที่ไม่ล่วงละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่มีอยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบของสังคม และเคารพในสิทธิของผู้อื่น รวมถึงการเคารพในสถาบันหลักที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น

2. มีการแบ่งปัน ร่วมงาน และประสานงานกัน (สามัคคีธรรม) ได้แก่ การทำงานร่วมกันตามความถนัดของตนเองด้วยความสมัครใจ มีการร่วมมือและประสานประโยชน์กันตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

3. มีความเชื่อมั่นในวิธีการแก้ปัญหา (ปัญญาธรรม) คือ การมีเหตุผลในการทำงานทั้งเหตุผลของตนเองและของผู้อื่น และค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ-(2528 : 33 - 35 ; 2536 : 21 - 23) ได้วิเคราะห์ความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตยเพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษา เห็นว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยทั่วไปควรประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

1. คาวธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

1.1 เคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส การร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในโอกาสวันต่างๆ การปฏิบัติต่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรมสาทิสลักษณ์ เพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นต้น ด้วยความเคารพ เมื่อได้เห็นบุคคลใดแสดงกิริยา วาจา หรือมีการกระทำอันไม่สมควรต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องกล่าวตักเตือนและห้ามไม่ให้ปฏิบัติเช่นนั้นอีก

1.2 เคารพซึ่งกันและกันทางกาย ได้แก่ การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน เช่น การทักทาย การให้เกียรติผู้อื่น การแสดงความเคารพบุคคลที่อาวุโสกว่า การให้การต้อนรับแก่บุคคล และการแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

1.3 เคารพกันทางวาจา ได้แก่ การรู้จักพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพ ไม่ก้าวร้าวส่อเสียด ไม่พูดสิ่งที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน ไม่นำความลับของผู้อื่นไปเปิดเผย และไม่พูดนินทาหรือหลอกลวง

1.4 เคารพในสิทธิของผู้อื่น ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดของผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา รู้จักเคารพสิทธิของคนที่มาก่อนหลัง เคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ และต้องรู้จักขออนุญาตเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่น

1.5 เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ได้แก่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เมื่อมีผู้เสนอความคิดเห็นควรตั้งใจฟังด้วยความตั้งใจและใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ หากเห็นว่าเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์มากกว่าความคิดของตนเอง ก็ควรยอมรับและปฏิบัติตาม

1.6 เคารพในกฎ ระเบียบของสังคม ได้แก่ การยึดมั่นในกฎ ระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ของสังคม และกฎหมายของบ้านเมือง

2. สามัคคีธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

2.1 การรู้จักประสานประโยชน์ให้กับส่วนรวม ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธี รู้จักประณีตระนอม และคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นใหญ่ มีการเสียสละส่วนตนหรือหมู่คณะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

2.2 ร่วมมือกันในการทำงานหรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เมื่อมีบุคคลร่วมงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการทำงานร่วมกันจะต้องมีการวางแผนในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน และทำร่วมกัน เมื่อถึงขั้นตอนของการทำงานก็จะช่วยเหลือกันอย่างตั้งใจจริง ไม่หลีกเลียงหรือทำแบบเอาเปรียบผู้อื่น

2.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2.4 รับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ที่ตนเอง จะต้องกระทำต่อสังคม

2.5 มีความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกันของคนในกลุ่ม หน่วยงาน หรือในสังคม

3. ปัญญาธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

3.1 การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ ปฏิบัติตามมติของคนส่วนมากในที่ประชุม หรือในการทำงานต่างๆ และการรู้จักเป็นผู้นำ

3.2 เน้นการใช้ปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการตัดสินใจ ไม่ใช่ เสี่ยงข้างมากในการตัดสินใจปัญหาเสมอไป

3.3 เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น หรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจ ทุกคนต้องร่วมกัน คิดและช่วยกันตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

3.4 ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องพยายามอภิปรายจนกระทั่ง สามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม เมื่อเกิดกรณีที่ต่างฝ่ายต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกันและไม่ อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งเท่านั้น จึงจะใช้วิธีออกเสียง

นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 60-61) ยังได้กำหนดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละระดับชั้นไว้อีกด้วย ซึ่ง พฤติกรรมประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้น แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการยอมรับ นักเรียนรู้จักเข้าแถวรับสิ่งของหรือบริการตามลำดับก่อน หลัง พุฒแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล เคารพผู้ฟังและผู้พูด ปฏิบัติตามข้อตกลงได้ และ ไม่ละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัว ทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม

2. ด้านสามัคคีธรรม นักเรียนต้องร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จน เสร็จ และร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม

3. ด้านปัญญาธรรม นักเรียนอธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถาม ตอบได้ ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่ม และพยายามปรับปรุงแก้ไข และแก้ปัญหา ด้วยการให้เหตุผล

สำหรับนักการศึกษาต่างประเทศก็กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยไว้คล้ายคลึงกัน กับนักการศึกษาไทย กล่าวคือ

แลสกี (Laski. 1967 : 84) และเพนน็อก (Pennock. 1979 : 236 - 255) กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นวิถีในการดำรงชีวิตของประชาชนในสังคม ซึ่ง ประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1. วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล
2. เคารพซึ่งกันและกัน ทั้งด้านความเป็นมนุษย์และความสามารถ
3. ตกลงกันอย่างสันติวิธีด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประณีประนอมและอดกลั้นเมื่อมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน

เบอร์แมน (Berman. 1990 : 75 - 80) กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยไว้ว่า ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสังคม มีการทำงานร่วมกัน ยอมรับและยินดีกับความคิดเห็นที่ดีของบุคคลอื่น
2. การพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร การประสานงาน การจัดการความขัดแย้ง การสำรวจความคิดเห็นของชุมชน เป็นต้น
3. การให้ออกาสบริการสังคม เช่น การช่วยเหลือบุคคลอื่น การพัฒนาชุมชน โรงเรียน วัด เป็นต้น
4. ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทางสังคม รู้จักการหาความเห็นร่วมกันและแก้ปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่ม
5. พิจารณาปัญหาตามสภาพความเป็นจริง รู้จักแก้ปัญหาด้วยการจัดความรู้สึกรู้สึกหรือความเห็นส่วนตัว สามารถเจรจาอมชอมได้และมีความกล้าที่จะเผชิญปัญหา

ดิวอี้ (Dewey. 1967 : 81 - 99) กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ 3 ประการ คือ

1. การเคารพซึ่งกันและกัน ได้แก่ การเคารพในสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน การเคารพในความคิดและการกระทำของบุคคลอื่น การกล้าแสดงความคิดเห็นและแสดงออกมาโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น
2. การแบ่งปัน ร่วมมือ และการประสานงาน ได้แก่ การอาสารับทำงานตามความสามารถ การให้ความร่วมมือตามอัธยาศัย การประสานงานและทำงานตามแผนที่ได้มีมติร่วมกันไว้
3. การมีความเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญา ได้แก่ การทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ด้วยความรอบคอบและใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

จากความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ นักการศึกษาไทย และนักการศึกษาต่างประเทศข้างต้น สามารถนำพฤติกรรมประชาธิปไตยมาเปรียบเทียบกันได้ ดังแสดงในตาราง

ตาราง 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ นักการศึกษาไทย และนักการศึกษาต่างประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ	นักการศึกษาไทย	นักการศึกษาต่างประเทศ
1. ด้านการยอมรับ รู้จักเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับ บริการตามลำดับก่อนหลัง พูด แสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล เคารพผู้ฟังและผู้พูด ปฏิบัติตาม ข้อตกลงได้ และไม่ละเมิดต่อ สิทธิส่วนตัว ทรัพย์สินของผู้อื่น และของส่วนรวม	1. การมีความเคารพซึ่งกันและกัน (การยอมรับ) ทุกคนจะต้องให้เกียรติซึ่งกัน และกันทั้งทางกาย วาจา และ ความคิด เปิดโอกาสให้ทุกคน แสดงความคิดเห็นที่ไม่ล่วงละเมิด สิทธิหรือเสรีภาพที่มีอยู่อย่างถูก ต้องตามกฎหมาย ระเบียบของสังคม และเคารพในสิทธิของผู้อื่น รวมถึง ถึงการเคารพในสถาบันหลักที่ สำคัญของประเทศ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	1. การเคารพซึ่งกันและกัน การเคารพในสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งกันและกัน การเคารพในความ คิดและการกระทำของบุคคลอื่น กล้าแสดงความคิดเห็นและแสดง ออกมาโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น
2. ด้านสามัคคีธรรม ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับ มอบหมายให้จนเสร็จและร่วมรับ ผิดชอบในผลงานของกลุ่มและ ร่วมปรับปรุงแก้ไขงานกลุ่ม	2. มีการแบ่งปัน ร่วมงาน และ ประสานงานกัน (สามัคคีธรรม) การทำงานร่วมกันตามความ ถนัดของตนเองด้วยความสมัครใจ มีการร่วมมือและประสาน ประโยชน์กันตามแผนที่กำหนด ไว้เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยดี	2. การแบ่งปัน ร่วมมือ และ ประสานงานกัน การอาสารับทำงานตาม ความสามารถ การให้ความร่วม มือตามอัธยาศัย การประสานงาน กัน แล้วทำงานตามแผนที่ได้มีมติ ร่วมกันไว้
3. ด้านปัญหาธรรม อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการ ตัดสินใจหรือซักถามตอบโต้ ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่ม และพยายามปรับปรุงแก้ไข และแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	3. มีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่ง ปัญญา (ปัญญาธรรม) การมีเหตุผลในการทำงาน ทั้งเหตุผลของตนเองและของผู้อื่น และต้องค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพื่อ นำมาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น อยู่เสมอ	3. การมีความเชื่อมั่นในวิธีการ ทางปัญญา การทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ด้วยความรอบคอบและใช้วิธีการ ทางวิทยาศาสตร์

จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมประชาธิปไตย ก็คือ พฤติกรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม ที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย นั่นเอง เช่น การเคารพสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่นในสังคม เคารพระเบียบของสังคม รู้จักการแบ่งงานหรือทำงานร่วมกันได้และประสานประโยชน์ ให้เกิดขึ้นกับส่วนรวม รู้จักกันคว่ำเพื่อปรับปรุงการทำงานให้เกิดผลดีขึ้น และแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล เป็นต้น ผลการเปรียบเทียบข้างต้นและจากผลการศึกษาของสันติ สุขทรัพย์ (2528 : 39 - 41) ผู้วิจัยได้นำมาสร้างแบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตย ที่จะใช้เป็นหลักในการศึกษา โดยกำหนดพฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยของนักเรียนออกเป็น 3 ด้าน และแต่ละด้านมีพฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยไว้ ดังนี้

1. ลักษณะนิสัย 1 : (T 1) ด้านการรวบรวม
 - HR1 - เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง
 - HR2 - เคารพผู้ฟังและผู้พูด
 - HR3 - พูดยุติแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล
 - HR4 - ปฏิบัติตามข้อตกลง
 - HR5 - ไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น
 - HR6 - ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม
2. ลักษณะนิสัย 2 : (T2) ด้านสามัคคีธรรม
 - HR7 - ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ
 - HR8 - ร่วมรับผิดชอบในผลงานและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม
3. ลักษณะนิสัย 3 : (T3) ด้านปัญญาธรรม
 - HR9 - อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้
 - HR10 - ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่ม และปรับปรุงแก้ไข
 - HR11 - แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

จะเห็นว่าผู้ศึกษาและรวบรวมคุณลักษณะของการมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไว้มากมายซึ่งสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกล่าวไว้ ดังนั้น แบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่สร้างขึ้น จึงสอดคล้องกับความหมายของ พฤติกรรมประชาธิปไตยของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เนื่องจากได้ ผ่านการศึกษามาแล้วเป็นอย่างดีว่าเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการการเรียนรู้ของ นักเรียนระดับนี้

ข. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบูรณาการหลักสูตร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบูรณาการประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานของการบูรณาการหลักสูตร ความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบูรณาการ และวิธีบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกน มีสาระดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานของการบูรณาการหลักสูตร

ยูเนสโก (UNESCO. 1981 : 4 - 7) กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการเกิดแนวคิดในเรื่องบูรณาการหลักสูตรไว้ว่า มาจากความพยายามในการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาเพื่อให้เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพจริงในชุมชน มีความหมาย และทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากหลักสูตรส่วนมากยังเป็นหลักสูตรที่แบ่งแยกความรู้ออกเป็นส่วนๆ ซึ่งเป็นลักษณะของหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาสาระ (Subject-Based Curriculum) หลักสูตรลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังเนื้อหาวิชาและมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบครูเป็นจุดศูนย์กลาง ผลจากการใช้หลักสูตรนี้พบว่า ไม่สามารถปลูกฝังลักษณะการใฝ่รู้และแสวงหาให้กับนักเรียนได้ นอกจากนี้ยังพบว่า หลักสูตรที่เน้นเนื้อหาวิชาก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย (Paitoon Sinlarat. 1976 : 123 - 124) เช่น

1. ผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชาจะจำกัดความรู้และความสนใจอยู่แต่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาของตนเท่านั้น และเมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปทำงานในสังคมก็มักจะมองปัญหาที่เกิดขึ้นในรอบของสาขาวิชาที่เคยเรียนมาเท่านั้น

2. การจัดหลักสูตรที่แยกสาขาวิชาออกจากกันอย่างอิสระ ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ได้ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพราะการเข้าใจและการมองเห็นหนทางในการแก้ปัญหาเหล่านี้ จะต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขามารวมผสมผสานกัน

3. การปลูกฝังนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านต่างๆ นั้น จะต้องอาศัยวิธีการที่สอดคล้องและเหมาะสม ด้วยการบูรณาการทั้งความรู้ ความคิด และกิจกรรมต่างๆ ที่จำเป็นเข้าด้วยกัน จึงจะสร้างวิธีการที่เหมาะสมขึ้นมาได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ประกอบกับสาขาวิชาต่างๆ ที่มีอยู่เดิมได้ขยายขอบเขตของเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาดังกล่าวจึงต้องเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของแต่ละสาขาวิชาให้สัมพันธ์กัน และต้องให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียนเช่นเดียวกัน การบูรณาการหลักสูตรในลักษณะต่างๆ เช่น หลักสูตรสหวิทยาการ (Interdisciplinary) การเน้นปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem - Centered Approach) เป็นต้น

จึงมีความสำคัญมากขึ้น เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเผชิญกับปัญหาที่มีความซับซ้อนในชีวิตจริงของสังคมได้

2. ความหมายของบูรณาการ

สุมิตร คุณากร (2520 : 42) และสาโรช บัวศรี (2529 : 7) ให้ความหมายของ “บูรณาการ” ไว้ว่า เป็นการทำให้สมบูรณ์หรือทำให้เต็ม ประพนธ์ โอทกานนท์ (2528 : 23) อธิบายเพิ่มเติมว่า การทำให้สมบูรณ์ในที่นี้ หมายถึง การรวบรวมความรู้มารวมเข้าไว้ภายในหน่วยเดียวกัน ความหมายดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับลักษณะของการบูรณาการ ซึ่งมีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ความหมายเอาไว้ สาระของความหมายดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

วิชัย ดิสสระ (2535 : 23) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการจัดรวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์นั้นคัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชา แล้วจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์นั้น

พริง (Pring. 1971 : 265 - 272) ยูเนสโก (UNESCO. 1981 : 10) และ บีเน (Beane. 1991 : 9) ให้ความหมายคล้ายกันไว้ว่า เป็นการสร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน หลักสูตรดังกล่าวจึงมีความหมายของการรวมกันมากกว่าการแบ่งหรือแยกเป็นส่วนๆ

แมคเนล (McNeil. 1981 : 62) และวอล์คเกอร์ (Walker. 1995 : 1) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นผลของการพัฒนาหลักสูตรที่รวมเนื้อหาวิชา หรือพื้นฐานของทักษะที่จำเป็นตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไปเข้าด้วยกัน แล้วนำมาจัดกลุ่มใหม่เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและให้สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียนด้วย

ทราเวสส์และรีวอร์ (Travass and Revore. 1990 : 9) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นวิธีการที่นักการศึกษาจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสภาพในสังคมจริง และการจัดประสบการณ์นั้นนอกจากจะมีการจัดเตรียมโดยยึดถึงความสัมพันธ์ข้างต้นแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญด้วย

จอห์นเซน (Johnsen. 1994 : 37) ให้ความหมายว่า เป็นความพยายามที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของหลายๆ วิชา กับหัวข้อ ความคิดรวบยอด หรือปัญหาที่ต้องการให้นักเรียนได้ศึกษา

สำหรับ วาร์ส (Vars. 1991 : 14) สัสส์คินด์ (Susskind. 1994 : 325) และ ทอมป์สัน (Tompson. 1995 : 41) ให้ความหมายสอดคล้องกันไว้ว่า เป็นการรวมเนื้อหาหรือทักษะจาก 2 วิชา หรือมากกว่า ที่เรียนในห้องเรียนภายใต้จุดประสงค์เดียวกันเข้าด้วยกัน เป็นหลักสูตรใหม่และอาจตั้งชื่อใหม่ได้ด้วย แต่เนื้อหาที่รวมกันขึ้นมาใหม่นี้จะต้องสามารถตอบสนองต่อจุดประสงค์การเรียนรู้เดิมได้ด้วย

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า บุรณาการ ทำให้การพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. เป็นการรวมเนื้อหา ความคิดรวบยอด กิจกรรมการเรียนการสอนหรือทักษะที่สำคัญจาก 2 วิชา หรือมากกว่าเข้าด้วยกัน
2. สนองต่อความต้องการ ปัญหาและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ดังนั้น เมื่อต้องการดูความเหมาะสมของบุรณาการในการพัฒนาหลักสูตร จะต้องพิจารณาตามลักษณะสำคัญ 3 ประการข้างต้นเสมอ

3. ความสำคัญของบุรณาการ

หลักสูตรทุกชนิดต่างก็มีความเหมาะสมและความสำคัญแตกต่างกันออกไป สำหรับ ความสำคัญของบุรณาการ มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

ลาโรซ บัวศรี (2529 : 9) กล่าวถึงความสำคัญของการบุรณาการไว้ว่า วิชาต่างๆ ที่แยกกันอยู่ในหลักสูตร ความจริงแล้ววิชาเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันอยู่มาก ถ้า นักเรียนได้เรียนให้สัมพันธ์กันบ้างก็จะทำให้เกิดความแจ่มชัด และเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น

เพอร์คินส์ (Perkins. 1991 : 7) และเบิร์นฟอร์ด (Bernford. 1993 : 44) สรุปว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียน ทำให้นักเรียนสามารถหาแนวทางการนำความรู้ไปใช้เพิ่มทักษะและความเข้าใจได้ดีกว่าการสอนเป็นรายวิชา นอกจากนั้น นักเรียนที่มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ได้เรียนในโรงเรียนกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตจริง จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมที่มีอยู่กับประสบการณ์ที่เรียนรู้ใหม่ได้กว้างขวาง และลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งวาลเบิร์น (Walburn. 1992 : 27) กล่าวในทำนองเดียวกัน ไว้ว่า การสอนจากความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชา ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและเรียนรู้ได้ดีขึ้น เช่น ขณะที่ครูสอนเรื่องต้นไม้ในโรงเรียน ครูอาจเล่าประวัติความเป็นมาให้นักเรียนฟัง และให้

นักเรียนวัดขนาด หรือนับจำนวน แล้วให้วาดภาพ ระบายสี และเขียนคำบรรยายแสดงความ รู้สึกเกี่ยวกับต้นไม้ นั้น เป็นต้น

ไครเซอร์ และ ฮอร์ตัน (Kreiser and Horton. 1992 : 315 - 316) สรุปว่า บุรณาการ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการสร้างหลักสูตรลักษณะนี้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องมาวางแผนร่วมกัน พร้อมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองให้ชัดเจน บุรณาการ จึงเป็นการส่งเสริมให้มีการวางแผน การทำงานให้มีประสิทธิภาพได้ดีอีกด้วย คูฟแมนและสวาร์ท (Kaufman and Swart. 1995 : 11) กล่าวในเรื่องนี้ทำนองเดียวกันว่า บุรณาการเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของครูแม้ว่าจะทำงานคนเดียวก็ตาม เนื่องจากการจัดกิจกรรมของครูได้มีการวางแผนงานไว้เป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการจัดกิจกรรมของครูคนอื่นๆ ด้วย

ริชมอนด์ และ สตรีเลย์ (Richmond and Striley. 1994 : 43) กล่าวว่า บุรณาการช่วยครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้มาก เนื่องจาก ความคิดรวบยอดในเรื่องการสอนได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นและแต่ละคนมีวิธีการเรียนเป็นของตนเอง ขณะเรียนจึงมักมีคำถามที่ซับซ้อนและคาบเกี่ยวระหว่างเนื้อหาวิชามากขึ้นอยู่ตลอดเวลา การตอบคำถามชนิดนี้ด้วยความรู้เพียงวิชาเดียว จึงไม่สามารถทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจอห์นเซน (Johnsen. 1994 : 37) ที่กล่าวว่า สังคมรอบตัวนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงบางอย่างไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ดังนั้น การเรียนรู้เนื้อหาที่ตายตัวในแต่ละวิชาจึงไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อีกทั้งขอบเขตข้อจำกัดของแต่ละวิชาทำให้การแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน ยืดหยุ่น และสามารถเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ของสังคมเกิดความไม่ชัดเจนขึ้นเสมอ

ความสำคัญของบุรณาการข้างต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของพรพิรุณ สันติวงศ์ และคนอื่นๆ (2535 : 69 - 70) ที่พบว่า การบุรณาการหลักสูตรในวิชาสุขศึกษา ทำให้ความเชื่อด้านสุขภาพและพฤติกรรม การบริโภคของนักเรียนดีขึ้น สอดคล้องกับผลการใช้แผนการสอนแบบบุรณาการของ สะเอี่ยม จินาบุญ (2536 : 19) ที่พบว่า การบุรณาการ การอ่านในกลุ่มทักษะกับการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาได้สูงขึ้น นอกจากนั้น แกสกินส์ และ กัทเทียร์ (Gaskins and Guthrie. 1994 : 1039) ยังพบว่า การใช้วิธีบุรณาการวิชาวิทยาศาสตร์ การอ่านและการเขียนเข้าด้วยกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และยังทำให้ความรู้เรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลของครูสูงขึ้น โรสโคล์

และนิวแมน (Roskos and Neuman. 1995 : 201 - 210) และฟิชเชอร์ (Fisher. 1994 : 2873) ก็พบในทำนองเดียวกันว่า บุรณาการจากหลายสาขาวิชาทำให้การสอนจริยศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณสมบัตินี้ที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ผลดียิ่งขึ้น

ความสำคัญของการบูรณาการ สรุปได้ว่า การรวมเนื้อหาจากหลายวิชาสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและสามารถมองเห็นปัญหาได้กว้างขึ้น อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหในการตอบคำถามที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาหลายๆ วิชาให้ผู้เรียนได้เห็นข้อเท็จจริงได้ดีอีกด้วย

4. ประเภทของบูรณาการ

คุชกรีย์ สิตลวรงค์ (2538 : 59 - 61) แบ่งบูรณาการออกเป็น 3 ประเภท โดยยึดตามองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ซึ่งได้แก่ ผู้เรียน จุดประสงค์ และกิจกรรมเป็นหลักในการบูรณาการ เนื่องจากเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวนี้ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่งผลซึ่งกันและกัน และยังส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนได้อีกด้วย เช่น ถ้าครูผู้สอนมีจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ดีแต่การจัดกิจกรรมไม่เหมาะสมหรือนักเรียนไม่สนใจ หรือถ้าผู้เรียนมีความพร้อมแต่การจัดกิจกรรมไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการ นักเรียนก็ไม่สามารถเกิดการเรียนรู้ได้ เป็นต้น ดังนั้น ครูจึงสามารถยึดองค์ประกอบใดเป็นหลักในการบูรณาการก็ได้ และเมื่อครูจัดให้มีบูรณาการที่องค์ประกอบหนึ่งๆ แล้ว องค์ประกอบที่เหลือก็จะถูกดึงให้มาเกิดการบูรณาการด้วย บูรณาการทั้ง 3 ประเภท มีดังนี้

1. ยึดจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้วยการพิจารณาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละวิชาหรือกลุ่มวิชาเพื่อใช้แก้ปัญหในการเรียนเรื่องหนึ่งๆ จุดประสงค์เหล่านั้นจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายจากความรู้ของวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการเข้าเป็นหน่วยเดียว วิธีการนี้ถึงแม้จะเน้นการตอบสนองหลักสูตรมากกว่าผู้เรียนแต่ก็เป็นวิธีที่มีความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและใช้ในการแก้ปัญหาย่างใดอย่างหนึ่งได้เป็นอย่างดี

2. ยึดกิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการนี้มาจากแนวความคิดทางการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำตามสภาพของตัวผู้เรียนเอง ครูผู้สอนต้องจัดสื่อการเรียนที่มาจากหลายวิชามารบูรณาการเป็นหน่วยเดียวกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้หลายบริบทไปพร้อมๆ กัน และจะต้องเน้นวิธีการมากกว่าผู้เรียนและจุดประสงค์ วิธีการนี้จะใช้ได้ดีกับหลักสูตรท้องถิ่นที่ไม่ต้องผูกติดอยู่กับหลักสูตรส่วนกลางมากนัก หรือหลักสูตรระยะสั้นที่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน

3. ยึดผู้เรียน เป็นการคำนึงถึงความพร้อม ความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียนเป็นหลักในการจัดกิจกรรม เช่น การศึกษาด้วยตนเอง เป็นต้น กระทำได้โดยครูผู้สอนและผู้เรียนต้องมาประชุมร่วมกันในการกำหนดหลักสูตร จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรม การวัดและการประเมินผล เมื่อกำหนดเป็นที่เข้าใจแล้วนักเรียนจะเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เอง ครูผู้สอนเป็นเพียงผู้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การเรียนรู้ตามจุดประสงค์ข้างต้นเป็นไปอย่างมีระบบและมี ความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ชาญชัย อาจินสมอาจารย์และสุพล ทองคลองไทร (2531 : 17 - 20) แบ่งบูรณาการออกเป็น 2 ประเภท คือบูรณาการส่วนบุคคลและทางเนื้อหาวิชา

1. บูรณาการส่วนบุคคล เป็นพัฒนาการทางพฤติกรรมทางสติปัญญาทุกด้านของนักเรียนโดยมีหลักสูตรของโรงเรียนเป็นสื่อ หลักสูตรที่ใช้อาจอยู่ในรูปของประสบการณ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ หรือการนำไปใช้ เป็นต้น

2. บูรณาการทางเนื้อหาวิชา การบูรณาการลักษณะนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 บูรณาการทางจิตวิทยา เป็นการบูรณาการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ ต้องการ ผู้วางแผนจัดทำหลักสูตรจะต้องเลือกประสบการณ์ กิจกรรม หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความ ต้องการของผู้เรียนเพื่อใช้เป็นหลักในการจัดและเลือกเนื้อหา หลักสูตรลักษณะนี้จึงสามารถจูงใจนักเรียนได้ดี แต่มักพบปัญหาในการกำหนดความต้องการของนักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มได้ และการจัดกิจกรรมตามความต้องการของนักเรียนนี้อาจนำไปสู่การละทิ้งความรับผิดชอบต่อสังคมได้

2.2 บูรณาการด้านปริมาณและคุณภาพ

ก. บูรณาการด้านปริมาณ เป็นการจัดเนื้อหาของวิชาต่างๆ ให้สัมพันธ์กันโดยหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อนที่มีความซ้ำซ้อนและการจัดเนื้อหาของแต่ละวิชานั้นจะต้องส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย หลักสูตรลักษณะนี้จึงช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของแต่ละวิชาได้ดี

ข. บูรณาการด้านคุณภาพ มีวิธีบูรณาการคล้ายกับการจัดทำบูรณาการด้านปริมาณ แต่จะเน้นไปในด้านคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

โฟกราตี (Fogarty. 1991 : 61 - 65) แบ่งบูรณาการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. บูรณาการภายในสาขาวิชา เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในวิชาใดวิชาหนึ่ง เพื่อให้เนื้อหาที่กำหนดไว้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. บูรณาการระหว่างสาขาวิชา เป็นการจัดเนื้อหาจากหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกัน เพื่อให้การศึกษาในเรื่องนั้นกว้างขวางครอบคลุมมากขึ้น

3. บุรณาการระหว่างผู้เรียน เป็นวิธีการหาความต้องการร่วมกันของนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ยูเนสโก (UNESCO, 1981 : 9) และประนอม โอทกานนท์ (2528 : 24 - 25) แบ่งบุรณาการแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ตามเกณฑ์ที่ใช้เป็นหลักในการบุรณาการ คือ การใช้หัวเรื่อง ปัญหา กิจกรรม ความคิดรวบยอด และค่านิยมเป็นแกนหลัก ซึ่งวิธีบุรณาการแต่ละประเภทนั้นจะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ต้องเริ่มต้นที่ผู้ศึกษาต้องตัดสินใจว่าจะใช้อะไรเป็นแกนหลักของบุรณาการ การเลือกแกนที่จะมาใช้เป็นหลักนี้ผู้ศึกษาต้องพิจารณาให้รอบคอบถึงความเหมาะสมหลายด้านมาประกอบกันทั้งด้านเนื้อหาวิชาและธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียน ในบางกรณีที่มีความจำเป็นและเหมาะสมอาจใช้หลายแกนในการบุรณาการครั้งหนึ่งๆ ก็สามารถทำได้ และเมื่อพิจารณาเลือกแกนที่จะใช้ได้แล้วก็ใช้แกนนั้นเป็นหลักในการประมวลความรู้และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อบรรจุลงในหลักสูตรต่อไป

ถึงแม้รูปแบบการบุรณาการจะมีหลายประเภทก็ตาม แต่การบุรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนและสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียน กล่าวคือเมื่อนักเรียนพบปัญหาในเรื่องที่ต้องการศึกษา ก็จะผสมผสานความรู้ที่มีอยู่ทั้งหมดให้เข้ากับปัญหาเพื่อเรียนรู้เรื่องนั้นๆ อย่างไม่รู้ตัว (Krog, 1990 : 77) นอกจากนั้น การบุรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนยังมีความเหมาะสมกับการพัฒนาหลักสูตรที่ผู้วิจัยศึกษาอยู่อีกหลายประการ ได้แก่

1. ความครอบคลุมของหลักสูตร การสอนของครูในหัวเรื่องหนึ่งๆ มักพบปัญหาว่า มีเนื้อหาบางตอนที่สอนใช้เวลาสอนมากเกินไป ขณะที่อีกเนื้อหาก็ครูแทบไม่กล่าวถึงเลย แต่บุรณาการหลักสูตรแบบหัวเรื่องเป็นแกนนี้ ทำให้ครูเห็นรายละเอียดของหลักสูตรทั้งหมดได้ สามารถแก้ปัญหาให้ครูสามารถสอนเนื้อหาให้ครอบคลุมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังนำมาเป็นพื้นฐาน ในการตัดสินใจเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดหลักสูตรได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

2. ธรรมชาติของการเรียนรู้ เมื่อนักเรียนพบกับปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ เขาจะไม่แบ่งแยกว่าปัญหานั้นใดเป็นวิชาใด แต่จะใช้ความรู้ที่มีอยู่ทั้งหมดในการแก้ปัญหา การแบ่งวิชาเป็นความคิดของผู้ใหญ่เองที่เรียนได้ผลจากการเรียนวิธีนั้น แต่ธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนแล้ว จะสนใจในการสร้างความรู้เกี่ยวกับโลกรอบๆ ตัวที่เขาได้เห็น ได้ยิน หรือเกิดความรู้สึก การแยกวิชาจึงขัดกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้แรงจูงใจและความสนใจของเด็กลดลง

3. สร้างมาจากความสนใจของนักเรียนเอง เป็นผลต่อเนื่องจากการที่ครูจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนจึงกระตือรือร้นที่จะเรียนมากขึ้น

4. สามารถแทรกทักษะที่มีความหมายให้กับนักเรียน เมื่อนักเรียนสนใจในการเรียน ครูไม่ควรมองข้ามการฝึกฝนทักษะที่จำเป็น แต่ควรให้ความสำคัญเท่าๆ กับการสอนเนื้อหาที่สอนอยู่ เช่น กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนการเรียน เป็นต้น ก็จะทำให้ทักษะนั้นมีความหมายกับนักเรียนมากขึ้น

5. ความยืดหยุ่น ตามปกติการสอนรายละเอียดของแต่ละหัวข้อนั้น ครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นลำดับขั้นไป ตามที่ได้วางแผนการสอนไว้แล้วเท่านั้น แต่สำหรับการบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกน เมื่อครูวางแผนการสอนหัวข้อนั้นแล้ว ทั้งครูและนักเรียนก็ไม่ต้องกังวลใจว่ากิจกรรมใดจะสอนก่อนหรือสอนทีหลัง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

6. วิธีในการวางแผนการบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนนี้ ทำให้ครูเห็นแนวทางในการสอนได้อย่างชัดเจน เมื่อครูสามารถกำหนดแผนการสอนแต่ละเนื้อหาได้แล้ว อาจเป็นเฉพาะภาคเรียน หรือตลอดปีการศึกษา ทำให้ครูเลือกทำกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมตามความต้องการของนักเรียน ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งได้

นอกจากนั้น แจกเคอลินและเชอร์วีนส์ (Jacqueline and Czerniak.1994 : 9) ได้สรุปถึงผลดีของการบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกน ไว้ดังนี้

1. ทำให้นักเรียนมองเห็นปัญหาได้หลายด้าน เนื่องจากต้องศึกษาเนื้อหาหลายวิชา จึงเห็นปัญหาได้กว้างขึ้น
2. นักเรียนสามารถเรียนหลายๆ จุดประสงค์ในเวลาเดียวกัน
3. เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในสภาพชีวิตจริง
4. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าจากหลายๆ สาขาวิชา ทำให้เกิดนิสัยทางการเรียนที่ดี

จุดเด่นของบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเลือกใช้เป็นวิธีในการคัดเลือกเนื้อหา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

5. วิธีบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกน

วิธีในการบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนนี้ ไวท์เซลล์ (Whitesell. 1995 : 37-38) เสนอแนะไว้ว่า หลังจากเลือกหัวเรื่องที่ต้องการศึกษาแล้ว ครูผู้สอนต้องคิดหาแนวทาง

ในการศึกษาค้นคว้าให้เหมาะสมและครอบคลุม เช่น ความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่อาจส่งผลต่อหัวเรื่องที่กำลังศึกษา วิชาหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง หรือองค์ประกอบที่เราควรศึกษาเพิ่มเติม เป็นต้น จัดทำรายละเอียดเหล่านั้นไว้ให้ชัดเจนแล้วเขียนลงบนแผนภูมิ สำหรับรูปแบบทั่วไปของการเขียนแผนภูมินั้น ตามปกติแล้วจะเขียนหัวเรื่องที่ต้องการศึกษาไว้ในวงกลมกลางหน้ากระดาษและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องทุกวิชาจะกระจายอยู่รอบๆ หัวเรื่องนั้น แต่ละวิชาก็จะพิจารณาเนื้อหาที่มีความเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป วิธีการข้างต้นแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน (Jacqueline and Czerniak. 1994 : 5-6) คือ

ขั้นที่ 1 เลือกหัวเรื่องหรือปัญหาที่ต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 ศึกษาว่ามีวิชาใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องหรือปัญหานั้น

ขั้นที่ 3 พิจารณาเลือกความคิดรวบยอด หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

ในแต่ละวิชา ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้และเหมาะสมกับนักเรียน

ขั้นที่ 4 เขียนแผนผังการจัดกิจกรรม ให้ครอบคลุมหลักสูตร สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนได้

ขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนคือ การเลือกวิชาที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องที่ต้องการศึกษา สิ่งจำเป็นที่ครูต้องดำเนินการ คือ ต้องพิจารณาขอบเขตของแต่ละวิชาและคาดคะเนดูว่าจะเกิดอะไรขึ้นถ้าเพิ่มวิชานี้เข้าไปหรือตัดวิชานี้ออกจากหลักสูตร เพราะแต่ละวิชามีจุดเด่นที่แตกต่างกัน การนำหลายๆ วิชามารวมกัน จึงเป็นวิธีการเตรียมหลักสูตรที่สมบูรณ์และมีเนื้อหาให้นักเรียนได้เรียนรู้ในหลายลักษณะ ซึ่งครูจ้อยและสตีเฟน (Krogh. 1990 : 78 - 79 ; Stephen. 1994 : 33 - 38) เสนอแนะว่าวิชาที่เกี่ยวข้อง มีดังต่อไปนี้

1. ภาษา การสื่อสารด้วยภาษา เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ที่สำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ ประสบการณ์ทางภาษาในโรงเรียน ทำให้นักเรียนสามารถสื่อสารความรู้จากวิชาต่างๆ ได้ดี

2. คณิตศาสตร์ ถือเป็นวิชาหนึ่งที่อยู่รอบตัวเรา มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต และสอดแทรกอยู่ในศาสตร์ต่างๆ ทั่วไป ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกคิดและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. วิทยาศาสตร์ เป็นวิชาที่จะมีผลต่อการพัฒนาเทคโนโลยีในอนาคต ฝึกให้นักเรียนหาความจริง รู้จักการใช้เหตุผลตามควรแก่วัย มีเจตคติที่ดีต่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ถึงแม้มีบางสิ่งขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตาม และสามารถหาความรู้ด้วยวิธีการที่มีระบบที่น่าเชื่อถือได้

4. สังคมศึกษา เป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักการมีส่วนร่วมในสังคมทั้งในปัจจุบันและกิจการที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต สังคมศึกษาทำให้ทราบถึงความเป็นมาของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของผู้คนในแต่ละสังคมจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งได้

5. พลศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชานี้ เป็นการฝึกเพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาทุกส่วนของร่างกาย นักเรียนควรได้ฝึกด้านพลศึกษาเพื่อสร้างความสนใจ มีความกล้าในการแสดงออกตามความเหมาะสม ความรู้บางอย่างนักเรียนไม่สามารถสื่อทาง ภาษาได้หรือทำได้ไม่ชัดเจน สามารถใช้การแสดงท่าทางสื่อความหมายแทนหรือใช้ประกอบกัน ทำให้การสื่อสารนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. คณิตศาสตร์ เป็นวิชาที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนมาก ช่วยในการ สื่อสารและสร้างความเพลิดเพลินในการเรียนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นคณิตศาสตร์ยังมีส่วนช่วย ให้นักเรียนเรียนวิชาอื่นๆ ได้ดีขึ้นอีกด้วย

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประชาธิปไตยใน หลักสูตร เลือจากกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) 4 กลุ่มประสบการณ์ (กรมวิชาการ. 2534 ก : 2) คือ

1. กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 วิชา คือ ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและ สังคม ซึ่งเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี ในสังคม

3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

4. กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

แม้การบูรณาการหลักสูตรต้องใช้เนื้อหาจากหลายๆ วิชา จะส่งผลดีต่อการเรียนรู้ ของนักเรียนแต่ครูผู้สอนต้องมีเกณฑ์ที่ดีในการเลือกเนื้อหาเหล่านั้น เช่น ต้องเป็นเรื่องที่ เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว หรือเป็นเนื้อหาที่นักเรียนเคยมีประสบการณ์มาก่อน สอดคล้องกับ สภาพสังคมจริงและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งอาจมีผลกระทบกับตัวนักเรียน เป็นต้น เนื้อหาเหล่านี้จึงจะช่วยแก้ปัญหาให้กับนักเรียนได้

ค. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยแนวคิดด้านปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร และขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ก. แนวคิดด้านปรัชญาการศึกษา

ผู้วิจัยยึดตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษากลุ่มพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่ถือว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนจึงต้องสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของนักเรียนเพื่อพัฒนาให้เขาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความสามารถในการอยู่ร่วมกัน และสร้างสังคมที่ดีขึ้นมาเองได้ (ทองเรียน อมรรกุล. ม.ป.ป : 153 - 175 ; สมบูรณ์ พรวรรณภพ. 2525 : 620 - 644 ; สาโรช บัวศรี. 2528 : 7 - 10) แนวคิดที่สำคัญของปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้มี 6 ประการ คือ

1. การศึกษาต้องความสัมพันธ์สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ซึ่งตามธรรมชาติของนักเรียนแล้วจะเรียนรู้ได้ดีในสิ่งที่ตนเองสนใจหรือสามารถไขว่คว้าปัญหาของตนเองได้ นักเรียนจึงควรได้เรียนความรู้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่เขาถืออยู่นั้น

2. การศึกษาต้องเน้นการแก้ปัญหามากกว่าการสอนวิชาการ เพราะความรู้ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับใช้จัดเก็บประสบการณ์และนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ การทดลองและการแก้ปัญหาจึงเป็นวิธีที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

3. การจัดการศึกษาเป็นการเรียนรู้เรื่องชีวิตมากกว่าเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต เนื่องจาก นักเรียนต้องพบกับประสบการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ อีกทั้งยังต้องใช้ความรอบคอบและเหตุผลในการสร้างบูรณาการให้กับประสบการณ์ใหม่อยู่เรื่อยๆ โรงเรียนจึงต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับวัย

4. บทบาทของครูควรเป็นผู้ชี้แนะหรือนแนะนำมากกว่าการสั่งการ อีกทั้งยังต้องรู้จักใช้ความรู้และประสบการณ์ของตนในแง่ของการจัดการและช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุตามความต้องการของตนเองได้

5. โรงเรียนต้องเน้นการร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน เพราะธรรมชาติของคนของสังคมหรือการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความต้องการด้านความสัมพันธ์และการติดต่อซึ่งกันและกัน การร่วมมือกันจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้สังคมมีการพัฒนาขึ้น

6. ความเป็นประชาธิปไตยเท่านั้นที่เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการสร้างบุคลิกภาพของนักเรียนซึ่งถือเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของความ

เจริญงอกงามอย่างแท้จริง ซึ่งความเป็นประชาธิปไตยในที่นี้มีความหมายมากไปกว่าการเป็นรูปแบบของการปกครอง แต่ประชาธิปไตยอาจใช้เป็นรากฐานเบื้องต้นของการอาศัยอยู่ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ถือเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ที่ครูต้องให้ความสำคัญเสมอเพื่อให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้การดำรงชีวิตในสังคมสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีและมีประโยชน์ของสังคมประชาธิปไตย จนอาจกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตย การศึกษา และความเจริญงอกงาม เป็นสิ่งที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

จะเห็นว่า ปรัชญาการศึกษากลุ่มพัฒนาการนิยม (Progressivism) นี้ เน้นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน ซึ่งครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดการเรียนแบบหยั่งรู้ด้วยวิธีการทดลองและการแก้ปัญหา เพื่อนำไปสู่การสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับสังคมในที่สุด

ข. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีผู้ศึกษาไว้มากมาย ในภาพรวมแล้วขั้นตอนหลักจะคล้ายกัน แตกต่างกันเฉพาะรายละเอียดตามเนื้อหาที่ศึกษาเท่านั้น ขั้นตอนต่างๆ สรุปได้ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535 : 5-15) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร (Integrated Curriculum Development) เพื่อใช้เป็นแนวในการพัฒนาหลักสูตรให้ไปในทิศทางเดียวกัน แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 สิ่งกำหนดหลักสูตร เป็นการเตรียมข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การศึกษาข้อมูลพื้นฐานนี้ มีสิ่งกำหนดที่สำคัญ 3 ทาง คือ ทางวิชาการ ทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และทางการเมือง

ขั้นที่ 2 รูปแบบหลักสูตร เป็นการใช้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบของหลักสูตร ประกอบด้วยโครงร่าง และองค์ประกอบหลักสูตรที่สะท้อนให้เห็นภาพรวมและมาตรฐานการศึกษาของแต่ละหลักสูตร

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร สามารถทำได้หลายๆ วิธี แต่ต้องทำอย่างมีระบบ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาสังเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ ในขั้นตอนนี้จะต้องจัดกระทำระบบข้อมูลให้ชัดเจน ควรพิจารณาให้รอบคอบว่าข้อมูลที่ได้นั้นจะนำไปใช้หลักสูตรในส่วนใดได้บ้าง

และเมื่อนำข้อมูลมาใช้ปรับแก้หลักสูตรส่วนใดส่วนหนึ่งแล้วจะมีผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ของหลักสูตรมาน้อยเพียงใด

การพัฒนาหลักสูตรของรัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 71) กอบกิจ ดันต์เจริญรัตน์ (2536 : 67) ณรงค์ ฉายานนท์ (2536 : 61-62) และสุริยา เหมตะศิลป์ (2537 : 57 - 59) ถึงแม้จะศึกษาต่างเนื้อหาแต่ก็มีขั้นตอนในการศึกษาล้ายคลึงกัน แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างหลักสูตร เป็นการสำรวจเพื่อหาข้อมูลที่สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน รวมถึงการศึกษาสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

2. พัฒนาหลักสูตรจำลอง เป็นการสร้างหลักสูตรจำลองให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การสร้างโครงร่างหลักสูตร การประเมินโครงร่าง และการพัฒนาโครงร่างหลักสูตร

3. การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือไม่

4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการทดลองมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จาคอบส์ (Jacobs, 1991 : 27-28) เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ไว้ 4 ขั้นตอนเช่นเดียวกัน ดังนี้

1. ทำวิจัยปฏิบัติการ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพิจารณารายละเอียดของหลักสูตร

2. เขียนโครงร่างหลักสูตร ประกอบด้วยรายละเอียดของการดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ เช่น กิจกรรม เวลา งบประมาณ อุปกรณ์ และหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3. ทดลองใช้หลักสูตร เป็นการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ต้องพิจารณาเลือกวิธีที่จะทำให้ได้ข้อมูลตรงกับความ เป็นจริง แล้วนำผลที่ได้มาประกอบการตัดสินใจ และส่งผลย้อนกลับเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

4. ปรับปรุงหลักสูตรจากข้อมูลที่รวบรวมได้ และต้องนำเอาคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในอนาคตมาพิจารณาประกอบ เพื่อทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรของมาร์แชลเลค (Marschalek. 1995 : 15) โพจโรว์ (Pogrow. 1995 : 21) และวิลเบอริน (Wilborn. 1995 : 19) กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน คือ

1. ศึกษาธรรมชาติ ปัญหา และความต้องการของนักเรียนแต่ละคน แล้วกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
2. รวบรวมปัจจัยสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น ทีมงานทั้งที่เป็นผู้บริหาร ครูผู้สอน ในโรงเรียนหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก กิจกรรมเสริมหลักสูตร อุปกรณ์ งบประมาณ หรือการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับนักเรียน เป็นต้น
3. เลือกวิธีการสอนและทดลองสอนกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมระหว่างจุดมุ่งหมาย วิธีการสอน เนื้อหา เวลาที่ใช้ กับกลุ่มนักเรียนเป้าหมาย เป็นสำคัญ
4. ประเมินความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อหาประสิทธิภาพการสอนจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่วัดได้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ต้องพิจารณาเลือกเครื่องมือและวิธีการประเมินที่เหมาะสมกับกิจกรรมของนักเรียนด้วย

จากขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรข้างต้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นกระบวนการสากลที่สามารถประยุกต์ใช้กับหลักสูตรทางการศึกษาได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรวิชาใด หรือหลักสูตรประเภทใดก็ตาม โดยทั่วไปแล้วการพัฒนาหลักสูตร แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การร่างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร สำหรับแนวคิด ทฤษฎีหรือวิธีการในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจเพื่อหาข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้ในกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตย ในโรงเรียนของโรงเรียนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานครั้งนี้จึงเป็นการสำรวจพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน ซึ่งหลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการศึกษาวิจัย แนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนแล้ว ก็นำผลสรุปจากการศึกษาทั้งหมดมาสร้างเป็นแบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เห็นว่าสอดคล้องและเหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้น เมื่อสร้างแบบจำลองเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็ใช้แบบจำลองเชิงทฤษฎีที่สร้างขึ้นนี้เป็นขอบเขตในการสำรวจพฤติกรรมประชาธิปไตย

ของนักเรียนในโรงเรียนที่ต้องการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้น พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องสำรวจจึงมีอยู่ 3 ด้าน คือ

1. ด้านคารวธรรม

- 1.1 เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง
- 1.2 เคารพผู้ฟังและผู้พูด
- 1.3 พูดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล
- 1.4 ปฏิบัติตามข้อตกลง
- 1.5 ไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น
- 1.6 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม

2. ด้านสามัคคีธรรม

- 2.1 ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ
- 2.2 ร่วมรับผิดชอบในผลงานและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม

3. ด้านปัญญาธรรม

- 3.1 อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบโต้
- 3.2 ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่ม และปรับปรุงแก้ไข
- 3.3 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

การสำรวจพฤติกรรมประชาธิปไตยข้างต้นนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมลักษณะของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนขาดไปทั้ง 3 ด้าน คือด้านคารวธรรม ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม เพื่อดูว่ามีพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่ เมื่อรวบรวมได้แล้วก็นำเอาพฤติกรรมเหล่านั้นมาใช้เป็นหลักในการเลือกเนื้อหา สื่อการเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมนั้น ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวทางการประเมินผลการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 134 - 135) ได้กำหนดให้ครูผู้สอนรวบรวมพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และหาวิธีการปรับปรุงให้ดีขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสำรวจพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เก็บรวบรวมจากนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ และศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จะต้องนำมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเสียก่อน แล้วจึงสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งหมดเพื่อใช้ในการร่างหลักสูตรต่อไป

2. การร่างหลักสูตร

ถึงแม้จะมีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย ทั้งในความหมายของ ประสิทธิภาพทุกอย่างที่นักเรียนควรได้รับ รายวิชาทั้งหมด เอกสารหลักสูตร หรือรูปแบบการจัดกิจกรรมของครูก็ตาม (ชมพันธ์ ฤกษ์พร ณ อยุธยา. 2530 : 1 ; ดุษฎี สัตตลวงค์. 2536 : 5 - 6 ; Jaroliek and Foster. 1993 : 46) แต่การร่างหลักสูตรโดยทั่วไปแล้ว ประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักของหลักสูตรที่สำคัญ คือ หลักการ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลเป็นสำคัญ (บุญชม ศรีสะอาด. 2528 : 10 ; วิชัย ดิสสระ. 2535 : 3 - 4) ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรนี้มีผู้กล่าวไว้อีกมากมาย มี สาระดังนี้

ทาบ (Taba. 1962 : 10) เคอร์รี่ (Kerr. 1968 : 16 - 17) กล่าวถึง หลักสูตรไว้ว่าแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบเช่นเดียวกัน ได้แก่

1. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่กล่าวถึงทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ ที่แสดงถึงความต้องการของหลักสูตร อาจเป็นจุดมุ่งหมายระดับหน่วยการเรียนรู้ วิชา หรือ กลุ่มประสบการณ์ก็ได้

2. เนื้อหาวิชา กล่าวถึงเนื้อหาที่จัดเอาไว้ในหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา จนเกิดคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกระบวนการหรือวิธีการที่จะทำให้ ผู้เรียนได้รับเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมการเรียนการสอนนี้ครูอาจดำเนินการได้ด้วย ตนเองหรืออาจใช้สื่อ หรืออุปกรณ์อื่นๆ ประกอบด้วยก็ได้

4. การประเมินผล เป็นส่วนที่กล่าวถึงวิธีการเพื่อตรวจสอบดูความสอดคล้อง ระหว่างสิ่งที่นักเรียนได้เกิดจากการเรียนรู้ด้านต่างๆ หลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สิ้นสุดลงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

สัจ จุฑานันท์ (2532 : 244) และวิจิต สุรัตน์เรืองชัย (2534 : 60) กล่าว ถึงการร่างหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนว่า ควรประกอบไปด้วย 7 องค์ประกอบ คือ

1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาในชุมชน
6. การประเมินผล

7. การเสนอแนะทั้งที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และการส่งเสริมนักเรียนนักเรียนที่มีผลการเรียนดี เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไปอีก

ซินแคลร์ - เบลล์ (Sinclair - Bell. 1993 : 131 - 153) แบ่งหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ความต้องการ
2. เนื้อหา
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การวัดและการประเมินผล

ซึ่งการกำหนดรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบข้างต้นนั้น ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบและความเหมาะสมกับนักเรียนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

บูเมอร์ (Boomer. 1994 : 35 - 37) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามีอยู่ด้วยกัน 7 ส่วน คือ

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนได้ศึกษา
2. การตัดสินใจขอบเขตของเนื้อหา เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของเนื้อหาที่ต้องการใช้ในหลักสูตร
3. วัตถุประสงค์ เป็นผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากการจัดกิจกรรมแล้ว
4. ทักษะที่ต้องการและสื่อที่จะนำมาใช้ในการเรียนแต่ละเนื้อหา
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. กิจกรรมให้ความช่วยเหลือหรือแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนการเรียนรู้
7. วิธีการประเมินผล เพื่อตรวจสอบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

สำหรับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) นั้น แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 6 ส่วน (กรมวิชาการ. 2534 : 1 - 4) คือ

1. หลักการ
2. จุดหมาย
3. โครงสร้าง เป็นการแบ่งเนื้อหาที่ใช้ในหลักสูตรออกเป็น 5 กลุ่ม
4. การกำหนดเวลาเรียนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์และระดับชั้น
5. แนวดำเนินการ เป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ

ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

6. การวัดผล การประเมินผล และการติดตามผล

จากแนวคิดขององค์ประกอบของหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปองค์ประกอบของหลักสูตรที่ต้องวางขึ้นมีสภาพปัญหาและความต้องการ หลักการของหลักสูตร เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อการเรียนและการวัดและการประเมินผล สาระขององค์ประกอบที่สำคัญ มีดังนี้

2.1 หลักการของหลักสูตร เป็นแนวความคิดหรือแนวทางในการดำเนินการของการพัฒนาหลักสูตรที่ศึกษา เพื่อให้สามารถบรรลุผลด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2.2 จุดมุ่งหมาย เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้งด้านคุณธรรม ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาให้ความหมายไว้

2.3 เนื้อหา

การเลือกเนื้อหาสำหรับใช้ในโครงสร้างหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ ยึดตามแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget) ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮาร์ด (Hard) และทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญา ซึ่งสาระสำคัญของทั้ง 3 ทฤษฎีนี้ จะนำไปสู่การบูรณาการของเนื้อหาวิชาจากกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษาต่อไป

ก. ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget Learning Theory)

ผลจากการวิจัยของเพียเจต์ (Piaget. 1967 : 239 - 252) พบว่า นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จึงได้นำเอาผลการศึกษานี้มาสร้างเป็นหลักการเรียนรู้ตามพัฒนาการทางสมองของนักเรียน หลักการนี้มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การปรับโครงสร้าง (Accommodation) หมายถึง การนำเอาความรู้ใหม่ทั้งหมดเข้ามาในโครงสร้างความรู้ รวมทั้งการเปลี่ยนมุมมอง ความเชื่อ หรือแนวคิดในโครงสร้างนั้น

2. การขยายโครงสร้าง (Assimilation) หมายถึง การสร้างความรู้ใหม่ที่บางส่วนยังสอดคล้องกับความคิดเดิมอยู่ หรือเป็นการเรียนรู้เนื้อหาใหม่จากประสบการณ์เดิมที่นักเรียนมีอยู่

3. การเปลี่ยนโครงสร้าง (Structure Change) หมายถึง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 แบบข้างต้น จะเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความรู้ภายในตัวของนักเรียนขึ้น ซึ่งแต่ละโครงสร้างความรู้นั้นอาจใช้เวลานานจึงจะสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงในแต่ละขั้นตอนได้

กระบวนการปรับโครงสร้างและการขยายโครงสร้างของนักเรียน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักเรียนอยู่ในสถานการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสิ่งที่นักเรียนเคยเรียนหรือมีประสบการณ์มาก่อน (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2530 : 42- 47 ; วีระ บุญยะกาญจน. 2532 : 74 - 82 ; Krogh. 1990 : 19 - 20 ; Spelke. 1991 : 161) การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดความสมดุล และมีแนวโน้มที่จะปรับความคิดหรือพฤติกรรมเพื่อให้เกิดโครงสร้างในลักษณะใหม่หรือสถานการณ์ใหม่เพิ่มมากขึ้น นักเรียนจึงมีความผูกพันอยู่กับกระบวนการอยู่เสมอทั้งด้านความคิดและความรู้สึก ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสเห็นหรือสัมผัสกับเนื้อหาที่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมด้านต่างๆ จึงมีประโยชน์กับนักเรียน สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดมากขึ้นตามไปด้วย (Fortson. 1983 : 189 - 199 ; Confrey. 1991 : 28 - 32)

การพัฒนาหลักสูตรจากทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget) นี้ เน้นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมเป็นหลัก เพื่อนำมาปรับหรือเปลี่ยนเป็นประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ ดังนั้นเมื่อนักเรียนมีความรู้พื้นฐานเดิมจากการเรียนหลายกลุ่มประสบการณ์ในโรงเรียนอยู่แล้ว การนำเอาความรู้จากหลายๆ กลุ่มประสบการณ์มาใช้เป็นพื้นฐานเพื่อสอนให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหาหรือปลูกฝังคุณลักษณะที่ต้องการ จึงเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาใช้ การคัดเลือกเนื้อหาในลักษณะนี้จึงสอดคล้องกับสภาพจริงของนักเรียน สามารถสร้างความสนใจได้ดีและส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮาร์ด (Hard)

ฮาร์ด (Hard. 1983 : 95) ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้จากพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain-Based Theory) เพื่อใช้ในการคัดเลือกเนื้อหาและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามวิธีการสร้างความรู้ของสมอง แนวคิดของทฤษฎีนี้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการทำงานของสมองจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น และได้อธิบายการทำงานของสมองไว้ว่า ระบบสมองมีการทำงานที่ซับซ้อน นอกจากจะเป็นตัวรับข้อมูล (Passive) เข้ามาเพื่อปรับให้ตรงกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา คำนวณหาคำตอบถูก หรือเลือกการปฏิบัติงานที่เหมาะสมในชีวิตประจำวันแล้ว สมองยังมีความพร้อมที่จะค้นหาหรือ

บูรณาการข้อมูลที่มีความหมาย เพื่อจัดประเภทและรูปแบบของข้อมูลให้เกิดเป็นข้อมูลในความหมายใหม่อยู่เสมอ

นั่นคือ เมื่อมีข้อมูลเข้ามาสู่ระบบการทำงานของสมอง สมองก็จะเรียกรูปแบบโครงสร้าง (Program Structure) เดิมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้นทั้งหมดออกมาเพื่อจับคู่ หรือเปรียบเทียบกัน เมื่อพบข้อมูลที่มีความหมายคล้ายคลึงกันแล้วสมองก็จะบูรณาการเป็นหน่วยความจำเพิ่มเติม หรือสร้างรูปแบบโครงสร้างใหม่ แล้วส่งผลที่ได้ย้อนกลับไปสู่กิจกรรมการตอบสนองต่อข้อมูลนั้น การกระทำดังกล่าวจะดำเนินการไปอย่างรวดเร็วทั้งกับข้อมูลที่เกิดขึ้นแบบสุ่มหรือเป็นข้อมูลที่จัดเตรียมไว้อย่างดีแล้วก็ตาม (Hard. 1986 : 48 ; Nummela and Rosengren. 1986 : 50 - 53)

เนื่องจากสมองของคนเราต้องทำหน้าที่รับข้อมูลอยู่ตลอดเวลา การจัดเก็บข้อมูลตามระบบการทำงานของสมองจึงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ภายในสมองจึงประกอบไปด้วยข้อมูลที่สามารเก็บให้เข้ากับประสบการณ์เดิม และข้อมูลที่เข้ากับรูปแบบโครงสร้างเดิมใดๆ ไม่ได้ ข้อมูลประเภทหลังนี้จะค่อยๆ สลายจากหน่วยความจำของสมองและหายไปในที่สุด การ์ดเนอร์ (Gardner. 1987 : 187 - 193) เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า รังสีเชาวน์ปัญญาของมนุษย์ (Spectrum of Human Intelligence) และอธิบายเพิ่มเติมว่า รังสีเชาวน์ปัญญาของมนุษย์นี้จะจำแนกความสามารถของมนุษย์ออกเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไปและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามข้อมูลที่สมองได้รับ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนให้ดีขึ้นก็คือ ครูต้องรู้จักจัดเนื้อหาหรือประสบการณ์ให้สอดคล้องกับกลุ่มของความสามารถหรือคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งอาจมีกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มก็ได้ แล้วจึงนำเนื้อหานั้นมาใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม เพื่อให้สมองของนักเรียนสามารถบูรณาการเนื้อหาเหล่านั้นได้อย่างเป็นธรรมชาติ (Caine and Caine. 1991 : 67) วิธีการดังกล่าวจึงจะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดของทฤษฎีนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมที่นักเรียนมีอยู่ กับข้อมูลใหม่ที่นักเรียนรับเข้าไป หมายความว่า การเรียนรู้ข้อมูลใหม่จะทำได้ดีเมื่อสามารถสร้างความสอดคล้องกับความรู้เดิมที่นักเรียนมีอยู่ได้ ซึ่งความรู้เดิมเหล่านั้นจะแบ่งเป็นกลุ่มๆ และมีอยู่หลายด้าน ดังนั้น การเลือกจัดเนื้อหาและประสบการณ์ในหลักสูตรที่มีเนื้อหาหลากหลายจากทุกกลุ่มประสบการณ์ จึงสอดคล้องกับความรู้เดิมของนักเรียนและทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ดีขึ้น

ค. ทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญา

แนวคิดของทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญานี้ กรมวิชาการ (2537 : 25 - 33) และสำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2537 : 9-14) สรุปไว้ว่า มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่าง ปัญญามนุษย์กับการประมวลผลข้อมูลของสมอง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ปัญญาของมนุษย์เป็นผลมาจากการที่มนุษย์ประมวลผลข้อมูลนั่นเอง สาระสำคัญของทฤษฎีนี้กล่าวถึงองค์ประกอบของกระบวนการประมวลผลทางปัญญา และกระบวนการประมวลผลทางปัญญาและการเรียนรู้ ดังนี้

1. องค์ประกอบของกระบวนการประมวลผลทางปัญญา

แบบจำลองของกระบวนการประมวลผลทางปัญญาของมนุษย์ ประกอบไปด้วยหน่วยความจำ 3 ประเภท คือ หน่วยความจำสำรอง หน่วยความจำชั่วคราว และหน่วยความจำถาวร หน่วยความจำแต่ละประเภทมีการทำงานที่สัมพันธ์และต่อเนื่องกัน กล่าวคือ หน่วยความจำสำรองทำหน้าที่รับข้อมูลจากประสาทสัมผัส เพื่อทำการจำแนกหรือจัดประเภทก่อนที่จะส่งต่อไปยังหน่วยความจำชั่วคราวซึ่งทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลที่มีความซับซ้อนไม่มากนัก ในขั้นตอนนี้มีการประมวลผล 2 แบบ คือ แบบควบคุม เป็นการค้นหาการจัดลำดับหรือการประมวลผลที่ดำเนินการเป็นขั้นตอนซึ่งอยู่ในการควบคุมของสมอง และแบบอัตโนมัติที่คนเราสามารถประมวลผลได้โดยไม่ต้องผ่านการสั่งงานหรือควบคุมจากสมอง คล้ายกับปฏิกิริยาสะท้อน การประมวลผลแบบอัตโนมัตินี้เกิดจากการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลานาน แล้วผลที่ได้จากการประมวลของหน่วยความจำชั่วคราวจะถูกส่งไปยังหน่วยความจำถาวร ซึ่งมีการจัดเก็บข้อมูลในลักษณะถาวรแต่สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือโครงสร้างได้ หน่วยความจำของมนุษย์นี้เชื่อว่ามีพื้นที่สำหรับจัดเก็บข้อมูลได้ไม่จำกัด (Federiksen, 1984 : 363 - 407) การเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ความรู้เชิงเนื้อหา เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะของสิ่งของ หรือปรากฏการณ์ต่างๆ สโนว์และโลห์แมน (Snow and Lohman, 1989 : 263 - 331) อธิบายว่า ความรู้เชิงเนื้อหาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละหน่วยข้อมูลในสมอง เมื่อหน่วยข้อมูลหนึ่งถูกกระตุ้นจนเกิดการตื่นตัว หน่วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องก็จะตื่นตัวด้วยความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลนี้ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

ก. แบบนิทาน เป็นการเชื่อมโยงกันของหน่วยข้อมูลที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมเฉพาะตัวในขอบเขตของหน่วยข้อมูลนั้นซึ่งจะเชื่อมต่อกับหน่วยข้อมูลอื่นๆ ได้ยากหรือได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ข. แบบความหมาย เป็นการเชื่อมโยงความรู้ตามความหมายหรือความคิดรวบยอด สามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงได้อย่างกว้างขวาง

1.2 ความรู้เชิงกรรมวิธี เป็นความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มาจากบางส่วนของความรู้เชิงเนื้อหา มีการพัฒนาการเพิ่มขึ้นตามประสบการณ์และการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

ก. กระบวนการทางปัญญา เป็นความรู้เกี่ยวกับลำดับขั้นตอนในการแก้ปัญหา และการปฏิบัติงานที่เป็นขั้นตอน

ข. กรอบการวิเคราะห์ เป็นกลุ่มความรู้ที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดรวบยอดเพื่อนำมาเก็บให้เป็นระบบหรือใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

2. กระบวนการประมวลผลทางปัญญาและการเรียนรู้

การประมวลผลข้อมูลทางปัญญาทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนารูปร่าง 3 ด้าน คือ โครงสร้างความรู้ทักษะ กระบวนการทางปัญญา และกรอบการวิเคราะห์ (Messick, 1984 : 218 ; Snow and Lohman, 1989 : 263 - 331) การพัฒนาแต่ละด้านดังกล่าวเกิดขึ้นได้ดังนี้

2.1 โครงสร้างความรู้ เมื่อหน่วยความจำถาวรรับข้อมูลจากการประมวลผลจากหน่วยความจำชั่วคราว ตอนแรกจะเก็บข้อมูลนั้นไว้เฉพาะตัว ไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูลใดก่อน แต่เมื่อถูกเรียกขึ้นมาเพื่อประมวลกับข้อมูลใหม่ด้วยกระบวนการทางปัญญาจึงจะเกิดความสัมพันธ์กับข้อมูลใหม่ที่เกี่ยวข้องกันกลายเป็นการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยความรู้ แล้วหน่วยความรู้ที่เหมือนกันก็จะรวมเป็นกลุ่ม เมื่อมีหลายกลุ่มจะเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่าย และเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายในที่สุด ทำให้เกิดการพัฒนารูปร่างเป็นโครงสร้างความรู้ขึ้น โครงสร้างความรู้นี้จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามประสบการณ์และความรู้ของนักเรียน

2.2 ทักษะกระบวนการทางปัญญา ความรู้ในหน่วยความจำถาวร มี 2 ลักษณะ คือ ความรู้ที่เป็นเนื้อหา และกรรมวิธี ตอนแรกหน่วยความจำจะถูกเก็บในรูปแบบเนื้อหา ก่อน เมื่อมีการฝึกฝนหรือมีประสบการณ์มากขึ้นจึงเปลี่ยนเป็นความรู้กรรมวิธี

2.3 กรอบการวิเคราะห์ เมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น กระบวนการทางปัญญาจะเชื่อมโยงความคิดรวบยอดต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งอาจเป็นความคิดรวบยอดกับความรู้กรรมวิธีระหว่างวิชาเดียวกันหรือต่างวิชาก็ได้ กลายเป็นโครงสร้างความรู้ระดับสูงของสติปัญญาที่สามารถเรียกมาใช้แก้ปัญหา และพัฒนาต่อไปได้อีกตามประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น

ทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญาเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมหรือประสบการณ์ที่นักเรียนมีอยู่กับข้อมูลใหม่ที่นักเรียนได้รับเช่นเดียวกับทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget) และของฮาร์ด (Hard) ซึ่งเห็นว่า ปัญญามนุษย์ เกิดจากการเชื่อมโยงกันของเครือข่ายความรู้ จากกลุ่มความรู้ด้านต่างๆ ดังนั้น การสร้างปัญญาเพื่อ

ให้นักเรียนใช้ในการแก้ปัญหาที่ต้องให้เนื้อหาในหลายๆ ลักษณะ จึงจะได้ความรู้ที่นำไปสู่การเกิดโครงสร้างความรู้และการแก้ปัญหาต่อไป

แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจท์ (Piaget) ฮาร์ด (Hard) และทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญายังต้น สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ได้ผลดี ควรต้องจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดด้วยการจัดเนื้อหาที่มีความหลากหลาย นักเรียนจึงมีโอกาสใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่ได้เต็มที่ อีกทั้งต้องชักจูงให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งที่เรียนนั้น นักเรียนจึงจะเกิดความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ส่งผลให้เรียนรู้สิ่งนั้นได้ดี จนนำไปสู่การเกิดเป็นคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว รวมถึงสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการเรียนรู้เรื่องอื่นๆ ต่อไปได้อีก และจากสาระของทฤษฎีการเรียนรู้และสาระของการบูรณาการหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นหลักในการเลือกเนื้อหาของหลักสูตรด้วยการเลือกเนื้อหาจากหลายกลุ่มประสบการณ์ แล้วเขียนความสัมพันธ์ของจุดประสงค์แต่ละกลุ่มประสบการณ์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษา ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาจุดประสงค์ของกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งจุดประสงค์ของกิจกรรมประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 หัวข้อจุดประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

2. เลือกกลุ่มประสบการณ์ที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย 4 กลุ่มประสบการณ์ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 หัวข้อ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

3. ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ เช่น จุดประสงค์ของกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์มี 4 ข้อ (กรมวิชาการ. 2534 ก : 18) คือ

- ก. มีความรู้ ความเข้าใจคณิตศาสตร์พื้นฐานและมีทักษะในการคิดคำนวณ
- ข. รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และแสดงความคิดออกมาอย่างมีระเบียบ ชัดเจน

และวัดกม

- ค. รู้คุณค่าของคณิตศาสตร์และมีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์

3. สามารถนำประสบการณ์ทางด้านความรู้ ความคิดและทักษะที่ได้จากการเรียนคณิตศาสตร์ ไปใช้ในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ และใช้ในชีวิตประจำวัน

จุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพก็มี 4 ข้อ ได้แก่

ก. มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

- ข. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน

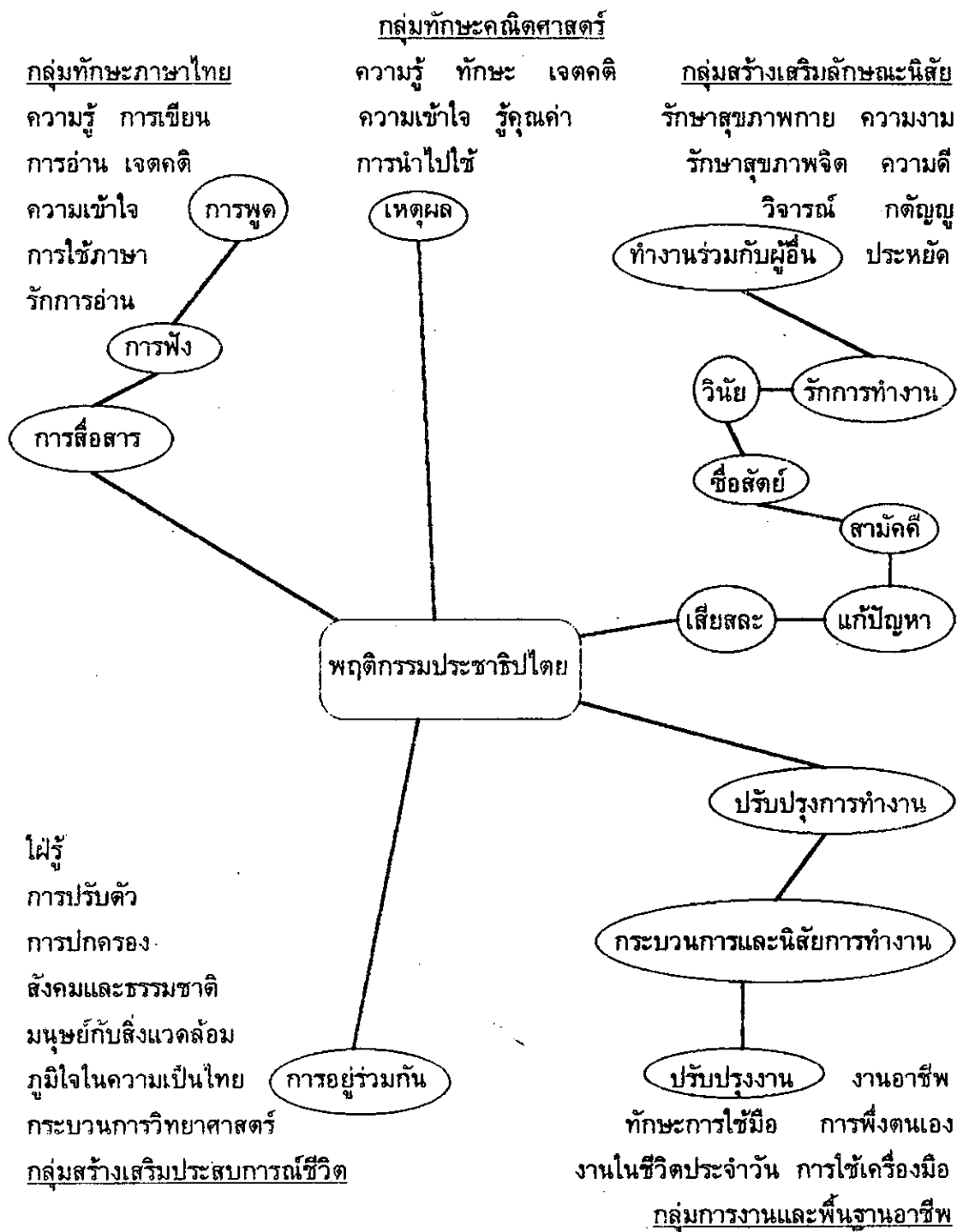
ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นได้ตามควรแก่วัย

ค. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จักพึ่งตนเอง

ง. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

4. หาความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์กับพฤติกรรมจากจุดประสงค์ของกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น จุดประสงค์การเรียนรู้คณิตศาสตร์ข้างต้นข้อ ข. รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างมีระเบียบชัดเจนและรัดกุม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของกิจกรรมประชาธิปไตยด้านคุณธรรม ข้อ 1.3 การพูดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล และด้านปัญญาธรรม ข้อ 3.3 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล ส่วนจุดประสงค์ของการเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพข้อ ข. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นได้ตามควรแก่วัย สอดคล้องกับจุดประสงค์ของกิจกรรมประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรมข้อ 2.1 และ 2.2 เป็นต้น สรุปได้ว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องปลูกฝังไปพร้อมกับการสอนคณิตศาสตร์ ได้แก่ การมีเหตุผล และที่ต้องปลูกฝังไปพร้อมกับการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ การปรับปรุงงาน การปรับปรุงการทำงาน และกระบวนการและนิสัยในการทำงาน เป็นต้น ส่วนกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ ก็หาความสัมพันธ์ในทำนองเดียวกัน

5. เขียนแผนผังเพื่อแสดงความสัมพันธ์ที่หาได้จากทุกกลุ่มประสบการณ์ ดังแสดงในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ของกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ กับพฤติกรรมประชาธิปไตย

จากภาพประกอบ 3 ข้างต้น ความสัมพันธ์ของจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ กับพฤติกรรมประชาธิปไตย มีดังนี้

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องปลูกฝังพร้อมกับการสอนภาษาไทย ได้แก่ ทักษะการพูด ทักษะการฟัง สำหรับใช้ภาษาเพื่อแสดงความคิดเห็น และการสื่อสารสำหรับอธิบายเหตุผลเมื่อต้องตัดสินใจหรือซักถามตอบโต้ที่ต้องมีความเคารพในการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องปลูกฝังพร้อมกับการสอนคณิตศาสตร์ ได้แก่ การมีเหตุผล และต้องแสดงเหตุผลนั้นออกมาได้อย่างมีระเบียบ

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องปลูกฝังไปพร้อมกับการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหา รักการทำงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความสามัคคี เสียสละ ซื่อสัตย์และมีวินัย

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องปลูกฝังไปพร้อมกับการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้แก่ ตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกันของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องปลูกฝังพร้อมกับการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ การมีกระบวนการและนิสัยในการทำงานที่ดี มีการปรับปรุงงานและการทำงานอยู่เสมอ

แม้การบูรณาการหลักสูตรจะต้องใช้เนื้อหาจากหลายๆ กลุ่มประสบการณ์ข้างต้น แต่การเลือกเนื้อหาดังกล่าวจะต้องมีเกณฑ์ที่ดีในการเลือก เช่น ต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว หรือเป็นเนื้อหาที่นักเรียนเคยมีประสบการณ์มาก่อน สอดคล้องกับสภาพสังคมจริงและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งอาจมีผลกระทบกับตัวนักเรียน เป็นต้น เนื้อหาเหล่านี้จึงจะเป็นประโยชน์กับนักเรียนและช่วยแก้ปัญหาให้กับนักเรียนได้

2.4 สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นสื่อกลางนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้นักเรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนต้องการ (Brown, and others. 1973 : 2) การใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมของครูผู้สอนแต่ละครั้งนั้น ถือได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของเดล (Dale. 1961 : 43) ที่กล่าวไว้ว่า นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีถ้าหากการเรียนรู้เกิดจาก

ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม และการเรียนรู้ของนักเรียนจะน้อยลงหากการเรียนรู้นั้นเกิดจากประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม ซึ่งประสบการณ์ตามความหมายนี้เรียงจากเป็นรูปธรรมที่สุดไปจนถึงเป็นนามธรรมที่สุด ได้เป็น 10 ชั้น ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรง เป็นประสบการณ์ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น การปฏิบัติกิจกรรม การเข้าร่วมในเหตุการณ์จริงและได้สัมผัสด้วยตนเองจากประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นต้น

2. ประสบการณ์จำลอง เป็นประสบการณ์ที่ลักษณะคล้ายกับสถานการณ์จริงมาก ครูจะนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนเมื่อต้องการให้นักเรียนเกิดความปลอดภัย และง่ายต่อการทำความเข้าใจ เช่น หุ่นจำลอง สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

3. ประสบการณ์นาฏการ ถือเป็นประสบการณ์จำลองประเภทหนึ่งที่ไม่เน้นความเหมือนจริงมากนัก ส่วนมากจะนำมาใช้เมื่อต้องการปลูกฝังด้านความรู้สึกให้นักเรียน เช่น ความประทับใจ หรือการเปลี่ยนแปลงเจตคติ เป็นต้น

4. การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างประกอบการอธิบายกระบวนการของกิจกรรมหนึ่งๆ อย่างมีขั้นตอนต่อเนื่องกัน เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีการสังเกตและสามารถปฏิบัติตามได้ทันที

5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นประสบการณ์การเรียนรู้จากแหล่งความรู้นอกห้องเรียน สำหรับให้ความรู้ของนักเรียนกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

6. นิทรรศการ เป็นการนำเอาประสบการณ์ที่นักเรียนสามารถสัมผัสได้หลายๆ ด้านมาช่วยกันอย่างเหมาะสม เพื่อนำเสนอความรู้ด้านต่างๆ หรือแสดงกระบวนการทำงาน โดยใช้สื่อและวิธีการหลายรูปแบบ และอาจให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นได้อีกด้วย

7. โทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นประสบการณ์ที่ให้ภาพเคลื่อนไหวและมีเสียงประกอบ สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ดี น่าเชื่อถือ และนำประสบการณ์ในอดีตหรือที่อยู่ห่างไกลมาเรียนรู้ได้ อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น สิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่เล็ดลอดไปหรือมีการเคลื่อนไหวเร็วมาก เป็นต้น

8. ภาพนิ่ง วิทย์ การบันทึกเสียง เป็นประสบการณ์ที่สามารถสัมผัสได้เพียงด้านเดียว เช่น ภาพนิ่งจะสัมผัสได้ด้วยตาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

9. สัญลักษณ์ อาจเป็นตัวอักษร ภาพ โครงร่างหรือเครื่องหมายต่างๆ ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตาหรือการสัมผัส เช่น แผนที่ ลูกโลก เป็นต้น

10. ภาษา หมายถึง ภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่ผู้เรียนจะเข้าใจหรือเรียนรู้ได้ด้วยการตีความหมาย ภาษาที่นำมาใช้จึงต้องง่ายต่อการทำความเข้าใจของนักเรียน

ประสบการณ์ที่เป็นสื่อการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้นนั้นมีทั้งที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ การเลือกสื่อเพื่อนำมาใช้จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหา วิชาของนักเรียน ธรรมชาติของการเรียนรู้ และสภาพความเป็นจริงของชุมชน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2533 : 32 ; Choate and Miller. 1992 : 65) เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าการเรียนเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับตัวเขาเอง จึงสนใจที่จะเรียนมากขึ้น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ตามไปด้วย

2.5 กิจกรรมการเรียนการสอน

การเลือกกิจกรรมในการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงความเหมาะสมของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการปลูกฝัง และธรรมชาติของหลักสูตรแบบบูรณาการ จึงได้เลือกกิจกรรมตามแนวคิดของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ทฤษฎีการกระทำจำแนก และวิธีการแก้ปัญหา ดังนี้

ก. ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

แนวคิดของทฤษฎีนี้ฟิชไบน์และไอจเซน (Fishbein and Ajzen. 1975 : 15 ; Ajzen and Fishbien.1980) เป็นผู้เสนอไว้ มีข้อตกลงเบื้องต้นคือ มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและใช้ข้อมูลที่ตนเองมีอยู่อย่างเป็นระบบ มนุษย์จะพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนก่อนตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนเนื้อหาของทฤษฎีมีสาระดังนี้

1. พฤติกรรมมนุษย์จะอยู่ภายใต้การควบคุมของเจตนาเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล จึงเป็นตัวกำหนดที่ใกล้ชิดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมา

2. เจตนาเชิงพฤติกรรมมีสิ่งกำหนด 2 ตัว คือ

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ว่า เจตคติต่อพฤติกรรม ขึ้นอยู่กับความเชื่อและการประเมินเกี่ยวกับผลของการกระทำนั้น

2.2 ปัจจัยทางสังคม เป็นการประมาณระดับของแต่ละคนว่าคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมากน้อยเพียงใด ซึ่งกลุ่มอ้างอิงในที่นี้หมายถึงบุคคลใกล้ชิดที่มีความสำคัญต่อบุคคลนั้น

2.3 ความสำคัญของเจตคติต่อพฤติกรรมและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงของบุคคลนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาเชิงพฤติกรรม กล่าวคือ บางพฤติกรรมอาจถูกกำหนดด้วยเจตคติมากกว่ากลุ่มอ้างอิง ส่วนบางพฤติกรรมอาจได้รับอิทธิพลจากกลุ่มอ้างอิงมากกว่าเจตคติ หรืออาจได้รับอิทธิพลทั้ง 2 ด้านไล่เรียงกัน และจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

2.4 ตัวแปรภายนอกอื่นๆ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลก็ต่อเมื่อตัวแปรนั้นมีอิทธิพลต่อเจตคติหรือกลุ่มอ้างอิงของบุคคลนั้น

2.5 การกำหนดขอบเขตของพฤติกรรมที่ต้องการศึกษา ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้

- ก. การกระทำ ต้องกำหนดว่า เป็นการกระทำเพียงอย่างเดียว
- ข. เป้าหมาย หมายถึง เป้าหมายของการกระทำพฤติกรรมนั้น
- ค. เวลา หมายถึง เวลาที่เกิดพฤติกรรมที่เราสนใจศึกษา
- ง. บริบท หมายถึง สถานการณ์ที่ทำให้พฤติกรรมที่ศึกษาเกิดขึ้น

และสามารถสังเกตเห็นได้

จากแนวคิดของทฤษฎีนี้จะเห็นว่า การปลูกฝังเพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่ต้องการจะต้องสร้างให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีหรืออยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมนั้นอยู่ แล้วนักเรียนจึงจะเกิดพฤติกรรมนั้นได้ ซึ่งการเปลี่ยนเจตคติของผู้เรียนดังกล่าวนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534 : 28) กำหนดไว้ 3 ขั้นตอน คือ

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีเจตคติที่ดีและไม่ดีต่อสิ่งนั้น
2. วิเคราะห์ผลการกระทำที่นักเรียนเคยเกิดความพอใจหรือประทับใจจากข้อมูลที่รวบรวมมา
3. แสดงหลักการ แนวคิดที่จะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนด้วยเหตุผล และความเต็มใจ

ทองจุล ชันขาว (2528 : 20-21) เฟลินทิพย์ โกเมนโสภา (2533 : 2-3) และ มอเรียราและโนสส์ (Moreira and Noss. 1995 : 155 - 176) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติไว้สอดคล้องกันว่ามีอยู่ 4 องค์ประกอบ คือ

1. การให้ข้อมูลใหม่ ทั้งที่เป็นข่าวสาร ความรู้ กิจกรรมหรือประสบการณ์ตรงที่เหมาะสมกับวัยและความต้องการของนักเรียน
2. การสร้างความหวัง เป็นการชี้ให้เป็นประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เห็นชอบ และกระทำด้วยความสมัครใจ
3. การใช้อิทธิพลกลุ่ม เป็นการสร้างความรู้สึกให้นักเรียนอยากแสดงพฤติกรรมที่กลุ่มเพื่อนยอมรับ เพื่อจะได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น
4. การใช้องค์ประกอบแทรกซ้อน หมายถึง การศึกษาลักษณะเฉพาะของนักเรียนแต่ละบุคคล เช่นนิสัยการวางตัวกับเพื่อน การรับประทานอาหาร การแต่งตัว เป็นต้น แล้วใช้ข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นหลักเพื่อพิจารณาหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการเปลี่ยนเจตคติของนักเรียนคนนั้นต่อไป

การเปลี่ยนเจตคติของนักเรียนถือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของหลักสูตรที่จะพัฒนาขึ้นสำหรับ สอดแทรกเข้าไปในส่วนของการเลือกเนื้อหาหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเจตคติ ต่อประชาธิปไตยของนักเรียนนี้เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนสามารถฝึกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ (บุญมี เต็ดอนันต์กุล. 2539 : 53 ; Shechtman. 1993 : 126 - 139) และคาดหวังว่าเมื่อนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อประชาธิปไตยแล้วก็จะแสดงพฤติกรรมประชาธิปไตยออกมาเสมอๆ จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยในที่สุด การศึกษาค้นคว้าจึงพิจารณาถึงความเหมาะสมของวิธีการที่ใช้ เปลี่ยนเจตคติมาประกอบการพัฒนาหลักสูตรด้วย ซึ่งต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับเนื้อหา หรือจุดมุ่งหมายของแต่ละกลุ่มประสบการณ์เป็นสำคัญ

ข. ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory)

แนวคิดของทฤษฎีนี้เชื่อว่า ค่านิยมเป็นตัวกำหนดให้คนแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งค่านิยมตามความหมายของทฤษฎีนี้ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเข้าใจ ความหมาย หรือค่านิยมที่บุคคลมีอยู่ แต่การกระจ่างค่านิยมเป็นกระบวนการพัฒนาค่านิยมที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้การตัดสินใจ การวางแผนในการดำรงชีวิต ตลอดจนพัฒนาความคิดสำหรับนำไปเป็นหลักของการแสดงออกเป็นพฤติกรรมในชีวิตได้อย่างมีความหมาย (Raths, Harmin and Simon. 1966 : 28) นั่นคือ กระบวนการนี้ต้องการเพียงให้บุคคลได้รู้จักตนเอง ผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งไม่ว่าเขาจะได้นำความคิด ความรู้สึกและการกระทำมา หลอมรวมกันด้วยวิธีการใดก็ตาม การกระจ่างค่านิยมจะทำให้เขาได้สำรวจวิธีการสร้างค่านิยม ของตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดให้ ตลอดจนส่งเสริมให้นำค่านิยมต่างๆ ของบุคคลอื่น มาใช้เป็นข้อมูลสำหรับตนเองเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมของเขากับพฤติกรรมที่แสดงออกมา

การนำกระบวนการกระจ่างค่านิยมมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นั้น มีหลักการที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. ครูต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนโดยไม่ขัดแย้ง ชี้นำ ความคิดเห็นหรือการกระทำให้กับนักเรียน แต่จะร่วมออกความเห็นตามความจำเป็นหรือใช้ การเสริมแรง ให้กำลังใจกับความคิดเห็นของนักเรียนตามความเหมาะสม
2. ใช้วิธีการสอนที่แจ่มชัดด้วยการใช้คำถามนำ แล้วให้นักเรียน คิดวิเคราะห์ถึงความคิดและการกระทำของตนเองเพื่อเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย หรือผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้นจากการแสดงพฤติกรรมตามค่านิยมของตน

หลักการข้างต้นจะเห็นว่า บทบาทของครูไม่ใช่มาทำการบรรยายหรืออธิบายความรู้ ให้กับนักเรียน แต่จะทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและเตรียมสถานการณ์การเรียนรู้เพื่อย่วย

ให้นักเรียนได้คิดและเกิดการตัดสินใจที่ดี ซึ่งวิธีการที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน (Raths, Harmin and Simon, 1966 : 30) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกค่านิยม

1. การให้โอกาสเลือกอย่างเสรี
2. การมีทางเลือกอย่างหลากหลาย
3. การให้โอกาสคิด พิจารณาอย่างรอบคอบและเป็นไปตามลำดับขั้น

ขั้นที่ 2 การสร้างค่านิยม

4. การยอมรับ มีความพอใจหลังจากการเลือก
5. เต็มใจที่จะยืนยันตามความคิดที่ตนเองตัดสินใจและอธิบายให้ผู้อื่นฟังได้

ขั้นที่ 3 การแสดงพฤติกรรม

6. การแสดงพฤติกรรมตามทางเลือกที่ตนเองตัดสินใจ
7. การปฏิบัติจนเป็นนิสัย

ในขั้นตอนแรกซึ่งเป็นขั้นตอนของการเลือกค่านิยมนั้น ผลการเลือกจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างคุณค่าต่อสิ่งที่ได้เลือกถือเป็นความสามารถทางค่านิจใจ อารมณ์และความรู้สึกของนักเรียน ส่วนขั้นตอนสุดท้ายเป็นการปฏิบัติต่อสิ่งที่ได้เลือกและเห็นคุณค่า จะเห็นได้ว่า กระบวนการกระจำงค่านิยมเป็นการพัฒนาค่านิยมจากความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกและการกระทำ ซึ่งถ้าการจัดกิจกรรมทั้ง 3 ขั้นตอนสามารถผสมผสาน และมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นอย่างดี ก็อาจเชื่อได้ว่าค่านิยมที่เลือกนั้นจะมีส่วนช่วยทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้ (Smith, 1976 : 13 - 14)

สำหรับการนำเอากระบวนการกระจำงค่านิยมมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้เข้าใจถึงการปฏิบัติตนเมื่อนักเรียนเกิดการกระจำงในค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว อีกทั้งยังเสนอแนะแนวทางที่ครูควรกระทำเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียนให้สอดคล้องกับค่านิยมของนักเรียน รวมถึงการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่จะเป็นสื่อเร้าให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับกระบวนการกระจำงค่านิยม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (Casteel and Stahle, 1976 : 6) คือ

1. การทำความเข้าใจ เน้นให้นักเรียนเกิดความเข้าใจต่อสิ่งที่เขากำลังศึกษา ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการใช้สื่อการเรียนการสอนมาประกอบแล้วให้นักเรียนแสดงออกถึงความเข้าใจในสื่อนั้น เช่น การแปลความหมายของสื่อด้วยการใช้ภาษาของนักเรียนเอง เป็นต้น

2. การแสดงความสัมพันธ์ เป็นการแสดงออกเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้จากการทำความเข้าใจ เช่น ครูให้นักเรียนพิจารณาประเด็นสำคัญและค่านิยมที่ได้จากเรื่องที่เรียน เป็นต้น

3. การกำหนดคุณค่า เป็นการแสดงค่านิยมและความรู้สึกที่มีต่อเรื่องที่เรียนด้วยการประเมินสิ่งที่นักเรียนได้แสดงความสัมพันธ์ไว้แล้ว เช่น การพิจารณาถึงผลที่อาจเกิดขึ้นจากสิ่งนั้น หรือผลที่เกิดจากการตัดสินใจและลงมือกระทำสิ่งนั้น เป็นต้น

4. การแสดงพฤติกรรม จะเห็นว่า จากขั้นตอนที่ 1 - 3 เป็นเพียงความคิดที่มีอยู่ในตัวนักเรียนเท่านั้น ขั้นตอนนี้จึงเป็นการให้นักเรียนได้แสดงออกตามค่านิยมที่เขาถืออยู่ ซึ่งจะต้องอาศัยกิจกรรมและสื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นักเรียนกำลังศึกษาอยู่ หรือสอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียนมาเป็นแบบในการฝึกปฏิบัติ นักเรียนสามารถกำหนดค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาแล้วแสวงหาแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความคิดและการกระทำของตัวเองโดยใช้วิธีการต่างๆ เป็นหลัก เช่น การยึดมั่นในตนเอง การคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม หรือการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เป็นต้น

ค. วิธีการแก้ปัญหา

สาโรช บัวศรี (2529 : 13) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแบบบูรณาการ กับวิธีสอนไว้ว่า ในชีวิตประจำวันนั้นนักเรียนจะพบปัญหาต่างๆ อยู่เสมอ ครูจึงต้องปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักและเคยชินกับการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับตัวนักเรียน ดังนั้น การใช้วิธีแก้ปัญหา (Problem-Solving Method) เป็นวิธีสอน จึงเป็นแนวทางที่สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ดี ซึ่งกานเย่ (Gagne. 1970 : 63) ก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการแก้ปัญหาเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยหลักการตั้งแต่ 2 ประเภทขึ้นไป เพื่อนำมาผสมผสานเป็นความรู้ใหม่ นักเรียนต้องมีความสามารถในการมองเห็นลักษณะร่วมกันของเนื้อหาที่ต้องเรียนรู้จากหลายสาขาวิชาจึงจะสามารถแก้ปัญหาได้ ซึ่งผลการศึกษาของพัชรินทร์ ธารีรัฐการพ์ (2535 : 37) ประอรรัตน์ วัจนะรัตน์ (2536 : 47) และสมนึก ปัญญาสิงห์ (2537 : 1-2) พบว่า การสอนด้วยวิธีแก้ปัญหา เป็นการส่งเสริมด้านสติปัญญาและความคิดของนักเรียน ให้อำนาจนักเรียนได้ประสบการณ์เดิมมาใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ด้วยการพิจารณาหาความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไขนั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิรภา หนูน้อย (2532 : 93) ระวีวรรณ พ่วงวิจิตร (2537 : 18-19) และฮอปกินส์ (Hopkins. 1985 : 1790) ที่พบว่าการใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา สามารถใช้ได้กับการเรียนการสอนหลายวิชา และการนำวิธีการสอนแบบนี้ไปใช้จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

จะเห็นว่า วิธีแก้ปัญา (Problem Solving) นี้ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของประสบการณ์ทั้งหลายที่นักเรียนมีอยู่แล้วเพื่อนำมาใช้แก้ปัญาของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยที่ใช้การบูรณาการแบบหัวเรื่องเป็นแกนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการแก้ปัญามาใช้เป็นวิธีสอนในครั้งนี้ด้วย สำหรับขั้นตอนของการแก้ปัญานั้น มีผู้ศึกษา ไว้ ดังนี้

โพลยา (Polya. 1957 : 5 - 22) และบรูเนอร์ (Bruner. 1966 : 123 - 127) สรุปว่าวิธีแก้ปัญามี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจปัญา ต้องรู้จักสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญา และทำความเข้าใจให้ได้ว่าปัญานั้นคืออะไร แล้วพิจารณาข้อมูลที่อยู่ว่ามีอะไรบ้างเพียงพอสำหรับการแก้ปัญาหรือไม่ หรือในการหาคำตอบที่ต้องการนั้นจะต้องใช้ข้อมูลใดมาเพิ่มเติมอีก

ขั้นที่ 2 การแยกแยะปัญาออกเป็นส่วนย่อย เพื่อความสะดวกและชัดเจนในการหาความสัมพันธ์ของข้อมูล และความสอดคล้องกับประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ จากนั้นจึงวางแผนเพื่อใช้แก้ปัญา

ขั้นที่ 3 ลงมือทำตามแผน เป็นขั้นตอนของการลงมือแก้ปัญาและในขณะที่ทำการแก้ปัญาตามแผนที่กำหนดไว้นั้น เมื่อพบว่าตนเองยังขาดความรู้หรือทักษะใด ต้องรีบศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทันที เพื่อให้การแก้ปัญาได้ผลยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 4 ตรวจสอบวิธีการและคำตอบ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการแก้ปัญานั้นถูกต้องแล้ว

สาโรช บัวศรี (2529 : 13-14) สรุปวิธีแก้ปัญาออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญา เป็นการรวบรวมสาเหตุทั้งหมดที่ทำให้เกิดลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น

2. การตั้งสมมติฐาน หมายถึงการพิจารณาหาสาเหตุของปัญา เป็นการหาสาเหตุในระดับเบื้องต้นที่ไม่ยากสำหรับนักเรียน

3. การทดลองปฏิบัติเพื่อแก้ปัญาตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ผลการทดลอง เปรียบเทียบดูว่าก่อนและหลังการปฏิบัติมีผลดีเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด

5. การสรุปและขยายผลการปฏิบัติให้แพร่หลายออกไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 26) แบ่งวิธีแก้ปัญาเพื่อให้นักเรียนหาคำตอบและใช้แก้ปัญาด้วยตัวเองออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นสังเกต เป็นการบอกความแตกต่างหรืออันตรายที่อาจเกิดจากปัญา

2. ขั้นวิเคราะห์ เป็นการอภิปรายหัวข้อที่นักเรียนต้องการหาคำตอบ
3. ขั้นสร้างทางเลือกและกำหนดกิจกรรมเพื่อหาคำตอบตามสมมติฐาน
4. ขั้นเก็บข้อมูล เพื่อนำผลมาตรวจสอบความถูกต้องสมมติฐานที่กำหนดไว้
5. ขั้นสรุป นำผลที่ได้มาสรุปเป็นความรู้หรือแนวปฏิบัติใหม่

บุญชม ศรีสะอาด (2536 : 7 - 8) กวี วงศ์พูน (2536 : 63) และวิมล สำราญวานิช (2537 : 27 - 28) กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาไว้ 6 ขั้นตอน คือ

1. ระบุปัญหา เป็นการสร้างความเข้าใจปัญหาของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกฝ่าย เข้าใจปัญหาได้ตรงกัน

2. วินิจฉัยสาเหตุ เพื่อระบุว่าสิ่งใดบ้างที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกัน

3. ค้นหาทางเลือกที่เป็นไปได้ ด้วยการระดมความคิด เพื่อค้นหาคำตอบที่สามารถเป็นไปได้ไว้มากมาย ทาง

4. ตัดสินใจเลือกหนทางที่เห็นชอบร่วมกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่ อาจเกิดขึ้นกับทางเลือกอื่นๆ ด้วย

5. การดำเนินการตามข้อตกลง ในขั้นตอนนี้จะต้องควบคุมให้การดำเนินงาน ให้เป็นไปตามที่วางแผนไว้อย่างเคร่งครัด

6. การประเมินผล เพื่อทบทวนและยืนยันความถูกต้องในการแก้ปัญหา

วิธีการแก้ปัญหาจากแนวคิดข้างต้นมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงกำหนดวิธี แก้ปัญหาเพื่อใช้เป็นวิธีจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาหลักสูตรเป็น 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ผล และการประเมินผล ซึ่งจะ ต้องให้สอดคล้องกับเนื้อหาหรือจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์เป็นสำคัญ

สำหรับการเลือกจะใช้กิจกรรมการเรียนการสอนลักษณะใดจากแนวคิดของทฤษฎี การกระทำด้วยผล ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม และวิธีการแก้ปัญหานั้น จะต้องพิจารณาถึง ความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลพื้นฐานและองค์ประกอบส่วนอื่นๆ ของหลักสูตรด้วย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีความต่อเนื่อง สามารถนำไปใช้ในทิศทางเดียวกันได้อย่างสะดวก

2.6 การวัดและการประเมินผล

เป็นการประเมินตามสภาพความเป็นจริงทั้งการสังเกตและการบันทึกพฤติกรรม ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการศึกษา เนื่องจาก การสังเกตเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ใน การศึกษาพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมในที่นี้หมายถึงผลรวมขององค์ประกอบด้านต่างๆ ของ บุคคล เช่น ความรู้ ความคิดเห็นที่มีการแสดงออกมา เป็นต้น (สมจิตต์ สุพรรณทัศน์. 2533 : 1 ; Stephenson. 1953 : 7) การแสดงออกมาของพฤติกรรมนี้ถือว่าเป็นสิ่ง

ที่สามารถมองเห็นและวัดได้ด้วยการสังเกตจากการใช้ประสาทสัมผัสของผู้สังเกตเอง หรืออาจใช้เครื่องมืออื่นๆ มาประกอบการสังเกตได้ตามความเหมาะสม (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2536 : 28) สำหรับการศึกษาพฤติกรรมประชาธิปไตยในครั้งนี้ก็ใช้การสังเกตเช่นเดียวกับการศึกษาพฤติกรรมโดยทั่วไป ส่วนความหมาย หลักการของการสังเกต และการบันทึกพฤติกรรมนั้น มีดังนี้

ก. ความหมายของการสังเกต

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530 : 34) รัตนา ศิริพานิช (2533 : 100) ปิยรัตน์ ศรีสมบัติ (2533 : 30) และ อนุวัติ คุณแก้ว (2538 : 36) กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า การสังเกตเป็นเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวัดพฤติกรรมของคนอย่างหนึ่ง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะเป็นข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากกว่าข้อมูลที่ได้นับแบบสอบถาม และการสังเกตนี้จะใช้ประสาทสัมผัสด้วยตาและหูเป็นหลัก หรืออาจใช้เครื่องมืออื่นๆ เช่น แบบวัดพฤติกรรม เป็นต้น มาใช้ประกอบในการสังเกต

ดังนั้น การสังเกตจึงหมายถึง การพิจารณาดูพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาอย่างมีจุดมุ่งหมายด้วยการใช้ประสาทสัมผัสทางตาและหูของผู้สังเกตเป็นหลัก หรืออาจจะใช้เครื่องมืออื่นๆ มาใช้ประกอบตามความเหมาะสม

ข. หลักในการสังเกต

ในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงหรือใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงและครบถ้วนตามที่ผู้สังเกตต้องการ ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (สมสรร วงษ์อยู่น้อย. 2529 : 49-50 ; บุญชม ศรีสะอาด. 2532 : 78 ; ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2536 : 28 - 30)

1. ผู้สังเกตต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงธรรมชาติของพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตด้วย
2. การสังเกตต้องกำหนดเวลาดำเนินการไว้อย่างแน่นอนและต้องสอดคล้องกับระยะเวลาที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้น
3. ผู้สังเกตต้องมีการจดบันทึกอย่างละเอียดและทันทีทันใด อีกทั้งผลจากการสังเกตนั้นต้องสามารถตรวจสอบได้
4. ผู้สังเกตควรได้รับการฝึกฝนวิธีการในการสังเกตมาเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ทำการสังเกตในเรื่องที่ศึกษาได้อย่างถูกต้อง
5. ผู้สังเกตต้องวางตัวเป็นกลาง มีการวิเคราะห์และความตั้งใจตลอดเวลาทำการสังเกต อีกทั้งยังต้องบันทึกเหตุการณ์ที่รับรู้มาอย่างเป็นปรนัย

นอกจากหลักของการสังเกตข้างต้นแล้ว เพื่อให้การสังเกตได้ผลเป็นที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ผู้สังเกตต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ต้องมีการตั้งใจที่ดี (Attention) ผู้สังเกตต้องมีความแน่วแน่ในการสังเกต ไม่วอกแวกต่อสิ่งทีนอกเหนือจากที่ต้องการสังเกต และสามารถบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างละเอียด ถูกต้องตามประเด็นที่ต้องการศึกษา

2. มีประสาทสัมผัสที่ดี (Sensation) เนื่องจากพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตบางอย่างจะไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก การมีประสาทสัมผัสที่ไม่ดีพอ เจ็บตา ย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การสังเกตเกิดความผิดพลาดขึ้นได้

3. มีการรับรู้ที่ดี (Perception) ผู้สังเกตต้องมีการรับรู้ที่ดี สามารถแปลความหมายสิ่งที่สังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการศึกษา และต้องมีความรู้ในสิ่งที่สังเกตได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

4. มีความอดทนและรอบคอบ เนื่องจากพฤติกรรมบางอย่างจะไม่เกิดขึ้นบ่อยหรือไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด ดังนั้น เมื่อพฤติกรรมที่ต้องการศึกษาเกิดขึ้นแล้วก็ต้องสังเกตด้วยความละเอียด ครอบคลุม หรืออาจต้องสังเกตซ้ำเพื่อให้เกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าการสังเกตนี้จะต้องมีการวางแผนเป็นอย่างดีทั้งด้านการเตรียมงานและการทำการสังเกตจริง ซึ่งผู้สังเกตเองก็ต้องวางตัวเป็นกลาง มีการบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นได้ด้วยความยุติธรรม

ค. การบันทึกพฤติกรรม

การบันทึกพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกตนั้นมีอยู่หลายวิธี แต่มีวิธีนิยมใช้ในการศึกษาอยู่เพียง 4 วิธีเท่านั้น (ประทีป จินวี. 2536 : 1 - 9 ; ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2536 : 31 - 39) คือ

1. การบันทึกความถี่ (Frequency Recording)

การบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธีการแบบนี้ เป็นการบันทึกจำนวนครั้งของการเกิดพฤติกรรมในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธีนี้จะขึ้นอยู่กับลักษณะของพฤติกรรมที่ต้องการศึกษาและใช้ได้กับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและยุติลงในช่วงเวลาสั้นๆ และแน่นอนแต่ไม่ต่อเนื่อง เช่น การยกมือเพื่อขออนุญาตแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

2. การบันทึกแบบสุ่มเหตุการณ์ (Event Sampling -Recorded)

เป็นการเลือกสังเกตเฉพาะพฤติกรรมที่ต้องการศึกษาในช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น เมื่อผู้สังเกตกำหนดช่วงเวลาไว้แล้วก็ใช้วิธีการนับความถี่หรือจำนวนครั้งของพฤติกรรมที่ประสงค์จะศึกษาในช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น สำหรับการกำหนดช่วงเวลาที่จะสั้นหรือยาวเพียง

ได้นั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการศึกษา อาจเป็นช่วงเวลาสั้นๆ เช่น 10 นาทีหรือ 1 วันก็ได้ และเพื่อให้ผลของการสังเกตน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ควรสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นหลายช่วงเวลาด้วย

3. การบันทึกแบบสุ่มเวลา (Time Sampling Recorded)

การบันทึกพฤติกรรมแบบนี้ เป็นการสังเกตพฤติกรรมที่ผู้สังเกตแบ่งเวลาออกเป็นช่วงๆ แล้วนับเฉพาะช่วงเวลาที่เกิดพฤติกรรมที่ต้องการศึกษา นั่นคือ ผู้สังเกตจะสังเกตเพียง 1 ครั้งในแต่ละช่วงเวลา สำหรับพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับการบันทึกแบบนี้จะเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยากที่จะนับออกมาเป็นความถี่ได้ จึงต้องนับจำนวนช่วงเวลาที่เกิดพฤติกรรมที่ต้องการศึกษานั้นแทน ซึ่งสามารถทำพร้อมกันที่ละหลายๆ คนได้

4. การบันทึกแบบความยาวของเวลา (Duration Recording)

เป็นการบันทึกเกี่ยวกับความยาวนานของนักเรียนแต่ละคนในการแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา เช่น เวลาที่ใช้ในการทำเลข 1 ข้อ การบันทึกแบบนี้ครูต้องจับเวลาตั้งแต่ นักเรียนเริ่มอ่านโจทย์จนกว่าจะหาคำตอบได้ เป็นต้น

ถึงแม้การบันทึกพฤติกรรมจะมีอยู่หลายวิธีก็ตาม ซึ่งแต่ละวิธีก็มีข้อดีและข้อจำกัดที่เหมาะสมแตกต่างกันออกไป ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการบันทึกความถี่ของการเกิดพฤติกรรม เนื่องจากสอดคล้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา คือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดในเวลาอันสั้น และไม่มีความต่อเนื่อง เช่น การยกมือก่อนที่จะพูดเพื่อแสดงความคิดเห็น เป็นต้น และการบันทึกนี้จะใช้ร่วมกับแบบสังเกตพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรในการพัฒนาหลักสูตรของการศึกษาค้นคว้านี้ สาระสำคัญของการประเมินหลักสูตรประกอบด้วยแนวคิด ประเภทของการประเมิน รูปแบบการประเมินที่ใช้ในการศึกษา และการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย

3.1 แนวคิดในการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพัฒนาหลักสูตร ที่ใช้เปรียบเทียบผลของการใช้หลักสูตรกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ว่ามีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น (กรมวิชาการ. 2534 ข : 4) การประเมินหลักสูตรโดยทั่วไปแล้วมีจุดประสงค์ 4 ประการ (ทิตนา ขมมณี. 2528 : 113 - 114 ; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2535 : 25) คือ

1. เพื่อดูว่าการใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด
2. เพื่อรวบรวมข้อบกพร่องมาปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น
3. เพื่อหาวิธีการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้เหมาะสมทั้งด้านการเลือกเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน หรือเวลาที่ใช้ เป็นต้น
4. เพื่อช่วยตัดสินใจในการนำหลักสูตรไปใช้

3.2 ประเภทของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรที่ยึดตามเวลาและจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท (นิสา ชูโต. 2531 : 36 - 39 ; Worten and Sanders. 1973 : 30 - 58) คือ

1. การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรไปใช้ ตรวจสอบหาข้อบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตร
2. การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อดูความถูกต้องของการนำเอาหลักสูตรไปใช้ และต้องประเมินเป็นระยะๆ เพื่อดูความก้าวหน้าหรือปัญหาที่เกิดขึ้น
3. การประเมินหลังการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อหาความสอดคล้องของการใช้หลักสูตรกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ และต้องรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหลักสูตรครั้งต่อไป

การประเมินหลักสูตรทั้ง 3 ประเภทนี้นอกจากจะเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยในการศึกษาค้นคว้าแล้ว ยังสอดคล้องกับวิธีการประเมินผลการเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา (กรมวิชาการ. 2534 ข : 13-14) ที่กำหนดให้มีการประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละจุดประสงค์

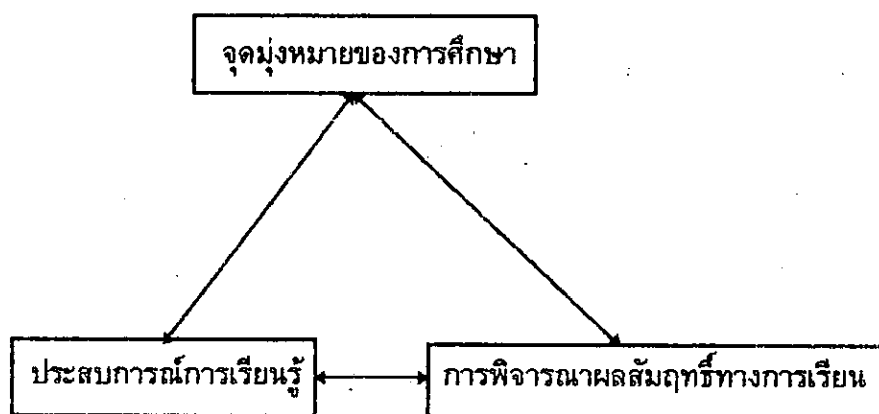
3.3 รูปแบบการประเมินที่ใช้ในการศึกษา

การประเมินหลักสูตรนี้ มีผู้เสนอรูปแบบไว้มากมาย ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีจุดเน้นแตกต่างกันตามลักษณะของการนำไปใช้ รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้มี รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler) และของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

1. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler) นิยามการศึกษาไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้น การประเมินหลักสูตรจึงต้องเปรียบเทียบดูว่านักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่

หลักสูตรกำหนดจุดมุ่งหมายไว้หรือไม่ (Tyler. 1949 : 110 - 125 ; Worthen and Sanders. 1973 : 211) ไทเลอร์ (Tyler) ยังมีความเห็นว่า การศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ประสิทธิภาพการเรียนรู้ และการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การพัฒนาหลักสูตรจึงต้องกำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน และการประเมินหลักสูตรจึงมีลักษณะยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model) หมายถึง การประเมินที่ใช้ความสอดคล้องของผลผลิตซึ่งเกิดจากการจัดการศึกษากับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มาเป็นตัวกำหนดคุณภาพของหลักสูตร ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางการศึกษา สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางการศึกษาตามแนวคิดของไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler) ถือว่าการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรม ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลจึงต้องดำเนินการควบคู่กันไปตามขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายอย่างกว้างๆ ด้วยการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายให้ครอบคลุมหลักสูตร
2. กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมให้ชัดเจน จากพฤติกรรมที่ต้องวัดหลังจากการนำหลักสูตรไปใช้แล้ว
3. กำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
4. เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาหรือผู้เรียน
5. ประเมินผลจากข้อมูลที่ได้จากการวัดหรือการทดสอบผลสัมฤทธิ์

6. ถ้าพบว่าผลการดำเนินงานไม่บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ต้องรับผิดชอบใจยกเลิกหรือ ปรับปรุงหลักสูตรนั้น แต่ถ้าบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายก็อาจใช้ผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าขั้นตอนการประเมินของไทเลอร์ (Tyler) มีลักษณะเป็นการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) และเป็นกระบวนการเวียนกลับ (Recurring Process) ซึ่งการแก้ไขจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ประเมินผลนั้น จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงวิธีการประเมินด้วยเช่นกัน

2. รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1968 : 128-150) เสนอรูปแบบที่ประกอบด้วย การประเมิน 4 ด้าน คือ

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ผลจากการประเมินจะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจและการวางแผน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการด้านต่างๆ ของหลักสูตร

2. การประเมินตัวป้อน (Input Evaluation) เป็นการประเมินปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ ข้อมูลที่ได้จะช่วยพิจารณาวิธีการที่ใช้ในหลักสูตรว่าเหมาะสมหรือไม่ หรือควรใช้วิธีการใดจึงจะเหมาะสมกว่า

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) หมายถึง การประเมินด้านการจัดการของหลักสูตร เพื่อใช้ในการตัดสินใจวิธีการที่ได้กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงาน

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตรเพื่อหาข้อบกพร่องการนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อปรับปรุงข้อบกพร่องของหลักสูตรแล้วจะต้องมีการประเมินผลอีกครั้งหนึ่งเพื่อดูความสมบูรณ์หรือความถูกต้องของการแก้ไขข้อบกพร่องนั้น

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) มีลักษณะเด่นที่ความต่อเนื่องของกระบวนการประเมิน เป็นรูปแบบการประเมินที่ต้องอาศัยข้อมูลมาปรับปรุงการดำเนินงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการประเมินแต่ละขั้นตอนจะมีจุดมุ่งหมายและการนำผลการ

ประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรแตกต่างกัน ผู้ประเมินจึงต้องรู้จักใช้ผลที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการตัดสินใจให้เหมาะสม

จากการประเมินหลักสูตรทั้ง 2 รูปแบบ รวมถึงประเภทของการประเมินข้างต้น จะเห็นว่า การประเมินหลักสูตรทุกขั้นตอน จะต้องกำหนดจุดประสงค์ของการประเมินให้ชัดเจน ครอบคลุม และสอดคล้องกับการดำเนินงานส่วนอื่นๆ ของการศึกษาครั้งนี้ ตามแนวคิดของ ไทเลอร์ (Tyler) อีกทั้งยังต้องมีความต่อเนื่องกันของกระบวนการประเมินหลักสูตร สามารถนำผลมาใช้ได้อย่างถูกต้องด้วยตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

3.4 การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย

นอกจากที่ผู้วิจัยได้สร้างแบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษาชั้น โดยกำหนดพฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการยอมรับ สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งแต่ละด้านก็จะมีพฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยแบ่งแยกย่อยออกไปอีกรวมทั้งสิ้น 11 ด้านแล้วนั้น เมื่อถึงขั้นตอนของการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย ครูต้องใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมระดับการตอบสนองเฉพาะอย่างของพฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยในแต่ละด้านๆ เป็นหลักในการประเมิน ซึ่งพฤติกรรมระดับการตอบสนองเฉพาะอย่างในแต่ละด้านนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจจากครูผู้สอน ผู้บริหาร นักเรียน และศึกษานิเทศก์ ตามพฤติกรรมที่บ่งและขอบเขตที่ต้องการวัดที่ประยุกต์จากแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536 : 65 - 69) ได้กำหนดไว้ เป็นพฤติกรรมที่ครูผู้สอนจะต้องวัดสำหรับการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน พฤติกรรมดังกล่าว และแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการรวบรวมข้อมูลแสดงในตาราง 2 ได้ดังนี้

ตาราง 2 พฤติกรรมชั้บง พฤติกรรมที่ต้งวัด และแหล่งข้อมูล

พฤติกรรมชั้บง	พฤติกรรมที่ต้องวัด	แหล่งข้อมูล
ด้านคารวธรรม		
1. เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับหรือใช้บริการตามลำดับก่อนหลัง	1. เมื่อมีการแจกสิ่งของแก่นักเรียนจำนวนมากหรือเมื่อนักเรียนจะต้องรับบริการต่างๆ ในโรงเรียนพร้อมกัน นักเรียนต้องเข้าแถวรับสิ่งของหรือใช้บริการตามลำดับก่อนหลัง	ผู้บริหาร ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์
2. เคารพผู้ฟังและผู้พูด	1. ฟังและปฏิบัติตามมติของที่ประชุม 2. ยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น และในกรณีที่ต้องการแสดงความคิดเห็นที่ต่างไปจากบุคคลอื่น จะต้องพูดจาโดยใช้เหตุผล	
3. พูดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล	1. พูดสนับสนุนหรือคัดค้าน และร่วมอภิปรายโดยใช้เหตุผลประกอบ	
4. ปฏิบัติตามข้อตกลง	1. ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มทั้งในโรงเรียนและชุมชน 2. ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบประเพณีของชุมชน	
5. ไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น	1. ไม่เข้าไปในสถานที่ส่วนบุคคลของผู้อื่นทั้งในและนอกบริเวณโรงเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของ	
6. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม	1. ระมัดระวังไม่ให้สิ่งของเครื่องใช้ สถานที่ หรือทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลอื่นหรือของที่เป็นสมบัติส่วนรวมเสียหาย 2. ไม่หยิบฉวยหรือถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไปเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต	
ด้านสามัคคีธรรม		
1. ร่วมกันทำงานของกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ	1. ร่วมกันคิด วางแผน กำหนดขั้นตอน และเตรียมการทำงานด้วยความรอบคอบ 2. เสียสละเวลา และปัจจัยในการทำงานตามแผนการและขั้นตอนที่กำหนดไว้ ตั้งแต่เริ่มทำงานจนกว่างานจะแล้วเสร็จ	ผู้บริหาร ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์

ตาราง 2 (ต่อ)

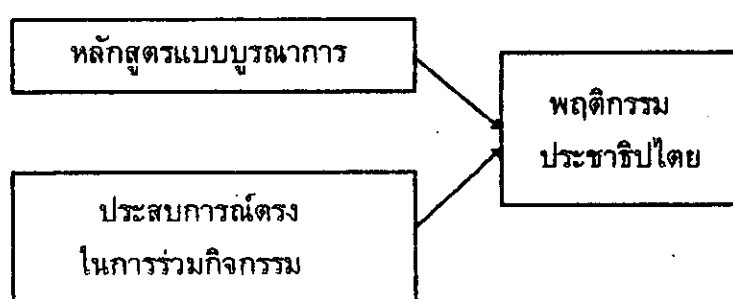
พฤติกรรมบ่งชี้	พฤติกรรมที่ต้องวัด	แหล่งข้อมูล
	- เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานกลุ่ม จะมีความกระตือรือร้นในการทำงานทุกขั้นตอนจนสำเร็จ - ร่วมมือ และร่วมใจกันในการทำงานกลุ่มทุกขั้นตอนด้วยความเต็มใจ - เมื่อวางแผนในการทำงานแล้วต้องตั้งใจช่วยกันปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเวลาที่กำหนดไว้	
2. ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม	ร่วมกันพิจารณาผลงานของกลุ่มและเมื่อมีข้อผิดพลาดก็ร่วมกันปรับปรุงแก้ไขผลงานให้ถูกต้องและดียิ่งขึ้น	
ด้านปัญญาวรรม		ผู้บริหาร ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์
1. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องมีการตัดสินใจ อภิปรายซักถาม พูดยาตอบโต้	เมื่อมีกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่ต้องตัดสินใจหรือซักถามตอบโต้สามารถบอกเหตุผลของการตัดสินใจ และการซักถามตอบโต้หรือสนับสนุน	
2. ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่ม และพยายามหาทางแก้ไข	- เมื่อมีการประเมินผลการทำงาน ยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ - ยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง กลุ่มและร่วมกันพิจารณาปรับปรุงแก้ไข	
3. แก้ปัญหาโดยใช้เหตุผล	- เมื่อมีปัญหาไม่ใช้อารมณ์หรือกำลังกายในการแก้ปัญหา - ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่	

การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยตามตารางดังกล่าว นอกจากจะมีรูปแบบและประเภทของการประเมินดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงส่วนประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุม เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน และการสอบถามผู้บริหารหรือครูผู้สอนถึงพฤติกรรมระดับการตอบสนองเฉพาะอย่างของนักเรียนที่ขาดพฤติกรรมประชาธิปไตยมักจะแสดงออกมา เป็นต้น เพื่อให้ผลของการประเมินตรงกับสภาพความเป็นจริงและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ง. กรอบความคิดในการวิจัย

จากสภาพปัญหาของการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่รวบรวมจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนของผู้วิจัยเอง และจากผลการประเมินประจำปีของกรมวิชาการ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของจังหวัดขอนแก่นมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากครูผู้สอนยังไม่มีหลักสูตรที่ใช้สำหรับการเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนโดยเฉพาะ ทำให้ครูผู้สอนเกิดปัญหาในการจัดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน หรือการวัดและการประเมินผลอยู่เสมอ

สภาพข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้แก้ปัญหาดังกล่าวขึ้นตามกระบวนการของการวิจัยและพัฒนา หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ใช้สำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนโดยเฉพาะและพัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดที่เชื่อว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรแบบบูรณาการเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาทางด้านการเมืองได้ ถึงแม้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนในลักษณะนี้จะไม่ได้เป็นการให้ประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางด้านการเมือง (Non-political Experiences) กับนักเรียนก็ตาม แต่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรงในการร่วมกิจกรรมจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ทางการเมือง (Political Experiences) และเกิดเป็นพฤติกรรมประชาธิปไตยประจำตัวในที่สุด ดังแสดงในภาพประกอบ 5

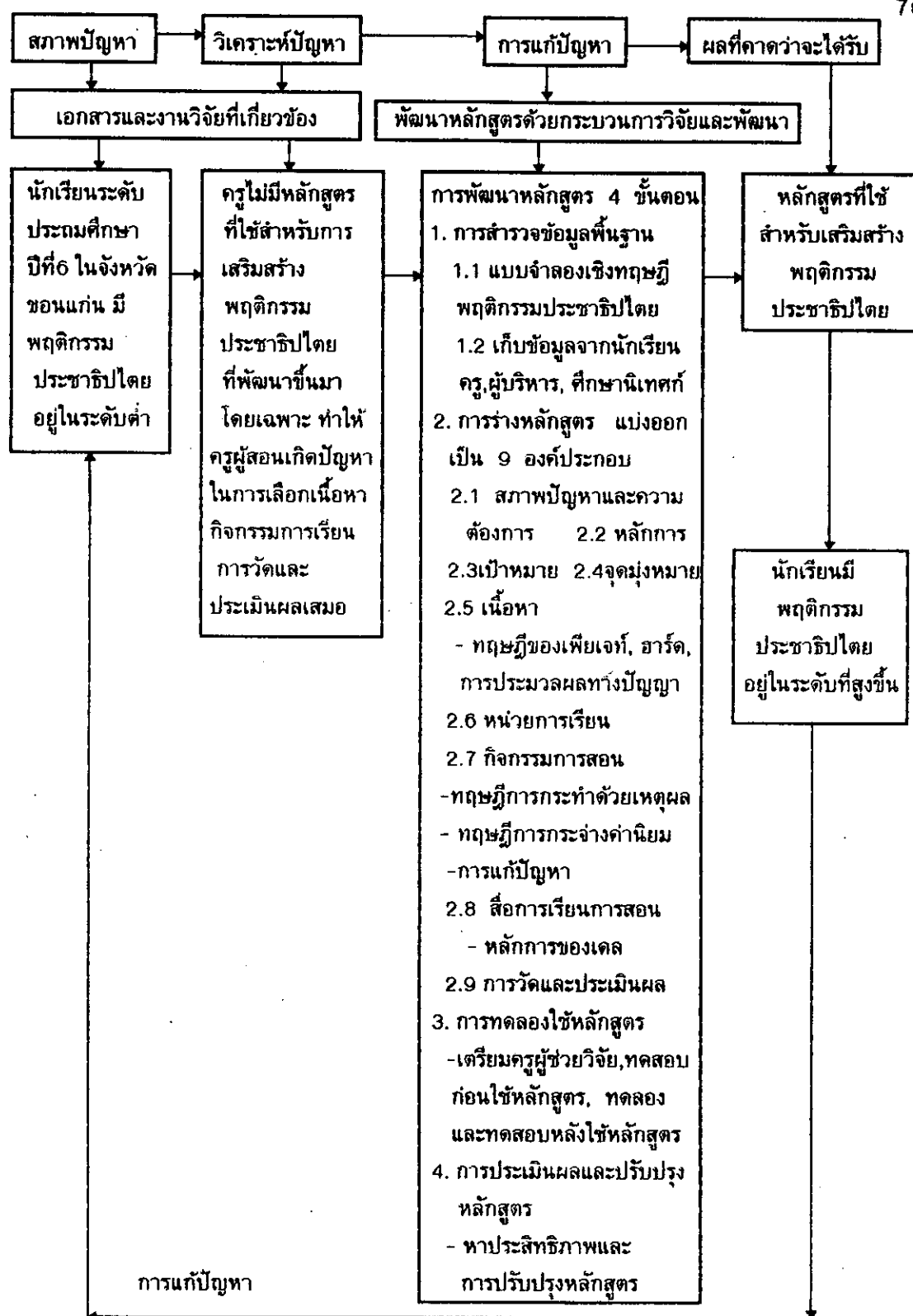
ภาพประกอบ 5 กรอบความคิดในการวิจัย

จากภาพประกอบ 5 จะเห็นว่าแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยคือการใช้หลักสูตรบูรณาการเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ความคิดข้างต้นนี้ จึงนำไปสู่การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางที่ใช้ใน

การพัฒนาหลักสูตร แนวทางที่ผู้วิจัยใช้ในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย วิธีการสร้างประชาธิปไตยของปรัชญากลุ่มพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่ให้ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และหลักของบูรณาการหลักสูตรที่เน้นการเลือกใช้เนื้อหาหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความรู้พื้นฐานเดิมเท่าที่นักเรียนมีอยู่จากหลายกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจท์ (Piaget) ฮาร์ด (Hard) และทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญา อีกทั้งการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องสามารถทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม และมีวิธีการแก้ปัญหาที่ดีตามแนวคิดของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล และทฤษฎีการกระจำค่านิยม รวมไปถึงเรื่องของการเรียนการสอนที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมก็ยึดตามหลักการจัดประสบการณ์ของเดล (Dale) เพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาหลักสูตรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การร่างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้วกำหนดขอบเขตของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรวบรวม พฤติกรรมที่นักเรียนจะต้องเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง เคารพผู้ฟังและผู้พูด พูดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล ปฏิบัติตามข้อตกลง ไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม ด้านสามัคคีธรรม เป็นการร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ และร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม และด้านปัญญาธรรม เป็นการอธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้ ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่มแล้วพยายามปรับปรุงแก้ไขและแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล แล้วนำขอบเขตของพฤติกรรมแต่ละด้านข้างต้นเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์นักเรียน สอบถามครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการเขียนร่างหลักสูตรต่อไป ซึ่งหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ประกอบด้วย สภาพปัญหาและความต้องการหลักการ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดและประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าเมื่อนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมานี้ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นข้างต้นได้

กรอบความคิดในการวิจัยข้างต้น แสดงเป็นแผนภาพของขั้นตอนในการวิจัยได้ดังในภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 แสดงขั้นตอนในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน ประถมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เป็นการรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน โดยเก็บข้อมูลจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครูผู้สอน ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับเป็นแนวทางในการร่างหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร เป็นการเขียนโครงร่างหลักสูตรจากข้อมูลพื้นฐานที่รวบรวมมา ประกอบด้วย สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผล แล้วนำโครงร่างหลักสูตรที่เขียนขึ้นนี้มาประเมินเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้อง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง แล้วสังเกตดูการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมประชาธิปไตยตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการนำผลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรมาประเมินและพิจารณาปรับปรุง แก้ไขโครงร่างหลักสูตร เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

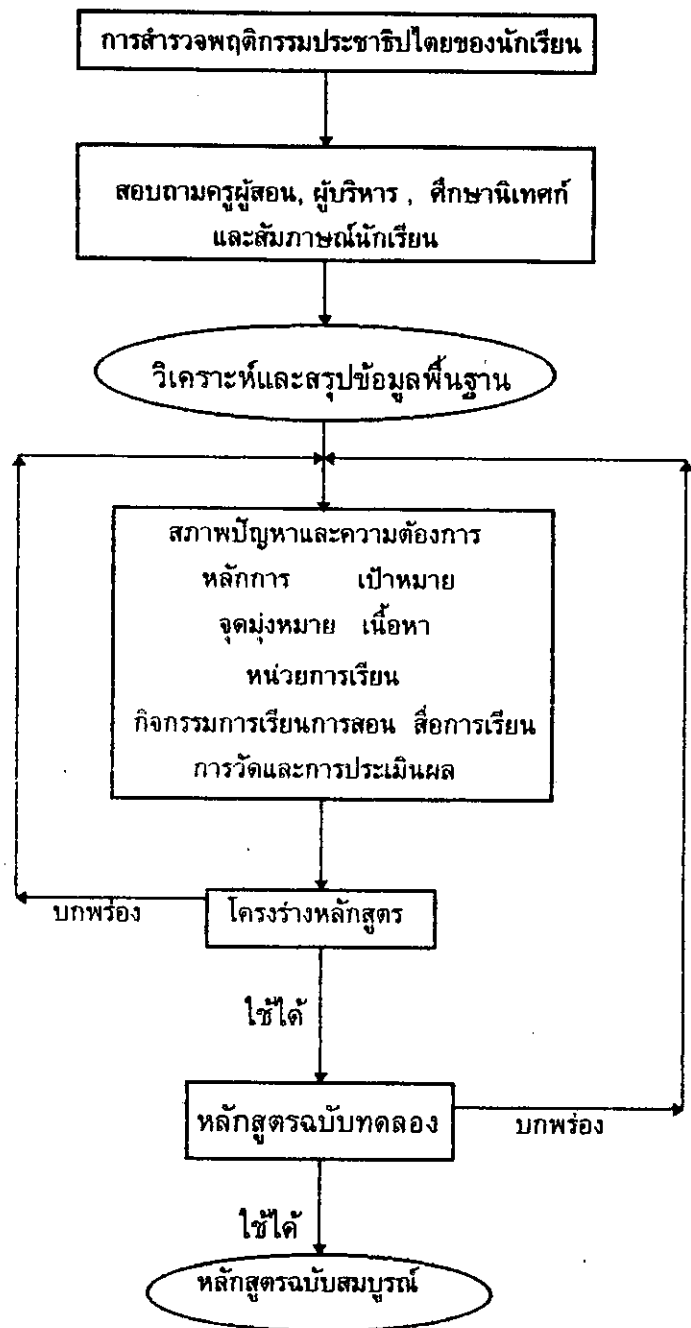
การพัฒนาหลักสูตรตามขั้นตอนข้างต้น เขียนเป็นแผนผังแสดงการดำเนินงานได้ดังในภาพประกอบ 7

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจ
ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้
หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล
และปรับปรุง

ภาพประกอบ 7 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย
ของนักเรียนประถมศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ก. แหล่งที่ใช้ในการสำรวจข้อมูล

การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน มีจุดประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร การสำรวจข้อมูลพื้นฐานนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม ตามการรับรู้ของนักเรียน ทั้งจากการรับรู้ของนักเรียนเองหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน และการรับรู้ที่นักเรียนได้จากความคิดเห็นของผู้ปกครองเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้าน รวมถึงการรับรู้ของผู้บริหาร ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ที่เกิดจากการดำเนินงานตามภาระกิจ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกลุ่มประสบการณ์ที่ได้รับมอบหมาย หรือการประเมินผลโครงการกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เป็นต้น ดังนั้น ข้อมูลพื้นฐานในครั้งนี้จึงได้จากนักเรียน ครูผู้สอน ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้อง

ข. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2540 จำนวน 1,301 คน ผู้บริหาร 38 คน ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ และศึกษานิเทศก์ของสำนักงานการประถมศึกษาในสังกัดเดียวกัน ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียน ผู้วิจัยเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) จากประชากรข้างต้น มีรายละเอียดในการสุ่ม ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบ่งโรงเรียนทั้งหมดในอำเภอออกเป็น 5 กลุ่ม ตามเกณฑ์การแบ่งกลุ่มโรงเรียนซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น (2538 : 28 - 2/10) ได้กำหนดไว้ คือ

กลุ่มบ้านฝาง	มี	9	โรงเรียน
กลุ่มหนองกุงใหญ่	มี	7	โรงเรียน
กลุ่มหนองโก	มี	8	โรงเรียน
กลุ่มห้วยโจด	มี	7	โรงเรียน
กลุ่มห้วยยาง	มี	7	โรงเรียน

ขั้นที่ 2 เลือกโรงเรียนจากทุกกลุ่มด้วยสัดส่วน 1 ต่อ 3 โดยกำหนดว่าแต่ละกลุ่มต้องเลือกโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่นในปีการศึกษา 2539 ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) แล้วเลือกโรงเรียนที่เหลือด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้โรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง 12 โรงเรียน แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียน ผู้บริหารและครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามจำนวนในตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนจำแนกตามกลุ่มและโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม / โรงเรียน	ผู้บริหาร	ครูผู้สอน	นักเรียน	รวม
<u>กลุ่มบ้านแฝด</u>				
โรงเรียนบ้านแฝด	1	4	3	8
โรงเรียนบ้านกุดโง้ง	1	3	2	6
โรงเรียนบ้านโคกกลาง	1	3	2	6
<u>กลุ่มหนองกุงใหญ่</u>				
โรงเรียนบ้านหนองซา	1	3	2	6
โรงเรียนบ้านหนองโอง	1	3	2	6
<u>กลุ่มหนองโก</u>				
โรงเรียนชุมชนบ้านหนองโก	1	4	3	8
โรงเรียนบ้านบะแต้	1	3	2	6
โรงเรียนศรีสมบูรณวิทยา	1	3	3	7
<u>กลุ่มห้วยโจด</u>				
โรงเรียนบ้านนาฝาย	1	3	2	6
โรงเรียนหนองโนวิทยา	1	3	2	6
<u>กลุ่มห้วยยาง</u>				
โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ	1	3	2	6
โรงเรียนบ้านน้ำสามวัง	1	3	2	6
รวม	12	38	27	77

ในส่วนของการศึกษานี้เทศก์ ผู้วิจัยเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 2 คน เนื่องจากเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับโครงการกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน จึงรวมเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนนี้จำนวนทั้งสิ้น 79 คน

ค. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรมครั้งนี้มี 2 แบบ คือ แบบสอบถาม สำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ และแบบสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกัน สำหรับการเก็บข้อมูลจากนักเรียน ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวนี้หลังจากที่ได้ศึกษาขั้นตอนการดำเนินการสร้างจากผลงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยได้แนวคิดที่นำไปสู่การดัดแปลงแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ สุชีพ อินทรวิชัย (2537 : 114 - 129) และคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 77) ได้สร้างไว้ เนื่องจากมีความใกล้เคียงกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ผู้วิจัยศึกษาอยู่ขั้นตอนในการสร้างมีดังนี้

1. การสร้างแบบสอบถาม

1.1 กำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งด้านการยอมรับ ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม สำหรับใช้เก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์

1.2 วิเคราะห์ประเด็นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว เขียนข้อคำถาม แบบสอบถามนี้เป็นชนิดให้เติมข้อความลงในช่องว่างและขีดเครื่องหมายลงในช่องที่กำหนดให้ มีข้อคำถามอยู่ 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มี 4 ข้อ เป็นคำถามเกี่ยวกับ ชื่อ สถานที่ทำงาน ตำแหน่ง และกลุ่มประสบการณ์ที่สอนของครูที่ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นคำถามเพื่อแสดงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ตามความเห็นของครูผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ก. ด้านการยอมรับ เป็นคำถามที่แสดงถึงการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งทางร่างกาย วาจา และความคิดของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง การเคารพผู้ฟังและผู้พูด การพูดแสดงความคิดเห็น

โดยใช้เหตุผล การปฏิบัติตามข้อตกลง การไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น และการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม จำนวน 18 ข้อ

ตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับการเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง เช่น

* โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- การเดินแถวกลับบ้าน ☐ มี ☐ ไม่มี

** นักเรียนของท่านเข้าแถวตามกิจกรรมข้างต้นตามลำดับก่อนหลังหรือไม่ ☐ เข้าแถว ☐ ไม่เข้าแถว

*** ถ้านักเรียนของท่านไม่เข้าแถวในกิจกรรมข้างต้น จะมีวิธีรับสิ่งของหรือรับบริการอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ เดินไปเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว

☐ แทรกแถวกับนักเรียนที่เล็กกว่า

☐ อื่นๆ

ข. ด้านสามัคคีธรรม เป็นคำถามที่แสดงถึงการทำงานร่วมกัน การแบ่งปัน ร่วมงาน และประสานงานกัน ที่เกี่ยวกับการร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ และการร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน จำนวน 6 ข้อ

ตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับการร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ เช่น

* โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- การให้นักเรียนทำอาหารเป็นกลุ่ม ☐ มี ☐ ไม่มี

** นักเรียนของท่านช่วยกันทำงานในกิจกรรมของข้อ 1 จนแล้วเสร็จหรือไม่ ☐ ช่วยกันทำ ☐ ไม่ช่วยกันทำ

*** ถ้าชื่อนักเรียนของท่านไม่ช่วยกันทำ พฤติกรรมในข้อใดที่ท่านคิดว่านักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน

☐ หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน

☐ อื่น ๆ

ค. ด้านปัญญารธรรม เป็นคำถามที่แสดงถึงการมีเหตุผลในการทำงาน รวมถึงการศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงานเกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้ การยอมรับและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง และการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล จำนวน 6 ข้อ

ตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจ หรือซักถามตอบได้ เช่น

* โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- การจัดให้นักเรียนได้พูดจาโต้ตอบกัน ☐ มี ☐ ไม่มี

** ในการร่วมกิจกรรมข้างต้น ข้อใดต่อไปนี้ที่ท่านเห็นว่านักเรียนของท่านยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่ร่วมกิจกรรม

☐ พิจารณาหลายๆ เหตุผลในแต่ละกิจกรรม

☐ อื่นๆ

1.3 หาความเที่ยงตรง ด้วยการนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยทางการศึกษา และการวัดและประเมินผลจำนวน 10 คน ตรวจสอบปรากฏว่าคำถามทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง +1

1.4 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขแบบสอบถาม แล้วไปทดลองสอบที่โรงเรียนบ้านผักหนาม สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกระนวน กับผู้บริหาร 1 คน และครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 คน เพื่อรวบรวมข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น แล้วแก้ไขปรับปรุงเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ (ดังแสดงในภาคผนวก ก.)

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนเช่นเดียวกับการสร้างแบบสอบถามดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งด้านความรู้ ปฏิจาธรรม และสามัคคีธรรม สำหรับใช้เก็บข้อมูลกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.2 วิเคราะห์ประเด็นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วและเขียนข้อคำถาม แบบสัมภาษณ์นี้มี 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ถูกสัมภาษณ์ เป็นการถามชื่อ ชั้น และโรงเรียนของนักเรียนที่ถูกสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นตามการรับรู้ของตัวนักเรียนเอง เพื่อนร่วมชั้นเรียน และการรับรู้ที่นักเรียนได้จากความเห็นของผู้ปกครองเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านด้วย แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ก. ด้านการวาทกรรม เป็นการสัมภาษณ์ถึงการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งทางร่างกาย วาจา และความคิดของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง การเคารพผู้ฟังและผู้พูด การพูดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล การปฏิบัติตามข้อตกลง การไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น และการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง เช่น

* โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- การเดินแถวกลับบ้าน

** นักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนเข้าแถวตามกิจกรรมข้างต้นตามลำดับก่อนหลังหรือไม่

*** ถ้านักเรียนหรือเพื่อนไม่เข้าแถวในกิจกรรมข้างต้น จะมีวิธีรับสิ่งของหรือรับบริการอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เดินไปเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว

- แทรกแถวกับนักเรียนที่เล็กกว่า

- อื่นๆ

ข. ด้านสามัคคีธรรม เป็นการสัมภาษณ์ถึงการทำงานร่วมกัน การแบ่งปัน ร่วมงาน และประสานงานกัน ที่เกี่ยวกับการร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ และการร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ เช่น

* โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- การให้นักเรียนทำอาหารเป็นกลุ่ม

** นักเรียนและเพื่อนของนักเรียนช่วยกันทำงานในกิจกรรมของข้อ 1 จนแล้วเสร็จหรือไม่

*** ถ้านักเรียนและเพื่อนไม่ช่วยกันทำ พฤติกรรมในข้อใดที่นักเรียนคิดว่านักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน

- หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน

- อื่น ๆ

ค. ด้านปัญญาธรรม เป็นการสัมภาษณ์ถึงการมีเหตุผลในการทำงาน รวมถึงการศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงานเกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลได้ เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้ การยอมรับและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง และการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้ เช่น

* โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- การจัดให้นักเรียนได้พูดจาโต้ตอบกัน

** ในการร่วมกิจกรรมข้างต้น ข้อใดที่นักเรียนเห็นว่านักเรียนเองหรือเพื่อนของนักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่ร่วมกิจกรรม

- พิจารณาหลายๆ เหตุผลในแต่ละกิจกรรม

- อื่นๆ

2.3 หาความเที่ยงตรงด้วยการนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยทางการศึกษา และการวัดและประเมินผลจำนวน 10 คน ตรวจสอบปรากฏว่าค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าตั้งแต่ 0.8 ถึง +1

2.4 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขแบบสัมภาษณ์ แล้วผู้วิจัยไปทดลองด้วยตัวเองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนบ้านผักหนามจำนวน 2 คน และรวบรวมข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไข ปรับปรุงให้เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ (ดังแสดงในภาคผนวก ง.)

ง. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ขั้นตอนของการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มาใช้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผล และการทำเดลฟาย (Delphi) เพื่อสรุปผล (จุมพล พูลภทธีวิน. 2540 : 6) แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญในที่นี้ประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประชาธิปไตย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกระนวน จำนวน 2 คน ผู้บริหารและครูผู้สอนที่จัดกิจกรรมประชาธิปไตยดีเด่นระดับกลุ่มโรงเรียนของปีการศึกษา 2539 ในสังกัดเดียวกัน จำนวน 11 คน รวมเป็นผู้เชี่ยวชาญ 13 คน (ดังรายชื่อในภาคผนวก ข.)

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม จากนักเรียน ผู้บริหาร ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 79 คน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ผล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอในรูปของความถี่และร้อยละ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ก็นำมาวิเคราะห์เพื่อแยกเป็นประเด็นนำเสนอในรูปของความถี่และร้อยละเช่นเดียวกัน (ดังแสดงในตาราง 27) แล้วจึงเรียงลำดับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในแต่ละด้านตามความถี่ที่วิเคราะห์ได้จากมากไปหาน้อย

ขั้นตอนที่ 4 การทำเดลฟาย

นำพฤติกรรมที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 มาทำเดลฟายอีก 2 รอบ โดยผู้เชี่ยวชาญที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 1 ตรวจสอบและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมและลำดับที่ของพฤติกรรมที่เหมาะสมแต่ละด้าน ดังนี้

การทำเดลฟายรอบที่ 1

การทำเดลฟายในรอบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาระดับการปรับปรุงของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง มีขั้นตอนดังนี้

1. นำข้อมูลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานมาวิเคราะห์ แล้วเรียงลำดับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในแต่ละด้านตามความถี่จากมากไปหาน้อย

2. สร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยใช้พฤติกรรมแต่ละด้านที่เรียงลำดับแล้วเป็นข้อคำถาม แต่ละข้อจะมีช่องระดับของการปรับปรุงอยู่ 5 ช่อง ใช้แทนระดับพฤติกรรมที่จำเป็นต้องปรับปรุงมากที่สุด ไปจนถึงพฤติกรรมที่ไม่ต้องปรับปรุงอีก (ดังแสดงในภาคผนวก จ.) แล้วนำแบบสอบถามนี้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 1 พิจารณาระดับการปรับปรุงของแต่ละพฤติกรรม

3. นำผลการตอบมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า ขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquatile Range) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.72 ถึง 2.62 และมีฐาน มีค่าอยู่ระหว่าง 2.00 ถึง 3.86 (ดังแสดงในตาราง 28)

การทำเดลฟายรอบที่ 2

การทำเดลฟายในรอบนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทบทวนคำตอบในรอบที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบคำตอบกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน มีขั้นตอนดังนี้

1. แบบสอบถามที่ใช้เป็นฉบับเดียวกับที่ทำเดลฟายรอบที่ 1 แต่ในช่องระดับของการปรับปรุง แต่ละข้อจะแสดงค่าขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ มัธยฐาน และคำตอบในรอบที่ 1 ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนกำกับไว้

2. เขียนคำชี้แจงใหม่ให้ชัดเจนแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบคำตอบเดิมกับค่าที่แสดงไว้ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนอาจยืนยันคำตอบเดิม หรือเปลี่ยนคำตอบใหม่ก็ได้

3. นำผลการตอบมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า ขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.72 ถึง 2.62 และมัธยฐาน มีค่าอยู่ระหว่าง 2.15 ถึง 3.77 (ดังแสดงในตาราง 29) และเมื่อรวมคะแนนของพฤติกรรมย่อยแต่ละด้านแล้ว ผู้วิจัยจึงเลือกพฤติกรรมประชาธิปไตยที่มีค่ามัธยฐานสูงลำดับที่ 1 และที่ 2 ของแต่ละด้านมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร

ขั้นตอนของการร่างหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การเขียนโครงร่างหลักสูตร และการประเมินโครงร่างหลักสูตร ดังนี้

1. การเขียนโครงร่างหลักสูตร

เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเอาผลการวิเคราะห์และการสรุปข้อมูลพื้นฐาน มากำหนดเป็นโครงร่างหลักสูตร ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ ประกอบด้วยสภาพปัญหาและความต้องการ หลักการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดและการประเมินผล

2. การประเมินโครงร่างหลักสูตร

หลังจากเขียนโครงร่างหลักสูตรแล้ว ก็นำโครงร่างหลักสูตรนั้นนำไปประเมินเพื่อหาประสิทธิภาพ จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

2.1 จุดประสงค์ของการประเมิน

เป็นการประเมิน 2 ลักษณะ คือ ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร

2.1.1 การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร เพื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลกับความเหมาะสมของผู้เรียนซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1.2 การประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบในโครงร่างหลักสูตรที่จัดทำขึ้นกับจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร

2.2 ผู้ประเมินโครงร่างหลักสูตร

ผู้ทำหน้าที่ประเมินโครงร่างหลักสูตรครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยทางการศึกษา และการวัดและประเมินผลจำนวน 10 คน ผู้เชี่ยวชาญชุดนี้ จะทำการประเมินทั้งความเหมาะสม และความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

ประกอบด้วย แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ และแบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 3 ระดับ แบบประเมินทั้ง 2 ชุดนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ดังนี้

2.3.1 กำหนดประเด็นที่จะประเมินจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทั้งหลักสูตรและการสร้างแบบสอบถามแล้วเขียนเป็นข้อคำถาม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร

* ท่านคิดว่าองค์ประกอบของหลักสูตรต่อไปนี้ เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้สอนกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของจังหวัดขอนแก่นเพียงใด

	เหมาะสม มากที่สุด	เหมาะสม	ไม่แน่ใจ	ไม่เหมาะสม	ไม่เหมาะสม มากที่สุด
- หลักการ	☐	☐	☐	☐	☐

ตัวอย่างแบบประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร

* ท่านคิดว่าเป้าหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ศึกษาหรือไม่ ☐ สอดคล้อง ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่สอดคล้อง

2.3.2 หาความเที่ยงตรง ด้วยการนำแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลการศึกษา การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรจำนวน 10 คน ตรวจสอบความเหมาะสมทั้งประเด็นการประเมิน ลักษณะของข้อคำถาม และภาษาที่ใช้ ปรากฏว่า คำถามในแบบประเมินมีค่าดัชนีความสอดคล้อง +1 ทุกข้อ

2.3.3 ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินตามที่คุณเชี่ยวชาญเสนอแนะไว้ แล้วจัดทำเป็นแบบประเมินโครงร่างหลักสูตรฉบับสมบูรณ์

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินโครงร่างหลักสูตรในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการและประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร ผู้วิจัยเสนอในรูปของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินความสอดคล้อง ผู้วิจัยเสนอในรูปดัชนีความสอดคล้อง ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน มีดังนี้

2.5.1 การพิจารณาความเหมาะสม ใช้เปรียบเทียบกับเกณฑ์ในมาตรฐานของแบบสอบถาม ด้วยการนำเอาคำตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาแปลงเป็นคะแนน (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2530 : 214 ; Best. 1983 : 255) ดังนี้

มีความเห็นว่า	มากที่สุด	ให้คะแนนเป็น	5
มีความเห็นว่า	มาก	ให้คะแนนเป็น	4
มีความเห็นว่า	ปานกลาง	ให้คะแนนเป็น	3
มีความเห็นว่า	น้อย	ให้คะแนนเป็น	2
มีความเห็นว่า	น้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น	1

คำนวณค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ซึ่งใช้แนวคิดของพื้นที่ใต้โค้งปกติ (normal curve) ดังนี้

มากที่สุด	ช่วงคะแนน	4.51 - 5.00
มาก	ช่วงคะแนน	3.61 - 4.50
ปานกลาง	ช่วงคะแนน	2.41 - 3.60
น้อย	ช่วงคะแนน	1.51 - 2.40
น้อยที่สุด	ช่วงคะแนน	1.00 - 1.50

2.5.2 การประเมินความสอดคล้อง ใช้ดัชนีความสอดคล้องเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งดัชนีความสอดคล้องนี้ คำนวณได้จากสูตร

$$IOC = \sum R / N$$

เมื่อ

IOC	หมายถึง	ดัชนีความสอดคล้อง
R	หมายถึง	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
N	หมายถึง	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน นำมาแปลงเป็นคะแนนได้ ดังนี้

มีความเห็นว่า	สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น +1
มีความเห็นว่า	ไม่แน่ใจ	กำหนดคะแนนเป็น 0
มีความเห็นว่า	ไม่สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น -1

นำคะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาแทนค่าในสูตรเพื่อคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ถ้าได้ค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่า อยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ไม่ต้องทำการปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

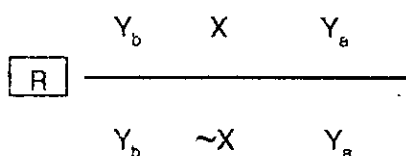
การดำเนินงานขั้นตอนนี้ เป็นการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรด้วยการนำไปปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่างหลังจากที่ได้พิจารณาความสอดคล้องและเหมาะสมแล้ว การทดลองใช้หลักสูตรมีรายละเอียด ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการทดลอง

เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรจากพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ได้รับการทดลองใช้หลักสูตร

2. แบบแผนการทดลอง

การทดลองครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดของเคอร์ลิงเกอร์ (Kerlinger. 1986 : 309) และแคมป์เบลล์และสแตนเลย์ (Campbell and Stanley. 1966 : 13) โดยใช้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 2 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนมีชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 ห้องเรียน ซึ่งต้องสุ่มเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างละ 1 ห้องเรียนแล้วให้การทดลองเฉพาะกับกลุ่มทดลอง และมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลองทั้ง 2 กลุ่ม ดังนี้

เมื่อ

X แทน กลุ่มทดลองใช้หลักสูตร

$\sim X$ แทน กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการทดลองใช้หลักสูตร

Y_a แทน การทดสอบหลังการทดลองหลักสูตร

Y_b แทน การทดสอบก่อนการทดลองหลักสูตร

R แทน การสุ่มเพื่อกำหนดให้เป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

ที่ได้รับการทดลองใช้หลักสูตร

การทดลองใช้หลักสูตรครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม เนื่องจากว่า ในสภาพความเป็นจริงของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนจะพบว่า มีตัวแปรอื่นๆ อีกมากที่อาจมีผลต่อการทดลอง ซึ่งบางตัวแปรก็ไม่สามารถควบคุมได้เลย บางตัวแปรต้องควบคุมด้วยรูปแบบของการทดลอง หรือควบคุมด้วยกระบวนการทางสถิติเสียก่อนจึงจะบอกผลที่แท้จริงของการทดลองได้ (Daresh and Playko. 1995 : 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตัวแปรที่ศึกษาเป็นพฤติกรรมของนักเรียน มักพบว่าเจตคติต่อพฤติกรรมนั้นมักเป็นตัวแปรแทรกซ้อนที่มีผลต่อการทดลอง (Ranlana. 1995 : 1037) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ตัวแปรเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนเป็นตัวแปรแทรกซ้อนซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแปรควบคุมทางสถิติของการทดลอง และการใช้กลุ่มทดลอง 2 กลุ่มนั้นเป็นการยืนยันว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเหมาะสมกับสภาพจริงของโรงเรียนในชุมชนนั้นแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันภายในโรงเรียนบ้างก็ตาม

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2540 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,301 คน และกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากรข้างต้น มีรายละเอียดในการสุ่ม ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนบ้านหนองโกและคำไฮ ผักแว่น เป็นโรงเรียนที่ใช้ในการทดลองหลักสูตร เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 ห้องเรียนและเป็นโรงเรียนที่อำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี โรงเรียนทั้ง 2 เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีนักเรียน 75 คน และ 59 คนตามลำดับ

3.2 การสุ่มเพื่อแยกห้องเรียนของแต่ละโรงเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม (Subject Assignment) ผู้วิจัยใช้ห้องเรียนเดิมที่โรงเรียนจัดไว้แล้ว ทุกห้องของแต่ละโรงเรียนจัดนักเรียนแบบผสมโดยไม่ได้คัดเลือกเอาเฉพาะนักเรียนเรียนดีไว้ห้องหนึ่งและนักเรียนอ่อนไว้อีกห้องหนึ่งแต่อย่างใด

3.3 สุ่มเพื่อให้การทดลอง (Treatment Assignment) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เพื่อคัดเลือกห้องหนึ่งเป็นกลุ่มทดลองและอีกห้องหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม ปรากฏว่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 ของทั้ง 2 โรงเรียนได้เป็นกลุ่มทดลอง และห้อง 6/2 ที่เหลือจึงให้เป็นกลุ่มควบคุม

3.4 ในกลุ่มทดลองให้ครูผู้สอนโรงเรียนละ 1 คน ทำหน้าที่เป็นครูผู้ช่วยวิจัย ทดลองใช้หลักสูตรใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ส่วนกลุ่มควบคุมก็ให้เรียนตามปกติ ส่วนผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวก และรวบรวมผลที่ต้องการซึ่งเกิดขึ้นจากการทดลองใช้หลักสูตร

4. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วยหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น แบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย และแบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย

4.1 หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เป็นหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเองซึ่งผ่านการประเมินโครงร่างหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว และก่อนที่จะนำหลักสูตรนี้ไปทดลองใช้จริง มีขั้นตอนในการเตรียมการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยเชิญครูผู้ช่วยวิจัย 2 คน มาประชุมที่โรงเรียนบ้านห้วยเชือก ซึ่งเป็นโรงเรียนในกลุ่มเดียวกัน เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจกับหลักสูตรที่จะนำไปทดลองใช้ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเองในการอธิบายถึงรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรและแผนการเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จนครูผู้ช่วยวิจัยเข้าใจ สามารถอธิบายหลักการ เนื้อหา และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรได้

ขั้นที่ 2 ให้ครูผู้ช่วยวิจัยเลือกแผนการเรียนคนละ 1 แผน แล้วทดลองสอนกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยให้แต่ละคนสลับกันเป็นผู้สอนเองและเป็นผู้สังเกตการสอนร่วมกับผู้วิจัย ผลปรากฏว่า ครูผู้ช่วยวิจัยสามารถจัดกิจกรรมตามขั้นตอนที่แผนการสอนกำหนดไว้

ขั้นที่ 3 หลังจากการทดลองสอนเสร็จ ผู้วิจัยและครูผู้ช่วยวิจัยมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน แล้วจัดเตรียมหลักสูตรสำหรับนำไปทดลองใช้ต่อไป

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นแบบสังเกตที่ผู้วิจัยและครูผู้ช่วยวิจัยใช้วัดพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทั้งก่อนและหลังการทดลอง การสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตยข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาขั้นตอนการสร้างแบบวัดและแบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตยของ กิตติ์ม บัญชูวิทย์ (2533 : 131-133) อาลัย หงษ์ทอง (2535 : 170-177) วิมลพรรณ กลางมณี (2536 : 74-84) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 77) ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ประเด็นที่ต้องสังเกตและสถานการณ์ในห้องเรียนที่เกี่ยวข้อง แล้วเขียนแบบสังเกตพฤติกรรมจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย

ขั้นที่ 2 นำไปหาความเที่ยงตรง จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยทางการศึกษา และการวัดและประเมินผลจำนวน 10 คน ผลการตรวจสอบ ปรากฏว่า ดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบการบันทึกพฤติกรรมกับวิธีการประเมินพฤติกรรมมีค่า 0.6 ส่วนความเหมาะสมของการนำแบบสังเกตนี้ไปใช้กับนักเรียนและเวลาที่จะทำการสังเกต มีค่าเฉลี่ย 4.40 , 3.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมาค่า 0.97, 1.10 ตามลำดับ

ขั้นที่ 3 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงแบบสังเกตพฤติกรรมให้สมบูรณ์

ขั้นที่ 4 นำแบบสังเกตไปทดลองใช้ โดยผู้วิจัยเองอธิบายให้ครูผู้ช่วยวิจัยจำนวน 4 คน เข้าใจวิธีการและจุดมุ่งหมายของแบบสังเกต

ขั้นที่ 5 ครูผู้ช่วยวิจัยไปทดลองสังเกตนักเรียนชั้นระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนบ้านบะแต้ ซึ่งเป็นโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนเดียวกันแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของการสังเกตมีค่า 0.82

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องที่พบขณะทำการทดลอง แล้วเรียบเรียงเป็นแบบสังเกตพฤติกรรมฉบับสมบูรณ์

4.3 แบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นแบบมาตราส่วนการประมาณค่า 7 ระดับ ตามวิธีการของออสกู๊ด (Osgood) โดยให้นักเรียนแสดงความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยจากความหมายของภาษาซึ่งเป็นคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้ามกัน (Semantic Differential) จำนวน 22 คู่ วิธีการสร้างมี 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เขียนข้อความแบบปลายเปิดเพื่อใช้รวบรวมคำคุณศัพท์ที่แสดงถึงความรู้สึกต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน ดังนี้

นักเรียนคิดว่า พฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นพฤติกรรมที่

ขั้นที่ 2 นำข้อความในขั้นที่ 1 ไปทดสอบกับนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยเชือก โรงเรียนบ้านบะแต โรงเรียนศรีสมบุญวิทยา และโรงเรียนบ้านน้ำอ้อม จำนวน 110 คน แล้วเลือกคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้ามกันจากคำตอบของนักเรียนมา 22 คู่ตามลำดับความถี่

ขั้นที่ 3 เขียนแบบวัดเจตคติซึ่งประกอบด้วย คำชี้แจงในการตอบ ข้อความจากขั้นที่ 1 และคำคุณศัพท์ที่ได้จากขั้นที่ 2 โดยมีค่าแบ่งบอกไว้ตั้งแต่ +3 ถึง -3 ของคำคุณศัพท์แต่ละคู่

ขั้นที่ 4 หาความเที่ยงตรง โดยนำแบบวัดเจตคติไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยทางการศึกษา และการวัดและประเมินผล จำนวน 10 คน เป็นผู้พิจารณา ปรากฏว่า ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.60 และเมื่อปรับปรุงตามข้อเสนอแนะแล้วก็นำไปทดสอบกับนักเรียนโรงเรียนบ้านฝาง โรงเรียนบ้านห้วยเชือก และโรงเรียนชุมชนบ้านหนองโก จำนวน 121 คน

ขั้นที่ 5 นำผลที่ได้มาคำนวณหาค่าอำนาจจำแนก ปรากฏว่า ค่า r ของคำคุณศัพท์มีนัยสำคัญทั้ง 22 คู่ จึงคัดเลือกไว้ทั้งหมด และคำนวณความเชื่อมั่นโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ได้ค่า .925 จากนั้นจึงจัดทำเป็นแบบวัดเจตคติฉบับสมบูรณ์ (ดังแสดงในภาคผนวก จ.)

5. ระยะเวลาในการทดลอง

ผู้วิจัยทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างในเวลาที่โรงเรียนกำหนดให้เป็นชั่วโมงของกลุ่มประสบการณ์พิเศษ และเพื่อให้แน่ใจว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถนำไปดำเนินการได้พร้อมกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่เดิม ผู้วิจัยจึงกำหนดระยะเวลาในการทดลอง ดังนี้

5.1 ภาคเรียนแรก ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติ

5.2 ภาคเรียนที่ 2 ดำเนินการตามแบบแผนการทดลองที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

7 - 17 พฤศจิกายน 2540 ทดสอบก่อนทดลองใช้หลักสูตร

18 พฤศจิกายน - 15 ธันวาคม 2540 ทดลองใช้หลักสูตร

16 - 23 ธันวาคม 2540 ทดสอบหลังทดลองใช้หลักสูตร

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกตประชาธิปไตย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง

6.2 เปรียบเทียบคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนของทั้ง 2 โรงเรียน ดังนี้

6.2.1 วิเคราะห์ผลคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรแบบ One-Dimensional Nested Design (Dayton, 1970 : 204-206) เพื่อหาแหล่งความแปรปรวนที่เกิดขึ้น โดยใช้ห้องเรียนเป็น Nested Variables กับโรงเรียน

6.2.2 วิเคราะห์ผลคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของแต่ละโรงเรียนด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เพื่อจัดความแปรปรวนที่เกิดจากนักเรียนแต่ละห้อง (Kerlinger, 1986 : 347 - 348) โดยใช้คะแนนจากแบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยเป็น Covariate

6.2.3 วิเคราะห์ผลคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของแต่ละห้องเรียนด้วยการวิเคราะห์แบบ t-test for paired samples

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยใช้การประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS for Windows

7. เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิภาพของหลักสูตร

การที่จะถือได้ว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ พิจารณาจากเกณฑ์ ดังนี้

7.1 คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองต้องมากกว่าคะแนนหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุมในโรงเรียนเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ

7.2 คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองต้องมากกว่าคะแนนก่อนทดลองใช้หลักสูตรในกลุ่มเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ เป็นการประเมินผลหลังจากนำหลักสูตรไปทดลองใช้เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะต่างๆ สำหรับนำไปใช้ปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรในส่วนที่ยังพบข้อบกพร่องอยู่ การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรนี้พิจารณาจาก

1. เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิภาพของหลักสูตร
2. ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินโครงร่างหลักสูตร
3. ข้อเสนอแนะของครูผู้ช่วยวิจัยที่นำหลักสูตรไปทดลองใช้

หลังจากปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องแล้วก็จัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตร นำเสนอตามวิธีการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 4 ขั้นตอน คือ

1. ผลการเก็บข้อมูลพื้นฐาน
2. ผลการร่างหลักสูตร
3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร
4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

สำหรับรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน มีดังต่อไปนี้

1. ผลการเก็บข้อมูลพื้นฐาน

การเก็บข้อมูลพื้นฐานนี้ทำเป็นขั้นตอนโดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนจากผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำผลที่ได้มาทำเทคนิคเดลฟายอีก 2 รอบเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง ผลการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญในการทำเดลฟายรอบที่ 2 เมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย (HR) ซึ่งเป็นผลรวมของพฤติกรรมระดับการตอบสนองเฉพาะอย่าง (SR) แล้ว คำนวณฐาน (Median) ซึ่งเป็นค่าบ่งชี้ระดับของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 คำนวณฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q_3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q_1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) ของพฤติกรรมประชาธิปไตยจากการทำเดลฟายรอบที่ 2

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mdn	Q_3	Q_1	I.R.
ก. ด้านการยอมรับ				
1. ปฏิบัติตามข้อตกลง	3.18	3.62	2.57	1.05
2. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	3.04	3.78	2.15	1.63
3. พูดยึดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล	3.03	3.69	2.22	1.47
4. เคารพผู้ฟังและผู้พูด	3.01	3.81	2.21	1.70
5. เข้าแถวรับสิ่งของหรือบริการตามลำดับก่อนหลัง	2.60	3.48	1.75	1.73
6. ไม่ละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น	2.50	3.07	1.86	1.21

ตาราง 4 (ต่อ)

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mdn	Q ₃	Q ₁	I.R.
ข. ด้านสามัคคีธรรม				
1. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	2.85	3.45	2.05	1.40
2. ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	2.48	3.13	1.83	1.30
ค. ด้านปัญญารวม				
1. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	3.11	3.82	2.20	1.62
2. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	2.73	3.38	2.00	1.38
3. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือ ชักถามตอบได้	2.63	3.19	1.97	1.22

เกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อบ่งบอกถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยข้างต้นที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น มีดังนี้

1. ประกอบด้วยพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน เนื่องจาก “พฤติกรรมประชาธิปไตย” ในที่นี้เป็นความหมายโดยรวมที่จะต้องประกอบไปด้วยพฤติกรรมด้านคารวธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญารวม ดังนั้น การที่ครูจะเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้ง 3 ด้านเสมอ

2. ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินแบบอิงกลุ่มมาช่วยในการพิจารณา โดยใช้ค่ามัธยฐานที่มีค่ามากที่สุด 2 ลำดับแรกเมื่อเปรียบเทียบกับตนเองในพฤติกรรมแต่ละด้านเป็นตัวบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทำเดลฟายรอบที่ 2 ดังแสดงในตาราง 4 และเกณฑ์ในการพิจารณาข้างต้นจึงได้พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งสามารถเขียนเป็นแบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยพฤติกรรมระดับลักษณะนิสัย (T) และระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย (HR) ดังนี้

1. ลักษณะนิสัย 1 : (T1) คารวธรรม

HR1 - ปฏิบัติตามข้อตกลง

HR2 - ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม

2. ลักษณะนิสัย 2 : (T2) สามัคคีธรรม

HR3 - ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย

HR4 - ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน

3. ลักษณะนิสัย 3 : (T3) ปัญญาธรรม

HR5 - แก้ปัญหาด้วยเหตุผล

HR6 - ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง

จากแบบเชิงทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นผลรวมของ พฤติกรรมด้านคารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งพฤติกรรมด้านคารวธรรม ประกอบด้วย การปฏิบัติตามข้อตกลง และไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม พฤติกรรมด้านสามัคคีธรรม ประกอบด้วย การร่วมทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย และร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน และพฤติกรรมด้านปัญญาธรรม ประกอบด้วย การแก้ปัญหาด้วยเหตุผลและยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง

แบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตยข้างต้น ถือเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการขั้นตอนของการเก็บรวบรวมที่ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการเขียนโครงร่างหลักสูตรต่อไป

2. ผลการร่างหลักสูตร

ผลในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ผลการร่างหลักสูตร และผลการประเมินโครงร่างหลักสูตร

1. ผลการร่างหลักสูตร

หลักสูตรที่ร่างขึ้นมี 9 องค์ประกอบ คือ สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผล ดังนี้

1.1 สภาพปัญหาและความต้องการ

สาเหตุของปัญหาที่นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรนี้เนื่องจากพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ และครูผู้สอนยังไม่มีหลักสูตรเฉพาะที่ใช้จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยดังกล่าว จึงต้องการที่จะพัฒนาหลักสูตรขึ้นให้เป็นหลักสูตรเฉพาะที่ใช้สำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนให้ดีขึ้น

1.2 หลักการพัฒนาหลักสูตร

เป็นการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของการเรียนเพื่อดำรงชีวิตในสังคมจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การสอน โดยจัดเนื้อหาและจัดกิจกรรมไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการ

1.3 เป้าหมาย

เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่ให้สมบูรณ์ขึ้น

1.4 จุดมุ่งหมาย

เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของการวิจัย

1.5 เนื้อหา

เนื้อหา มี 2 ประเภท คือ เนื้อหาหลัก เป็นเนื้อหาที่ต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในแต่ละแผนการสอน และเนื้อหาบูรณาการ เป็นเนื้อหาย่อยในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จาก 4 กลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตย จำนวน 15 เนื้อหาย่อย เนื้อหาย่อยเหล่านี้ถูกจัดเป็น 15 ชุด ชุดละ 4 เนื้อหาย่อย โดยมีหลักในการจัดว่าแต่ละเนื้อหาย่อยจะส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนเท่ากัน ดังนั้น เนื้อหาย่อยแต่ละชุดก็จะส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยเท่ากันด้วย การจัดเนื้อหาย่อยออกเป็นชุดใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยกำหนดว่าแต่ละเนื้อหาต้องถูกสุ่มลงในชุดเพียง 4 ครั้งเท่านั้น

1.6 หน่วยการเรียนรู้

หลักสูตรมี 3 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยมีบทเรียน 2 บท และมีแผนการสอนทั้งหมด 15 แผน ใช้เวลาสอนแผนการเรียนรู้ละ 3 คาบ

1.7 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมมี 3 วิธี คือ การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนเจตคติ เพื่อปรับพฤติกรรม และเพื่อฝึกแก้ปัญหา ซึ่งแต่ละวิธีใช้ในหลักสูตร 5 แผนการเรียนรู้เท่ากัน

1.8 สื่อการเรียนรู้

เลือกสื่อตามแนวคิดที่เชื่อว่าสื่อที่เป็นรูปธรรมจะทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าสื่อที่เป็นนามธรรม

1.9 การวัดและการประเมินผล

มี 2 แบบ คือ การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมเพื่อดูการร่วมกิจกรรมตามขั้นตอนของแผนการเรียนรู้ กับ การวัดและประเมินผลหลักสูตรเพื่อดูพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนก่อนและหลังการนำหลักสูตรไปทดลองใช้

2. ผลการประเมินโครงร่างหลักสูตร

ผลการประเมิน ได้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และค่าดัชนีความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความสอดคล้องแต่ละองค์ประกอบ
ของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ดัชนีความสอดคล้อง
1. สภาพปัญหาและความต้องการ	4.20	1.14	0.6
2. หลักการพัฒนาหลักสูตร	4.40	0.84	0.8
3. เป้าหมาย	4.40	1.07	0.7
4. จุดมุ่งหมาย	4.40	1.07	0.7
5. เนื้อหา	4.60	0.70	0.9
6. หน่วยการเรียนรู้	4.80	0.42	0.9
7. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน	4.10	1.20	0.6
8. สื่อการเรียนรู้	4.20	1.14	0.7
9. การวัดและการประเมินผล	4.10	1.20	0.7

จากตาราง 5 ความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบในโครงร่างหลักสูตรกับผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.10-4.80 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าตั้งแต่ 0.42-1.20 ซึ่งค่าเฉลี่ยนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้วพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ส่วนหน่วยการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ส่วนความสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบกับจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร ดัชนีความสอดคล้องมีค่าตั้งแต่ 0.60 - 0.90 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความสอดคล้องเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้ว จะได้ว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษา

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร

ผู้วิจัยนำเสนอผลตามลำดับขั้นของการทดลอง คือ ค่าสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนทดลองใช้หลักสูตร หลังทดลอง เปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังทดลอง และสรุปผลการทดลองใช้หลักสูตร

3.1 ค่าสถิติพื้นฐาน

เป็นการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตย ก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของทั้ง 2 โรงเรียน ดังแสดงในตาราง 6 และตาราง 7

ตาราง 6 ค่าสถิติพื้นฐานพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของ
โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรมประชาธิปไตย	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.
ก. ทดสอบก่อนทดลองใช้หลักสูตร				
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	330.41	44.36	334.62	35.72
2. ระดับลักษณะนิสัย				
2.1 คาวจรรยา	108.01	25.44	110.90	20.01
2.2 สามัคคีธรรม	104.17	27.41	107.72	18.45
2.3 ปัญญาธรรม	118.23	18.47	116.01	16.14
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย				
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	48.93	16.20	52.24	11.84
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	59.08	15.54	58.66	13.31
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	53.33	17.58	55.51	9.67
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	50.84	11.52	52.21	9.95
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	60.86	11.63	59.93	9.58
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	57.37	9.81	56.08	10.10
ข. ทดสอบหลังทดลองใช้หลักสูตร				
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	349.84	29.84	331.22	29.22
2. ระดับลักษณะนิสัย				
2.1 คาวจรรยา	118.25	22.50	108.32	16.80
2.2 สามัคคีธรรม	116.84	18.53	106.54	13.24
2.3 ปัญญาธรรม	114.75	17.07	116.36	17.04
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย				
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	56.28	14.22	52.06	11.40
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	61.97	12.11	56.26	9.49
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	59.78	12.74	54.96	8.71
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	57.06	9.31	51.58	6.96
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	59.62	9.98	60.15	9.64
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	55.13	10.89	56.21	10.76

ตาราง 7 ค่าสถิติพื้นฐานพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของ
โรงเรียนบ้านหนองโก

พฤติกรรมประชาธิปไตย	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.
ก. ทดสอบก่อนทดลองใช้หลักสูตร				
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	323.17	23.64	334.88	21.85
2. ระดับลักษณะนิสัย				
2.1 คาวจรรยา	107.62	12.59	109.61	13.19
2.2 สามัคคีธรรม	107.53	12.92	111.88	13.53
2.3 ปัญญาธรรม	108.02	13.00	113.40	12.44
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย				
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	52.89	7.54	52.28	8.59
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	54.73	9.13	57.33	9.28
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	54.39	6.96	54.91	8.47
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	53.14	8.25	56.96	7.56
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	53.61	7.82	58.31	8.61
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	54.40	8.93	55.09	7.11
ข. ทดสอบหลังทดลองใช้หลักสูตร				
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	339.18	24.21	320.51	24.62
2. ระดับลักษณะนิสัย				
2.1 คาวจรรยา	116.00	11.77	107.06	13.86
2.2 สามัคคีธรรม	107.85	12.64	105.48	13.25
2.3 ปัญญาธรรม	115.33	11.52	107.98	14.23
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย				
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	56.88	8.59	51.47	8.44
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	59.12	8.01	55.58	9.17
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	56.30	7.75	53.69	10.72
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	51.55	11.12	51.78	7.43
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	57.73	10.01	55.74	8.34
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	57.59	7.46	52.23	9.62

ผู้วิจัยนำค่าสถิติพื้นฐานจากตาราง 6 และ 7 มาวิเคราะห์ในระดับโรงเรียน และระดับห้องเรียนของแต่ละโรงเรียน เพื่อหาแหล่งความแปรปรวนของพฤติกรรม ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลองและหลังทดลองใช้หลักสูตรในระดับโรงเรียน และระดับห้องเรียนของแต่ละโรงเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	$F_{0.5, v_1, v_2}$
ก่อนทดลองใช้หลักสูตร					
โรงเรียน	2829.60	1	2829.60	1.03	3.93
ห้องเรียน	17362.18	2	8681.09	3.16*	3.08
ความคลาดเคลื่อน	329661.60	120	2747.18		
รวม	349853.38	123			
หลังทดลองใช้หลักสูตร					
โรงเรียน	3662.90	1	3662.90	5.25*	3.93
ห้องเรียน	10747.24	2	5373.62	7.71*	3.08
ความคลาดเคลื่อน	83682.73	120	697.36		
รวม	98092.87	123			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนมีผลทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยแตกต่างกันเฉพาะหลังการทดลอง ส่วนห้องเรียนของแต่ละโรงเรียนนั้น ก่อนการทดลองมีความแตกต่างกันอยู่แล้ว ความแตกต่างหลังการทดลองจึงไม่ได้เป็นผลจากการทดลองใช้หลักสูตรอย่างเดียว อาจเป็นผลจากความแตกต่างก่อนการทดลองก็ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เพื่อเป็นการควบคุมทางสถิติของความแตกต่างของห้องเรียนก่อนการทดลอง โดยศึกษาเฉพาะในส่วนที่แสดงถึงประสิทธิภาพของหลักสูตรต่อไป

3.2 การวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนทดลองใช้หลักสูตร

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนทดลองด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม นำเสนอแยกตามโรงเรียน และแต่ละโรงเรียนวิเคราะห์ตามระดับของพฤติกรรมประชาธิปไตย มีดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

ผลการเปรียบเทียบเมื่อแยกพิจารณาเป็นพฤติกรรมประชาธิปไตยรวมทุกระดับระดับลักษณะนิสัย และระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย ได้ผลดังแสดงในตาราง 9, 10 และ 11

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับก่อนทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียน
คำไฮ ผักแว่น

ระดับพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,46}
พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ระหว่างกลุ่ม	17.72	1	17.72	0.01	4.05
	ภายในกลุ่ม	69678.61	46	1514.75		
รวม		69696.33	47			

เมื่อพิจารณาจากตาราง 9 แล้วจะเห็นว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยรวมทุกระดับของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่นมีอยู่ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยก่อนทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียน
คำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,46}
1. คารวธรรม	ระหว่างกลุ่ม	18.84	1	18.84	0.03	4.05
	ภายในกลุ่ม	22652.56	46	492.44		
	รวม	22671.40	47			
2. สามัคคีธรรม	ระหว่างกลุ่ม	108.99	1	108.99	0.20	
	ภายในกลุ่ม	25272.45	46	549.40		
	รวม	25381.44	47			
3. ปัญญาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	111.45	1	111.45	0.37	
	ภายในกลุ่ม	13637.86	46	296.48		
	รวม	13749.31	47			

จากตาราง 10 ก่อนการทดลองใช้หลักสูตรนั้น นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น มีพฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยด้านคารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยก่อนทดลองใช้หลักสูตร
ของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5, 1, 46}
1. ปฏิบัติตามข้อตกลง	ระหว่างกลุ่ม	45.70	1	45.70	0.26	4.05
	ภายในกลุ่ม	8129.65	46	176.73		
	รวม	8175.35	47			
2. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น และส่วนรวม	ระหว่างกลุ่ม	5.85	1	5.85	0.02	
	ภายในกลุ่ม	9756.11	46	212.09		
	รวม	9761.96	47			
3. ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับ มอบหมาย	ระหว่างกลุ่ม	50.67	1	50.67	0.25	
	ภายในกลุ่ม	9339.32	46	203.03		
	รวม	9389.99	47			
4. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุง แก้ไขงาน	ระหว่างกลุ่ม	10.94	1	10.94	0.09	
	ภายในกลุ่ม	5315.66	46	115.56		
	รวม	5326.60	47			
5. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ระหว่างกลุ่ม	31.01	1	31.01	0.28	
	ภายในกลุ่ม	4999.41	46	108.68		
	รวม	5030.42	47			
6. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ระหว่างกลุ่ม	24.89	1	24.89	0.24	
	ภายในกลุ่ม	4645.51	46	100.99		
	รวม	4670.40	47			

จากตาราง 11 พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยของนักเรียนก็มีไม่แตกต่างกัน ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น มีพฤติกรรมประชาธิปไตยทุกระดับไม่แตกต่างกัน

3.2.2 การวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนบ้านหนองโก
ผลการเปรียบเทียบเมื่อแยกพิจารณาเป็นพฤติกรรมรวมทุกระดับ พฤติกรรมระดับ
ลักษณะนิสัย และระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย มีดังต่อไปนี้

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับก่อนทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียน
บ้านหนองโก

ระดับพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5, 1, 72}
พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ระหว่างกลุ่ม	1075.96	1	1075.96	2.09	3.97
	ภายในกลุ่ม	37143.48	72	515.88		
รวม		38219.44	73			

ตาราง 13 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยก่อนทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียน
บ้านหนองโก

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5, 1, 72}
1. คารวธรรม	ระหว่างกลุ่ม	104.51	1	104.51	0.62	3.97
	ภายในกลุ่ม	12090.93	72	167.93		
	รวม	12195.44	73			
2. สามัคคีธรรม	ระหว่างกลุ่ม	3.21	1	3.21	0.02	
	ภายในกลุ่ม	12796.48	72	177.73		
	รวม	12799.69	73			
3. ปัญญาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	571.06	1	571.06	3.80	
	ภายในกลุ่ม	10820.39	72	150.28		
	รวม	11391.45	73			

จากตาราง 12 และ 13 พฤติกรรมรวมทุกระดับ และพฤติกรรมระดับลักษณะนิสัย
ทั้งด้านคารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีไม่
แตกต่างกัน ส่วนการเปรียบเทียบพฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยได้ผล ดังนี้

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยก่อนทดลองใช้หลักสูตร
ของโรงเรียนบ้านหนองโก

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5, 1, 72}
1. ปฏิบัติตามข้อตกลง	ระหว่างกลุ่ม	0.18	1	0.18	0.00	3.97
	ภายในกลุ่ม	8544.18	72	118.67		
	รวม	8544.36	73			
2. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น และส่วนรวม	ระหว่างกลุ่ม	114.80	1	114.80	1.69	3.97
	ภายในกลุ่ม	6165.64	72	85.63		
	รวม	6280.44	73			
3. ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับ มอบหมาย	ระหว่างกลุ่ม	15.16	1	15.16	0.25	
	ภายในกลุ่ม	4374.47	72	60.76		
	รวม	4389.63	73			
4. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุง แก้ไขงาน	ระหว่างกลุ่ม	32.31	1	32.31	0.51	
	ภายในกลุ่ม	4529.28	72	62.91		
	รวม	4561.59	73			
5. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ระหว่างกลุ่ม	389.10	1	389.10	5.63*	
	ภายในกลุ่ม	4970.96	72	69.04		
	รวม	5360.06	73			
6. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ระหว่างกลุ่ม	21.57	1	21.57	0.34	
	ภายในกลุ่ม	4606.97	72	63.99		
	รวม	4628.54	73			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 14 นักเรียนในกลุ่มควบคุมมีการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผลมากกว่า
กลุ่มทดลอง ส่วนพฤติกรรมที่เหลือ ตั้งแต่การปฏิบัติตามข้อตกลงจนถึงการยอมรับและแก้ไข
ข้อบกพร่อง นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีไม่แตกต่างกัน

3.3 การวิเคราะห์พฤติกรรมหลังทดลองใช้หลักสูตร

ในขั้นตอนนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอผลเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3.2

3.3.1 การวิเคราะห์พฤติกรรมหลังทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับหลังทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

ระดับพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,46}
พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ระหว่างกลุ่ม	10643.97	1	10643.97	14.53*	4.05
	ภายในกลุ่ม	33691.64	46	732.43		
รวม		44335.61	47			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตาราง 16 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยหลังทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,46}
1. คารวธรรม	ระหว่างกลุ่ม	4238.74	1	4238.74	12.77*	4.05
	ภายในกลุ่ม	15272.87	46	332.02		
	รวม	19511.61	47			
2. สามัคคีธรรม	ระหว่างกลุ่ม	1560.16	1	1560.16	6.15*	
	ภายในกลุ่ม	11665.83	46	253.61		
	รวม	13225.99	47			
3. ปัญญาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	2.06	1	2.06	0.00	
	ภายในกลุ่ม	13664.04	46	297.04		
	รวม	13666.10	47			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 15 และ 16 หลังการทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมในภาพรวม ด้านการวธรรม และด้านสามัคคีธรรมมากกว่ากลุ่มควบคุม ส่วนด้านปัญญาธรรม นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีไม่แตกต่างกัน

ตาราง 17 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยหลังทดลองใช้หลักสูตร
ของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,46}
1. ปฏิบัติตามข้อตกลง	ระหว่างกลุ่ม	1616.57	1	1616.57	12.14*	4.05
	ภายในกลุ่ม	6123.21	46	133.11		
	รวม	7739.78	47			
2. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น และส่วนรวม	ระหว่างกลุ่ม	619.96	1	619.96	5.39*	
	ภายในกลุ่ม	5289.44	46	114.99		
	รวม	5909.40	47			
3. ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับ มอบหมาย	ระหว่างกลุ่ม	406.20	1	406.20	3.45	
	ภายในกลุ่ม	5411.56	46	117.64		
	รวม	5817.76	47			
4. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุง แก้ไขงาน	ระหว่างกลุ่ม	374.21	1	374.21	5.60*	
	ภายในกลุ่ม	3075.05	46	66.85		
	รวม	3449.26	47			
5. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ระหว่างกลุ่ม	0.72	1	0.72	0.00	
	ภายในกลุ่ม	4483.31	46	97.46		
	รวม	4484.03	47			
6. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ระหว่างกลุ่ม	0.34	1	0.34	0.00	
	ภายในกลุ่ม	5499.40	46	119.56		
	รวม	5499.74	47			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 17 หลังการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว นักเรียนกลุ่มทดลองมีการปฏิบัติตาม
ข้อตกลง ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม และร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน
มากกว่ากลุ่มควบคุม ส่วนพฤติกรรมที่เหลือนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีไม่แตกต่างกัน

3.3.2 การวิเคราะห์พฤติกรรมหลังทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนบ้านหนองโก

ตาราง 18 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทุกระดับหลังทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนบ้านหนองโก

ระดับพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,72}
พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ระหว่างกลุ่ม	6280.92	1	6280.92	10.43*	3.97
	ภายในกลุ่ม	43350.74	72	602.09		
รวมทั้งหมด		49631.66	73			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตาราง 19 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยหลังทดลองใช้หลักสูตรของโรงเรียนบ้านหนองโก

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,72}
1. คารวธรรม	ระหว่างกลุ่ม	1495.52	1	1495.52	8.88*	3.97
	ภายในกลุ่ม	12126.25	72	168.42		
	รวม	13621.77	73			
2. สามัคคีธรรม	ระหว่างกลุ่ม	46.12	1	46.12	0.27	
	ภายในกลุ่ม	12245.08	72	170.07		
	รวม	12291.20	73			
3. ปัญญาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	1141.72	1	1141.72	6.70*	
	ภายในกลุ่ม	12270.09	72	170.42		
	รวม	13411.81	73			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 18 และตาราง 19 แสดงให้เห็นว่า หลังการทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมรวมทุกระดับ และพฤติกรรมระดับลักษณะนิสัยอีก 2 ด้าน คือ ด้านคารวธรรมและปัญญาธรรมมากกว่ากลุ่มควบคุม ส่วนด้านสามัคคีธรรมนั้น นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีไม่แตกต่างกัน

ตาราง 20 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยหลังทดลองใช้หลักสูตร
ของโรงเรียนบ้านหนองโก

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS _{adj}	df	MS _{adj}	F	F _{0.5,1,72}
1. ปฏิบัติตามข้อตกลง	ระหว่างกลุ่ม	584.36	1	584.36	8.04*	3.97
	ภายในกลุ่ม	5232.63	72	72.68		
	รวม	5816.99	73			
2. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น และส่วนรวม	ระหว่างกลุ่ม	110.45	1	110.45	0.60	
	ภายในกลุ่ม	13236.13	72	183.84		
	รวม	13346.58	73			
3. ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับ มอบหมาย	ระหว่างกลุ่ม	174.02	1	174.02	1.93	
	ภายในกลุ่ม	6477.63	72	89.97		
	รวม	6651.65	73			
4. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุง แก้ไขงาน	ระหว่างกลุ่ม	40.97	1	40.97	0.48	
	ภายในกลุ่ม	6199.09	72	86.10		
	รวม	6240.06	73			
5. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ระหว่างกลุ่ม	84.00	1	84.00	0.99	
	ภายในกลุ่ม	6109.25	72	84.85		
	รวม	6193.25	73			
6. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ระหว่างกลุ่ม	588.40	1	588.40	7.78*	
	ภายในกลุ่ม	5443.24	72	75.60		
	รวม	6031.64	73			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 20 พฤติกรรมที่นักเรียนกลุ่มทดลองมีมากกว่ากลุ่มควบคุมมีการปฏิบัติ
ตามข้อตกลง และการยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง ส่วนการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและ
ส่วนรวม ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับที่ได้รับมอบหมาย ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน
และการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีไม่แตกต่างกัน

3.4 การวิเคราะห์พฤติกรรมเปรียบเทียบก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตร
ใช้การวิเคราะห์แบบ t-test for paired samples เพื่อเปรียบเทียบภายในแต่ละกลุ่มเอง

ตาราง 21 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้
หลักสูตรของกลุ่มควบคุม โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรมประชาธิปไตย		n	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	p
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ก่อนใช้หลักสูตร	25	334.62	35.72	-0.79	.438
	หลังใช้หลักสูตร	25	331.22	29.22		

2. ระดับลักษณะนิสัย						
2.1 คาวจรรยา	ก่อนใช้หลักสูตร	25	110.90	20.01	-1.14	.733
	หลังใช้หลักสูตร	25	108.32	16.80		
2.2 สามัคคีธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	25	107.72	18.45	-0.41	.312
	หลังใช้หลักสูตร	25	106.54	13.24		
2.3 ปัญญาธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	25	116.01	16.14	0.15	.114
	หลังใช้หลักสูตร	25	116.36	17.34		

3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย						
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	ก่อนใช้หลักสูตร	25	52.24	11.84	-0.14	.110
	หลังใช้หลักสูตร	25	52.06	11.40		
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	ก่อนใช้หลักสูตร	25	58.66	13.31	-1.28	.789
	หลังใช้หลักสูตร	25	56.26	9.49		
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	ก่อนใช้หลักสูตร	25	55.51	9.67	-0.34	.265
	หลังใช้หลักสูตร	25	54.96	8.71		
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	ก่อนใช้หลักสูตร	25	52.21	9.95	-0.40	.309
	หลังใช้หลักสูตร	25	51.58	6.96		
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ก่อนใช้หลักสูตร	25	59.93	9.58	0.16	.126
	หลังใช้หลักสูตร	25	60.15	9.64		
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ก่อนใช้หลักสูตร	25	56.08	10.10	0.09	.930
	หลังใช้หลักสูตร	25	56.21	10.76		

พฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุมโรงเรียนคำไฮผักแว่นมีไม่แตกต่างกัน ทั้งในภาพรวม ระดับลักษณะนิสัย และการตอบสนองที่เป็นนิสัย

ตาราง 22 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลอง โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

พฤติกรรมประชาธิปไตย		n	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	p
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ก่อนใช้หลักสูตร	24	330.41	44.36	3.54*	.002
	หลังใช้หลักสูตร	24	349.84	29.20		
2. ระดับลักษณะนิสัย						
2.1 คารวธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	24	108.01	25.44	3.91*	.001
	หลังใช้หลักสูตร	24	118.25	22.50		
2.2 สามัคคีธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	24	104.17	27.41	3.17*	.004
	หลังใช้หลักสูตร	24	116.84	18.53		
2.3 ปัญญาธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	24	118.23	18.47	-1.34	.805
	หลังใช้หลักสูตร	24	114.75	17.07		
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย						
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	ก่อนใช้หลักสูตร	24	48.93	16.20	4.80*	.000
	หลังใช้หลักสูตร	24	56.28	14.22		
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	ก่อนใช้หลักสูตร	24	59.08	15.54	1.11	.277
	หลังใช้หลักสูตร	24	61.97	12.11		
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	ก่อนใช้หลักสูตร	24	53.33	17.58	2.03*	.054
	หลังใช้หลักสูตร	24	59.78	12.74		
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	ก่อนใช้หลักสูตร	24	50.84	11.52	2.89*	.008
	หลังใช้หลักสูตร	24	57.06	9.31		
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ก่อนใช้หลักสูตร	24	60.86	11.63	-0.82	.578
	หลังใช้หลักสูตร	24	59.62	9.98		
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ก่อนใช้หลักสูตร	24	57.37	9.81	-1.38	.819
	หลังใช้หลักสูตร	24	55.13	10.89		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 22 หลังการทดลองใช้หลักสูตร พฤติกรรมของกลุ่มทดลองที่มากขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนทดลองใช้หลักสูตรมี พฤติกรรมรวมทุกระดับ ด้านคารวธรรม สามัคคีธรรม การปฏิบัติตามข้อตกลง การร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย และร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน ส่วนพฤติกรรมที่เหลือ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรแล้วกลุ่มทดลองของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น มีไม่แตกต่างกัน

ตาราง 23 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชากรไทยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุม โรงเรียนบ้านหนองโก

พฤติกรรมประชากรไทย		n	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	p
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ก่อนใช้หลักสูตร	40	334.88	21.85	-2.76	.986
	หลังใช้หลักสูตร	40	320.51	24.62		

2. ระดับลักษณะนิสัย						
2.1 คารวธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	40	109.61	13.19	-1.57	.876
	หลังใช้หลักสูตร	40	107.06	13.86		
2.2 สามัคคีธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	40	111.88	13.83	-0.70	.556
	หลังใช้หลักสูตร	40	105.48	13.25		
2.3 ปัญญาธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	40	113.40	12.44	-2.52	.984
	หลังใช้หลักสูตร	40	107.98	14.23		

3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย						
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	ก่อนใช้หลักสูตร	40	52.28	8.59	-0.95	.653
	หลังใช้หลักสูตร	40	51.47	8.44		
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	ก่อนใช้หลักสูตร	40	57.33	9.28	-1.25	.783
	หลังใช้หลักสูตร	40	55.58	9.17		
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	ก่อนใช้หลักสูตร	40	54.91	8.47	-1.11	.728
	หลังใช้หลักสูตร	40	53.69	10.72		
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	ก่อนใช้หลักสูตร	40	56.96	7.56	-3.09	.998
	หลังใช้หลักสูตร	40	51.78	7.43		
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ก่อนใช้หลักสูตร	40	58.31	8.61	-1.77	.916
	หลังใช้หลักสูตร	40	55.74	8.34		
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ก่อนใช้หลักสูตร	40	55.09	7.11	-2.37	.977
	หลังใช้หลักสูตร	40	52.23	9.62		

จากตาราง 23 พฤติกรรมประชากรไทยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุม โรงเรียนบ้านหนองโก มีไม่แตกต่างกัน ทั้งพฤติกรรมในภาพรวม ระดับลักษณะนิสัย และระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย

ตาราง 24 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้
หลักสูตรของกลุ่มทดลอง โรงเรียนบ้านหนองโก

พฤติกรรมประชาธิปไตย		n	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	p
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	ก่อนใช้หลักสูตร	35	323.17	23.46	3.69*	.001
	หลังใช้หลักสูตร	35	339.18	24.21		

2. ระดับลักษณะนิสัย						
2.1 คารวธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	35	107.62	12.59	5.84*	.000
	หลังใช้หลักสูตร	35	116.00	11.77		
2.2 สามัคคีธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	35	107.53	12.92	0.13	.898
	หลังใช้หลักสูตร	35	107.85	12.64		
2.3 ปัญญาธรรม	ก่อนใช้หลักสูตร	35	108.02	13.00	3.13*	.004
	หลังใช้หลักสูตร	35	115.33	11.52		

3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย						
3.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง	ก่อนใช้หลักสูตร	35	52.89	7.54	4.21*	.000
	หลังใช้หลักสูตร	35	56.88	8.59		
3.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	ก่อนใช้หลักสูตร	35	54.73	9.13	3.70*	.001
	หลังใช้หลักสูตร	35	59.12	8.01		
3.3 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	ก่อนใช้หลักสูตร	35	54.39	6.96	1.39	.174
	หลังใช้หลักสูตร	35	56.30	7.75		
3.4 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	ก่อนใช้หลักสูตร	35	53.14	8.25	-0.75	.541
	หลังใช้หลักสูตร	35	51.55	11.12		
3.5 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	ก่อนใช้หลักสูตร	35	53.61	7.82	2.22*	.033
	หลังใช้หลักสูตร	35	57.73	10.01		
3.6 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	ก่อนใช้หลักสูตร	35	54.40	8.93	2.35*	.025
	หลังใช้หลักสูตร	35	57.59	7.46		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตาราง 24 หลังการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว พฤติกรรมของกลุ่มทดลองที่มีมากขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนทดลองใช้หลักสูตรมี พฤติกรรมรวมทุกระดับ ด้านคารวธรรม ด้านปัญญาธรรม การปฏิบัติตามข้อตกลง การไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม การแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผลและการยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง ส่วนพฤติกรรมอื่นๆ ที่เหลือ กลุ่มทดลองของโรงเรียนบ้านหนองโกมีไม่แตกต่างกัน

3.5 สรุปผลการทดลองใช้หลักสูตร

3.5.1 ผลการทดลองหลักสูตรข้างต้น เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ประสิทธิภาพของหลักสูตรจากการเปรียบเทียบผลระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของทั้ง 2 โรงเรียนแล้ว พฤติกรรมประชาธิปไตยที่เพิ่มขึ้นจากการทดลองใช้หลักสูตร มีดังแสดงในตาราง 25

ตาราง 25 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจำแนกตามโรงเรียนและเวลาในการทดลองใช้หลักสูตร

พฤติกรรมประชาธิปไตย	โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น		โรงเรียนบ้านหนองโก	
	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	0	+	0	+
2. ระดับลักษณะนิสัย				
- คาวจรรยา	0	+	0	+
- สามัคคีธรรม	0	+	0	0
- ปัญญาธรรม	0	0	0	+
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย				
- ปฏิบัติตามข้อตกลง	0	+	0	+
- ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	0	+	0	0
- ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	0	0	0	0
- ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	0	+	0	0
- แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	0	0	+	0
- ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	0	0	0	+

+ หมายถึง กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมประชาธิปไตยมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ

0 หมายถึง ทั้ง 2 กลุ่มมีพฤติกรรมประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

จากตาราง 25 ก่อนทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น มีพฤติกรรมประชาธิปไตยรวมทุกระดับ ระดับลักษณะนิสัยและระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมของโรงเรียนบ้านหนองโกถึงแม้จะมีการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผลมากกว่ากลุ่มทดลองก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาพฤติกรรมประชาธิปไตยรวมทุกระดับ และระดับลักษณะนิสัยแล้ว นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมก่อนทดลองใช้หลักสูตรสรุปได้ว่า กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองในโรงเรียนเดียวกันของทั้ง 2 โรงเรียน มีพฤติกรรมประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน

ส่วนผลหลังทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนกลุ่มทดลองของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น มีการปฏิบัติตามข้อตกลง ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม และการร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงานมากกว่ากลุ่มควบคุม จึงทำให้ด้านคุณธรรมและสามัคคีธรรมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้พฤติกรรมรวมทุกระดับของกลุ่มทดลองมีมากกว่ากลุ่มควบคุม และนักเรียนกลุ่มทดลองของโรงเรียนบ้านหนองโก มีการปฏิบัติตามข้อตกลง และยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่องมากกว่ากลุ่มควบคุม พฤติกรรมด้านคุณธรรมและปัญญาธรรมจึงเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้พฤติกรรมรวมทุกระดับของนักเรียนกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุมตามไปด้วย สรุปได้ว่าหลังการทดลองกลุ่มทดลองทั้ง 2 โรงเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยมากกว่ากลุ่มควบคุมที่อยู่ในโรงเรียนเดียวกัน

3.5.1 ผลการทดลองหลักสูตร เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ประสิทธิภาพของหลักสูตร จากการเปรียบเทียบผลระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองใช้หลักสูตรของทั้ง 2 โรงเรียนแล้ว พฤติกรรมประชาธิปไตยที่เพิ่มขึ้น มีดังแสดงในตาราง 26

ตาราง 26 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยเปรียบเทียบระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองใช้หลักสูตรจำแนกตามโรงเรียนและกลุ่มนักเรียนของแต่ละโรงเรียน

พฤติกรรมประชาธิปไตย	โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น		โรงเรียนบ้านหนองโก	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง
1. พฤติกรรมรวมทุกระดับ	0	+	0	+
2. ระดับลักษณะนิสัย				
- คารวธรรม	0	+	0	+
- สามัคคีธรรม	0	+	0	0
- ปัญญาธรรม	0	0	0	+
3. ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย				
- ปฏิบัติตามข้อตกลง	0	+	0	+
- ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม	0	0	0	+
- ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย	0	+	0	0
- ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน	0	+	0	0
- แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล	0	0	0	+
- ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง	0	0	0	+

+ หมายถึง พฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองมีมากกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญ

0 หมายถึง ก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตรพฤติกรรมประชาธิปไตยมีไม่แตกต่างกัน

จากตาราง 26 เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนกลุ่มควบคุมของโรงเรียนคำไฮ ผักแว่น มีพฤติกรรมรวมทุกระดับ ระดับลักษณะนิสัย และระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มทดลองมีการปฏิบัติตามข้อตกลง ร่วมกันทำงาน กลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย และร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงานมากขึ้น พฤติกรรมด้านการวธรรมและสามัคคีธรรมจึงเพิ่มขึ้น และทำให้พฤติกรรมรวมทุกระดับของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรมากกว่าพฤติกรรมรวมทุกระดับก่อนทดลองใช้หลักสูตร

สำหรับนักเรียนกลุ่มควบคุมของโรงเรียนบ้านหนองโกมีพฤติกรรมรวมทุกระดับ ระดับลักษณะนิสัย และระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัยไม่แตกต่างกัน และกลุ่มทดลองมีการปฏิบัติตามข้อตกลง ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล และยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่องมากขึ้น พฤติกรรมด้านการวธรรมและปัญญารวมจึงมากขึ้นตาม ส่งผลให้พฤติกรรมรวมทุกระดับมากขึ้นตามไปด้วย

จะเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรแล้ว กลุ่มทดลองของทั้ง 2 โรงเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น ส่วนกลุ่มควบคุมของทั้ง 2 โรงเรียน ทั้งก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรมีพฤติกรรมประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน

4. การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

หลังจากนำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้วผู้วิจัยมีการประเมินประสิทธิภาพและปรับปรุงหลักสูตร ดังนี้

4.1 การประเมินหลักสูตร

4.1.1 จุดประสงค์ในการประเมิน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรหลังจากนำไปทดลองใช้

4.1.2 เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย

4.1.2.1 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมประชาธิปไตยจากการทดลองใช้หลักสูตร ดังนี้

ก. คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังการทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลอง ต้องมากกว่าคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ

ข. คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังการทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลอง ต้องมากกว่าคะแนนประชาธิปไตยก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ

4.1.2.2 การนำหลักสูตรไปใช้ได้จริงในโรงเรียน

4.1.3 ผลการประเมิน เมื่อพิจารณาค่าสถิติพื้นฐานจากตาราง และการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติจากตารางข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าคะแนนหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ และคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด นอกจากนั้น เมื่อสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ช่วยวิจัยที่นำหลักสูตรไปทดลองใช้ยังพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนได้จริง ครูผู้สอนสามารถจัดตารางเวลาเรียนให้กับหลักสูตรนี้โดยไม่กระทบต่อการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่โรงเรียนดำเนินการอยู่แต่อย่างใด

ผลการประเมินดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาค้นคว้านี้มีประสิทธิภาพจริง

4.2 การปรับปรุงหลักสูตร

หลังจากรวบรวมข้อมูลจากการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินโครงร่างหลักสูตร และข้อเสนอแนะของผู้ช่วยวิจัยที่นำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงหลักสูตรในประเด็นต่อไปนี้

4.2.1 สภาพปัญหาและความต้องการ เขียนส่วนที่เป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรใหม่ โดยการสรุปให้สั้นและชัดเจนขึ้น

4.2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีสิ่งที่ต้องปรับปรุง 2 ประเด็น คือ

4.2.2.1 เขียนเนื้อเรื่องที่ใช้ประกอบในแผนการสอนที่ 1.2, 3.2 และ 4.2 ใหม่ให้สั้นเข้า โดยการตัดประโยคส่วนขยายที่ไม่จำเป็นออกให้เหลือเฉพาะที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

4.2.2.2 ใบงานสำหรับนักเรียนที่ใช้ประกอบแผนการสอนที่ 1.3, 2.3 และ 5.2 ให้เพิ่มขนาดของตัวอักษรและภาพที่เกี่ยวข้องมาประกอบด้วย สำหรับภาพประกอบนี้อาจเพิ่มเติมลงในแผนการสอนอื่นๆ ได้ตามความเหมาะสม

หลังจากปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยก็จัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ (ดังแสดงในภาคผนวก ก.) ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย มีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนในระดับประถมศึกษาในส่วนที่ขาดอยู่ต่อไปให้สมบูรณ์ขึ้น

1. ด้านการยอมรับ
 - 1.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง
 - 1.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม
2. ด้านสามัคคีธรรม
 - 2.1 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย
 - 2.2 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน
3. ด้านปัญญาธรรม
 - 3.1 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล
 - 3.2 ยอมรับข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไข

หลักการพัฒนาหลักสูตร

การเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยขึ้นนั้น ผู้วิจัยยึดหลักแนวคิด 3 ประการ คือ

1. เป็นหลักสูตรที่มีการจัดกิจกรรมที่ไม่ใช่ประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางด้านการเมือง แต่เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรงในการร่วมกิจกรรมจนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ทางการเมือง และเกิดเป็นพฤติกรรมประชาธิปไตยประจำตัวในที่สุด
2. เป็นหลักสูตรที่เน้นการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เพื่อให้ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำรงชีวิตในสังคม สำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีและมีประโยชน์ของสังคมประชาธิปไตย
3. เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาเฉพาะ ที่มีการจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมที่ต้องการไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการ

วิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย มี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

มีจุดประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีที่ประยุกต์มาจากการวิจัยแบบ EDFA เริ่มจากกำหนดกรอบของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับสัมภาษณ์นักเรียน และสอบถามผู้บริหาร ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วทำเทคนิคเคลฟาย อีก 2 รอบ เพื่อสรุปเป็นพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นสำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับร่างหลักสูตรต่อไป

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานนี้ ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเองทุกขั้นตอน และวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้เสนอในรูปความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์

ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร

การร่างหลักสูตร เป็นการนำผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานมาเขียนโครงร่างหลักสูตร และการประเมินโครงร่างหลักสูตร

โครงร่างหลักสูตรที่เขียนขึ้นประกอบด้วยสภาพปัญหาและความต้องการ หลักการ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดและการประเมินผล

การประเมินโครงร่างหลักสูตร เป็นการนำแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 คน พิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร และปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งตามคำแนะนำที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะมาเพื่อให้โครงร่างหลักสูตรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลเสนอในรูปค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความสอดคล้อง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 133 คน แต่ละโรงเรียนแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และรูปแบบการทดลองใช้แบบสุ่มแบ่งกลุ่มแล้วทดสอบก่อนและหลังการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
2. แบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย
3. แบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือข้างต้น ผู้วิจัยติดต่อครูจากทั้ง 2 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน มาเป็นครูผู้ช่วยวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายแนวความคิด วิธีการ จนแต่ละคนสามารถใช้เครื่องมือแต่ละชนิดได้เป็นอย่างดี ส่วนผู้วิจัยทำหน้าที่ประสานงาน อำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือหรือคำแนะนำเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตย ก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรของทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ดูจากคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรมากกว่ากลุ่มควบคุมทั้ง 2 โรงเรียน และคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังการทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งการจัดกิจกรรมของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ไม่มีผลกระทบต่อหลักสูตรที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ แสดงว่าหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพจริง

ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร มีดังนี้ ปรับปรุงเขียนสภาพปัญหาและความต้องการในส่วนของวิธีการพัฒนาหลักสูตร การเขียนเนื้อเรื่องประกอบกิจกรรมให้สั้นลง และเพิ่มขนาดตัวอักษรและภาพประกอบใบงานสำหรับนักเรียน

อภิปรายผล

ผู้วิจัยเสนอการอภิปรายผล ตามลำดับขั้นของการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ ดำเนินการในลักษณะวิจัยและพัฒนา ดังนั้น การสำรวจข้อมูลพื้นฐานจึงมีจุดประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน สำหรับนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการก็คือพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน คือ คาวธรรม ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม ซึ่งแหล่งที่จะให้ข้อมูลกับผู้วิจัยได้มีนักเรียน ศิษยานุศิษย์ ผู้บริหาร และครูผู้สอน เนื่องจาก คนที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดเท่านั้นจึงจะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ถูกต้องของนักเรียนได้ (Pennock. 1979 : 236 - 255 ; Ruth. 1995 : 2906) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างจากแหล่งที่ให้ข้อมูลข้างต้นมาจำนวน 79 คน (ดังแสดงในตาราง 3) เป็นนักเรียนร้อยละ 34.18 ศึกษาในเทศก์ร้อยละ 2.53 ผู้บริหารร้อยละ 15.19 และครูผู้สอนร้อยละ 48.10

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลมี 2 ชนิด คือ แบบสอบถามผู้บริหาร ครูผู้สอน และศึกษา นิเทศก์ และแบบสัมภาษณ์นักเรียน ซึ่งการใช้เครื่องมือหลายชนิด และมีวิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีนี้จะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ครบถ้วนสำหรับการสร้างหลักสูตร (Boydell. 1979 : 5 - 8)

ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ขั้นตอนของการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มาใช้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผล และการทำเดลฟาย(Delphi) เพื่อสรุปผล (จุมพล พูลภัทรชีวิน. 2540 : 6) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกระนวนครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดไว้ 13 คน (ดังรายชื่อในภาคผนวก ข.) จากนั้นก็เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 79 คน ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น วิเคราะห์และนำเสนอผลข้อมูลในรูปของความถี่และร้อยละ (ดังแสดงในตาราง 25) แล้วเรียงลำดับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในแต่ละด้านตามความถี่ที่วิเคราะห์ได้จากมากไปหาน้อยเพื่อสร้างแบบสอบถามสำหรับเทคนิคเดลฟายอีก 2 รอบกับผู้เชี่ยวชาญที่กำหนดไว้

การทำเดลฟายรอบแรกมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาระดับการปรับปรุงของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อนำผลการตอบมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า ขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquatile Range) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.72 ถึง 2.62 และมีมัธยฐาน มีค่าอยู่ระหว่าง 2.00 ถึง 3.86 (ดังแสดงในตาราง 26)

การทำเดลฟายรอบที่ 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทบทวนคำตอบในรอบแรกเมื่อเปรียบเทียบคำตอบกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน กล่าวคือ แบบสอบถามที่ใช้เป็นฉบับเดียวกับที่ทำเดลฟายรอบแรก แต่ในช่องระดับของการปรับปรุงในแต่ละข้อจะแสดงค่าขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ มัธยฐาน และคำตอบในรอบแรกของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนกำกับไว้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบคำตอบเดิมกับค่าที่แสดงไว้ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนอาจยืนยันคำตอบเดิม หรือเปลี่ยนคำตอบใหม่ก็ได้ เมื่อนำผลการตอบมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า ขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.72 ถึง 2.62 และมีมัธยฐาน มีค่าอยู่ระหว่าง 2.15 ถึง 3.77 (ดังแสดงในตาราง 27) ซึ่งค่าขอบเขตระหว่างควอไทล์นี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่โสภณ พวงสุวรรณ

(2538 : 203) ใช้เทคนิคเดลฟายในการศึกษาปัญหาการรับรู้ของบุคคลในหน่วยงาน ปรากฏว่า ได้ค่าขอบเขตระหว่างควอไทล์มีค่าอยู่ระหว่าง 0.50 - 2.50 และเมื่อเปรียบเทียบค่าขอบเขตระหว่างควอไทล์ระหว่างการทำเดลฟายรอบที่แรกกับรอบที่ 2 แล้ว ปรากฏว่า จากคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยจำนวน 81 ข้อ มีข้อที่ค่าขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์เพิ่มขึ้นร้อยละ 71.60 ข้อที่ค่าขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ลดลงร้อยละ 23.46 และมีค่าเท่าเดิมร้อยละ 4.96 นั่นคือ ถึงแม้จะเปรียบเทียบคำตอบกับผู้เชี่ยวชาญคนอื่นให้เห็นในการทำเดลฟายรอบที่ 2 ก็ตาม แต่ส่วนมากแล้วผู้เชี่ยวชาญยังคงมีความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่แตกต่างกันอยู่

ผลการทำเดลฟายในรอบที่ 2 ผู้วิจัยใช้แนวคิดของการประเมินแบบอิงกลุ่มเลือกพฤติกรรมที่มีค่ามัธยฐานมาก 2 ลำดับแรกของแต่ละด้านมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเห็นว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยถือเป็น “องค์สาม” ที่ต้องประกอบด้วย พฤติกรรมด้านคุณธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม (สาโรช บัวศรี, 2520 : 66 - 68)

ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร

การร่างหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การเขียนโครงร่างหลักสูตร และการประเมินโครงร่างหลักสูตร

การเขียนโครงร่างหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเอาผลสรุปของข้อมูลพื้นฐานมา กำหนดเป็นโครงร่างหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผล สอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรของณรงค์ ฉายานนท์ (2536 : 66) สภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมาย และเนื้อหา หลักสูตรของยุวดี ภาษา (2536 : 93) ประกอบด้วยสภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดกิจกรรม เอกสารและอุปกรณ์ และการประเมินผล

หลังจากเขียนโครงร่างหลักสูตรแล้ว ก็ประเมินเพื่อหาประสิทธิภาพหลักสูตร จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการประเมิน 2 ลักษณะ คือ การประเมินความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรกับผู้เรียน และการประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรกับจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร ผลปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมมีค่าระหว่าง 4.10 ถึง 4.80 หมายความว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากจนถึงระดับมากที่สุด ส่วนความสอดคล้องพบว่ามีค่าระหว่าง 0.60 ถึง 0.90 เกินเกณฑ์ที่กำหนดเอาไว้คือมากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ทุกค่า หมายความว่า โครงร่างของหลักสูตรสอดคล้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ศึกษาทุกองค์ประกอบ ทั้งนี้เนื่องมาจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นยึดแนวคิดทางการศึกษาของทฤษฎีที่ชัดเจนและเหมาะสม ทำให้ครูผู้สอน

สามารถวางแผนการสอนได้ดี มีเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ชัดเจนที่จะทำให้
นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ (Decker and Decker. 1992 : 33)

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

การดำเนินงานขั้นตอนนี้ เป็นการประเมินเพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรจาก
การปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่าง 2 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนมีชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2
ห้องเรียน ซึ่งต้องสุ่มเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างละ 1 ห้องเรียน ให้การทดลองเฉพาะ
กลุ่มทดลอง และทดสอบก่อนและหลังการทดลองทั้ง 2 กลุ่ม (Kerlinger.1986 : 309) ใน
กลุ่มทดลองครูผู้ช่วยวิจัยซึ่งผ่านการทดลองใช้หลักสูตรนี้มาแล้วให้ใช้หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
ส่วนกลุ่มควบคุมก็ให้เรียนตามปกติ ส่วนผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวก
และรวบรวมผลที่ต้องการซึ่งเกิดขึ้นจากการทดลองใช้หลักสูตร และเนื่องจากในสภาพความเป็น
จริงของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนจะพบว่าผู้ตัวแปรอื่นๆ อีกมากที่อาจมีผล
ต่อการทดลองได้ ผู้วิจัยจึงเลือกเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยให้เป็นตัวแปรควบคุมทาง
สถิติของการทดลอง สำหรับการใช้กลุ่มทดลอง 2 กลุ่มนั้นก็เพื่อเป็นการยืนยันว่า หลักสูตรที่
พัฒนาขึ้นนี้เหมาะสมกับสภาพจริงของโรงเรียนในแต่ละชุมชน แม้จะมีความแตกต่างกันภายใน
โรงเรียนบ้างก็ตาม ระยะเวลาในการทดลองใช้หลักสูตรเริ่มตั้งแต่วันที่ 7 พฤศจิกายน 2540
ถึงวันที่ 23 ธันวาคม 2540 นำผลการทดลองใช้หลักสูตรมาวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของ
หลักสูตร ซึ่งพิจารณาจากคะแนนการสังเกตหลังทดลองของกลุ่มทดลองจะต้องมากกว่าคะแนน
หลังทดลองของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ที่ได้แสดงไว้ตั้ง
แต่ตารางที่ 6 ถึงตารางที่ 24 และผลการใช้หลักสูตรนี้พบว่าไม่กระทบกับหลักสูตรที่โรงเรียน
ดำเนินการอยู่ จึงสรุปได้ว่าหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพจริง สาเหตุประการหนึ่ง
เนื่องมาจาก หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เฉพาะอย่างในจุด
มุ่งหมายการเรียนที่จำเพาะเจาะจง โอกาสที่นักเรียนจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น
จึงมีมากขึ้น (Beach. 1980 : 17) อีกทั้งพฤติกรรมที่ต้องการปลูกฝังในครั้งนี้เป็นพฤติกรรม
ประชาธิปไตยที่นักเรียน ครูผู้สอน และคนในสังคมยอมรับโดยทั่วไป การปลูกฝังพฤติกรรม
ลักษณะนี้นักเรียนจึงเกิดการเรียนรู้ การยอมรับ การเลียนแบบอย่าง และสามารถปฏิบัติตาม
ออกมาเป็นพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็ว (Bandura. 1977 : 22-29 ; Ranson.1996 : 11-12)
ซึ่งการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม และการใช้สถานการณ์จำลองเป็นส่วนหนึ่งของการ
วิจัยนี้จึงสอดคล้องกับการศึกษาของควริช เมืองซอง (2536 : 93) ที่ใช้กระบวนการเพื่อ
เสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ และผลการศึกษา
ของพฤษชาติ เพชรสกลิต (2535 : 57) มงคล สุภาพร (2538 : 56) การร่วมกิจกรรมโดย
ใช้สถานการณ์จำลองกับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 สามารถทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรม
ประชาธิปไตยได้ นอกจากนั้นยังพบว่าการใช้หลักสูตรแบบบูรณาการซึ่งใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณ

และคุณภาพร่วมกัน ทำให้นักเรียนอายุ 12 - 13 ปี ซึ่งเรียนในระดับ 7 และระดับ 8 สามารถเรียนรู้จนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยได้ (Olivares and Sanchez. 1995 : 224 - 225)

แต่อย่างไรก็ตามพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นกับกลุ่มทดลองนั้น ถึงแม้ว่าพฤติกรรมรวมทุกพฤติกรรมจะเกิดขึ้นเหมือนกัน แต่พบว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยระดับอื่นๆ ไม่ได้เกิดขึ้นเหมือนกัน เช่น พฤติกรรมระดับลักษณะนิสัย ด้านที่พบว่ากลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่มเกิดขึ้น คือด้านคารวธรรม ส่วนด้านสามัคคีธรรมและปัญญารวมกันเกิดขึ้นเพียงกลุ่มเดียวเป็นต้น สาเหตุประการหนึ่งอาจเนื่องมาจากเงื่อนไขเรื่องเวลา เนื่องจากการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมด้านคารวธรรมนั้น เมื่อครูชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับแล้วก็สามารถแสดงพฤติกรรมคารวธรรมออกมาได้เลย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านสามัคคีธรรมหรือปัญญารวมกันนั้น นักเรียนจะต้องปฏิสัมพันธ์โดยตรงต่อกันทั้งทางด้านร่างกาย วาจา และอารมณ์ ดังนั้น ถึงแม้ว่านักเรียนจะเข้าใจและยอมรับแล้วก็ตามแต่ที่นักเรียนก็ต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่งอีก จึงจะเกิดเป็นพฤติกรรมที่เป็นนิสัยได้ (Cartwright and Zander. 1968 : 4) ส่วนสาเหตุอีกประการหนึ่งมาจากการกำหนดจุดเน้นของหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียนที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในเรื่องนี้ จากอบส์ (Jacobs. 1991 : 27) ชี้ให้เห็นว่าแม้โรงเรียนจะใช้หลักสูตรเดียวกันก็ตาม แต่ถ้ามีจุดมุ่งหมายของโรงเรียนในการใช้หลักสูตรแตกต่างกันแล้วจะส่งผลให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์แตกต่างกันตามไปด้วย ซึ่งการทดลองใช้หลักสูตรครั้งนี้ พบว่า โรงเรียนบ้านหนองโกเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตัวอำเภอ นักเรียนมีการแข่งขันด้านวิชาการและส่วนใหญ่จะเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนจึงเน้นด้านวิชาการมากกว่าด้านพื้นฐานอาชีพ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งชมรมทางวิชาการขึ้นหลายชมรม เช่น ชมรมภาษาไทย ชมรมคณิตศาสตร์ เป็นต้น ครูผู้สอนจึงต้องใช้เวลาในกลุ่มประสบการณ์พิเศษเพื่อสอนซ่อมเสริมความรู้ในกลุ่มทักษะและกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมากกว่ากลุ่มประสบการณ์อื่นๆ นักเรียนจึงมีแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรมด้านปัญญารวมกันได้ง่ายกว่าด้านสามัคคีธรรม ส่วนโรงเรียนคำไฮผักแว่น เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 6 กิโลเมตร ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร นักเรียนส่วนมากไม่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนจึงต้องเน้นด้านพื้นฐานอาชีพมากกว่าด้านวิชาการ ดังจะเห็นได้จากครูผู้สอนมักใช้เวลาในกลุ่มประสบการณ์พิเศษเพื่อซ่อมเสริมความรู้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพมากกว่ากลุ่มประสบการณ์อื่นๆ ส่งผลให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมได้ง่ายกว่าด้านปัญญารวม

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ เป็นการประเมินผลหลังจากนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงองค์ประกอบของหลักสูตรในส่วนที่ยังพบข้อบกพร่องอยู่ โดยพิจารณาจากเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินโครงร่าง

หลักสูตร ข้อเสนอแนะของครูผู้ช่วยวิจัยที่นำหลักสูตรไปทดลองใช้ ซึ่งเมื่อทดลองใช้หลักสูตร แล้วนักเรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นอย่างดี อีกทั้งหลักสูตรนี้สามารถนำไปใช้ในโรงเรียนได้เป็นอย่างดีโดยไม่กระทบต่อหลักสูตรที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ จึงปรับปรุงหลักสูตรอีกเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในเรื่องการใช้ภาษา การเพิ่มเติมรูปภาพ และการจัดทำรูปเล่มให้สวยงาม จากนั้นจึงจัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรนี้จะใช้ให้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อครูผู้สอนจัดกิจกรรมตามขั้นตอนและวิธีการตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ดังนั้น การนำหลักสูตรไปใช้ ครูจึงต้องจัดกิจกรรมตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ และดำเนินการตามทุกขั้นตอนอย่างเคร่งครัด

1.2 ครูควรศึกษาหลักสูตรฉบับนี้ทุกองค์ประกอบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมก่อน และต้องศึกษาแต่ละกิจกรรมล่วงหน้าก่อนทำการสอนทุกครั้ง

1.3 เนื่องจากหลักสูตรนี้มีจุดประสงค์การเรียนรู้ที่คาบเกี่ยวกับกับจุดประสงค์ของหลายกลุ่มประสบการณ์ ครูผู้สอนจึงควรวหาโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันกับครูที่สอนกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตย จะทำให้ครูเข้าใจเนื้อหาและสามารถนำมาใช้กับหลักสูตรนี้ได้ดีขึ้น

1.4 หลักสูตรแบบบูรณาการที่พัฒนาขึ้นนี้ พัฒนามาจากข้อมูลพื้นฐานที่รวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่างในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น การนำหลักสูตรนี้ไปใช้จึงเหมาะสมเฉพาะกับนักเรียนในท้องถิ่นนั้น หรืออาจใช้ได้กับนักเรียนอื่นที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมประชาธิปไตยที่คล้ายคลึงกัน หากต้องการนำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนในที่อื่นๆ ควรมีการปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้

1.5 เนื่องจากการเรียนรู้ตามหลักบูรณาการ นักเรียนจะต้องมีความรู้พื้นฐานก่อน แล้วจึงใช้ความรู้นั้นไปเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ดังนั้น ก่อนที่ครูจะนำหลักสูตรนี้ไปใช้ โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนตามปกติสักระยะหนึ่งก่อน จึงจะทำให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ผู้บริหารต้องกระตุ้นให้ครูผู้สอนทุกคนเกิดความตระหนักว่า การเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูต้องทำควบคู่ไปกับงานประจำที่ครูรับผิดชอบอยู่ ดังนั้น จึงควรกำหนดให้ครูผู้สอนที่เกี่ยวข้อง

ทำความเข้าใจกับหลักสูตรนี้ และนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ที่ครูรับผิดชอบอยู่

2.2 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้เชี่ยวชาญที่อยู่นอกสถานศึกษามีโอกาสจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนร่วมกับครูผู้สอน พร้อมกับการใช้หลักสูตรนี้เป็นส่วนประกอบในกิจกรรมนั้นด้วย

2.3 ผู้บริหารควรแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาชุดหนึ่ง สำหรับทำหน้าที่ประสานงานกับครูผู้สอนทุกคนในโรงเรียนเกี่ยวกับการเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยใช้หลักสูตรนี้เป็นหลัก หรืออาจใช้แนวคิดของหลักสูตรนี้เป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ วิธีการ หรือกิจกรรมใหม่ๆ เพิ่มเติม แล้วนำมาเผยแพร่ให้กับคณะครูเพื่อนำไปปรับปรุงงานด้านนี้ให้ดีขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับเพิ่มความรู้ หรือฝึกปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการให้กับครูผู้สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา เนื่องจากต้องใช้หลักสูตรลักษณะนี้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมในโรงเรียน ครูจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรบูรณาการตั้งแต่หลักการขั้นพื้นฐานที่ถูกต้อง ไปจนถึงสามารถพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อใช้สอนในห้องเรียนได้

3.2 เนื่องจากการบูรณาการหลักสูตรมีหลายรูปแบบ เช่น บูรณาการภายในแต่ละรายวิชา ระหว่างวิชา หรือบูรณาการภายในตัวผู้เรียน เป็นต้น จึงควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบดังกล่าวกับเนื้อหาซึ่งเป็นจุดประสงค์ที่โรงเรียนต้องการเน้นเป็นพิเศษ

3.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบตัวแปรด้านเพศ การอบรมเลี้ยงดู และระดับสติปัญญาว่าส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยหรือไม่ เพื่อจะได้นำผลจากการศึกษาไปปรับปรุงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพจริงของนักเรียนมากขึ้น

3.4 ควรศึกษาความคงทนของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นว่า เมื่อนักเรียนได้รับการฝึกตามกิจกรรมของหลักสูตรบูรณาการจนถึงขั้นแสดงพฤติกรรมประชาธิปไตยได้แล้ว จะมีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้พฤติกรรมเหล่านี้คงทนอยู่ต่อไป หรือมีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้พฤติกรรมเหล่านี้ไม่สามารถคงทนอยู่ได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนก วงษ์ตระหง่าน. การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- กอบกิจ ดัณฑ์เจริญรัตน์. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรทางสุขภาพเพื่อเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.
- กวี วงศ์พหล. "เทคนิคการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ," เพิ่มผลผลิต. 32(1) : 62 - 63 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2536.
- กระมล ทองธรรมชาติ. "ประชาธิปไตย : ความหมายและความเป็นมา," ท้องถิ่น. 31(1) : 1 - 22 ; มกราคม 2533.
- การประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, สำนักงาน. สารสนเทศทางการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2538. ฝ่ายแผนงาน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2538.
- กิตติม บัญชูวิทย์. บุคลิกภาพกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533. อัดสำเนา.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ศรีเมืองการพิมพ์, 2528.
- . คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2536). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2536.
- . คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2531.
- . คู่มืออบรมครูแนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534.
- . "โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการวางแผนระดับจังหวัด," ใน การสนเทศการศึกษา เพื่อกำหนดนโยบายแผน. 5 : 1 - 5 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2527.
- ควรรชิต เมืองทอง. ผลของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการสร้างเสริมความเป็นประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.

- จวงจันท์ พวงจันท์แดง. ภาวะผู้นำของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา.
- จิรภา หนูน้อย. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้สื่อประสมกับการสอนแก้ปัญหาตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. ปริญญาโท ค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.
- จุมพล พูลภักธีวิน. "เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Reserach)," จุลสารสถาบันวิจัยและพัฒนา. 6(1) : 2 - 7 ; มกราคม - กุมภาพันธ์, 2540.
- ฉวีวรรณ กลุณสินชัย. บทบาทของครูตามการรับรู้ของตนในการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษา เขตการศึกษา 6. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. อัดสำเนา.
- เจลิยา บุรีภักดี. กรอบความคิดในการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.
- ฉัตรสมน พงษ์ภิญโญ. "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความประพฤติผิดกฎระเบียบของนักเรียน : ศึกษากรณี โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร," ข่าวสารวิจัยการศึกษา. : 33 - 36 ; สิงหาคม - กันยายน 2537.
- ชมพันธ์ ภูษธร ณ ออยุธยา. เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- ช่อม อารุง. การดำเนินงานของโรงเรียนต้นแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533. อัดสำเนา.
- ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. "ประชาธิปไตยกับการศึกษา," ก้าวไกล. 4(6):38-40 ; สิงหาคม 2536.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. สื่อการสอนกับเด็กประถมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมดา, 2532.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- _____. ประชาธิปไตย : สังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ดวงดีการพิมพ์, 2523.
- ชาญชัย อาจิณสมาจาร และสุพล ทองคลองไทร. "บูรณาการของหลักสูตร," มิตรครู. 30(3) : 17 - 20 ; กุมภาพันธ์ 2531.

- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. ขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2535.
- ณรงค์ ฉายานนท์. การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหารสำหรับหัวหน้าแผนกวิชา ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ค. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. "วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์กับพัฒนาการทางการศึกษาไทย," ประวัติศาสตร์. ฉบับรวมงานวิจัย : 1 - 17 ; 2534.
- ณัฐกร อ่วมบำรุง. "แนวคิดเพื่อการพัฒนาการเผยแพร่ประชาธิปไตยในโรงเรียน," รัฐศาสตร์. 42(1) : 117 - 127 ; มกราคม 2537.
- คุชฎี สัตตวรารค์. "บูรณาการในหลักสูตรและการสอน," สารพัฒนาหลักสูตร. 14(122) : 58 - 64 ; กรกฎาคม - กันยายน 2538.
- _____. "ลักษณะของหลักสูตร." ใน ประมวลบทความหลักสูตร : สารร่วมสมัย. บรรณาธิการโดย จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช และคนอื่นๆ. หน้า 5 - 16. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ทองจุล ชันขาว. "องค์ประกอบในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ," การศึกษานอกโรงเรียน. 23 (128) : 18 - 23 ; กรกฎาคม - พฤศจิกายน 2528.
- ทองเรือน อมรัชกุล. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิษณุโลก : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ม.ป.ป.
- ทัศนีย์ เจริญเลิศ. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชาณุวิทยา อำเภอชาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538. อัดสำเนา.
- ทิตนา แหมมณี. "การประเมินผลหลักสูตร," ใน รวมบทความทางการประเมินโครงการ. บรรณาธิการโดย สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. หน้า 112 - 130. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- _____. ช่วยครูฝึกประชาธิปไตยให้แก่เด็ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ทิตนา แหมมณี และคนอื่นๆ. กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บุรพาศิลป์การพิมพ์, 2522.
- ธงชัย ลักคนสุวรรณ. การวิเคราะห์องค์ประกอบบุคลิกภาพประชาธิปไตย. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา, 2517. อัดสำเนา.

ชเนต ข้าเกิด. "ผ่านถึงประชาธิปไตยในวิถีชีวิต," มติครู. 2(17) : 49 - 50 ; มิถุนายน 2538.

นางลักษณ์ ประเสริฐ และคนอื่นๆ. "การปฏิบัติตามระเบียบวินัยของนักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายมัธยม) พ.ศ. 2534 ตามการรายงานของตนเอง," ครูศาสตร์. 21(1) : 62 - 67 ; กรกฎาคม - กันยายน 2535.

นาวิ รังสิวารักษ์. "ประชาธิปไตย ระบอบการเมืองที่เชิดชูเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์," วิทยาจารย์. 89(9) : 11 - 13 ; กันยายน 2534.

นิตา ชูโต. การประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพลส, 2531.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "การสอนประชาธิปไตยในโรงเรียน," ศึกษาศาสตร์สาร. 18(1) : 73 - 74 ; กันยายน 2536.

บรรจง ชูสกุลชาติ. "นอกวงจรรังนก 19. ประชาธิปไตยในสังคมไทย," วิทยาจารย์. 92(8) : 26 - 28 ; สิงหาคม 2537.

_____. "ประชาธิปไตยในโรงเรียน," วิทยาจารย์. 89(7) : 8 - 11 ; กรกฎาคม 2534.

เบญจกุล มะกะระชัย. "ประชาธิปไตยไทยแลนด์ : ทฤษฎีและการปฏิบัติ," นิตยสารท้องถิ่น. 32(8) : 2-10 ; สิงหาคม 2535.

_____. "ประชาธิปไตยในสังคมไทย," วิทยาจารย์. 92(8) : 26 - 28 ; สิงหาคม 2537.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2532.

_____. "ปัญหาและการแก้ปัญหา," แนะแนว. 27(144) : 5 - 8 ; ธันวาคม 2535 - มกราคม 2536.

_____. พัฒนาหลักสูตรและการสอน. มหาสารคาม : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2528.

บุญมี เต็ดอนันต์กุล. ผลของการฝึกประชาธิปไตยต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่2. ปรินญานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539. อัดสำเนา.

ป๋วย อึ้งภากรณ์. "ประชาธิปไตยของไทย," ธรรมศาสตร์. 20(2) : 11-24 ; พฤษภาคม - ธันวาคม 2537.

"ประชาธิปไตย," ใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. หน้า 502 - 503. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2538.

ประทีป จินฉี. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการสังเกตพฤติกรรม หลักและวิธีการในการบันทึกและการสังเกตพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 26 - 28 เมษายน 2536. หน้า 1 - 9.

ประนอม โอทกานนท์. การพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์เพื่อเป้าหมายการมีสุขภาพดีทั่วหน้า.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2528.

ประเวศ วะสี. "นันททัศนะว่าด้วยประชาธิปไตย," วิทยาทาน. 89(9) : 6 - 10 ; กันยายน
2534.

ประสานวงศ์ บุระะพิมพ์ และคนอื่นๆ. "ความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย," ครุศาสตร์. 21(1) : 57 - 61 ; กรกฎาคม - กันยายน 2535.

ประหยัด หงษ์ทองคำ. "ประชาธิปไตย : ความหมาย หลักการ และปัจจัยเอื้ออำนวย,"
การศึกษากรุงเทพมหานคร. 13(3) : 7 - 15 ; ธันวาคม 2531.

_____. "ประชาธิปไตย : ความหมาย หลักการและปัจจัยเอื้ออำนวย," การศึกษากรุงเทพ
มหานคร. 13(4) : 3 - 11 ; มกราคม 2532.

ประอรรัตน์ วจนะวัฒน์. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้-
ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยวิธีการสอนแบบ
ซิเคติเคท การสอนแบบซิเคติเคทที่ใช้สื่อผสม และการสอนตามคู่มือครู. ปรินิพนธ์
กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.

ปิยะรัตน์ ศรีสมบัติ. ผลการใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนบ้านแก่งไกรสพวงษ์สงเคราะห์ จังหวัดอุดรธานี.
ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2533. อัดสำเนา.

ปรีชา สุวรรณทัต. "ทัศนะที่ว่าด้วยประชาธิปไตย," วิทยาทาน. 89(9) : 6 - 13 ; กันยายน
2534.

ปรีดา รุ่งโรจน์. การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนัก
งานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ : การศึกษาเฉพาะกรณี. วิทยานิพนธ์
ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532. อัดสำเนา.

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมการแต่ง
ตำรา ทบวงมหาวิทยาลัย, 2530.

_____. การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการ
ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

พรพิรุณ สันติวงศ์ และคนอื่นๆ. "การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนสุขศึกษาแบบบูรณาการ
และการสอนแบบปกติต่อความเชื่อด้านสุขภาพและพฤติกรรมการบริโภคปลาดีของ
เด็กนักเรียน," สาธารณสุขมูลฐานและการพัฒนา. 5(1) : 63 - 74 ; มกราคม -
มิถุนายน 2535.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- พัชรินทร์ ธารีรัฐการพ์. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบเทคนิคศึกษากรณีตัวอย่าง. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.
- พุทธชาติ เพชรสถิต. ผลของการใช้สถานการณ์จำลองและอภิปรายกลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.
- เฟลิททิพย์ โกเมศโสภะ. "การตามรอยทัศนคติที่เปลี่ยนแปลง," จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์. 13(50) : 1 - 3 ; กันยายน 2533.
- เพ็ญจันทร์ สุนทธารย์. "วิธีฝึกประชาธิปไตยอย่างง่าย ๆ ในห้องเรียน," แนะแนว. 29(159) : 49 - 51 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2538.
- ไพโรจน์ โตเทศ. "แนวทางสร้างสรรค์ประชาธิปไตยแบบไทยควรเป็นอย่างไร," การศึกษากรุงเทพมหานคร. 17(2) : 5 - 10 ; พฤศจิกายน 2536.
- _____. "ประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา," คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ. 26(3) : 12 - 16 ; กรกฎาคม - กันยายน 2537.
- มงคล สุภาพร. ผลของการใช้สถานการณ์จำลองที่มีต่อพฤติกรรมการประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านเจริญสามัคคี อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538. อัดสำเนา.
- ยิ่ง ทศน์แก้ว. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534. อัดสำเนา.
- ยุวดี ฤทธา. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักสำหรับอาจารย์พยาบาล. ปริญญาโท กศ.ค. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.
- ระวีวรรณ พ่วงวิจิตร. "การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4," การวิจัยทางการศึกษา. 24(1) : 6 - 19 ; มกราคม - มีนาคม 2537.

- รัชนี้ พลารักษ์. บทบาทของครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย
ให้กับนักเรียนประถมศึกษา ตามการรับรู้ของครูและนักเรียน. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532. อัดสำเนา.
- รัตนะ บัวสนธ์. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ กศ.ด.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.
- ราตรี แอ่อ่วม. บทบาทของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนเพื่อพัฒนากิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2530. อัดสำเนา.
- รำไพ สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา. สถิติการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยเจริญ,
 2533.
- ลิขิต ชีวเวดิน. การเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- _____. "แนวทางการศึกษาทางการเมืองของสำนักกพฤดิกรรมศาสตร์," รัฐศาสตร์สาร.
 4(2) : 1 - 28 ; พฤศจิกายน 2520.
- _____. "ปัญหาของระบอบประชาธิปไตยไทย," ไทยรัฐ. 8 มิถุนายน 2539. หน้า 21.
- รวารวรรณ พิงสุข. "ทรรศนะว่าด้วยประชาธิปไตย," วิทยาจารย์. 89(9) : 6-10 ; กันยายน
 2534.
- วรพิทย์ มีมาก. "การพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน : บทวิเคราะห์ภาพพจน์การรับรู้ปัจจัย
 ที่มีอิทธิพลด้วยตัวแบบการพัฒนา," รัฐศาสตร์. 42(14) : 45 - 107 ; ธันวาคม
 2537.
- วิชาการ, กรม. การศึกษาวิเคราะห์และกำหนดตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาตามหลักสูตร
เพื่อการสร้างแบบทดสอบมาตรฐาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานทดสอบทางการศึกษา
 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.
- _____. คู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับ
ปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534. ข.
- _____. สรุปผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ปีการศึกษา
2537. กรุงเทพฯ : สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวง
 ศึกษาธิการ, 2538.
- _____. หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533). กรุงเทพฯ : กรม
 วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534. ก.

- วิชัย ดิสสระ. การพัฒนาหลักสูตรและการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2535.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2535.
- วิจิต สุรัตน์เรืองชัย. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์สำหรับครูประถมศึกษา. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.
- วิมล สำราญวานิช. "วิทยาศาสตร์กับการแก้ปัญหา," ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 17(1) : 27 - 30 ; กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2537.
- วิมลพรรณ กลางมณี. ผลของการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใจดี อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.
- วิไลรัตน์ ยิ้มแจ้ง. การนำเสนอรูปแบบการจัดสถานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบท. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527. อัดสำเนา.
- วิทยาลัยการปกครอง ภาควิชาการเมืองการปกครอง. "การขยายประชาธิปไตยสู่ปวงชน," กำนันผู้ใหญ่บ้าน. 41(7) : 8-14 ; กรกฎาคม 2533.
- วิษณุ เครืองาม. "รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย," สุทธิปริทัศน์. 7(20) : 22 - 38 ; ตุลาคม - มกราคม 2536.
- วีระ บุญยะกาญจน. ทฤษฎีจิตวิทยาการเด็ก. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.
- วีระยุทธ วิเชียรโชติ. "รูปแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย," รวมคำแหง. 9(2) : 115 - 122 ; ม.ป.ป.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. จิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : เจริญผลการพิมพ์, 2530.
- ศรีอุทัย กมฺุทชาติ. การจัดสถานักเรียนในโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. อัดสำเนา.
- สมจิตต์ สุพรรณทัสน์. "การนำเอาแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ไปใช้แก้ปัญหาพฤติกรรม," สุขศึกษา. 13(49) : 1 - 5 ; มกราคม - มีนาคม 2533.
- สมนึก ปัญญาสิงห์. "กระบวนการแก้ปัญหา," มนุษยศาสตร์ - สังคมศาสตร์. 12(1) : 1 - 11 ; พฤษภาคม-ตุลาคม 2537.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. "การมัธยมศึกษาจะพัฒนาการเมืองได้อย่างไร," ก้าวไกล. 4(2) : 26 - 31 ; มิถุนายน 2536.

- สมบุรณ์ พรรณภาพ. เอกสารประกอบการสอนวิชา ศึกษา. 471 : ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น (เล่ม 2). กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. “แนวความคิดในการพัฒนาวินัยและอุดมการณ์ประชาธิปไตยในเยาวชน,” ใน คำบรรยายเกี่ยวกับความคิด และทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย. บรรณาธิการโดย เพชรภรณ์ รื่นรมย์. หน้า 146 - 167. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538.
- _____. “ปัญหาอุดมการณ์ประชาธิปไตยในเมืองไทย,” ราชบัณฑิตยสถาน. 18(1) : 24 - 36 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2535.
- สมพงษ์ พลละสุรย์. “การศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย,” ก้าวไกล. 3(1) : 16 - 20 ; เมษายน 2535.
- สมสรร วงษ์อยู่น้อย. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- สะเอี่ยม จิราบุญ. “ผลกระทบจากการใช้แผนการสอนแบบบูรณาการการอ่านกลุ่มทักษะที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6,” วิจัยสนเทศ. 14(159) : 17 - 21 ; ธันวาคม 2536.
- สัจด์ อุทรานันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม, 2532.
- सनานจิตร์ สุนทรทรัพย์. “ถ้าจะมีบ้านพุ่มวง แห่งที่สอง,” ครุศาสตร์. 11(1) : 150 - 162 ; กรกฎาคม 2525.
- สรวุฑ คงศิริ และสมนึก แดงเจริญ. “วิกฤตการณ์ทางด้านการพัฒนา,” รัฐาภิรักษ์. 38 (4) : 60 - 66 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2538.
- สันติ สุขทรัพย์. การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.
- สาโรช บัวศรี. “การศึกษาแบบพิพัฒนาการ,” สารานุกรมศึกษาศาสตร์. 1 : 7 - 10 ; กรกฎาคม - กันยายน 2528.
- _____. “ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ในแง่ของการศึกษา,” มิตรครู. 16(13) : 5 - 6 ; กรกฎาคม 2517.
- _____. ความหมายของประชาธิปไตยในแง่ของการศึกษา. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.

สาโรช บัวศรี. "บูรณาการ," สารานุกรมศึกษาศาสตร์. 3 : 7 - 8 ; มกราคม - มีนาคม 2529.

_____. "บูรณาการและการพัฒนาวิธีสอน," สารานุกรมศึกษาศาสตร์. 3 : 13 - 14 ; มกราคม - มีนาคม 2529.

_____. "บูรณาการและพัฒนาหลักสูตร," สารานุกรมศึกษาศาสตร์. 3 : 9 - 12 ; มกราคม - มีนาคม 2529.

สายไหม จนกลศึก และคนอื่นๆ. "แนวทางระบอบประชาธิปไตยในพระราชดำริ," ศิลปการ. 36(6) : 56 - 67 ; พฤศจิกายน - ธันวาคม 2536.

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. "ทฤษฎีการประมวลผลทางปัญญากับการพัฒนาหลักสูตรและการสร้างแบบทดสอบมาตรฐาน," การวัดผลการศึกษา. 16(47) : 7-27 ; ธันวาคม 2537.

เสน่ห์ จามริก. "การศึกษา กับประชาธิปไตย," การศึกษาแห่งชาติ. 26(5) : 47 - 58 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2535.

_____. รัฐธรรมนูญ สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และ 60 ปี ประชาธิปไตยไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตุลา, 2535.

สมน อมรวิวัฒน์ และวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. "จิตสำนึกประชาธิปไตยปลูกฝังได้ด้วยการศึกษา," ก้าวไกล. 3(3) : 46 - 48 ; กรกฎาคม 2535.

สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. การเมืองและการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลปการพิมพ์, 2531.

สุจิต บุญบงการ. "หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย," ใน การเมืองและการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. บรรณาธิการโดย จรูญ สุภาพ. หน้า 117 - 142. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

สุชีพ อินทรวิชัย. ปัญหาการบริหารโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสระบุรี. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537. อัดสำเนา.

สุภักดิ์ อนุกุล. "อีกมุมหนึ่งของโรงเรียนบ้านพุ่มม่วง," สารพัฒนาหลักสูตร. 29 : 69 - 71 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2527.

สุริยา เหมตะศิลป. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากระดับโรงเรียน สำหรับครูมัธยมศึกษา. ปรินิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537. อัดสำเนา.

สุมิตร คุณากร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2520.

สุนทร จันทศิริ. "ความเข้าใจผิดบางประการในการสอนพฤติกรรมประชาธิปไตย," คุรุปริทัศน์. 12 : 46 - 47 ; พฤษภาคม 2530.

- โสภณ พวงสุวรรณ. การศึกษาประสิทธิภาพและปัญหาการดำเนินงานของสหวิทยาลัยทราวดี : การรับรู้ของบุคคล. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538. อัดสำเนา.
- หอม คลานนท์. "การปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยแก่เยาวชนในระบบการศึกษาไทย," สารพัฒนาหลักสูตร. 73 : 36 - 48 ; เมษายน 2531.
- อนันต์ อนันต์กุล. "เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย : ปัญหาและอุปสรรค," เทศาภิบาล. 88(5) : 24 - 30 ; พฤษภาคม 2536.
- อนุวัติ คุณแก้ว. การวัดและการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538. อัดสำเนา.
- อัศวเมศวร์ ทองนวล. "ข้าราชการกับประชาธิปไตย," ใน นันทาทิศนะเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย. บรรณาธิการโดย มูลนิธิพัฒนาข้าราชการ. หน้า 58 - 76. กรุงเทพฯ : สยามบรรณการพิมพ์, 2535.
- อภิญา รัตนมงคลมาส. "การเมืองเรื่องน้ำเบือ," ก้าวไกล. 4(10):36-37; กุมภาพันธ์ 2536.
- เอนก สิทธิประศาสน์. "แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับอนาคต," เทศาภิบาล. 88 (5) : 4 - 23 ; พฤษภาคม 2536.
- อาลัย หงษ์ทอง. การประเมินโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. ปริญญาโท กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2535. อัดสำเนา.
- เอกกมล สายจันทร์. "อิทธิพลทางการเมืองที่มีต่อการศึกษาของไทย : นโยบายและการจัดการศึกษา," ศึกษาศาสตร์. 9(2) : 1 - 30 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2523.
- อุทัย บุญประเสริฐ. การวางแผนและการจัดระบบแผนงานในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : เอส ดี เพลส, 2538.
- Adelson, J. "The Political Imagination of Young Adolescent," in Early Adolescence. edited by Kogan, Cole. p. 12 - 15. New York : Norton, 1965.
- Ajzen, Icek. and Martin Fishbien. Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1980.
- Arthur, John. Democracy : Theory and Practice. California : Wadsworth Publishing Company, 1992.
- Ava, L. McCall. "Constructing Conceptions of Multicultural Teaching Preservice Teacher's Life Experiences and Teacher Education," Journal of Teacher Education. 46(5) : 340 - 350 ; November - December, 1995.

- Badrul, Kahn and Charles M. Reigeluth. "Educational Systems Design (ESD) : An Integrated Disciplined Inquiry in School of School," Educational Technology. xxxiii(6) : 36 - 40 ; June, 1993.
- Bandula, Albert. Social Learning Theory. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, 1977.
- Beach, D.S. Personel : The Management of People at Work. 3rd ed. New York : MacMillan Publishing Co., 1980.
- Beane, A. James. "The Middle School : The natural Home of Integrated Curriculum," Educational Leadership. 49(2) : 9 - 13 ; October, 1991.
- Berman, Sheldon. "Educating for Social Responsibility," Educational Leadership. 48(3) : 78 - 80 ; Novernber, 1990.
- Bertrand de Jouvenel. "Defining and Measuring Political Democracy," in Democracy and Human Rights in Developing Countries. 5th ed. edited by Zehra F. Arat. p.15 - 31. London : Lynne Rienner Publisher, 1991.
- Best, John W. Research in Education. New Jersey : Prentice Hall, 1983.
- Boomer, Garth. "Curriculum Composing and Evaluating : An Invitation to Action Research," in Negotiating the Curriculum : Educating for the 21st Cencury. 2nd ed. edited by Boomer, Garth. and others. p. 32 - 45. London : The Falmer Press, 1994.
- Boydell, T.H. A Guide to Identification of Training Needs. London : British Association for Commercial and Industrial Education, 1979.
- Brown, W. James. and others. A.V. Instruction Technology Media and Methods. 4th ed. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.
- Bruner, S. Studies in Cognitive Growth : A Collabolation at the Center For the Cognitive Studies. New York : John Willy and son, 1966.
- Burnfort, Gall. "The Challenge of Integrated Curriculum," Music Educators Journal. 44 - 47 ; May, 1993.
- Caine, R. N. and G. Caine. "Understanding a Brain-Based Approch to Learning and Teaching," Educational Leadership. 48(2) : 66 - 70 ; October, 1990.
- Campbell, T. Donald and Julian, C. Stanley. Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research. Chicaco : Rand McNally & Company, 1966.

- Cartwright, Dawin and Alvin Zander. Group Dynamic : Research and Theory. New York : Harper & Row, 1968.
- Charnow, A. Barbara and George A. Vallasi. "Democracy," in the Illustrated The Columbia Encyclopedia. 5th ed. edited by Barbara A. Charnow and George A. Vallasi. p. 743. Columbia : Columbia University Press, 1993.
- Choate, S. Joyce. and others. "Curriculum Assessment and Programming," in Curriculum - Based Assessment and Programming. edited by Choate, S. Joyce. and others. p. 43 - 77. Boston : Allyn and Bacon, 1992.
- Confrey, J. "Steering a Course Between Vygotsky and Piaget," Educational Researcher. 20(8) : 28 - 32 ; November, 1991.
- Cunningham, Jeremy. "Rights, Responsibilities and School Ethos," in Education for Citizenship : Ideas and Perspectives for Cross Curricular Study. edited by Eileen, B. Jones and Neville, Jones. p. 145 - 164. London : Kogan Page Limited, 1992.
- Dale, Edgar. Audio - Visual Method in Teaching. New York : The Dryden, Press Inc., 1969.
- Dareh, C. John and Marsha, A. Playko. "Portfolios for Principals : Planning for Professional Development," Here's Now : National Association of Elementary School Principals. 14(1) : 1 - 4 ; September, 1995.
- Dayton, C. Mitchell. The Design of Educational Experiments. New York : McGraw - Hill Book Company, 1970.
- Decker, Celia Anita and John, R. Decker. Planing and Administering Early Childhood Programs. 5th ed. New York : McMillan Publishing Company, 1992.
- Dewey, John. Democracy and Education. New York : The Macmillan Company, 1976.
- Easton, David and Robert D. Hess. "The Children's Political World," Midwest Journal of Political Science. 1 : 131 - 132 ; 1962.
- Eysenck, J. Nan. The Structure of Human Personality. London : Methuen & Co, 1970.
- Federiksen, N. "Implications of Cognitive Theory for Instruction in Problem Solving," Review of Educational Research. 54 : 363 - 407 ; 1984.
- Fishbien, Martin and Icek Ajzen. Belief, Attitude, Intention and Behavior : An Introduction to Theory and Research. Mass : Addison - Wesley Publishing Company, 1975.

- Fisher, M. Ostlund. "Moral Education in an Integrative Curriculum," Dissertation Abstracts International. 54(8) : 2873 ; Febuary, 1994.
- Fogarty, Robin. "Ten Ways to Integrate Curriculum," Educational Leadership. 49 (2) : 61 - 65 ; October, 1991.
- Forton, L. R. "Integration Through the Arts," in Integrating the Language Arts in the Elementary School. edited by B. Busching and J. Schwartz. p. 189-199. Urbana : National Council of the Teacher of English, 1983.
- Fullan , M.G. and M.B. Miles. " Getting Refrom Right : What Works and What Does't," Phi Delta Kappan. 73(10) : 744 - 752 ; January, 1992.
- Gagne, Robert M. The Condition of Learning. 2nd ed. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1970.
- Gaskins, W. Irene and John T. Guthrie. "Integrating Instruction of Science, Reading, and Writing : Goals, Teacher Development, and Assessment," Journal of Research in Science Teaching. 31(9) : 1039 -1056 ; November, 1994.
- Goddard, Alan. "From Product to Process in Curriculum Planning : A View From Britain," Journal of Lerning Disabilities. 28(5) : 258 - 263 ; May, 1995.
- Goldstein, J. Robert. "The Elementary Schooi Curriculum and Political Socialization," in Political Youth, Traditional Schools : National and International Perspectives. edited by Massialas G. Byron. p. 14 - 33. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall Inc., 1972.
- Gradner, Howard. "Beyond the IQ : Educational and Human Development : Developing the Spectrum of Human Intelligences," Harvard Educational Review. 57(2) : 187 - 193 ; May, 1987.
- Grant, W. Ruth. " The Ethics of Talk : Classroom Conversation and Democratic Politic," Teacher College Record. 97(3) : 470 - 482 ; Spring, 1996.
- Hart, A. Leslie. "A Response : All Thinking Paths to the Brain," Educational Leadership. 43(8) : 45 - 48 ; May, 1986.
- _____. Human Brain and Human Learning. New York : Longman. 1983.
- Hess, D. Robert and Judith V. Torney. The Development of Political Attitudes in Children. Chicago : Aldine Press, 1967.
- Holtzheimer, M. Bounds. "Learning Democracy : An Inquiry into Pedagogical Practices Preparing Elementary School Students for Citizenship,"

- Dissertation Abstracts International. 34(1) : 32 ; Febuary, 1996.
- Hopkins, H.M. "A Classroom Model for Diagnosing the Problem Solving of Elementary School Students," Dissertation Abstracts International. 45 : 1790-A ; March, 1985.
- Jacobs, H. Heidi. "Planning for Curriculum Integration," Educational Leadership. 49(2) : 27 - 28 ; October, 1991.
- Jacqueline, McDonald and Charlene Czerniak. "Developing Interdisciplinary Units : Strategies and Example," School Science and Mathematics. 94(1) : 5 - 10 ; January, 1994.
- Jarolimek, John and Clifford D. Foster. Teaching & Learning in the Elementary School. fifth edition. New York : Macmillán Publishing Company, 1993.
- Johnsen, Susan. "Figuring Out Interdisciplinary Curriculum," Gifted Child Today Magazine. 1 : 37 - 39 ; May - June, 1994.
- Kandel, D.B. "Similarity in Real - Life Adolescent Friendship Pairs," Journal of Personality and Social Psychology. 36 : 306 - 312 ; 1978.
- Kaufman, Roger and William Swart. "Beyond Conventional Benchmarking : Integrating Ideal, Vision, Strategic Planning, Reengineering and Quality Management," Educational Technology. xxxv(3) : 11-14 ; May-June, 1995.
- Kerlinger, N. Fred. Foundations of Behavioral Research. 3rd ed. Fort Worth : Holt, Rinchart and Winston, Inc., 1986.
- Kerr, F. John. Changing the Curriculum. London : The London University Press, 1968.
- Kreiser, Latane and John Horton. "The History of The Curriculum Integrated Libraly Midia Program Concept," International Journal oe Instruction Media. 19(4) : 313 - 319 ; 1992.
- Krogh, Suzanne. The Integrated Early Chilhood Curriculum. New York : McGraw-Hill, 1990.
- Laski, J. Hardd. "Democracy," in Encyopaedia of the Social Sciences. 5(6) : 84 ; New York : Macmillan Company, 1967.
- Loether, J. Herman and Donald G. McTavish. Descriptive and Inferential Statistics : An Introduction. 4th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1993.
- Marschalek, G. Douglas. "A Guide to Curriculum in Desigh Education," Art Education. 48(1) : 14 - 20 ; January, 1995.

- Massialas, G. Byron. Political Youth, Traditional Schools : National and International Perspectives. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972.
- McNeil, D. John. Curriculum : A Comprehensive Introduction. 2nd ed. Boston : Little Brown and Company, 1981.
- Messick, S. The Effectiveness of Coaching for the SAT : Review and Analysis of Research from Fifties to the FCT. Princeton : Educational Testing Service, 1984.
- Moreira, Candida and Richard Noss. "Understanding Teachers' Attitudes to Change in a Logo Mathematics Enviroment," Educational Studies in Mathematics. 28(2) : 155 - 176 ; March, 1995.
- Nummela, R. M. and T. M. Rosengren. "What's Happening in Students' Brains May Redefine Teaching," Educational Leadership. 43(8) : 49 - 53 ; May, 1986.
- Orion, Nir. "A Model for the Development and Implementation of Field Trips as an Integral Part of the Science Curriculum," School Science and Mathematics. 93(6) : 325 - 331 ; October, 1993.
- Ovivares, I. Cardenas and Martin, Sanchez. "Teaching for Democracy in Spain," International Review of Education. 41(3-4) : 223 - 228 ; 1995.
- Paitoon Sinlarat. General Education : Developing a Program for Thai Universities. Ph.D. Dissertation, School of Education, University of Pittsburgh, 1976.
- Pennock, J. Ronald. Democratic Political Theory. New Jersey : Princeton University Press, 1979.
- Perkins, D. N. "Educating for Insight," Educational Leadership. 49(2) : 4 - 8 ; October, 1991.
- Piaget, Jean. "The Genetic Approach to The Psychology of Thoughts," in The Psychology of Language Thought and Instruction. edited by DeCecco, I. J. p. 239-252. New York : Holt, Rinehart & Winton, 1967.
- _____. The Psychology of Intelligence. London : Routledge and Kegan Paul, 1947.
- Polya, Gyorgy. How to Solve it ; A New Aspect of Mathematical Method. 2 nd ed. New York : Doudleday, 1957.
- Pogrow, Stanley. "Making Refrom Work for The Educationally Disadvantaged," Educational Leadership. 52(5) : 20 - 24 ; Febuary, 1995.

- Pring, Richard. "Curriculum Integration," in The Curriculum Context : Design and Development. Edited by Hooper, Richard. p. 265 - 272. Edinburgh : Oliver & Boyd in Association with The Open University Press, 1971.
- Ranjana, Jha. "The Study on the Effect of Multicultural Education on Attitude Change," Dissertation Abstracts International. 33(4) : 1037 ; August, 1995.
- Ranson, Stewart. "Local Democracy for Education," FORUM. 38(1) : 10-12 ; 1996.
- Reich, Ben and Christine Adcock. Values, Attitudes and Behaviour Change. London : Methuen, 1976.
- Richmond, Gail and Joanne Striley. "An Integrated Approach," The Science Teacher. 61(7) : 42 - 45 ; October, 1994.
- Roskos, Kathleen and Susan B. Neuman. "Two Beginning Kindergarten Teachers' Planning for Integrated Literacy Instruction," The Elementary School Journal. 96(2) : 195 - 215 ; November, 1995.
- Rusch, E. Arlyle. "The Voices of Democracy : Democratic Practices in Two Oregon Network Schools (Shared Decision - Making, Standpoint Theory)," Dissertation Abstracts International. 54(1) : 51 ; July, 1993.
- Ruth, S. Smith. "Toward an Objective Measure of Moral Development for Children," Dissertation Abstracts International. 56(5) : 2906 ; November, 1995.
- Shechtman, Zipora. "Educational for Democracy : Assessment of an Intervention that Integrates Political and Psychosocial Aims," Youth and Society. 25(1) : 126 - 139 ; September, 1993.
- Sinclair - Bell, J. "Finding the Commonplaces of Literacy," Ontario Institute For Studies in Education. 23(2) : 131 - 153 ; 1993.
- Snow, R. E. and F. Lohman. "Implications of Cognitive Psychology for Educational Measurement," in Educational Measurement. 2nd ed. edited by Linn, R. L. p. 263 - 331. New York : American Council on Education & Macmillan Publishing, 1989.
- Spelke, S. Elizabeth. "Physiccal Knowledge in Infancy : Reflections on Piaget's Theory," in The Epigenesis of Mind : Essays on Biology and Condition. edited by Susan Carey and Rochel Gelman. p. 133 - 169. New Jersey : Lawvence Erlbaum Association Publishers, 1991.

- Stephen, J. Ball. Education Reform : A Critical and Post - Structural Approach.
Buckingham : Open University Press, 1994.
- Stephen, W. The study of Behavior : Q-Technique and it's Methodlogy. Chicago :
Chicago Press, 1953.
- Stufflebeam, D. L. "Toward a Science of Educational Evaluation," Educational
Technology. 1968.
- Susskind, L. Jacob. "Constructing Buildings Bridges and Minds : Building an
Integrated Curriculum Through Social Studies," Educational Studies. 25(14) :
324 - 327 ; Winter, 1994.
- Taba, Hilda. Curriculum Development : Theory and Practice. New York : Harcourt,
Brace, Jovanovich, 1962.
- Thompson, M. Kathleen. "Maintaining Artistic Integrity in an Interdisciplinary
Setting," Art Education. 48(6) : 38 - 45 ; November, 1995.
- Travess, D. Paul and Ronald W. Rebore. Foundations of Educations : Becoming
a Teacher. 2nd ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1990.
- Tyler, R. W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago : University
of Chicago Press, 1949.
- UNESCO. "Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum," Report
Finalization Meeting. Bangkok : 9 - 15 ; December, 1981.
- Vars, Gordon. "Integrated Curriculum in Historical Perspective," Educational
Leadership. 49(2) : 14 - 15 ; October, 1991.
- Walburn, Jackie. "A Love Affair with the Enviroment," Principal. 71(4) : 23 - 28 ;
March, 1992.
- Walker, Dean. "Integrative Education," Research Round Up. 12(1) : 1-4 ; Fall, 1995.
- Whitesell, Kathleena. "Theme Cycles as a Curriculum Framework," The Volta Review.
97(5) : 33 - 49 ; November, 1995.
- Wilborn, A. Otis. "Conceptualizing and Reconceptualizing Curriculum," The Volta Review.
9(5) : 19 - 31 ; November, 1995.
- Worthen, B. R. and J. R. Sanders. Educational Evaluation : Theory and Practice.
Ohio : Charies A. Jones. 1973.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หลักสูตรสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย

หลักสูตร
สำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย

โดย
นายพรชัย หनुแก้ว

สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2540

หลักสูตรสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย

สภาพปัญหาและความต้องการ

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นเวลากว่า 60 ปีแล้ว แต่ก็พัฒนาไปได้น้อยมาก สาเหตุหนึ่งมาจากคนไทยบางส่วนขาดความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองต่อผู้อื่น ส่งผลให้การขาดพฤติกรรมประชาธิปไตยของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น ทั้งในรูปของการล่วงละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น การไม่รับผิดชอบงาน หรือไม่ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตน คนไทยจึงมักเกิดปัญหาในการอยู่ในสังคมเดียวกันและการทำงานร่วมกันเสมอ การขาดพฤติกรรมข้างต้นถือเป็นเรื่องน่าวิตกมาก เนื่องจากก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางสังคมและทางการเมืองทุกระดับ ซึ่งรัฐจะต้องแก้ไขปัญหานี้อย่างรีบเร่งด้วยการให้การศึกษา เพื่อปลูกฝังให้คนไทยเห็นความสำคัญและแบบอย่างที่ดีของพฤติกรรมประชาธิปไตยต่อไป

การพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยให้ได้ผลวิธีหนึ่ง คือการจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากนักเรียนวัยนี้เป็นระยะแรกที่เริ่มมีความรู้สึกและเกิดการเรียนรู้ทางการเมือง นักเรียนจึงสมควรได้รับการปลูกฝังความรู้เรื่องประชาธิปไตยที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนประถมศึกษามีความรู้พื้นฐานด้านนี้ก็คือ กิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งผลการดำเนินงานหลังจากจัดกิจกรรมตามโครงการนี้ไปได้ระยะหนึ่งแล้ว พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดขอนแก่น ยังมีคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ แสดงว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ถึงแม้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จะมีคู่มือเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียน แต่ก็ไม่ใช้หลักสูตรเฉพาะที่จัดขึ้นเพื่อสอนประชาธิปไตย จึงทำให้เกิดปัญหาให้กับครูผู้สอนมาก ซึ่งการจัดกิจกรรมที่ได้ผลนั้นจะต้องเริ่มจากการมีหลักสูตรที่ชัดเจนที่สามารถช่วยให้ครูเลือกเนื้อหา สื่อการเรียน หรือกิจกรรมได้ง่ายและเหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรใหม่ขึ้นมาเฉพาะจึงเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนได้ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้เป็นแบบบูรณาการที่พบว่า ช่วยให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยได้ดี มีการจัดเนื้อหาและกิจกรรมสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนซึ่งพัฒนามาจากกลุ่มประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ซึ่งโรงเรียนต้องดำเนินการอยู่แล้ว จึงไม่เป็นการเพิ่มภาระให้กับครูผู้สอนแต่อย่างใด ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ประกอบการจัดกิจกรรมส่งเสริม

ประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีพฤติกรรมประชาธิปไตยตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จากแนวคิดของการมีหลักสูตรสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยโดยเฉพาะข้างต้น จึงนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรนี้ขึ้นโดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น นำข้อมูลที่ได้มาเป็นหลักในการเขียนโครงร่างหลักสูตร ตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง นำผลการทดลองที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนต่อไป

หลักการพัฒนาหลักสูตร

1. เป็นหลักสูตรที่มีการจัดกิจกรรมที่ไม่ใช่ประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางด้านการเมือง แต่เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรงในการร่วมกิจกรรมจนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ทางการเมือง และเกิดเป็นพฤติกรรมประชาธิปไตยประจำตัวในที่สุด
2. เป็นหลักสูตรที่เน้นการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เพื่อให้ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำรงชีวิตในสังคม สำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีและมีประโยชน์ของสังคมประชาธิปไตย
3. เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาเฉพาะ ที่มีการจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมที่ต้องการไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการ

เป้าหมายของหลักสูตร

เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่ยังขาดอยู่ให้สมบูรณ์ขึ้น

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ดังนี้

1. ด้านการยอมรับ
 - 1.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง
 - 1.2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม
2. ด้านสามัคคีธรรม
 - 2.1 ร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย
 - 2.2 ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน

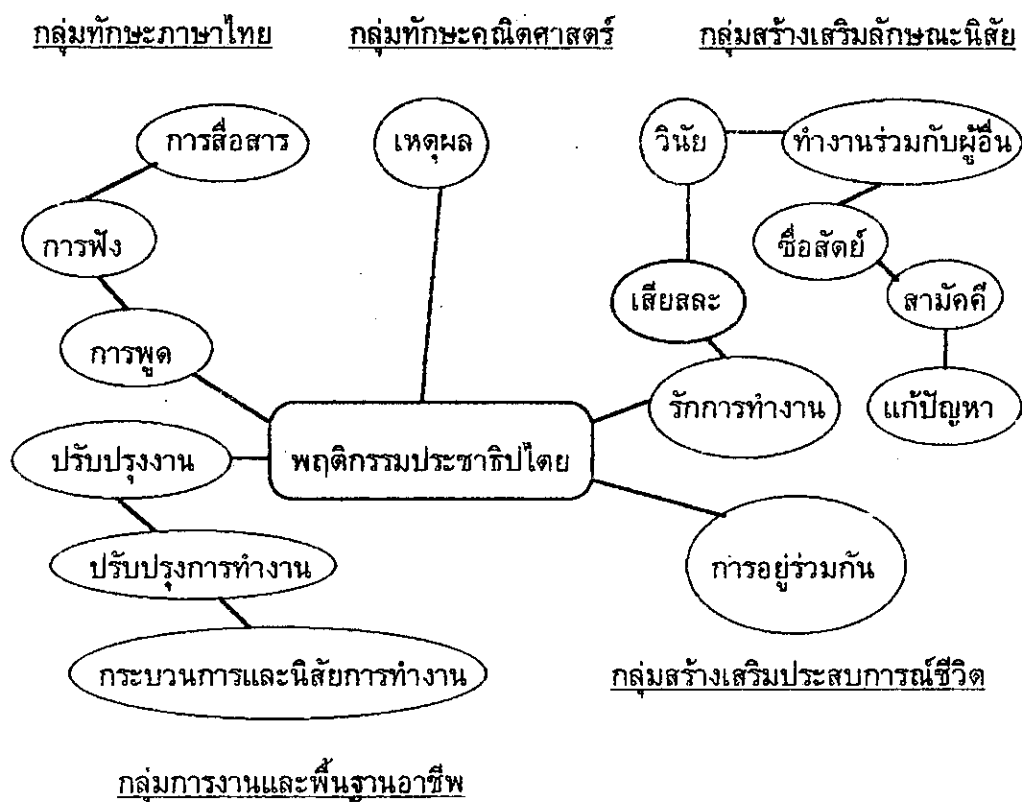
3. ด้านปัญญาธรรม

3.1 แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

3.2 ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง

เนื้อหาของหลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตรนี้ ยึดตามเนื้อหาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จาก 4 กลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับเนื้อหาในแต่ละกลุ่มประสบการณ์นั้น เลือกมาจากจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน แสดงเป็นภาพประกอบได้ ดังนี้

เนื้อหาสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแต่ละครั้งมีด้วย 2 ส่วน คือ

1. เนื้อหาหลัก หมายถึง พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ดังที่กล่าวในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. เนื้อหาบูรณาการ หมายถึง เนื้อหาที่ใช้เป็นสื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามที่ เนื้อหลักต้องการ เนื้อหาบูรณาการนี้เลือกมาจากทั้งหมด 15 เนื้อหาย่อย จาก 4 กลุ่ม ประสบการณ์ตามที่ได้แสดงไว้ในภาพประกอบข้างต้น การจัดเนื้อหาบูรณาการเพื่อแบ่งออกเป็นชุดละ 4 เนื้อหาย่อย ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยกำหนดให้แต่ละเนื้อหาย่อยถูกนำไป ประกอบกับเนื้อหาหลัก 4 ครั้งเท่ากัน ได้เนื้อหาบูรณาการ 15 ชุด แต่ละชุดมีเนื้อหาย่อย ดังนี้

- ชุดที่ 1 การทำงานร่วมกับผู้อื่น วินัย การเสียสละ กระบวนการและนิสัยการทำงาน
- ชุดที่ 2 การฟัง การพูด ปรับปรุงการทำงาน ความสามัคคี
- ชุดที่ 3 การพูด เหตุผล การสื่อสาร การแก้ปัญหา
- ชุดที่ 4 การอยู่ร่วมกัน การปรับปรุงงาน ความสามัคคี ความซื่อสัตย์
- ชุดที่ 5 การฟัง การสื่อสาร รักการทำงาน ความเสียสละ
- ชุดที่ 6 ปรับปรุงการทำงาน วินัย ความซื่อสัตย์ การแก้ปัญหา
- ชุดที่ 7 เหตุผล การอยู่ร่วมกัน การปรับปรุงงาน ความเสียสละ
- ชุดที่ 8 การพูด การทำงานร่วมกับผู้อื่น รักการทำงาน ความซื่อสัตย์
- ชุดที่ 9 ปรับปรุงการทำงาน วินัย กระบวนการและนิสัยการทำงาน ความสามัคคี
- ชุดที่ 10 การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร การพูด การแก้ปัญหา
- ชุดที่ 11 เหตุผล ปรับปรุงการทำงาน รักการทำงาน ความซื่อสัตย์
- ชุดที่ 12 การฟัง การอยู่ร่วมกัน การพูด ความเสียสละ
- ชุดที่ 13 การทำงานร่วมกับผู้อื่น ปรับปรุงงาน ความสามัคคี กระบวนการและนิสัย

การทำงาน

- ชุดที่ 14 การอยู่ร่วมกัน วินัย รักการทำงาน แก้ปัญหา
- ชุดที่ 15 เหตุผล การสื่อสาร การปรับปรุงงาน ความซื่อสัตย์

เนื้อหาบูรณาการแต่ละชุดนี้จะใช้ประกอบกับเนื้อหาหลักซึ่งก็แบ่งออกเป็น 15 เนื้อหา เช่นเดียวกัน ได้แก่ การปฏิบัติตามข้อตกลงแม้ไม่มีใครเห็น การปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่ยึดถือความคิดเห็นส่วนตัว ไม่ชวนหรือให้คนอื่นไปทำผิดข้อตกลงแทน ไม่ขีดเขียนบนทรัพย์สินของบุคคลอื่นและของส่วนรวม ไม่หยิบทรัพย์สินของบุคคลอื่นหรือของส่วนรวมมาเป็นของตน ช่วยกันวางแผนและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ การร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปรับปรุงงาน การแก้ปัญหาตามความคิดของคนส่วนใหญ่ ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไร ไม่ใช้กำลังหรืออารมณ์แก้ปัญหา และการยอมรับและปรับปรุงข้อบกพร่องของตนเอง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในหลักสูตรนี้มี 3 วิธี คือ การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนเจตคติ ปรับพฤติกรรม และฝึกแก้ปัญหา ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนเจตคติ

เป็นการให้ข้อมูลใหม่ ทั้งที่เป็นข่าวสาร ความรู้ กิจกรรมหรือประสบการณ์ตรงที่เหมาะสมกับวัยและความต้องการของนักเรียน การสร้างความหวัง เป็นการชี้ให้เป็นประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เห็นชอบ และกระทำด้วยความสมัครใจ การใช้อิทธิพลกลุ่มให้นักเรียนอยากแสดงพฤติกรรมที่กลุ่มเพื่อนยอมรับ เพื่อจะได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น และการใช้ข้อจูงใจประกอบแทรกซ้อน หมายถึง การศึกษาลักษณะเฉพาะของนักเรียนแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมนี้มี 3 ขั้นตอน

1.1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีเจตคติที่ดีและไม่ดีต่อสิ่งนั้น

1.2 วิเคราะห์ผลการกระทำที่นักเรียนเองเคยเกิดความรู้สึกพอใจ หรือประทับใจ จากข้อมูลที่รวบรวมมา

1.3 แสดงหลักการ แนวคิดที่จะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนด้วยเหตุผล และความเต็มใจ

2. การจัดกิจกรรมเพื่อปรับพฤติกรรม

มีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้เข้าใจถึงการปฏิบัติตนเมื่อนักเรียนเกิดการกระจ่างในค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เสนอแนะแนวทางที่ควรควรกระทำเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียนให้สอดคล้องกับค่านิยมของนักเรียน รวมถึงการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่จะเป็นสื่อเร้าให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับกระบวนการกระจ่างค่านิยมมี 4 ขั้นตอน

2.1 การทำความเข้าใจ เน้นให้นักเรียนเกิดความเข้าใจต่อสิ่งที่เขากำลังศึกษา ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการใช้สื่อการเรียนการสอนมาประกอบ แล้วให้นักเรียนแสดงออกถึงความเข้าใจในสื่อ นั้น

2.2 การแสดงความสัมพันธ์ เป็นการแสดงออกเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้จากการทำความเข้าใจ เช่น ครูให้นักเรียนพิจารณาประเด็นสำคัญและค่านิยมที่ได้จากเรื่องที่เรียน เป็นต้น

2.3 การกำหนดคุณค่า เป็นการแสดงค่านิยมและความรู้สึกที่มีต่อเรื่องที่เรียน ด้วยการประเมินสื่อที่นักเรียนได้แสดงความสัมพันธ์ไว้แล้ว

4. การแสดงพฤติกรรม เป็นการให้นักเรียนได้แสดงออกตามค่านิยมที่เขาถืออยู่ ซึ่งจะต้องอาศัยกิจกรรมและสื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นักเรียนกำลังศึกษาอยู่ หรือสอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียนมาเป็นแบบในการฝึกปฏิบัติ

3. การจัดกิจกรรมเพื่อฝึกแก้ปัญหา

เป็นการนำเอาประสบการณ์เดิมมาใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ด้วยการพิจารณาหาความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไขนั้น มี 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ผล และการประเมินผล

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 3 วิธีข้างต้น จะจัดให้มีในหลักสูตรวิธีละ 5 ครั้ง
เท่าๆ กัน ดังนี้

- กิจกรรมเพื่อเปลี่ยนเจตคติ ใช้ในแผนการสอนที่ 1.1, 2.1, 3.1, 4.2 และ 5.3
- กิจกรรมเพื่อฝึกแก้ปัญหา ใช้ในแผนการสอนที่ 1.2, 2.2, 3.2, 5.1 และ 6.1
- กิจกรรมเพื่อปรับพฤติกรรม ใช้ในแผนการสอนที่ 1.3, 2.3, 4.1, 5.2 และ 6.2

หน่วยการเรียนรู้

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมี 3 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้มี 2 บทเรียน และมี 15 แผนการสอน แผนการสอนละ 1 คาบ ดังนี้

หน่วยที่ 1 คารวธรรม (18 คาบ)

บทที่ 1 ปฏิบัติตามข้อตกลง (9 คาบ)

- แผนการสอนที่ 1.1 ปฏิบัติตามข้อตกลงแม้ไม่มีใครเห็น
- แผนการสอนที่ 1.2 ปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่ยึดถือความคิดเห็นส่วนตัว
- แผนการสอนที่ 1.3 ไม่ชวนหรือให้คนอื่นไปทำผิดข้อตกลงแทน

บทที่ 2 ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม (9 คาบ)

- แผนการสอนที่ 2.1 ไม่ขีดเขียนบนทรัพย์สินของบุคคลอื่นหรือของส่วนรวม
- แผนการสอนที่ 2.2 ไม่หยิบทรัพย์สินของคนอื่นมาเป็นของตน
- แผนการสอนที่ 2.3 ไม่เอาทรัพย์สินส่วนรวมมาเป็นของตน

หน่วยที่ 2 สามัคคีธรรม (12 คาบ)

บทที่ 3 ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ (6 คาบ)

- แผนการสอนที่ 3.1 ช่วยกันวางแผนเพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมาย
- แผนการสอนที่ 3.2 ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ

บทที่ 4 ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมแก้ไขปรับปรุงงาน (6 คาบ)

- แผนการสอนที่ 4.1 การรับผิดชอบในผลงานของกลุ่ม
- แผนการสอนที่ 4.2 การร่วมแก้ไข ปรับปรุงงานของกลุ่ม

หน่วยที่ 3 ปัญญาธรรม (15 คาบ)

บทที่ 5 แก้ปัญหาด้วยเหตุผล (9 คาบ)

- แผนการสอนที่ 5.1 การแก้ปัญหาดำเนินการตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่

แผนการสอนที่ 5.2 ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านไปโดยไม่ทำอะไร

แผนการสอนที่ 5.3 ไม่ใช้กำลังหรืออารมณ์แก้ปัญา

บทที่ 6 ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง และปรับปรุงแก้ไข (6 คาบ)

แผนการสอนที่ 6.1 ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง

แผนการสอนที่ 6.2 การปรับปรุงข้อบกพร่องของตนเอง

สื่อการเรียน

สื่อการเรียนเป็นตัวกลางนำความรู้และทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ การเลือกสื่อการเรียนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหา นักเรียน และสภาพจริงของชุมชนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่า การเรียนเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับตัวเขาเอง ซึ่งนักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีถ้าเรียนจากสื่อที่เป็นประสบการณ์รูปธรรม และจะเรียนรู้ได้น้อยลงถ้าเรียนจากสื่อที่เป็นประสบการณ์นามธรรม ดังนั้น การเลือกสื่อการเรียนที่ใช้ในหลักสูตรนี้จึงต้องพิจารณาจากประสบการณ์ตรง สถานการณ์จำลอง การสาธิต รูปภาพ สัญลักษณ์ และภาษาตามลำดับ

การวัดและการประเมินผล

การจัดกิจกรรมตามหลักสูตร มีการวัดและประเมินผลอยู่ 2 แบบ คือ

1. การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม เป็นการวัดและประเมินผลหลังจากการจัดกิจกรรมในแต่ละแผนการสอน เพื่อดูการมีส่วนร่วมของนักเรียนตามแบบการวัดและประเมินผลกิจกรรมที่แต่ละแผนการสอนได้กำหนดไว้

2. การวัดและประเมินผลหลักสูตร เป็นการใชแบบสังเกตเพื่อรวบรวมพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตร แล้วนำผลที่รวบรวมได้มาใช้ในการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรต่อไป

รายละเอียดของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะประกอบด้วยจุดมุ่งหมายเฉพาะ เนื้อหา ความคิดรวบยอด เนื้อเรื่องหรือใบงาน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดและการประเมินผล ดังนี้

หน่วยที่ 1 คารวธรรม

บทที่ 1 ปฏิบัติตามข้อตกลง (9 คาบ)

แผนการสอนที่ 1.1 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลงแม้จะไม่มีใครเห็นก็ตาม
2. เนื้อหา
 - 2.1 เนื้อหาหลัก การปฏิบัติตามข้อตกลงแม้จะไม่มีใครเห็น
 - 2.2 เนื้อหาบูรณาการ การทำงานร่วมกับผู้อื่น วินัย การเสียสละ กระบวนการและนิสัยการทำงาน
3. ความคิดรวบยอด
 - 3.1 การปฏิบัติตามข้อตกลงต้องทำทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น
 - 3.2 การทำงานต้องมีข้อตกลงร่วมกันเสมอ ทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
 - 3.3 นักเรียนที่มีวินัยต้องสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามข้อตกลงเสมอ
 - 3.4 การเสียสละต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน หรือให้ผู้อื่นเห็นแต่อย่างใด
 - 3.5 การรับผิดชอบงาน ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ทั้งต่อหน้าและลับหลังเพื่อนร่วมงาน เป็นนิสัยในการทำงานที่ดี
4. เนื้อเรื่อง “น้ำท่วมโรงเรียน”
5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
 - 5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของแผนการสอนที่ 1.1 (5 นาที)
 - 5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “น้ำท่วมโรงเรียน” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)
 - 5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)
 - ก. ทำไมชาวบ้านจึงมั่นใจว่าจะแก้ไขความเสียหายจากน้ำท่วมได้
 - ข. เงินซื้ออุปกรณ์สำหรับซ่อมแซมโรงเรียนได้มาจากไหน
 - 5.4 ครูกำหนดให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านในหัวข้อต่อไปนี้ (15 นาที)

- ค. ปรากฏสามารถเลือกวิธีทำอย่างไรได้บ้าง
- ง. แต่ละวิธีทำให้เกิดผลดีและผลเสียต่อปรากฏและคนอื่นอย่างไรบ้าง
- จ. ถ้านักเรียนเป็นปรากฏจะเลือกวิธีใด เพราะเหตุใด

5.5 ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานวิธีที่เลือกจากข้อ จ. หน้าชั้น ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเห็นเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (20 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1- 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียน

- 6.1 เนื้อเรื่อง “น้ำท่วมโรงเรียน” ในหลักสูตร
- 6.2 ภาพความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วม

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมารายงานหน้าชั้นในกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 5.5 นักเรียนต้องแสดงเหตุผลที่ทำให้เกิดผลที่ดี ประกอบวิธีที่เลือกอย่างน้อย 1 เหตุผล					
3. วิธีที่เลือกต้องเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

แผนการสอนที่ 1.2 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลง โดยไม่ยึดถือความคิดเห็นส่วนตัวเป็นหลัก

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่ยึดถือความคิดเห็นส่วนตัว

2.2 เนื้อหาบูรณาการ การฟัง การพูด ปรับปรุงการทำงาน ความสามัคคี

3. ความคิดรวบยอด

3.1 เมื่อได้กำหนดข้อตกลงขึ้น ทุกคนต้องปฏิบัติตามแม้ว่าโดยความคิดเห็นส่วนตัวแล้วจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

3.2 การรับฟังความเห็นของผู้อื่นทำให้รู้จักการวางตัวที่ถูกต้องได้

3.3 การยอมรับและทำตามความเห็นของส่วนใหญ่นั้นเป็นการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

3.4 การเลือกวิธีปรับปรุงงานที่ดีต้องขึ้นอยู่กับการยอมรับของคนส่วนใหญ่

3.5 นักเรียนสามารถสร้างความสามัคคีในหมู่ของนักเรียนได้ด้วยการปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดขึ้น

4. เนื้อเรื่อง “วันไหว้ครู”

5. กิจกรรมการเรียนการสอน

5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนการสอนของแผนการสอนที่ 1.2 (5 นาที)

5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “วันไหว้ครู” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)

5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)

ก. อะไรที่ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการวางแผนทำพานไหว้ครูของนักเรียน

ข. นักเรียนเสนอให้ปรับปรุงพานรูปเทียนอย่างไรบ้าง

ค. ทำไมนักเรียนจึงทำพานดอกไม้และพานรูปเทียนเสร็จอย่างรวดเร็ว

5.4 ครูกำหนดให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านในหัวข้อต่อไปนี้ (15 นาที)

ง. จากเนื้อเรื่อง “วันไหว้ครู” ให้แต่ละกลุ่มหาว่า นักเรียนที่มาทำพานนั้นเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง มากกลุ่มละ 1 ปัญหา

จ. จากปัญหาในข้อ ง. นักเรียนจะมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร ควรกำหนด

ไว้หลายๆ วิธีก่อน แล้วเปรียบเทียบว่าการแก้ปัญหาแต่ละวิธีมีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง

จ. จากหลายๆ วิธีในข้อ จ. นักเรียนจะเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีใด

5.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานปัญหาและวิธีแก้ปัญหาของกลุ่มตนเอง หน้าชั้น ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (20 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1 - 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียนรู้

6.1 เนื้อเรื่อง “วันไหว้ครู” ในหลักสูตร

6.2 ภาพพานที่ใช้ไหว้ครู

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้อุผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้อุผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การกำหนดปัญหาสอดคล้องกับเรื่องที่อ่าน					
3. การเลือกวิธีแก้ปัญหาในกิจกรรมข้อ จ. นักเรียนต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบอย่างน้อย 1 เหตุผล					
4. มีลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหา ถึงแม้จะไม่ครบทุกขั้นก็ตาม					
5. วิธีแก้ปัญหาเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

❖ วันไหว้ครู ❖

วันพฤหัสบดีแรกเดือนมิถุนายนของทุกปี โรงเรียนจอนจะจัดวันไหว้ครูเพื่อให้นักเรียนได้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อครูที่ได้สั่งสอนนักเรียนมาตลอดปี วันพรุ่งก่อนวันไหว้ครู โรงเรียนจึงมีการซ้อมให้นักเรียนเข้าใจขั้นตอนของงานในตอนเช้า ส่วนตอนบ่ายก็ปล่อยให้ให้นักเรียนแต่ละชั้นไปจัดพานดอกไม้ พานรูปเทียน และเลือกตัวแทนนักเรียนชาย หญิง เป็นผู้ถือพาน ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ถือพานก็ให้เตรียมกระถางใบตองใส่หญ้าแพรก ดอกมะเขือ มาไหว้ครูในวันงานด้วย

ห้องของปรีชาเลือกสมชายและธิดาเป็นตัวแทนถือพาน ตอนบ่ายหลังพิธีซ้อมเสร็จ ทุกคนมาปรึกษากันถึงทำพานดอกไม้ และพานรูปเทียนที่บ้านของปรีชาซึ่งอยู่ใกล้กับโรงเรียน การปรึกษากันทำไปด้วยบรรยากาศที่ดี มีทั้งการพูดแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลที่เป็นประโยชน์ และมีการรับฟังที่ดี จนได้ข้อตกลงว่าให้แบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มตามความสมัครใจ กลุ่มหนึ่งทำพานรูปเทียน และอีกกลุ่มหนึ่งทำพานดอกไม้ แต่ละกลุ่มต้องช่วยกันทำพานให้เสร็จก่อน 5 โมงเย็น

เมื่อปรึกษากันเสร็จ แต่ละกลุ่มก็เริ่มทำงาน ซึ่งทุกคนก็ช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่จนพ่อแม่ของปรีชาชมว่า ทุกคนช่วยกันทำงานดี ประมาณบ่าย 4 โมง ทั้งสองกลุ่มก็ทำพานเสร็จจึงนำพานมาวางไว้บนโต๊ะใกล้ๆ กัน เมื่อมองดูพานอยู่ครู่หนึ่งนักเรียนหญิงหลายคนเสนอว่า ถ้าร้อยมาลัยมาพันรอบพานอีกจะทำให้พานรูปเทียนน่าดูขึ้น นักเรียนชายเห็นด้วย จึงหาด้ายมาร้อยมาลัยดอกกรัก แล้วพันรอบตั้งแต่ปลายรูปจนถึงขอบพาน ปรากฏว่าพานน่าดูขึ้นมาก และเมื่อมองดูพานดอกไม้ หลายคนเห็นว่าสวยงามดี แต่ถ้าเพิ่มดอกไม้ให้มากขึ้นอีกเพื่อไม่ให้มองเห็นดินที่ใช้เป็นพื้นข้างล่างพานจะสวยงามขึ้น แต่สุดาไม่เห็นด้วย ถ้ามีการเพิ่มดอกไม้อีก ตนเองจะไม่ขอเป็นตัวแทนถือพานของห้องเช่นเดียวกัน

แผนการสอนที่ 1.3 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนไม่ชวนคนอื่นไปทำผิดข้อตกลงหรือไม่ให้คนอื่นไปทำผิดข้อตกลงแทน

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่ชวนคนอื่นไปทำผิดข้อตกลงหรือไม่ให้คนอื่นไปทำผิดข้อตกลงแทน

2.2 เนื้อหาบูรณาการ การพูด เหตุผล การสื่อสาร การแก้ปัญหา

3. ความคิดรวบยอด

3.1 นักเรียนต้องปฏิบัติตามข้อตกลงและแนะนำให้นักเรียนอื่นปฏิบัติตามด้วย

3.2 ข้อตกลงเรื่องมารยาทของการพูดในห้องเรียน ช่วยฝึกนักเรียนให้รู้จักทำตามระเบียบได้

3.3 เมื่อมีการกำหนดข้อตกลงขึ้นแล้ว นักเรียนก็ไม่ควรทำอะไรที่เป็นการฝ่าฝืนข้อตกลงนั้น

3.4 แผ่นป้าย หรือสัญลักษณ์ตามสถานที่ต่างๆ จะช่วยบอกให้ทราบว่าสถานที่นั้นมีข้อกำหนดหรือข้อห้ามอะไรบ้าง ซึ่งนักเรียนจะต้องปฏิบัติตามและแนะนำให้นักเรียนอื่นปฏิบัติตามด้วย

3.5 นักเรียนต้องหลีกเลี่ยงวิธีการแก้ปัญหาที่ผิดตกลง ถึงแม้จะทำให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการก็ตาม

4. กิจกรรมการเรียนการสอน

4.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6-7 คน ตามความสมัครใจ (5 นาที)

4.2 ครูและนักเรียนทุกกลุ่มช่วยกันสรุปความคิดยอดแต่ละข้อก่อน แล้วสรุปในภาพรวมว่าความคิดรวบยอดทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติตามข้อตกลงซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีที่นักเรียนต้องปฏิบัติ (15 นาที)

4.3 ครูแจกใบงานที่ 1 ให้นักเรียนอ่าน เมื่ออ่านเสร็จก็แจกใบงานที่ 2 ให้อ่านอีก (10 นาที)

4.4 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาทำกิจกรรมหน้าชั้นตามคำชี้แจงของใบงานที่ 2 ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเห็นเพื่อให้การทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (30 นาที)

4.5 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.4 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียนรู้

5.1 ใบงานที่ 1

5.2 ใบงานที่ 2

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

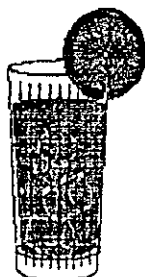
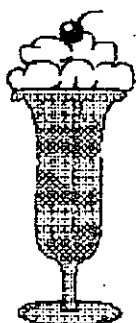
การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความสนใจด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมาทำกิจกรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.4 ต้องมีเนื้อหาบูรณาการเป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					
3. การแสดงเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. การแสดงสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับสมพร					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

ใบงานที่ 1

ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้

“สมพรตื่นสายเพราะเข้านอนดึก เขารับมาโรงเรียนทั้งที่ไม่ได้รับประทานอาหารเช้า เมื่อนั่งเรียนไปได้สักครู่เขาก็รู้สึกหิวมาก ดังนั้น เมื่อครูเดินออกไปทำธุระนอกห้อง แม้สมพรจะรู้ข้อตกลงว่าห้ามกินของในห้องเรียนก็ตาม แต่เขาก็หยิบขนมจากกระเป๋าออกมาแจกเพื่อน และบอกให้ทุกคนกินขนมไปพร้อมกับตน”

ใบงานที่ 2

คำชี้แจง

1. จากข้อความในใบงานที่ 1 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มพิจารณาว่า เมื่อการปฏิบัติตามข้อตกลงเป็นพฤติกรรมที่ดีแล้ว นักเรียนจะใชการพูด การสื่อสาร ใช้เหตุผล หรือการแก้ปัญหาในลักษณะใด เพื่อไม่ให้สมพรกินขนมในห้องเรียนและชวนเพื่อนกินขนมพร้อมกับตน
2. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกไปแสดงกิจกรรมหน้าชั้นตามความคิดในข้อ 1 เพื่อยืนยันว่าความคิดนั้นสามารถแสดงออกเป็นพฤติกรรมได้

บทที่ 2 ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม (9 คาบ)

แผนการสอนที่ 2.1 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนไม่ขีดเขียนบนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวม

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การไม่ขีดเขียนบนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวม

2.2 เนื้อหาบูรณาการ การอยู่ร่วมกัน การปรับปรุงงาน ความสามัคคี ความ

ซื่อสัตย์

3. ความคิดรวบยอด

3.1 นักเรียนไม่ขีดเขียน ทำเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวมโดยไม่ได้รับอนุญาต

3.2 การอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข สมาชิกทุกคนต้องไม่ขีดเขียน ทำเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินของซึ่งกันและกัน หรือของส่วนรวม

3.3 การทำงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวมต้องไม่ขีดเขียน ทำเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต

3.4 การให้เกียรติเรื่องทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวม จะสร้างความสามัคคีในกลุ่มของนักเรียนได้

3.5 การไม่ขีดเขียน ทำเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวมโดยไม่ได้รับอนุญาตต้องปฏิบัติทั้งต่อหน้าและลับหลัง

4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

4.1 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปความคิดรวบยอดแต่ละข้อ (15 นาที)

4.2 ครูแจกใบงานที่ 1 ให้นักเรียนอ่าน (5 นาที)

4.3 จากงานที่ 1 ให้นักเรียนเขียนเรียงความต่อให้เป็นเรื่องสมบูรณ์ความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ โดยมีข้อกำหนดดังนี้ (40 นาที)

ก. ให้นักเรียนพิจารณาก่อนว่าจะมีวิธีการใดบ้างที่ปรีชาสามารถเอาฟุตบอลมาได้ และวิธีการเหล่านั้นทำให้เกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไรบ้าง แล้วเลือกวิธีการที่นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมที่สุดมาใช้ในการเขียนเรียงความ

ข. เนื้อหาในเรียงความที่เขียนต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน การปรับปรุงงาน ความสามัคคี หรือความซื่อสัตย์เป็นส่วนประกอบอยู่

4.4 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.3 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียน

5.1 ใบงานที่ 1

5.2 ลูกฟุตบอล

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคน ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนคนที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนคนที่				
	1	2	3	4	
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม เช่น แสดงกิจกรรมเอง ให้ข้อเสนอแนะกับเพื่อนๆ หรือครูผู้สอน หรือการแสดงความสนใจด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. เนื้อเรื่องที่นักเรียนเขียนตามกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.3 ต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบวิธีเลือกอย่างน้อย 1 เหตุผล					
3. เหตุผลที่เลือกเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. เนื้อหาที่เขียนต้องมีเนื้อหาบูรณาการในข้อ 2.2 เป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

แผนการสอนที่ 2.2 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนไม่ละเมิดทรัพย์สินส่วนตัวของผู้อื่นและส่วนรวม
2. เนื้อหา
 - 2.1 เนื้อหาหลัก การไม่หยิบทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวมมาเป็นของตน
 - 2.2 เนื้อหาบูรณาการ การฟัง การสื่อสาร รักการทำงาน ความเสียสละ
3. ความคิดรวบยอด
 - 3.1 นักเรียนต้องไม่หยิบทรัพย์สินของผู้อื่นหรือส่วนรวมมาเป็นของตน แม้จะมีโอกาสก็ตาม
 - 3.2 การตั้งใจฟังทำให้เรารู้ว่าทรัพย์สินใดเป็นของใครบ้าง
 - 3.3 การแสดงเครื่องหมาย สัญลักษณ์ที่ชัดเจนบนทรัพย์สินช่วยให้คนรู้จักเจ้าของทรัพย์สินได้
 - 3.4 การเข้าไปทำงานที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของผู้อื่น เราต้องมีความพอใจในทรัพย์สินนั้น และต้องใส่ใจดูแลให้เหมือนกับเป็นทรัพย์สินของเราเอง
 - 3.5 เมื่อทรัพย์สินของเราสามารถทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นได้ เราควรเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์ได้บ้างตามความเหมาะสม
4. เนื้อเรื่อง “วาดภาพวัด”
5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
 - 5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของแผนการสอนที่ 1.2 (5 นาที)
 - 5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “วาดภาพวัด” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)
 - 5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)
 - ก. ครูบอกนักเรียนระวังในเรื่องใดบ้างก่อนที่จะไปวาดรูปที่วัด
 - ข. นักเรียนจะรู้ได้อย่างไรว่าตรงไหนบ้างเป็นสถานที่สำคัญของวัด
 - ค. ทำไมวิชาญและวิจิตจึงรู้สึกตื่นเต้นมาก
 - ง. ทำไมนักเรียนชายจึงได้ไปนั่งวาดรูปใต้ต้นก้ามปู
 - 5.4 ครูกำหนดให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านในหัวข้อต่อไปนี้ (15 นาที)
 - ง. จากเนื้อเรื่อง “วาดภาพวัด” ให้แต่ละกลุ่มหาว่า นักเรียนที่มาวาดภาพ

นั้นเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง มากกลุ่มละ 1 ปัญหา

จ. จากปัญหาในข้อ ง. นักเรียนจะมีวิธีแก้ไขปัญหได้อย่างไร ควรกำหนดไว้หลายๆ วิธีก่อน แล้วเปรียบเทียบว่าการแก้ปัญหแต่ละวิธีมีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง

ฉ. จากหลายๆ วิธีในข้อ จ. นักเรียนจะเลือกแก้ปัญหด้วยวิธีใด

5.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานปัญหาและวิธีแก้ปัญหของกลุ่มตนเอง หน้าชั้น ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (20 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1- 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียนรู้

เนื้อเรื่อง “วาดภาพวัด”

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

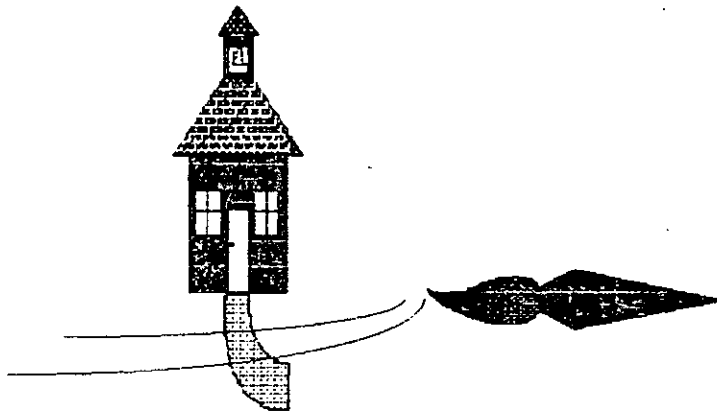
การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การกำหนดปัญหาสอดคล้องกับเรื่องที่อ่าน					
3. การเลือกวิธีแก้ปัญหในกิจกรรมข้อ ฉ. นักเรียนต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบอย่างน้อย 1 เหตุผล					
4. มีลำดับขั้นของการแก้ปัญห ถึงแม้จะไม่ครบทุกขั้นก็ตาม					
5. วิธีแก้ปัญหเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

❖ วาดภาพวัด ❖

ในช่วงโม่งวิชาศิลปะ ครูปริตีบอกว่าจะพานักเรียนออกไปวาดรูปที่วัดที่ข้างโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนเลือกวาดภาพโบสถ์ วิหาร หรือศาลาก็ได้ ตามความสนใจของนักเรียน ซึ่งครูไปขออนุญาตเจ้าอาวาสไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ท่านก็ได้อนุญาต แต่ท่านก็กำชับนักเรียนทุกคนให้ระวังอย่าทำให้วัดสกปรก และถ้าบริเวณใดมีป้าย “ห้ามเข้า” จะเป็นที่มีทรัพย์สินสำคัญของวัด นักเรียนอย่าเข้าไปเด็ดขาด วิชาญและวิชิตตื่นเต้นมากเพราะเขาทั้งสองชอบวิชาศิลปะ จึงเตรียมอุปกรณ์ให้ครบแล้วรีบเดินไปวัดก่อนใครๆ

นักเรียนชายมาถึงก่อนจึงเลือกนั่งใต้โพธิ์ที่อยู่ใกล้ๆ เมื่อนักเรียนหญิงมาถึงที่นั่นจึงเต็มหมด เหลืออยู่เฉพาะร่มก้ามปูที่อยู่ไกลออกไป นักเรียนชายจึงเสียสละที่นั่งให้แล้วเดินไปร่มก้ามปู สำหรับวิชาญและวิชิตนั้นเลือกที่จะวาดตรงส่วนหน้าของโบสถ์ เพราะมีลวดลายสวยงามและยังมีบรรยากาศร่มรื่นกว่าที่ใดด้วย พอลงมือวาด วิชาญมองเห็นกระถางดอกไม้เล็กๆ วางอยู่หน้าโบสถ์ เขาชอบมากจึงหยิบกระถางหนึ่งใส่กระป๋องและอีกกระถางหนึ่งส่งให้วิชิต แต่วิชิตไม่รับเพราะกลัวครูทำโทษ แล้วทั้งสองคนก็วาดภาพด้วยความเพลิดเพลิน และตั้งใจว่าจะให้ภาพออกมาสวยที่สุด จนกระทั่งใกล้หมดเวลา ครูจึงเรียกนักเรียนทุกคนมารวมกัน วิชาญและวิชิตรีบวิ่งมาหาครูแล้วเดินกลับโรงเรียนเพื่อเรียนวิชาอื่นต่อไป

แผนการสอนที่ 2.3 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินส่วนตัวของผู้อื่นและส่วนรวม

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การไม่เอาทรัพย์สินของส่วนรวมมาเป็นของตน

2.2 เนื้อหาบูรณาการ ปรับปรุงการทำงาน วินัย ความซื่อสัตย์ การแก้ปัญหา

3. ความคิดรวบยอด

3.1 เราต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของส่วนรวมเพื่อให้เป็นสมบัติของทุกคน

3.2 การปรับปรุงการทำงานต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพย์สินของส่วนรวม

3.3 ทรัพย์สินของส่วนรวมจะมีระเบียบการใช้กำหนดไว้ ทุกคนต้องทราบและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดแม้จะทำให้เกิดความไม่สะดวกก็ตาม

3.4 ถ้าทุกคนใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของส่วนรวมได้ตามเป้าหมาย จะทำให้ทรัพย์สินนั้นสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมได้มาก

3.5 การแก้ปัญหาแต่ละขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของส่วนรวม ต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่เสมอ

4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

4.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6-7 คน ตามความสมัครใจ (5 นาที)

4.2 ครูและนักเรียนทุกกลุ่มช่วยกันสรุปความคิดยอดแต่ละข้อก่อน แล้วสรุปในภาพรวมว่าความคิดรวบยอดทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับการไม่เอาทรัพย์สินส่วนรวมมาเป็นของตน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีที่นักเรียนต้องปฏิบัติ (15 นาที)

4.3 ครูแจกใบงานที่ 1 ให้นักเรียนอ่าน เมื่ออ่านเสร็จก็แจกใบงานที่ 2 ให้อ่านอีก (10 นาที)

4.4 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาทำกิจกรรมหน้าชั้นตามคำชี้แจงของใบงานที่ 2 ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (30 นาที)

4.5 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.4 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียนรู้

5.1 ใบงานที่ 1

5.2 ใบงานที่ 2

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

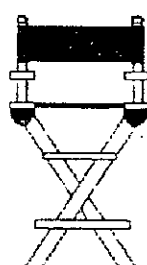
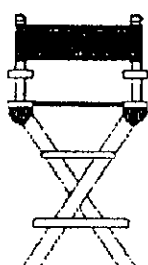
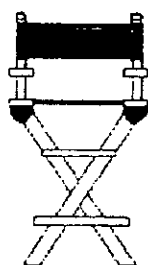
การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมาทำกิจกรรมในกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ข้อ 4.4 ต้องมีเนื้อหาบูรณาการเป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					
3. การแสดงเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. การแสดงสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับ สุพล					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

ใบงานที่ 1

ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้

“ปีนี้สุรัตน์เลื่อนชั้นมาอยู่ ป. 6 พร้อมกับเพื่อนอีกหลายคน ก่อนถึงวันเปิดเรียน 1 วัน ครูเรียกนักเรียนมาทำความสะอาดห้องเรียนและจัดที่นั่งเรียนให้สุรัตน์ได้นั่งแถวหน้าติดกับสุพล เขาชอบมากจึงรีบทำความสะอาดทันที พอถึงวันเปิดเรียน สุรัตน์รีบมาโรงเรียนแต่เช้า แต่พอมาถึงห้องเรียนเขาก็พบว่าสุพลไปเอาเก้าอี้ที่ห้องสมุดที่สวยกว่ามานั่งเพราะไม่ชอบเก้าอี้ตัวที่ครูแบ่งให้”

ใบงานที่ 2

คำชี้แจง

1. จากข้อความในใบงานที่ 1 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มพิจารณาว่า เมื่อการปฏิบัติตามข้อตกลงเป็นพฤติกรรมที่ดีแล้ว นักเรียนจะทำการปรับปรุงการทำงาน วินัย ความซื่อสัตย์หรือการแก้ปัญหาในลักษณะใด เพื่อไม่ให้สุพลไปเอาเก้าอี้ที่ห้องสมุดมานั่ง
2. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกไปแสดงกิจกรรมหน้าชั้นตามความคิดในข้อ 1 เพื่อยืนยันว่าความคิดนั้นสามารถแสดงออกเป็นพฤติกรรมได้

หน่วยที่ 2 สามัคคีธรรม

บทที่ 3 ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ

แผนการสอนที่ 3.1 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

เมื่อนักเรียนได้รับมอบหมายงาน ต้องช่วยกันทำงานนั้นจนกว่าจะแล้วเสร็จ

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การร่วมกันวางแผนเพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ

2.2 เนื้อหาบูรณาการ เหตุผล การอยู่ร่วมกัน การปรับปรุงงาน ความเสียสละ

3. ความคิดรวบยอด

3.1 เมื่อนักเรียนได้รับมอบหมายงาน ต้องช่วยกันทำงานนั้นจนกว่าจะแล้วเสร็จ

3.2 การยอมรับเหตุผลของเพื่อนร่วมงาน จะทำให้การทำงานนั้นเป็นไปในทิศทาง

เดียวกัน

3.3 ในการวางแผนงานร่วมกันต้องรู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

3.4 เมื่อมีการวางแผนก่อนการทำงานจะทำให้งานนั้นสำเร็จเร็วขึ้น

3.5 การวางแผนเพื่อทำงานนั้น แม้ทุกคนจะต้องเสียเวลาบ้าง แต่ก็ต้องทำอย่าง

เต็มที่ด้วยความรอบคอบ

4. กิจกรรมการเรียนรู้

4.1 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปความคิดรวบยอดแต่ละข้อ (15 นาที)

4.2 ครูแจกใบงานที่ 1 ให้นักเรียนอ่าน (5 นาที)

4.3 จากงานที่ 1 ให้นักเรียนเขียนเรียงความต่อไปนี้ เป็นเรื่องสมมุติความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ โดยมีข้อกำหนดดังนี้ (40 นาที)

ก. ให้นักเรียนพิจารณาก่อนที่จะมีวิธีการใดบ้างที่สามารถกำจัดขยะภายในโรงเรียนได้และวิธีการเหล่านั้นทำให้เกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไรบ้าง แล้วเลือกวิธีการที่นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมที่สุดมาใช้ในการเขียนเรียงความ

ข. เนื้อหาในเรียงความที่เขียนต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เหตุผล การอยู่ร่วมกัน การปรับปรุงงาน หรือความเสียสละเป็นส่วนประกอบอยู่

4.4 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.3 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียนรู้

5.1 ใบงานที่ 1

5.2 ที่เก็บขยะของห้องเรียนหรือของโรงเรียน

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้อุ้ผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้อุ้ผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนคนที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนคนที่				
	1	2	3	4	
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะ การตอบคำถาม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อ เล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. เนื้อเรื่องที่นักเรียนเขียนตามกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.3 ต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบวิธีเลือกอย่างน้อย 1 เหตุผล					
3. เหตุผลที่เลือกเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. เนื้อหาที่เขียนต้องมีเนื้อหาบูรณาการในข้อ 2.2 เป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

แผนการสอนที่ 3.2 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

เมื่อนักเรียนได้รับมอบหมายงาน ต้องช่วยกันทำงานนั้นจนกว่าจะแล้วเสร็จ

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ

2.2 เนื้อหาบูรณาการ การพูด การทำงานร่วมกับผู้อื่น รักการทำงาน ความ

ซื่อสัตย์

3. ความคิดรวบยอด

3.1 งานที่ได้รับมอบหมายจะสำเร็จลงได้ถ้านักเรียนทุกคนช่วยเหลือกัน

3.2 การทำงานร่วมกับผู้อื่น ต้องหลีกเลี่ยงการพูดขัดกับสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็น

ด้วยและยอมรับแล้ว

3.3 ในการทำงานกลุ่มทุกคนอาจได้รับมอบหมายงานที่แตกต่างกันบ้าง แต่ต้องทำงานที่ได้รับนั้นให้จนเสร็จ

3.4 เมื่อได้รับมอบหมายงานแล้วทุกคนต้องทำแม้ว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม

3.5 นักเรียนต้องไม่เอางานที่คนอื่นทำจนเสร็จแล้วมาอ้างเป็นผลงานของตน

4. เนื้อเรื่อง “ประดิษฐ์ดอกไม้”

5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของแผนการสอนที่ 3.2 (5 นาที)

5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “ประดิษฐ์ดอกไม้” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)

5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)

ก. มะลิพูดกระตุ้นเพื่อนในกลุ่มเรื่องใดบ้าง

ข. กลุ่มของนักเรียนหญิงใครเป็นผู้ทำงานให้เสร็จ

ค. ทำไมกลุ่มของนักเรียนชายจึงทำงานไม่เสร็จ

ง. นักเรียนคิดว่ากลุ่มของนักเรียนชายจะได้ผลตอบแทนอย่างไรบ้าง

5.4 ครูกำหนดให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านในหัวข้อต่อไปนี้ (15 นาที)

ง. จากเนื้อเรื่อง “ประดิษฐ์ดอกไม้” ให้แต่ละกลุ่มหาว่า ทั้งกลุ่มนักเรียนหญิงและนักเรียนชายที่ทำดอกไม้ประดิษฐ์นั้นเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง มากกลุ่มละ 1 ปัญหา

จ. จากปัญหาในข้อ ง. นักเรียนจะมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร ควรกำหนดไว้หลาย ๆ วิธีก่อน แล้วเปรียบเทียบว่าการแก้ปัญหานั้นวิธีมีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง

จ. จากหลายๆ วิธีในข้อ จ. นักเรียนจะเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีใด

5.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานปัญหาและวิธีแก้ปัญหาของกลุ่มตนเอง หน้าชั้น ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเห็นเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (20 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1 - 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียนรู้

6.1 เนื้อเรื่อง “ดอกไม้ประดิษฐ์”

6.2 ดอกไม้ประดิษฐ์ที่ทำเสร็จแล้ว

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้นักผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้นักผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การกำหนดปัญหาสอดคล้องกับเรื่องที่อ่าน					
3. การเลือกวิธีแก้ปัญหาในกิจกรรมข้อ จ. นักเรียนต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบอย่างน้อย 1 เหตุผล					
4. มีลำดับขั้นของการแก้ปัญหา ถึงแม้จะไม่ครบทุกขั้นก็ตาม					
5. วิธีแก้ปัญหาเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

❖ ประดิษฐ์ดอกไม้ ❖

ในช่วงเวลาวิชาประดิษฐ์ ครูนิยากำหนดให้นักเรียนทำช่อดอกไม้เอาไว้ประดับห้องเรียน ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันเอง ปรากฏว่านักเรียนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนชาย และกลุ่มนักเรียนหญิง งานประดิษฐ์นี้ นักเรียนไม่ต้องลงทุนซื้ออุปกรณ์ เพราะทางโรงเรียนเห็นว่าเมื่อนักเรียนทำเรียบร้อยแล้ว ก็จะเป็นสมบัติของโรงเรียนทั้งหมด จึงเอาเงินส่วนกลางมาจัดซื้อวัสดุให้ นักเรียนเพียงแต่เป็นคนนำมาประกอบกันตามแบบที่ครูกำหนดให้ หรือเปลี่ยนสี ขนาด ให้ดูสวยงามขึ้น

กลุ่มนักเรียนหญิงมีมะลิเป็นหัวหน้ากลุ่ม จึงต้องคอยดูแลงานทั้งหมด รับฟังและประสานความคิดของทุกคน แล้วแบ่งงานให้ความสามารถ ดังนั้นทุกคนจึงมีหน้าที่และทำงานไปพร้อมๆ กันได้ บางคนจึงเตรียมก้านดอก ตัดกระดาด ทากาว วัดความยาวของด้าย แล้วนำมาประกอบเป็นดอก เมื่อเห็นว่ายังไม่สวยถูกใจ ก็ให้เหตุผลกับทุกคนว่า ควรจะปรับปรุงตรงไหนบ้าง เพราะอะไร และควรปรับปรุงอย่างไร มะลียังต้องพูดกระตุ้นทุกคนขณะทำงานว่า ครูจะให้คะแนนเป็นกลุ่ม ดังนั้นพวกเราทุกคนต้องช่วยกัน งานประดิษฐ์นี้ถ้าทำไม่เสร็จหรือผลงานไม่สวย เราจะต้องมาทำใหม่ในวันเสาร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ต้องการเลย

ส่วนกลุ่มของนักเรียนชายมีสภาพเป็นหัวหน้ากลุ่ม แต่มีนักเรียนส่วนหนึ่งไม่ค่อยเชื่อฟัง และคอยทำงานตามอำเภอใจ บางคนก็ไปดูแบบดอกไม้ที่ครูให้กำหนดให้แล้วมานั่งทำคนเดียว และมีส่วนหนึ่งไม่ยอมทำงานช่วยเหลือเพื่อนเลย การทำงานจึงดูสับสนวุ่นวายไปเสียหมด

ใกล้หมดชั่วโมงครูจึงเดินไปตรวจดูผลงานที่นักเรียนทำเสร็จแล้ว ครูชมกลุ่มนักเรียนหญิงว่าทำได้สวยงามดี เมื่อเดินไปดูกลุ่มของนักเรียนชายครูก็ส่ายหน้าพร้อมกับพูดกับตัวเองว่า วันเสาร์นี้ต้องได้มาตรวจงานใหม่อีกแล้ว

บทที่ 4 ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่ม และร่วมแก้ไข ปรับปรุงงาน

แผนการสอนที่ 4.1 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ
นักเรียนร่วมรับผิดชอบปรับปรุงและแก้ไขงาน
2. เนื้อหา
 - 2.1 เนื้อหาหลัก การรับผิดชอบในผลงานของกลุ่ม
 - 2.2 เนื้อหาบูรณาการ ปรับปรุงการทำงาน วินัย การสื่อสาร ความสามัคคี
3. ความคิดรวบยอด
 - 3.1 นักเรียนต้องรับผิดชอบงานของกลุ่มร่วมกันเสมอ
 - 3.2 ในขณะที่นักเรียนทำงานในขั้นตอนหนึ่ง ต้องคำนึงถึงผลที่อาจกระทบต่อการทำงานในขั้นตอนอื่นๆ เสมอ
 - 3.3 ถึงแม้การรับผิดชอบงานจะทำให้กลุ่มต้องมีการเพิ่มขึ้น แต่ทุกคนก็ไม่ควรหลีกเลี่ยง
 - 3.4 การแบ่งงานในกลุ่ม ทุกคนต้องสร้างความเข้าใจถึงขอบเขตของงานที่แต่ละคนต้องรับผิดชอบ
 - 3.5 การร่วมรับผิดชอบงานของกลุ่มทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นได้
4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
 - 4.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6-7 คน ตามความสมัครใจ (5 นาที)
 - 4.2 ครูและนักเรียนทุกกลุ่มช่วยกันสรุปความคิดยอดแต่ละข้อก่อน แล้วสรุปในภาพรวมว่าความคิดรวบยอดทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับการรับผิดชอบในผลงานของกลุ่ม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีที่นักเรียนต้องปฏิบัติ (15 นาที)
 - 4.3 ครูกำหนดให้นักเรียนหาวิธีการใช้ความคิดรวบยอดของการปรับปรุงการทำงาน วินัย การสื่อสาร หรือความสามัคคีเพื่อเป็นแนวทางทำให้กระดานของห้องเรียนสะอาดอยู่เสมอ (10 นาที)
 - 4.4 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาทำกิจกรรมหน้าชั้นตามแนวทางที่ได้ในข้อ 4.3 ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (30 นาที)
 - 4.5 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.4 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียน

5.1 กระดานดำในห้องเรียน

5.2 อุปกรณ์ทำความสะอาดห้องเรียน

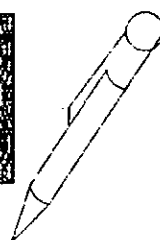
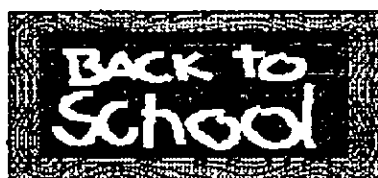
6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมาทำกิจกรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.4 ต้องมีเนื้อหาบูรณาการเป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					
3. การแสดงเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. การแสดงสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

แผนการสอนที่ 4.2 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ นักเรียนช่วยกันแก้ไข ปรับปรุงงานของกลุ่ม
2. เนื้อหา
 - 2.1 เนื้อหาหลัก การร่วมแก้ไข ปรับปรุงงานของกลุ่ม
 - 2.2 เนื้อหาบูรณาการ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร การพูด การแก้ปัญหา
3. ความคิดรวบยอด
 - 3.1 เมื่อมีการแก้ไขปรับปรุงงานของกลุ่ม ทุกคนต้องช่วยกันทำ
 - 3.2 การแก้ไขปรับปรุงงานจะทำได้สำเร็จได้จากความร่วมมือของทุกคน
 - 3.3 การปรับปรุงแก้ไขงานที่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกัน จะต้องทำความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ดี เพื่อให้การปรับปรุงงานนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน
 - 3.4 เมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นขณะทำงาน ทุกคนควรพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
 - 3.5 การแก้ไขปรับปรุงงานควรเริ่มจากการหาสาเหตุที่ทำให้เกิดข้อบกพร่อง และจึงหาวิธีที่จะแก้ไขตามสาเหตุนั้น
4. เนื้อเรื่อง “น้ำใจนักกีฬา”
5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
 - 5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของแผนการสอนที่ 4.2 (5 นาที)
 - 5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “น้ำใจนักกีฬา” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)
 - 5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)
 - ก. การพูดมีผลต่อผู้เล่นในทีมของก้านอย่างไรบ้าง
 - ข. ก่อนวันแข่งขันจริง ครูมีวิธีการใดปรับปรุงทีมให้ดีขึ้น
 - ค. หลังจากซ้อมแพ้โรงเรียนวัดน้อย ทำไมครูจึงไม่มีปัญหาเหมือนดังแต่ก่อน
 - ง. ใครทำให้ทีมของก้านชนะทีมของโรงเรียนวัดน้อย
 - 5.4 ครูกำหนดให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านในหัวข้อต่อไปนี้ (10 นาที)
 - จ. ถ้าต้องการชนะโรงเรียนบ้านส้ม ทีมของก้านจะมีวิธีปรับปรุงทีมอย่างไรบ้าง
 - ฉ. แต่ละวิธีทำให้เกิดผลดีและผลเสียต่อทีมอย่างไร
 - จ. ถ้านักเรียนเป็นก้านจะเลือกวิธีใด เพราะเหตุใด
 - 5.5 ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานวิธีที่เลือกจากข้อ จ. หน้าชั้น ครูและนักเรียน

กลุ่มที่เลือกซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (25 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1- 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียนรู้

6.1 เนื้อเรื่อง “น้ำใจนักกีฬา” ในหลักสูตร

6.2 ลูกฟุตบอล

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม- ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดง ความสนใจด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมารายงานหน้าชั้นในกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 5.5 นักเรียนต้องแสดงเหตุผลที่ทำให้เกิดผลที่ดี ประกอบวิธีที่เลือกอย่างน้อย 1 เหตุผล					
3. วิธีที่เลือกต้องเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

❖ น้ำใจนักกีฬา ❖

ก้านเป็นนักเรียนชั้น ป. 6 ของโรงเรียนบางหญ้า ในกลุ่มนี้มี 4 โรงเรียน ที่เหลือมีโรงเรียนวัดชนุน โรงเรียนวัดน้อย และโรงเรียนบ้านส้ม ทุกปีจะมีการแข่งขัน ฟุตบอลของโรงเรียนภายในกลุ่มขึ้น ก้านเป็นนักฟุตบอลคนหนึ่งของโรงเรียน ซึ่ง ครูได้คัดนักเรียนไว้ 22 คน เป็นทีมจริง 11 คนและทีมสำรองอีก 11 คน ในขณะที่ฝึกซ้อมอยู่นั้น จะมีทีมจริงประมาณ 3-4 คน ชอบพุดูถูกเพื่อนอยู่เป็นประจำ ทำให้เพื่อนร่วมทีมรู้สึกเอือมระอาเป็นอย่างมาก

เมื่อฝึกซ้อมไปได้ระยะหนึ่ง ครูก็พาไปซ้อมกับทีมของโรงเรียนวัดน้อย ขณะซ้อมนักเรียนก็ตำหนิกันเหมือนเดิม ทำให้ผู้เล่นคนอื่นๆ เสียใจและหมดกำลังใจ ไปเป็นอันมาก และเมื่อหมดเวลาทีมโรงเรียนของก้านก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ไป

หลังการซ้อมครูเรียกนักเรียนมารวมกัน แล้วให้นักเรียนช่วยกันหาสาเหตุ แล้วแก้ไขปัญหานั้นเสีย เรื่องนี้มีความสำคัญมาก และเป็นเพียงวิธีเดียวที่จะทำให้ ทีมของเราประสบความสำเร็จได้ แล้วครูก็ปล่อยนักเรียนกลับบ้านไป

วันรุ่งขึ้น นักเรียนทุกคนต่างหาวิธีแก้ปัญหา จนกระทั่งถึงเวลาฝึกซ้อมจึง บอกกับครูว่าต่อไปจะไม่ตำหนิกันอีก ครูบอกว่าดี แล้วก็ให้นักเรียนลงมือฝึกซ้อม ซึ่งนักเรียนก็ทำตามที่ได้รับปากกับครูจริงๆ ทุกคน หุ่มเทฝึกซ้อมและให้กำลังใจกัน อยู่ตลอดเวลา ทั้งครูและนักเรียนจึงไม่มีปัญหาและหนักใจเหมือนดังแต่ก่อน

พอถึงวันแข่งขันจริง ทีมของก้านจับสลากได้แข่งกับโรงเรียนวัดน้อยอีก และสามารถเอาชนะได้ สร้างความดีใจให้กับทุกคนมาก และในสัปดาห์หน้าทีมของ ก้านจะชิงชนะเลิศกับผู้ชนะระหว่างทีม โรงเรียนวัดชนุนกับโรงเรียนบ้านส้ม ครูจึง พานักเรียนมานั่งดูการแข่งขัน ผลปรากฏว่าโรงเรียนบ้านส้มเล่นได้ดีมากและเป็นฝ่าย ชนะไป จึงสร้างความหนักใจให้กับทีมของก้านเป็นอย่างมาก

หน่วยที่ 3 ปัญญาธรรม

บทที่ 5 แก้ปัญหาด้วยเหตุผล (9 คาบ)

แผนการสอนที่ 5.1 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนสามารถแก้ปัญหาตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ได้โดยไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การแก้ปัญหาด้วยเหตุผลของคนส่วนใหญ่

2.2 เนื้อหาบูรณาการ เหตุผล ปรับปรุงการทำงาน รักการทำงาน ความซื่อสัตย์

3. ความคิดรวบยอด

3.1 แก้ปัญหาตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ได้โดยไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก

3.2 การแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหา ทุกคนควรทำอย่างมีเหตุผล

3.3 การแก้ปัญหาตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ ทำให้เกิดความรอบคอบ และรวดเร็วขึ้น

3.4 เราต้องเต็มใจรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่แม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม

3.5 เมื่อมีข้อตกลงร่วมกันที่ใช้แก้ปัญหาร่วมกันแล้วก็ต้องทำตามอย่างเคร่งครัด

4. เนื้อเรื่อง “ครูใหญ่กับสระน้ำ”

5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของแผนการสอนที่ 3.2 (5 นาที)

5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “ครูใหญ่กับสระน้ำ” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)

5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)

ก. ทำไมครูใหญ่จึงอยากถมสระน้ำหลังโรงเรียน

ข. ครูใหญ่คิดวิธีเตรียมการอย่างไรเพื่อรองรับนักเรียนที่เพิ่มขึ้น

ค. ทำไมครูใหญ่จึงมาโรงเรียนในวันเสาร์และวันอาทิตย์

5.4 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านต่อไปนี้ (10 นาที)

ง. จากเนื้อเรื่อง “ครูใหญ่กับสระน้ำ” ให้แต่ละกลุ่มหาว่าโรงเรียนในเรื่องนี้

เกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง มากลุ่มละ 1 ปัญหา

จ. จากปัญหาในข้อ ง. นักเรียนจะมีวิธีแก้ไขปัญหได้อย่างไร ควรกำหนดไว้หลาย ๆ วิธีก่อน แล้วเปรียบเทียบว่าการแก้ปัญหาแต่ละวิธีมีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง

ฉ. จากหลาย ๆ วิธีในข้อ จ. นักเรียนจะเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีใด

5.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานปัญหาและวิธีแก้ปัญหากลุ่มตนเอง หน้าชั้น ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (25 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1 - 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียนรู้

เนื้อเรื่อง “ครูใหญ่กับสระน้ำ”

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้นักผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้นักผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การกำหนดปัญหาสอดคล้องกับเรื่องที่อ่าน					
3. การเลือกวิธีแก้ปัญหาในกิจกรรมข้อ ฉ. นักเรียนต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบอย่างน้อย 1 เหตุผล					
4. มีลำดับขั้นตอนของการแก้ปัญหา ถึงแม้จะไม่ครบทุกขั้นก็ตาม					
5. วิธีแก้ปัญหาเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

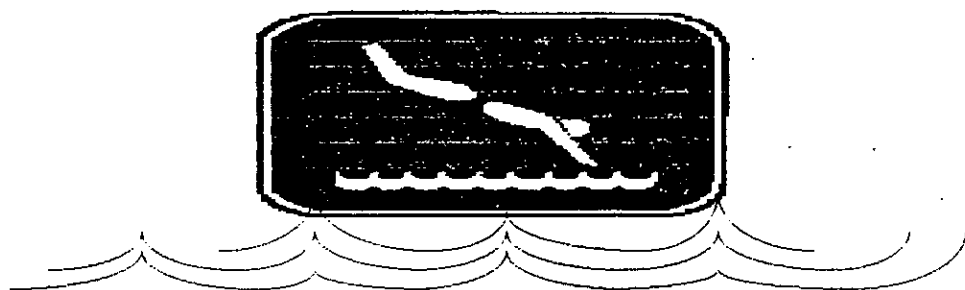
❖ ครูใหญ่กับสระน้ำ ❖

สระน้ำหลังโรงเรียนแต่ก่อนเคยมีน้ำอยู่เต็ม นักเรียนใช้รดผักในแปลงเกษตร และดอกไม้หน้าเสาธง ต่อมาสระเกิดขึ้นเขิน โรงเรียนจึงขอให้ทางอำเภอมาช่วยขุด และยกคูสระขึ้น แต่บริเวณหลังโรงเรียนเป็นที่สูงน้ำจึงซึมไหลซึมไปหมด ระยะ 2 ปี ที่ผ่านมา ครูใหญ่สังเกตเห็นว่าน้ำไม่เต็มสระ เมื่อน้ำขังอยู่ประมาณ 2-3 วัน ก็จะซึมไปหมด นักเรียนบางส่วนจึงใช้เป็นที่ทิ้งขยะ ทั้งๆ ที่ห้ามและบอกให้อาจารย์ไปทิ้ง ที่ที่เตรียมไว้ แต่ก็ไม่ฟัง ขยะจึงเพิ่มขึ้นทุกวัน

ครูใหญ่ท่านรักและอยากพัฒนาโรงเรียนให้ก้าวหน้ามากกว่าเท่าที่เป็นอยู่ ท่านจึงมักมาโรงเรียนในวันเสาร์และวันอาทิตย์และเดินสอดส่องว่าที่ใดบ้างที่พอจะพัฒนาให้ดีขึ้นได้อีก จึงพบว่า สระน้ำนี้เริ่มจะไม่มีประโยชน์ ถ้าถมที่แล้วสร้างอาคาร เอนกประสงค์ไว้รับรองนักเรียนที่ต้องรับเพิ่มขึ้นทุกปีน่าจะเป็นประโยชน์มากกว่านี้

เมื่อเปิดเรียนในวันจันทร์ ครูใหญ่เรียกประชุมครูทุกคน ท่านนำเรื่องการถม สระน้ำมาปรึกษาในที่ประชุมด้วย โดยให้เหตุผลถึงประโยชน์ที่โรงเรียนจะได้รับในอนาคต แต่คณะครูส่วนมากยังเห็นว่าสระน้ำยังมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอยู่ น่าจะแก้ปัญหาด้วยการขุดให้ลึกมากกว่านี้แทน

ครูใหญ่ต้องการอาคารเอนกประสงค์มากกว่าสระน้ำ แต่เมื่อส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยท่านก็พักเรื่องนี้เอาไว้ก่อนแล้วค่อยปรึกษากันใหม่ในโอกาสต่อไป

แผนการสอนที่ 5.2 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

เมื่อมีปัญหา นักเรียนต้องหาวิธีการแก้ปัญหา ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไร

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การหาวิธีแก้ปัญหา ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไร

2.2 เนื้อหาบูรณาการ การฟัง การอยู่ร่วมกัน การพูด ความเสียสละ

3. ความคิดรวบยอด

3.1 เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น นักเรียนต้องหาวิธีการแก้ปัญหา ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไร

3.2 การฟังทำให้ทราบเหตุการณ์ที่อาจเกิดปัญหาให้กับเราได้

3.3 ทุกคนต้องช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

3.4 การพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกันทำให้ทุกคนอยากเข้ามาช่วยแก้ปัญหา

3.5 การสละสิ่งของส่วนตัวเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน เป็นการสร้างประโยชน์ให้กับ

ส่วนรวม

4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

4.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6-7 คน ตามความสมัครใจ (5 นาที)

4.2 ครูและนักเรียนทุกกลุ่มช่วยกันสรุปความคิดยอดแต่ละข้อก่อน แล้วสรุปในภาพรวมว่าความคิดรวบยอดทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับการหาวิธีการแก้ปัญหา ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไร ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีที่นักเรียนต้องปฏิบัติ (15 นาที)

4.3 ให้นักเรียนอ่านใบงานที่ 1 กำหนดให้นักเรียนหาวิธีการใช้ความคิดรวบยอดของการฟัง การอยู่ร่วมกัน การพูด หรือความเสียสละเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ไม่ปล่อยให้ปัญหาผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไร (10 นาที)

4.4 ให้นักเรียนทำกิจกรรมตามใบงานที่ 2 คือแต่ละกลุ่มออกมาทำกิจกรรมหน้าชั้นตามแนวทางที่ได้ในข้อ 4.3 ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (30 นาที)

4.5 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.4 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียนรู้

5.1 ใบงานที่ 1

5.2 ใบงานที่ 2

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัด และประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ☒ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียน ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดง ความสนใจด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมาทำกิจกรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.4 ต้องมีเนื้อหาบูรณาการเป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					
3. การแสดงเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. การแสดงสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับ สุชาติ					

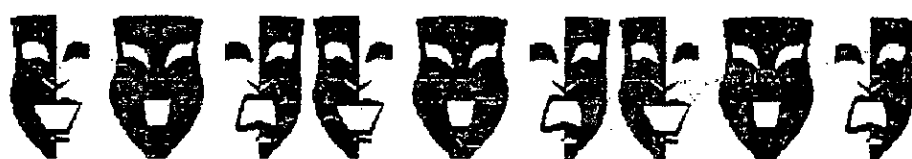
6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้ นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

ใบงานที่ 1

ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้

สุชาติเป็นนักเรียนที่ชอบพูดในห้องเรียน เขามักหาโอกาสพูดอยู่ตลอดเวลาแม้แต่เวลาที่เพื่อนกำลังนั่งอ่านหนังสือหรือขณะที่ครูกำลังสอนอยู่ จนเพื่อนในห้องต่างเอือมระอาต่อพฤติกรรมกาพูดของเขา

ใบงานที่ 2

ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้

จากข้อความในใบงานที่ 1 ให้นักเรียนพิจารณาว่า เมื่อการหาวิธีแก้ปัญหา ไม่ปล่อยปัญหาให้ผ่านเลยไปโดยไม่ทำอะไรเป็นพฤติกรรมที่ดีที่นักเรียนต้องปฏิบัติแล้ว นักเรียนจะใช้เวลาคิดรวบยอดเกี่ยวกับการฟัง การอยู่ร่วมกัน การพูด หรือความเสียสละในลักษณะใดเพื่อให้สุชาติเลิกพฤติกรรมกาพูดในห้องเรียน

แผนการสอนที่ 5.3 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล ไม่ใช่กำลังหรืออารมณ์ในการแก้ปัญหา

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การแก้ปัญหาด้วยเหตุผลไม่ใช่กำลังหรืออารมณ์แก้ปัญหา

2.2 เนื้อหาบูรณาการ การทำงานร่วมกับผู้อื่น ปรับปรุงงาน ความสามัคคี กระบวนการและนิสัยการทำงาน

3. ความคิดรวบยอด

3.1 เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นต้องแก้ไขด้วยการใช้เหตุผล ไม่ใช่กำลังหรืออารมณ์ในการแก้ปัญหานั้น

3.2 การแก้ปัญหาร่วมกับผู้อื่น ต้องพยายามหาข้อตกลงที่ส่วนใหญ่เห็นด้วยและยอมรับ

3.3 การใช้กำลังหรืออารมณ์ในการแก้ปัญหาทำให้เราสนใจคนมากกว่าที่จะสนใจการทำงาน

3.4 เมื่อทุกคนไม่ใช่กำลังหรืออารมณ์ในการแก้ปัญหาก็จะสร้างความสามัคคีในหมู่คณะได้

3.5 เมื่อไม่ใช่กำลังหรืออารมณ์แก้ปัญหาทำให้ทุกคนมีกำลังใจในการทำงาน

4. กิจกรรมการเรียนการสอน

4.1 แบ่งกลุ่มนักเรียนแล้วช่วยกันสรุปความคิดรวบยอดแต่ละข้อ (15 นาที)

4.2 ครูแจกใบงานที่ 1 ให้นักเรียนอ่าน (5 นาที)

4.3 จากใบงานที่ 1 ให้นักเรียนเขียนเรียงความต่อไปนี้เป็นเรื่องสมบูรณ์ความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ โดยมีข้อกำหนดดังนี้ (40 นาที)

ก. ให้นักเรียนพิจารณาก่อนว่าจะมีวิธีการใดบ้างที่เป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล ไม่ใช่กำลังหรืออารมณ์ในการแก้ปัญหาและวิธีการเหล่านั้นทำให้เกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไรบ้าง แล้วเลือกวิธีการที่นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมที่สุดมาใช้ในการเขียนเรียงความ

ข. เนื้อหาในเรียงความที่เขียนต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกับผู้อื่น การปรับปรุงงาน ความสามัคคี หรือกระบวนการและนิสัยการทำงานเป็นส่วนประกอบอยู่

4.4 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1- 4.3 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียน

ใบงานที่ 1

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัด และประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ☒ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียน ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดง ความสนใจด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. เนื้อเรื่องที่นักเรียนเขียนตามกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.3 ต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบวิธีเลือกอย่างน้อย 1 เหตุผล					
3. เหตุผลที่เลือกเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. เนื้อหาที่เขียนต้องมีเนื้อหาบูรณาการในข้อ 2.2 เป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้ นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

บทที่ 6 ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง และปรับปรุงแก้ไข (6 คาบ)

แผนการสอนที่ 6.1 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ
 - นักเรียนยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง
2. เนื้อหา
 - 2.1 เนื้อหาหลัก การยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง
 - 2.2 เนื้อหาบูรณาการ การอยู่ร่วมกัน วินัย รักการทำงาน แก้ปัญหา
3. ความคิดรวบยอด
 - 3.1 นักเรียนคงไม่สามารถทำงานได้ถูกต้องอยู่เสมอ บางครั้งอาจเกิดข้อบกพร่องขึ้นซึ่งนักเรียนก็ต้องยอมรับ
 - 3.2 เมื่อเพื่อนมาบอกถึงข้อบกพร่องของนักเรียน ถ้าเป็นความจริงตามคำของเพื่อน นักเรียนก็ต้องยอมรับ
 - 3.3 การชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของผู้อื่นต้องทำอย่างมีขอบเขต สร้างสรรค์ และนำไปสู่การแก้ไขที่ดีขึ้น
 - 3.4 นักเรียนต้องไม่หมดกำลังใจในการทำงานเมื่อเห็นข้อบกพร่องของตนเอง
 - 3.5 ขั้นตอนหนึ่งของการแก้ปัญหาคือ การหาสาเหตุของข้อบกพร่องของการทำงานที่เสร็จไปแล้ว
4. เนื้อเรื่อง “การบ้านของครู”
5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
 - 5.1 ครูและนักเรียน ช่วยกันสรุปขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของแผนการสอนที่ 6.1 (5 นาที)
 - 5.2 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจกลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้อ่านเนื้อเรื่อง “การบ้านของครู” ท้ายแผนการสอนนี้ (10 นาที)
 - 5.3 เมื่อนักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านแล้ว ครูถามคำถามให้นักเรียนตอบเพื่อทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน (10 นาที)
 - ก. ปริชามีส่วนทำให้วินัยไม่ได้ทำการบ้านหรือไม่
 - ข. มีเหตุการณ์ใดบ้างที่แสดงถึงการไม่มีวินัยในตนเอง
 - ค. ทำไมวินัยจึงไม่อยากทำการบ้านของครูสุทิน
 - ง. เมื่อไปถึงโรงเรียนในตอนเช้า วินัยพบว่าตนเองมีปัญหาเรื่องใดบ้าง
 - 5.4 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มหาข้อสรุปจากเนื้อเรื่องที่อ่านต่อไปนี้ (10 นาที)
 - ง. จากเนื้อเรื่อง “การบ้านของครู” ให้แต่ละกลุ่มหาว่าโรงเรียนในเรื่องนี้

เกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง มากลุ่มละ 1 ปัญหา

จ. จากปัญหาในข้อ ง. นักเรียนจะมีวิธีแก้ไขปัญหได้อย่างไร ควรกำหนดไว้หลายๆ วิธีก่อน แล้วเปรียบเทียบว่าการแก้ปัญหาแต่ละวิธีมีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง

ฉ. จากหลายๆ วิธีในข้อ จ. นักเรียนจะเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีใด

5.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารายงานปัญหาและวิธีแก้ปัญหากลุ่มตนเอง หน้าชั้น ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้การรายงานของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (25 นาที)

5.6 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 5.1- 5.5 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

6. สื่อการเรียนรู้

เนื้อเรื่อง “การบ้านของครู”

7. การวัดและประเมินผล

7.1 ให้นักผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้นักผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การกำหนดปัญหาสอดคล้องกับเรื่องที่อ่าน					
3. การเลือกวิธีแก้ปัญหาในกิจกรรมข้อ ฉ. นักเรียนต้องมีเหตุผลที่ทำให้เกิดผลดีประกอบอย่างน้อย 1 เหตุผล					
4. มีลำดับขั้นของการแก้ปัญหา ถึงแม้จะไม่ครบทุกขั้นก็ตาม					
5. วิธีแก้ปัญหาเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					

7.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

การบ้านของครู

วินัยและปรีชาเรียนอยู่ชั้น ป. 6 ของโรงเรียนเดียวกัน แต่คนละห้องเรียน เมื่อโรงเรียนเลิก ทั้งสองเดินกลับบ้านและนัดกันว่าเมื่อปรีชานำกระเป๋ามาไว้ที่บ้าน แล้วจะรีบมาพบวินัยทันที

เมื่อมาพบกันตามนัด ทั้งสองก็เดินไปยังหนองน้ำท้ายหมู่บ้าน พอไปถึง ต่างก็กระโดดลงไปแล้วว่ายน้ำเล่นอย่างสนุกสนาน พอเล่นได้สักครูวินัยก็ชวน ปรีชากลับบ้านเพราะนึกถึงการบ้านของครูสุทินที่ต้องส่งพรุ่งนี้ แต่ปรีชากำลังสนุกกับการเล่นอยู่เลยบอกว่ายให้เล่นต่อไปก่อน การบ้านทำพรุ่งนี้ก็ได้ วินัยซึ่งก็กำลังสนุกอยู่เหมือนกัน และเขาก็ไม่ค่อยชอบครูสุทินเท่าใดนัก เพราะครูดุและชอบว่าวินัยในห้องเรียนบ่อยๆ เลยเล่นน้ำต่อไปอีกจนกระทั่งถึงเย็น

เมื่อกลับมาถึงบ้าน วินัยเหนื่อยจากการเล่นมาก จึงเข้านอนตั้งแต่หัวค่ำและมาตื่นนอนเมื่อตอนสายมากแล้ว เขาตกใจมาก รีบลุกขึ้นมาอาบน้ำ แต่งตัว แล้วไปโรงเรียนทันที

พอมาถึงโรงเรียนเขานึกถึงการบ้านของครูสุทินและรู้สึกเสียใจที่ไม่ได้ทำ ปรีชาก็รู้ว่าวินัยไม่ได้ทำการบ้าน จึงไปยืมการบ้านของเพื่อนมาให้วินัยลอก แต่วินัยกำลังสับสนไม่ทราบว่าจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้านี้อย่างไร

แผนการสอนที่ 6.2 (3 คาบ)

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

นักเรียนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

2. เนื้อหา

2.1 เนื้อหาหลัก การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

2.2 เนื้อหาบูรณาการ เหตุผล การสื่อสาร การปรับปรุงงาน ความซื่อสัตย์

3. ความคิดรวบยอด

3.1 เมื่อนักเรียนพบข้อบกพร่องของตนเองแล้ว ต้องหาวิธีปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองด้วยการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และใช้ความรู้ที่ได้มาปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น

3.2 การที่จะบอกข้อบกพร่องของสิ่งใดต้องมีเหตุผลประกอบเสมอ

3.3 การสื่อสารที่ดีช่วยให้คนรู้ว่าเขายังมีสิ่งใดที่ยังเป็นข้อบกพร่องอยู่

3.4 การแก้ไขข้อบกพร่องต้องทำอย่างระมัดระวัง จนมั่นใจว่าข้อบกพร่องนั้นจะไม่เกิดขึ้นอีก

3.5 นักเรียนต้องไม่บอกว่าผลงานของตนสมบูรณ์ได้แล้ว ทั้งๆ ที่มีข้อบกพร่องอยู่ และยังไม่ได้รับการแก้ไข

4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

4.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6-7 คน ตามความสมัครใจ (5 นาที)

4.2 ครูและนักเรียนทุกกลุ่มช่วยกันสรุปความคิดยอดแต่ละข้อก่อน แล้วสรุปในภาพรวมว่าความคิดรวบยอดทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีที่นักเรียนต้องปฏิบัติ (15 นาที)

4.3 ให้นักเรียนอ่านใบงานที่ 1 กำหนดให้นักเรียนหาวิธีการใช้ความคิดรวบยอดของการใช้เหตุผล การสื่อสาร การปรับปรุงงาน หรือความซื่อสัตย์เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง (10 นาที)

4.4 ให้นักเรียนทำกิจกรรมตามใบงานที่ 2 คือแต่ละกลุ่มออกมาทำกิจกรรมหน้าชั้นตามแนวทางที่ได้ในข้อ 4.3 ครูและนักเรียนกลุ่มที่เหลือซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อให้การทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (30 นาที)

4.5 เวลาที่กำหนดในกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 4.1 - 4.4 ครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่การจัดกิจกรรมจะต้องเสร็จสิ้นภายใน 3 คาบ

5. สื่อการเรียนรู้

5.1 ใบงานที่ 1

5.2 ใบงานที่ 2

6. การวัดและประเมินผล

6.1 ให้ครูผู้สอนพิจารณาการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ตามแบบวัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดให้ต่อไปนี้

คำชี้แจง ให้ครูผู้สอนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “นักเรียนกลุ่มที่” เมื่อเห็นว่านักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามรายการที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

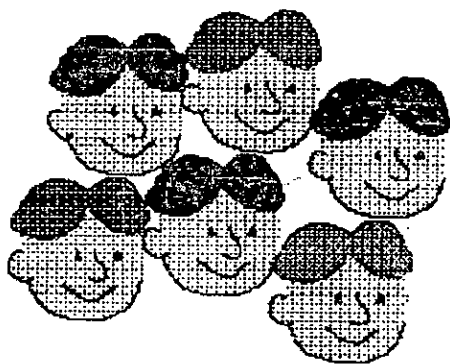
การร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน	นักเรียนกลุ่มที่				
	1	2	3	4	5
1. ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ทั้งการออกมาแสดงกิจกรรมเอง การให้ข้อเสนอแนะผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นด้วยการไม่หยอกล้อเล่นกัน หรือเอางานอย่างอื่นขึ้นมาทำ					
2. การออกมาทำกิจกรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อ 4.4 ต้องมีเนื้อหาบูรณาการเป็นส่วนประกอบอย่างน้อย 2 เนื้อหา					
3. การแสดงเหมาะสมกับนักเรียนที่จะนำไปปฏิบัติได้					
4. การแสดงสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน					

6.2 ถ้าพบข้อบกพร่องในประเด็นข้างต้น ครูต้องเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้นักเรียนในชั้นช่วยกันเสนอความคิดเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที

ใบงานที่ 1

ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้

จากการสังเกตของครูหลายท่านพบว่า นักเรียนชั้น ป. 6 บกพร่องในเรื่องการแสดงความเคารพมาก ทั้งการเคารพครู การเคารพผู้ใหญ่ในโอกาสต่างๆ สมควรที่ต้องแก้ไขเรื่องนี้อย่างรีบด่วน

ใบงานที่ 2

ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้

จากข้อความในใบงานที่ 1 ให้นักเรียนพิจารณาว่า เมื่อการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเป็นพฤติกรรมที่ดีแล้ว นักเรียนจะการใช้เหตุผล การสื่อสาร การปรับปรุงงาน หรือความซื่อสัตย์ในลักษณะใดเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการแสดงความเคารพของตนเอง

ภาคผนวก ข.
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและครูผู้ช่วยวิจัย

ก. ผู้เชี่ยวชาญประเมินแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมประชาธิปไตย

1. ศ.ดร. สำเริง บุญเรืองรัตน์	ประธานควบคุมปริญานิพนธ์
2. รศ. ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่	กรรมการควบคุมปริญานิพนธ์
3. ผศ.ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง	กรรมการควบคุมปริญานิพนธ์
4. รศ. ดร. ชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ	สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
5. รศ. ชูศรี วงศ์รัตนะ	ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
6. รศ. นิภา ศรีไพโรจน์	ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
7. ดร. รัตนา ศรีเหรียญ	ฝ่ายแผนและวิจัย สำนักงานคณะกรรมการ
ข้าราชการครู กระทรวงศึกษาธิการ
8. ดร. บัญชา แสนทวี	สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
9. น.ส. สมศรี จัตววัฒนา	สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
10. นายสุรกานต์ จังหาร	หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา
อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ข. ผู้เชี่ยวชาญในการทำเทคนิคเดลฟายพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

1. นายบัวจันทร์ สมภาร	อาจารย์ใหญ่	โรงเรียนหนองโนวิทยา
2. นายวิวัฒน์ รักษาเคน	อาจารย์ 2	โรงเรียนหนองโนวิทยา
3. นายมนันต์ ศิริภานุวัฒน์	อาจารย์ใหญ่	โรงเรียนบ้านบะแต้
4. นายชวน เหล่าลาภะ	อาจารย์ 2	โรงเรียนบ้านบะแต้
5. นายบุญมี แก้วเหล่ายุง	อาจารย์ 2	โรงเรียนบ้านบะแต้
6. นายวีระศักดิ์ ดันกันยา	อาจารย์ใหญ่	โรงเรียนบ้านกุดโง้ง
7. นายสุริยา คำสีทา	อาจารย์ 2	โรงเรียนบ้านกุดโง้ง
8. นายวิฑูรย์ สิทธิคำง	อาจารย์ใหญ่	โรงเรียนบ้านหนองโอง
9. นายวรสิทธิ์ สารสมัค	อาจารย์ 2	โรงเรียนบ้านหนองโอง
10. นายเดชฯ สุทธิปัญญา	อาจารย์ใหญ่	โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์
11. นายสุรพล ภูสอดเงิน	อาจารย์ 2	โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์

12. นายสัมฤทธิ์ แก้วสมบัติ หน่วยงานนิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา
อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น
13. นายสุรกันต์ จักรหา หน่วยงานนิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา
อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ค. ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย แบบวัด
เจตคติและแบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย

1. ศ.ดร. สำเริง บุญเรืองรัตน์	ประธานควบคุมปริญานิพนธ์
2. รศ. ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่	กรรมการควบคุมปริญานิพนธ์
3. ผศ.ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง	กรรมการควบคุมปริญานิพนธ์
4. ผศ. ดร. สุนันท์ ศลโกสุม	สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
5. ดร. ไพฑูรย์ โพธิ์สาร	สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
6. ผศ. ดร. สุนีย์ เหมะประสิทธิ์	ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
7. ดร. บัญชา แสนทวี	สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
8. ดร. วัชรินทร์ มณีเล็ก	กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
ศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
9. นายวิวัฒน์ รักษาเคน	อาจารย์ 2 โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานการ
ประถมศึกษาอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น
10. นายสุรกันต์ จักรหา	หน่วยงานนิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา
อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ง. ครูผู้ช่วยวิจัยในการทดลองใช้หลักสูตร

1. นางสมลักษณ์ สิงหาปัด	อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านหนองโก
2. นายพงกฤษ อิศรพงศ์	อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านหนองโก
3. นายนิคม คำบา	อาจารย์ 2 โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น
3. นายโกมินทร์ มะชะรา	อาจารย์ 2 โรงเรียนคำไฮ ผักแว่น

ภาคผนวก ค.
แบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตย

แบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตย

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ท่านเห็นว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของท่านยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น มี 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย

2. ขอให้ท่านพิจารณาคำถามแต่ละข้อให้รอบคอบ และตอบตามสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

3. ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับ และจะใช้ข้อมูลนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยที่จะทำประโยชน์ต่อวงการศึกษาเท่านั้น การตอบแบบสอบถามนี้ จึงไม่มีผลกระทบต่อท่านที่เป็นภาระกิจของท่านแต่ประการใด

4. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีมา ณ ที่นี้ด้วย

นายพรชัย หนูแก้ว

นิติระดับปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ผู้ทำการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามด้วยการเติมข้อความลงในช่องว่าง หรือเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่กำหนดให้ ตามสภาพความเป็นจริงของท่าน

1. ชื่อ

2. สถานที่ทำงาน

.....

3. ตำแหน่ง

☐

ผู้บริหาร

☐

ครูผู้สอน

☐

อื่นๆ (ระบุ)

4. กลุ่มประสบการณ์ที่สอน

☐

กลุ่มทักษะภาษาไทย

☐

กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์

☐

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

☐

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

☐

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

☐

กลุ่มประสบการณ์พิเศษ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย

คำชี้แจง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือ ☐ เพื่อแสดงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนของท่านยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ตามความเห็นของตัวท่านเอง

ก. ด้านการยอมรับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งทางร่างกาย วาจา และความคิด ได้แก่

1. โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

ก. การเดินแถวกลับบ้าน	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. การเข้าแถวซื้ออาหารกลางวัน	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. การเข้าแถวรับสมุดจากครู	☐ มี	☐ ไม่มี
ง. การเข้าแถวซื้อสินค้าในร้านสหกรณ์ของโรงเรียน	☐ มี	☐ ไม่มี
จ. เข้าแถวรอตรวจฟันหรือฉีดยา เมื่อคุณหมอมารที่โรงเรียน	☐ มี	☐ ไม่มี

2. นักเรียนของท่านเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการในกิจกรรมข้างต้นตามลำดับก่อนหลังหรือไม่

เข้าแถว

ไม่เข้าแถว

3. ถ้านักเรียนของท่านไม่เข้าแถวในกิจกรรมข้างต้น จะมีวิธีรับสิ่งของหรือรับบริการอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ฝากให้เพื่อนไปรับแทน
- ☐ แทรกแถวกับนักเรียนที่เล็กกว่า
- ☐ รอให้แถวหมดก่อนแล้วจึงไปรับของ
- ☐ เดินไปรับเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว
- ☐ อื่นๆ(ระบุ)

4. โรงเรียนของท่านจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนต่อไปนี้หรือไม่

ก. การเล่าเรื่องหน้าชั้น	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. การเล่าข่าว เหตุการณ์ หรือวันสำคัญ	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. การให้นักเรียนตอบคำถามครู	☐ มี	☐ ไม่มี
ง. การพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องที่เรียน	☐ มี	☐ ไม่มี

5. เมื่อนักเรียนของท่านเป็นผู้พูดในกิจกรรมของข้อ 4 จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง

- ☐ พูดไม่มีทางเสียงกับผู้ใหญ่
- ☐ พูดคำหยาบ
- ☐ พูดล้อเลียนบุพการีของเพื่อน
- ☐ พูดล้อเลียนปมด้อยของเพื่อน
- ☐ พูดโกหก
- ☐ พูดเยาะเย้ยหรือถากถางผู้อื่น
- ☐ พูดจามข่มขู่หรือด่าผู้อื่น
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น

6. เมื่อนักเรียนของท่านเป็นผู้ฟังในกิจกรรมของข้อ 4 จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง

- ☐ เดินหนีขณะที่ผู้พูดยังพูดไม่จบ
- ☐ พูดสอดแทรกผู้อื่น
- ☐ แสดงท่าทางล้อเลียนผู้พูด
- ☐ ทำอย่างอื่นไปด้วยขณะฟังผู้อื่นพูด
- ☐ หันหน้าไปคุยกับคนอื่น
- ☐ พูดนอกเรื่องที่กำลังคุยกันอยู่
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น

7. โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

ก. การได้วาทีของนักเรียน	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. การประชุมกลุ่มย่อยตามความสนใจของนักเรียน	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. การจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนพูดแสดงความคิดเห็น
คัดค้าน สนับสนุน หรืออภิปราย	☐ มี	☐ ไม่มี

8. นักเรียนของท่านพูดแสดงความคิดเห็น คัดค้าน หรือสนับสนุน ในลักษณะใดบ้าง ขณะร่วมกิจกรรมในข้อ 7 (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ พูดแสดงความคิดเห็นให้เกิดความสนุกสนาน
- ☐ พูดคัดค้านเพราะเพื่อนส่วนมากคัดค้านด้วย
- ☐ พูดสนับสนุนเพราะเพื่อนส่วนใหญ่สนับสนุนด้วย
- ☐ ไม่ออกความเห็น ต้องดูเสียงส่วนมากก่อน
- ☐ สนับสนุนฝ่ายที่จะให้ประโยชน์กับตนเอง
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น

9. ห้องเรียนในโรงเรียนของท่านมีข้อตกลงร่วมกันต่อไปนี้หรือไม่

ก. การแบ่งเวรทำความสะอาด	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. การขออนุญาตเข้าหรือออกห้องเรียนขณะที่ครูกำลังสอน	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. การรักษาสิ่งของในห้องเรียน	☐ มี	☐ ไม่มี

10. โรงเรียนของท่านมีกฎ ระเบียบต่อไปนี้หรือไม่

ก. การมาโรงเรียนให้ทันเวลา	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. การแต่งกายให้ถูกต้อง	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. การช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน	☐ มี	☐ ไม่มี

11. หมู่บ้านที่โรงเรียนของท่านตั้งอยู่มีกฎ ระเบียบของหมู่บ้านต่อไปนี้หรือไม่

ก. ทุกบ้านต้องทำความสะอาดถนนหน้าบ้าน	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. ทุกคนต้องรักษาความสามัคคีในหมู่บ้าน	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. ห้ามขโมยสิ่งของของคนอื่น	☐ มี	☐ ไม่มี

12. นักเรียนของท่านปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ หรือระเบียบที่กล่าวไว้ในข้อ 9, 10 และข้อ 11 ในลักษณะใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ แอบทำผิดระเบียบเมื่อคิดว่าไม่มีใครเห็น
- ☐ เมื่อจะทำผิดกฎต้องชวนคนอื่นไปด้วย
- ☐ ไม่ทำผิดกฎเอง แต่ช่วยให้คนอื่นทำผิดแทน

☐ ทำตามใจตนเองมากกว่าที่จะยอมฟังระเบียบใดๆ

☐ กระทำผิดเพราะไม่รู้ระเบียบ

☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น

13. โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

ก. จัดที่นั่งเรียนส่วนตัวสำหรับนักเรียนแต่ละคน ☐ มี ☐ ไม่มี

ข. ห้องนั่งส่วนตัวสำหรับนักเรียนหญิง ชาย และสำหรับครู ☐ มี ☐ ไม่มี

ค. จัดที่นั่งรับประทานอาหารส่วนตัวสำหรับนักเรียนอนุบาล ☐ มี ☐ ไม่มี

ง. จัดที่นั่งส่วนตัวสำหรับครูแต่ละคน ☐ มี ☐ ไม่มี

14. นักเรียนของท่านมีการแสดงออกต่อสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่นตามที่ได้จัดไว้ในข้อ

13 ในลักษณะใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ เข้าไปสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต

☐ ไปขออนุญาตคนเดียว แต่เข้าไปหลายคน

☐ เข้าไปทำอย่างอื่นเกินที่ขออนุญาตเอาไว้

☐ ยึดเอาเป็นสถานที่ของตัวเอง

☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น

15. นักเรียนของท่านมีสมบัติส่วนตัวที่จะนำมาโรงเรียน เช่น กระเป๋า สมุด ดินสอ ปากกา หนังสือเรียน หรือไม่

☐ มี ☐ ไม่มี

16. โรงเรียนของท่านมีสถานที่ที่จัดไว้สำหรับนักเรียนทุกคนสามารถเข้าไปใช้ได้ เช่น ห้อง สมุด สนามเด็กเล่น สนามฟุตบอล หรือไม่

☐ มี ☐ ไม่มี

17. ชุมชนที่โรงเรียนของท่านตั้งอยู่มีสมบัติที่เป็นของทุกคน เช่น บ่อน้ำบาดาล ถนน วัด ศาลากลางบ้าน หรือไม่

☐ มี ☐ ไม่มี

18. นักเรียนของท่านมีพฤติกรรมที่แสดงออกต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม ในข้อ 15, 16 และข้อ 17 ในลักษณะใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ หยิบของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ขออนุญาต
- ☐ หยิบของส่วนรวมมาเป็นของตน
- ☐ เอาของส่วนรวมมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง
- ☐ ขีดเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินส่วนรวม
- ☐ ขีดเครื่องหมาย หรือวาดภาพทรัพย์สินของคนอื่น
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น

ข. ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกัน ทั้งด้านการแบ่งปัน ร่วมงานและประสานงานกัน ได้แก่

1. โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

ก. แบ่งกลุ่มให้นักเรียนทำงานประดิษฐ์ร่วมกัน	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. ให้นักเรียนทำอาหารเป็นกลุ่ม	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มแล้วให้เขียนรายงานในวิชาที่เรียน	☐ มี	☐ ไม่มี
ง. แบ่งกลุ่มนักเรียนสำหรับแข่งขันเกม	☐ มี	☐ ไม่มี

2. นักเรียนของท่านช่วยกันทำงานในกิจกรรมของข้อ 1 จนแล้วเสร็จหรือไม่

☐ ช่วยกันทำ ☐ ไม่ช่วยกันทำ

3. ถ้าข้อ 2 ท่านตอบว่าไม่ช่วยกันทำ พฤติกรรมในข้อใดต่อไปนี้ที่ท่านคิดว่านักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน
- ☐ หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน
- ☐ ช่วยกันเลือกวิธีการทำงาน

- ☐ ช่วยกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน
- ☐ กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าช่วยกัน
- ☐ ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงาน
- ☐ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่
- ☐ ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
- ☐ ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

4. ในการทำงานกลุ่มตามกิจกรรมในข้อ 1 นักเรียนของท่านเคยทำงานไม่ตรงกับเป้าหมาย ไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมาย หรือมีงานที่ต้องปรับปรุงแก้ไขหรือไม่

☐ เคย ☐ ไม่เคย

5. ถ้าข้อ 4 ท่านตอบว่าเคย นักเรียนของท่านช่วยกันปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่มหรือไม่

☐ ช่วยกัน ☐ ไม่ช่วยกัน

6. ถ้าข้อ 5 ท่านตอบว่าไม่ช่วยกัน พฤติกรรมในข้อใดต่อไปนี้ที่ท่านคิดว่านักเรียนของท่านยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ช่วยประเมินผลงานของกลุ่ม
- ☐ ช่วยกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
- ☐ ช่วยกันศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน
- ☐ ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงงาน
- ☐ ช่วยกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน
- ☐ ช่วยกันวางแผน กำหนดขั้นตอนการปรับปรุงงาน
- ☐ กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นอีกร่วมกัน
- ☐ ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่
- ☐ ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่
- ☐ ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
- ☐ ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

ค. ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีเหตุผลในการทำงาน รวมถึงการ
ศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน ได้แก่

1. โรงเรียนของท่านมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- ก. จัดให้นักเรียนได้พูดจาโต้ตอบกัน ☐ มี ☐ ไม่มี
- ข. การฝึกให้นักเรียนได้ตัดสินใจด้วยตัวเอง ☐ มี ☐ ไม่มี

2. การร่วมกิจกรรมในข้อ 1 ข้างต้น ข้อใดต่อไปนี้ที่ท่านเห็นว่านักเรียนของท่านยังขาด
อยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่ร่วมกิจกรรม
- ☐ พิจารณาหลายๆ เหตุผลในแต่ละกิจกรรม
- ☐ เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของแต่ละเหตุผล
- ☐ เลือกเหตุผลที่เหมาะสมที่สุด
- ☐ คิดหาวิธีอธิบายเหตุผลที่เลือกนั้นให้คนอื่นเข้าใจได้
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

☐ นักเรียนพูดหรือตัดสินใจได้ดีแล้ว

3. ท่านเคยตำหนิ หรือทำโทษนักเรียนของท่านในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

- ก. มาโรงเรียนสาย ☐ เคย ☐ ไม่เคย
- ข. แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ☐ เคย ☐ ไม่เคย
- ค. ทำการบ้านผิด ☐ เคย ☐ ไม่เคย
- ง. ทำงานไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมาย ☐ เคย ☐ ไม่เคย
- จ. ไม่ช่วยเหลือกลุ่มในการทำงานที่ครูสั่ง ☐ เคย ☐ ไม่เคย
- ฉ. พูดโดยไม่มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือ ☐ เคย ☐ ไม่เคย

4. ถ้าข้อ 3 ท่านตอบว่าเคย สาเหตุที่ทำให้ถูกตำหนิ หรือทำโทษในข้อใดที่นักเรียนยัง
ขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ การประเมินตัวเองหรือกลุ่ม
- ☐ ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือของกลุ่ม
- ☐ ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือของกลุ่ม
- ☐ ศึกษาสาเหตุของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกลุ่ม

- ☐ ศึกษาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด
- ☐ นำความความรู้ที่ศึกษามาใช้แก้ปัญหา
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

.....

.....

.....

5. นักเรียนของท่านมีปัญหาต่อไปนี้หรือไม่

ก. ไม่เข้าใจเรื่องที่เรียน	☐ มี	☐ ไม่มี
ข. ไม่เข้าใจงานที่ครูมอบหมาย	☐ มี	☐ ไม่มี
ค. ทำงานร่วมกับเพื่อนไม่ได้	☐ มี	☐ ไม่มี
ง. แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ได้	☐ มี	☐ ไม่มี
จ. มาโรงเรียนไม่ทันเสมอ	☐ มี	☐ ไม่มี
ฉ. พุดแสดงความคิดเห็นตามที่ต้องการไม่ได้	☐ มี	☐ ไม่มี

6. นักเรียนของท่านมีวิธีในการแก้ปัญหาในข้อ 5 อย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา
- ☐ ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา
- ☐ แก้ปัญหาโดยยึดความคิดของตนเองเป็นหลัก
- ☐ แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก
- ☐ แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่นักเรียนมีอยู่
- ☐ ปลดปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร
- ☐ นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง.

แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมประชาธิปไตย

แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมประชาธิปไตย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ ชั้น
โรงเรียน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย

ก. ด้านการยอมรับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งทางร่างกาย วาจา และความคิด ได้แก่

1. เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง คำสัมภาษณ์

1.1 โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- ก. การเดินแถวกลับบ้าน
- ข. การเข้าแถวซื้ออาหารกลางวัน
- ค. การเข้าแถวรับสมุดจากครู
- ง. การเข้าแถวซื้อสินค้าในร้านสหกรณ์ของโรงเรียน
- จ. เข้าแถวรอตรวจฟันหรือฉีดยา เมื่อคุณหมอมามาที่โรงเรียน

1.2 นักเรียนเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการในกิจกรรมข้างต้น ตามลำดับก่อนหลังหรือไม่

1.3 เพื่อนของนักเรียนเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการในกิจกรรมข้างต้น ตามลำดับก่อนหลังหรือไม่

1.4 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนไม่ได้เข้าแถวตามลำดับก่อนหลัง จะมีวิธีรับสิ่งของหรือบริการอย่างไรบ้าง

- ก. ฝากให้เพื่อนไปรับแทน
- ข. แทรกแถวกับนักเรียนที่เล็กกว่า
- ค. รอให้แถวหมดก่อนแล้วจึงไปรับของ
- ง. เดินไปรับเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว
- จ. อื่นๆ (ระบุ)

2. เคารพผู้ฟังและผู้พูด

คำสัมภาษณ์

2.1 โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- ก. การเล่าเรื่องหน้าชั้น
- ข. การประชุมกลุ่มของนักเรียน
- ค. การให้นักเรียนตอบคำถามครู
- ง. การเล่าข่าว เหตุการณ์ หรือวันสำคัญ
- จ. การพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน

2.2 เมื่อนักเรียนได้เป็นผู้พูดในกิจกรรมข้างต้น นักเรียนเคารพคนฟังหรือไม่

2.3 เมื่อเพื่อนของนักเรียนได้เป็นผู้พูดในกิจกรรมข้างต้น เพื่อนของนักเรียนคนนั้นเคารพคนฟังหรือไม่

2.4 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนไม่เคารพคนฟัง จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง

- ก. พูดไม่มีทางเสียงกับผู้อื่น
- ข. พูดคำหยาบ
- ค. พูดล้อเลียนบุพการีของเพื่อน
- ง. พูดล้อเลียนปมด้อยของเพื่อน
- จ. พูดโกหก
- ฉ. พูดเยาะเย้ยหรือถากถางผู้อื่น
- ช. พูดจามข่มขู่หรือด่าผู้อื่น
- ซ. อื่นๆ (ระบุ)

2.5 เมื่อนักเรียนได้เป็นผู้ฟังในกิจกรรมข้างต้น นักเรียนเคารพคนพูดหรือไม่

2.6 เมื่อเพื่อนของนักเรียนได้เป็นผู้ฟังในกิจกรรมข้างต้น เพื่อนของนักเรียนคนนั้นเคารพคนพูดหรือไม่

2.7 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนไม่เคารพคนพูด จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง

- ก. เดินหนีขณะที่ผู้พูดยังพูดไม่จบ
- ข. พูดสอดแทรกผู้อื่น
- ค. แสดงท่าทางล้อเลียนผู้พูด
- ง. ทำอย่างอื่นไปด้วยขณะฟังผู้พูด
- จ. หันหน้าไปคุยกับคนอื่น
- ช. พูดนอกเรื่องที่กำลังคุยกันอยู่

ข. อื่นๆ (ระบุ)

3. พุดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล

คำสัมภาษณ์

3.1 โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

ก. ประชุมกลุ่มของนักเรียน

ข. การได้วาทะของนักเรียน

ค. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสพุดแสดงความคิดเห็นทั้งในลักษณะคัดค้าน สนับสนุน และอภิปราย

3.2 นักเรียนหรือเพื่อนนักเรียนเคยร่วมกิจกรรมข้างต้นหรือไม่

3.3 นักเรียนพุดแสดงความคิดเห็นขณะร่วมกิจกรรมข้างต้นโดยใช้เหตุผลประกอบการพุดหรือไม่

3.4 เพื่อนของนักเรียนพุดแสดงความคิดเห็นขณะร่วมกิจกรรมข้างต้น โดยใช้เหตุผลประกอบการพุดหรือไม่

3.5 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนพุดแสดงความคิดเห็นโดยไม่ใช้เหตุผลประกอบการพุด จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง

ก. พุดแสดงความเห็นให้เกิดความสนุกสนาน

ข. พุดคัดค้านเพราะเพื่อนส่วนมากคัดค้านด้วย

ค. พุดสนับสนุนเพราะเพื่อนส่วนใหญ่สนับสนุนด้วย

ง. ไม่ออกความเห็น ต้องดูเสียงส่วนมากก่อน

จ. สนับสนุนฝ่ายที่จะให้ประโยชน์กับตนเอง

ฉ. อื่นๆ (ระบุ)

4. ปฏิบัติตามข้อตกลง

คำสัมภาษณ์

4.1 ห้องเรียนของนักเรียนมีข้อตกลงร่วมกันต่อไปนี้หรือไม่

ก. การแบ่งเวรทำความสะอาด

ข. การขออนุญาตเข้าหรือออกห้องเรียนขณะที่ครูกำลังสอน

ค. การรักษาสິงของในห้องเรียน

4.2 โรงเรียนของนักเรียนมีกฎระเบียบต่อไปนี้หรือไม่

- ก. การมาโรงเรียนให้ทันเวลา
- ข. การแต่งกายให้ถูกต้อง
- ค. การช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน

4.2 หมู่บ้านของนักเรียนมีการตั้งกฎของหมู่บ้านต่อไปนี้หรือไม่

- ก. ทุกบ้านต้องทำความสะอาดถนนหน้าบ้าน
- ข. ทุกคนต้องรักษาความสามัคคีในหมู่บ้าน
- ค. ห้ามขโมยสิ่งของของคนอื่น

4.3 นักเรียนทำตามข้อตกลงของห้องเรียน โรงเรียน หรือหมู่บ้าน ดังกล่าวข้างต้นหรือไม่

4.4 เพื่อนของนักเรียนทำตามข้อตกลงของห้องเรียน โรงเรียน หรือหมู่บ้าน ดังกล่าวข้างต้นหรือไม่

4.5 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนไม่ทำตามข้อตกลงของห้องเรียน โรงเรียน หรือหมู่บ้าน จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง

- ก. แอบทำผิดระเบียบเมื่อคิดว่าไม่มีใครเห็น
- ข. เมื่อจะทำผิดกฎต้องชวนคนอื่นไปด้วย
- ค. ไม่ทำผิดกฎเอง แต่ช่วยให้คนอื่นทำผิดแทน
- ง. ทำตามใจตนเองมากกว่าที่จะยอมฟังระเบียบใดๆ
- จ. กระทำผิดเพราะไม่รู้ระเบียบ
- ฉ. อื่นๆ (ระบุ)

5. ไม่ละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น

คำสัมภาษณ์

5.1 โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- ก. จัดที่นั่งเรียนส่วนตัวสำหรับนักเรียนแต่ละคน
- ข. ห้องน้ำส่วนตัวสำหรับเฉพาะนักเรียนหญิง นักเรียนชาย และห้องน้ำสำหรับครู
- ค. จัดที่นั่งรับประทานอาหารส่วนตัวสำหรับนักเรียนอนุบาล

5.2 นักเรียนเคยละเมิดสถานที่ที่โรงเรียนจัดไว้เป็นส่วนตัวของนักเรียนอื่นหรือไม่

5.3 เพื่อนของนักเรียนเคยละเมิดสถานที่ที่โรงเรียนจัดไว้เป็นส่วนตัวของนักเรียนอื่นหรือไม่

5.4 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนเคยละเมิดต่อสถานที่ที่โรงเรียนจัดไว้สำหรับเป็นส่วนตัวของนักเรียนอื่น จะมีการละเมิดในลักษณะใดบ้าง

- ก. เข้าไปสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต

- ข. ไปขออนุญาตคนเดียว แต่เข้าไปหลายคน
- ค. เข้าไปทำอย่างอื่นเกินที่ขออนุญาตเอาไว้
- ง. ยึดเอาเป็นสถานที่ของตัวเอง
- จ. อื่นๆ (ระบุ)

6. ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม

คำสัมภาษณ์

6.1 นักเรียนทุกคนมีสมบัติส่วนตัวที่จะนำมาโรงเรียน เช่น กระเป๋า สมุด ดินสอ ปากกา หนังสือเรียน ไซหรือไม

6.2 โรงเรียนของนักเรียนมีสถานที่ที่จัดไว้สำหรับนักเรียนทุกคนสามารถเข้าไปใช้ได้ เช่น สนามเด็กเล่น ห้องสมุด สนามฟุตบอล หรือไม

6.3 ชุมชนของนักเรียนมีสมบัติที่เป็นของทุกคน เช่น ถนน วัด บ่อน้ำบาดาล หรือไม

6.4 นักเรียนเคยละเมิดต่อสมบัติของนักเรียนอื่น โรงเรียนหรือของส่วนรวมข้างต้นหรือไม

6.5 เพื่อนนักเรียนเคยละเมิดต่อสมบัติของนักเรียนอื่น โรงเรียน หรือของส่วนรวมข้างต้น หรือไม

6.6 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนนักเรียนเคยละเมิดต่อสมบัติของนักเรียนอื่น โรงเรียน หรือของส่วนรวมข้างต้น จะมีการละเมิดในลักษณะใดบ้าง

- ก. หยิบของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ขออนุญาต
- ข. หยิบของส่วนรวมมาเป็นของตน
- ค. เอาของส่วนรวมมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง
- ง. ทำลายทรัพย์สินส่วนรวม
- จ. ทำลายทรัพย์สินของคนอื่น
- ฉ. อื่นๆ (ระบุ)

ข. ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกันทั้งด้านการแบ่งปัน

ร่วมงาน และประสานงานกัน ได้แก่

1. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ

คำสัมภาษณ์

1.1 โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

- ก. แบ่งกลุ่มให้นักเรียนทำงานประดิษฐ์ร่วมกัน
- ข. ให้นักเรียนทำอาหารเป็นกลุ่ม
- ค. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มแล้วให้เขียนรายงานในวิชาที่เรียน
- ง. แบ่งกลุ่มนักเรียนสำหรับแข่งขันเกม

1.2 นักเรียนร่วมกันทำงานในกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จหรือไม่

1.3 เพื่อนของนักเรียนร่วมทำงานในกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จหรือไม่

1.4 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนนักเรียนไม่ได้ร่วมทำงานในกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ มีข้อใดบ้างที่นักเรียนและเพื่อนไม่ได้ทำร่วมกัน

- ก. ร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน
- ข. หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน
- ค. ร่วมกันเลือกวิธีการทำงาน
- ง. ร่วมกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน
- จ. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าร่วมกัน
- ฉ. ร่วมกันแบ่งและมอบหมายงาน
- ช. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
- ซ. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
- ฅ. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน
- ญ. อื่นๆ (ระบุ)

2. ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม

คำสัมภาษณ์

2.1 ในการทำงานกลุ่มตามข้อ 1.1 ดังกล่าวข้างต้น นักเรียนหรือกลุ่มของนักเรียนเคยทำงานไม่ตรงกับเป้าหมาย ไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมาย หรือมีงานที่ต้องแก้ไขปรับปรุงหรือไม่

2.2 นักเรียนร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มที่ทำแล้วไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมายหรือไม่

2.3 นักเรียนร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่มที่ทำแล้วไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมายหรือไม่

2.4 เพื่อนของนักเรียน ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มที่ทำแล้วไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมายหรือไม่

2.5 เพื่อนของนักเรียน ร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่มที่ทำแล้วไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมายหรือไม่

2.6 ถ้านักเรียนและเพื่อนนักเรียน ไม่ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่มที่ทำแล้วไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมาย จะไม่ร่วมในข้อใดบ้าง

- ก. ร่วมประเมินผลงานของกลุ่ม
- ข. ร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
- ค. ช่วยกันศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน
- ง. ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงงาน
- จ. ร่วมกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน
- ฉ. ร่วมกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการปรับปรุงงาน
- ช. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอีกร่วมกัน
- ซ. ร่วมกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่
- ฌ. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่
- ญ. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
- ฎ. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน
- ฏ. อื่นๆ (ระบุ)

ค. ด้านปัญหาธรรม เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีเหตุผลในการทำงาน รวมถึงการศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน ได้แก่

1. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องตัดสินใจหรือซักถามตอบได้

คำสัมภาษณ์

- 1.1 โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่
 - ก. การให้นักเรียนได้พูดจาตอบโต้กัน
 - ข. การฝึกให้นักเรียนได้ตัดสินใจ
- 1.2 นักเรียนอธิบายเหตุผลประกอบ เมื่อต้องตัดสินใจ หรือซักถามตอบโต้ได้หรือไม่
- 1.3 เพื่อนนักเรียนอธิบายเหตุผลประกอบ เมื่อต้องตัดสินใจหรือซักถามตอบโต้ได้หรือไม่
- 1.4 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนนักเรียนไม่อธิบายเหตุผลประกอบ เมื่อต้องตัดสินใจ หรือซักถามตอบโต้ นักเรียนคิดว่าตัวนักเรียนเองหรือเพื่อนของนักเรียนควรปรับปรุงในข้อใดบ้าง
 - ก. คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่จะอธิบาย
 - ข. พิจารณาหลายๆ เหตุผล
 - ค. เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของแต่ละเหตุผล
 - ง. เลือกเหตุผลที่เหมาะสมที่สุด
 - จ. คิดหาวิธีอธิบายเหตุผลที่เลือกให้คนอื่นเข้าใจ

จ. อื่นๆ (ระบุ)

.....

.....

2. ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่ม และพยายามปรับปรุงแก้ไข

คำสัมภาษณ์

2.1 นักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนเคยครู ผู้ปกครองตำหนิในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

- ก. มาโรงเรียนสาย
- ข. แต่งกายไม่ถูกระเบียบ
- ค. ทำการบ้านผิด
- ง. ทำงานไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมาย
- จ. ไม่ช่วยเหลือกลุ่มในการทำงานที่ครูสั่ง
- ฉ. พูดโดยไม่มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือ

2.2 เมื่อนักเรียนเคยถูกตำหนิในเรื่องดังกล่าวข้างต้น นักเรียนยอมรับความบกพร่องของตัวเองหรือไม่

2.3 ถ้านักเรียนเคยถูกตำหนิในเรื่องดังกล่าวข้างต้น นักเรียนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องนั้นหรือไม่

2.4 เมื่อเพื่อนของนักเรียนถูกตำหนิในเรื่องดังกล่าวข้างต้น เพื่อนของนักเรียนยอมรับความบกพร่องของตัวเองหรือไม่

2.5 ถ้าเพื่อนของนักเรียนถูกตำหนิในเรื่องดังกล่าวข้างต้น เพื่อนของนักเรียนปรับปรุงข้อบกพร่องนั้นหรือไม่

2.6 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนถูกตำหนิในความบกพร่องของตัวเองแล้วไม่ยอมรับฟังและพยายามปรับปรุงแก้ไข นักเรียนคิดว่าควรปรับปรุงในข้อใดบ้าง

- ก. ประเมินการทำงานของตัวเองหรือกลุ่ม
 - ข. ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือของกลุ่ม
 - ค. ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือของกลุ่ม
 - ง. ศึกษาสาเหตุของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกลุ่ม
 - จ. ศึกษาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด
 - ฉ. นำความความรู้ที่ศึกษามาใช้แก้ปัญหา
 - ช. อื่นๆ (ระบุ)
-

3. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

คำสัมภาษณ์

3.1 นักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนเคยมีปัญหาดังต่อไปนี้หรือไม่

- ก. ไม่เข้าใจเรื่องที่เรียน
- ข. ไม่เข้าใจงานที่ครูมอบหมาย
- ค. ทำงานร่วมกับเพื่อนไม่ได้
- ง. แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ได้
- จ. มาโรงเรียนไม่ทันเสมอ
- ฉ. พูดเพื่ออธิบายความคิดของตนเองตามที่ต้องการไม่ได้

3.2 นักเรียนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นด้วยเหตุผลหรือไม่

3.3 เพื่อนของนักเรียนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นด้วยเหตุผลหรือไม่

3.4 ถ้านักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนไม่แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นด้วยการใช้เหตุ

ผลจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง

- ก. ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา
- ข. ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา
- ค. แก้ปัญหาโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก
- ง. แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก
- จ. แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้มีอยู่
- ฉ. ปลดปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร
- ช. นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข
- ซ. อื่นๆ (ระบุ)

.....

.....

ภาคผนวก จ.

แบบสอบถามที่ใช้ในการทำเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 1

แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย

รอบที่ 1

1. จากการสำรวจพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากครูผู้สอน ผู้บริหาร นักเรียน และศึกษานิเทศก์ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอกะนวนระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายนนั้น ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์มาสร้างเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อสอบถามความคิดเห็นของท่านในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน หรือเป็นผู้จัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนได้ดีเด่นในรอบปีที่ผ่านมา ว่าท่านเห็นด้วยในระดับใด แล้วโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตัวเลขดังนี้

- เลข 5 เมื่อท่านเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องปรับปรุงมากที่สุด
- เลข 4 เมื่อท่านเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องปรับปรุงมาก
- เลข 3 เมื่อท่านเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องปรับปรุงในระดับปานกลาง
- เลข 2 เมื่อท่านเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องปรับปรุงอีกเล็กน้อย
- เลข 1 เมื่อท่านเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ต้องปรับปรุงอีก

2. ขอให้ท่านพิจารณาคำถามแต่ละข้อให้รอบคอบและตอบตามความเป็นจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับ และจะใช้ข้อมูลนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยที่จะทำประโยชน์ต่อวงการศึกษาเท่านั้น การตอบแบบสอบถามนี้จึงไม่มีผลกระทบต่อท่านที่เป็นภาระกิจของท่านแต่ประการใด

4. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีมา ณ ที่นี้ด้วย

นายพรชัย หนูแก้ว

นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ผู้ทำการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามด้วยการเติมข้อความลงในช่องว่าง หรือเขียน
เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่กำหนดให้ ตามสภาพความเป็นจริงของท่าน

1. ชื่อ

2. สถานที่ทำงาน

.....

3. ตำแหน่ง

☐

ผู้บริหาร

☐

ครูผู้สอน

☐

อื่นๆ (ระบุ)

4. กลุ่มประสบการณ์ที่สอน

☐

กลุ่มทักษะภาษาไทย

☐

กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์

☐

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

☐

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

☐

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

☐

กลุ่มประสบการณ์พิเศษ

คำชี้แจง ในส่วนที่ 2, 3 และ 4 ต่อไปนี้ ขอให้ท่านเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปรับปรุง ตามความเห็นของตัวเอง

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรม

คำชี้แจง

เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งทางร่างกาย วาจา และความคิด ได้แก่

ก. ปฏิบัติตามข้อตกลง

1. แอบทำผิดระเบียบเมื่อคิดว่าไม่มีใครเห็น
2. ทำผิดเพราะไม่รู้ว่าเป็นข้อตกลง
3. ทำตามใจตนเองมากกว่าที่จะยอมฟังระเบียบใดๆ
4. เมื่อจะทำผิดกฎต้องชวนคนอื่นไปด้วย
5. ไม่ทำผิดกฎเอง แต่ช่วยให้คนอื่นทำผิดแทน

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ข. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม

1. ขีดเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินส่วนรวม
2. หยิบของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ขออนุญาต
3. เอาของส่วนรวมมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง
4. ขีดเครื่องหมาย หรือวาดภาพทรัพย์สินของคนอื่น
5. หยิบของส่วนรวมมาเป็นของตน

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ค. ไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น

1. เข้าไปสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต
2. ไปขออนุญาตคนเดียว แต่เข้าไปหลายคน
3. เข้าไปทำอย่างอื่นเกินที่ขออนุญาตเอาไว้
4. ยึดเอาเป็นสถานที่ของตัวเอง

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ง. เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

- 1. รอให้แถวหมดก่อนแล้วจึงไปรับของ
- 2. แทรกแถวกับนักเรียนที่เล็กกว่า
- 3. ฝากให้เพื่อนไปรับแทน
- 4. เดินไปรับเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว
- 5. รอให้ครูบอกเข้าแถวก่อนแล้วจึงปฏิบัติตาม

จ. พุดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

- 1. พุดสนับสนุนเพราะเพื่อนส่วนใหญ่สนับสนุนด้วย
- 2. พุดแสดงความเห็นให้เกิดความสนุกสนาน
- 3. ไม่ออกความเห็น ต้องดูเสียงส่วนมากก่อน
- 4. พุดคัดค้านเพราะเพื่อนส่วนมากคัดค้านด้วย
- 5. สนับสนุนฝ่ายที่จะให้ประโยชน์กับตนเอง
- 6. ไม่กล้าพุดแสดงความคิดเห็น สนับสนุน หรือคัดค้าน

ฉ. เคารพผู้ฟังและผู้พุด

ฉ.1 เคารพผู้ฟัง

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

- 1. พุดคำหยาบ
- 2. พุดไม่มีทางเสียดกับผู้อื่น
- 3. พุดล้อเลียนบุพการีของผู้อื่น
- 4. พุดจามขู่หรือด่าผู้อื่น
- 5. พุดล้อเลียนปมด้อยของเพื่อน
- 6. พุดโกหก
- 7. พุดเยาะเย้ยหรือถากถางผู้อื่น
- 8. พุดภาษาถิ่นเมื่อตอบคำถามครู

ก. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ (ต่อ)

9. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน

10. ไม่ชอบทำงานกลุ่ม

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ข. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงานกลุ่ม

1. ช่วยกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ช่วยกันศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน

3. ช่วยกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน

4. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน

5. ช่วยกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน

6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่

7. ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่

8. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน

9. ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงงาน

10. ช่วยประเมินผลงานของกลุ่ม

11. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นอีก

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ส่วนที่ 4 พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านปัญญารวม

เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีเหตุผลในการทำงาน รวมถึงการศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน ได้แก่

ก. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบโต้

1. คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่ร่วมกิจกรรม

2. เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของแต่ละเหตุผล

3. พิจารณาหลายๆ เหตุผลในแต่ละกิจกรรม

4. เลือกเหตุผลที่เหมาะสมที่สุด

5. คิดหาวิธีอธิบายเหตุผลที่เลือกนั้นให้คนอื่นเข้าใจได้

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ข. ยอมรับฟังข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไข

- 1. ใช้ความรู้ที่ศึกษามาแก้ปัญหา
- 2. ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือของกลุ่ม
- 3. หาสาเหตุของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกลุ่ม
- 4. หาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด
- 5. ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือของกลุ่ม
- 6. การประเมินตัวเองหรือกลุ่ม

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ค. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

- 1. แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก
- 2. แก้ปัญหาโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก
- 3. แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่นักเรียนมีอยู่
- 4. นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข
- 5. ปลดปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร
- 6. ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา
- 7. ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา

ระดับการปรับปรุง				
5	4	3	2	1

ภาคผนวก จ.
แบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย

แบบวัดเจตคติต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย

คำชี้แจง

1. แบบวัดเจตคติฉบับนี้ต้องการถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยตามความรู้สึกหรือความคิดเห็นส่วนตัวของนักเรียนเอง คำตอบของนักเรียนจึงไม่มีคำตอบถูกหรือคำตอบผิด
2. คำตอบของนักเรียนจะถือเป็นความลับ และไม่กระทบต่อการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด
3. นักเรียนอ่านข้อความที่แสดงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยต่อไปนี้ แล้วตอบคำถามด้วยการเขียนเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง	นักเรียนคิดว่า	การพูดคำหยาบ	เป็นพฤติกรรมที่
ดี			ไม่ดี

ให้นักเรียนพิจารณาคำตอบต่อไปนี้

สนใจ	ดี		☒				ไม่ดี
สมทรง	ดี					☒	ไม่ดี
สมคิด	ดี			☒			ไม่ดี

หมายความว่า

สนใจ เห็นว่าการพูดคำหยาบเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างดี

ส่วน สมทรง นั้นเห็นว่า การพูดคำหยาบเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีอย่างยิ่ง

และ สมคิด เห็นว่า การพูดคำหยาบเป็นพฤติกรรมกลางๆ ที่ไม่ดีหรือดีแต่อย่างไร
ถึงแม้นักเรียนทั้ง 3 คนจะตอบไม่เหมือนกัน แต่คำตอบข้างต้นไม่มีคำตอบถูกหรือผิด
เนื่องจากเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของนักเรียนแต่ละคน

4. ก่อนตอบคำถาม ขอให้นักเรียนพิจารณาถึงความรู้สึกหรือความเห็นของนักเรียนเสียก่อน และให้ตอบคำถามทุกข้อด้วย

นายพรชัย หนูแก้ว

นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ชื่อ ชั้น
 โรงเรียน วันที่ เดือน พ.ศ.

นักเรียนคิดว่า การทำตามข้อตกลงมากกว่าการทำตามใจตนเองแม้ไม่มีใครเห็นหรือรู้ว่าเป็นข้อตกลง และไม่ชวนคนอื่นหรือไม่ให้คนอื่นมาทำผิดข้อตกลงแทน การไม่ขีดเขียนเครื่องหมายบนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของส่วนรวม ไม่หยิบของของคนอื่นโดยไม่ขออนุญาต หรือเอาของส่วนรวมมาเป็นของตนหรือมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง

การกำหนดจุดมุ่งหมาย วางแผนการทำงานและการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าช่วยกัน การแบ่งงานและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ให้คำแนะนำ กำลังใจและอำนวยความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน การประเมินผลงานเพื่อหาข้อบกพร่อง ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับงานของตนเองหรือกลุ่ม แล้วศึกษาหาความรู้และใช้ความรู้นั้นแก้ไขข้อบกพร่อง

การแก้ปัญหาโดยยึดความเห็นหรือเหตุผลของคนส่วนใหญ่ ไม่นำปัญหาของตนไปให้ผู้อื่นแก้ไข หรือไม่ปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ทำอะไร และการไม่ใช้กำลังหรืออารมณ์แก้ปัญหา **เป็นพฤติกรรมที่**

ดี		เลว
สร้างความสามัคคี		สร้างความแตกแยก
ลำเอียง		ยุติธรรม
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่		เห็นแก่ตัว
มีเหตุผล		ขาดเหตุผล
มีความรับผิดชอบ		ขาดความรับผิดชอบ
น่าปฏิบัติ		น่าหลีกเลี่ยง
ให้โทษ		ให้ประโยชน์
ทำให้งานล้มเหลว		ทำให้งานสำเร็จ
ทำได้ยาก		ทำได้ง่าย
ทำให้งานเร็ว		ทำให้งานช้า
มีประสิทธิภาพ		ขาดประสิทธิภาพ
ชอบ		เกลียด
คล่องแคล่ว		เฉื่อยชา
ไม่เหมาะสม		เหมาะสม
ถูกต้อง		ผิด
จำเป็น		ไม่จำเป็น
สร้างปัญหา		ช่วยแก้ปัญหา
น่ารัก		น่าเกลียด
ทำลายระเบียบ		สร้างระเบียบ
พอใจ		ไม่พอใจ

ภาคผนวก ข.
แบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย

แบบสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย

ก. คำชี้แจง

1. แบบสังเกตนี้ใช้บันทึกพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. ครูผู้สังเกตจะบันทึกพฤติกรรมขณะที่นักเรียนอยู่ในหรือนอกห้องเรียน ทั้งในเวลา
ที่ครูผู้สังเกตทำการสอนเอง ครูคนอื่นกำลังสอนหรือในเวลารว่างของนักเรียนก็ได้ แต่ต้องไม่ให้
นักเรียนรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรมอยู่

3. การบันทึกพฤติกรรมในแบบสังเกตฉบับนี้เป็นการบันทึกตามความถี่ (Frequency Recording) ของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนแสดงออกมาในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ ครั้งละ 1 ชั่วโมง โดยให้ครูขีดเครื่องหมาย “/” ลงในช่อง “1” ของแบบบันทึกพฤติกรรมประชาธิปไตย
ท้ายแบบสังเกตนี้เมื่อเห็นนักเรียนแสดงพฤติกรรมประชาธิปไตยแต่ละครั้ง และขีดเครื่องหมาย
เดียวกันลงในช่อง “0” เมื่อการแสดงออกของนักเรียนไม่ใช่พฤติกรรมประชาธิปไตย ดังนั้น
ในแต่ละช่องอาจมีขีด “/” อยู่หลายเครื่องหมายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมา

4. พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ครูต้องสังเกต มีดังนี้

4.1 ด้านการยอมรับ

- ก. ปฏิบัติตามข้อตกลง
- ข. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม

4.2 ด้านสามัคคีธรรม

- ค. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
- ง. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน

4.3 ด้านปัญญารวม

- จ. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล
- ฉ. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง

5. พฤติกรรมบ่งชี้และสถานการณ์การสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตยแต่ละด้านมีดังนี้

5.1 ด้านการยอมรับ

ก. ปฏิบัติตามข้อตกลง

พฤติกรรมบ่งชี้

1. ทำผิดระเบียบเมื่อคิดว่าไม่มีใครเห็น
2. ทำผิดเพราะไม่รู้ว่าเป็นข้อตกลง
3. ทำตามใจตนเองมากกว่าที่จะยอมฟังระเบียบใดๆ
4. เมื่อจะทำผิดกฎต้องชวนคนอื่นไปด้วย
5. ไม่ทำผิดกฎเอง แต่ช่วยให้คนอื่นทำผิดแทน

สถานการณ์การสังเกต

เป็นการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะอยู่ในห้องเรียน ตามข้อตกลงของห้องที่นักเรียนทุกคนร่วมกันตั้งขึ้น เช่น

1. ไม่คุยกันขณะที่ครูกำลังสอน
2. ไม่รับประทานอาหารในห้องเรียน
3. เวรต้องทำความสะอาดกระดานดำเมื่อหมดเวลาแต่ละวิชา
4. ไม่ด่าหรือพูดคำหยาบกับผู้อื่น
5. รักษาความสะอาดของเสื้อผ้า และแต่งตัวให้เรียบร้อยอยู่เสมอ

ข. ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม

พฤติกรรมบ่งชี้

1. ชีตเครื่องหมาย หรือวาดภาพบนทรัพย์สินส่วนรวม
2. หยิบของของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ขออนุญาต
3. เอาของส่วนรวมมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง
4. ชีตเครื่องหมาย หรือวาดภาพทรัพย์สินของคนอื่น
5. หยิบของส่วนรวมมาเป็นของตน

สถานการณ์การสังเกต

เป็นการสังเกตเมื่อนักเรียนต้องแสดงพฤติกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินส่วนตัวของผู้อื่น เช่น หนังสือ ปากกา ลูกฟุตบอล สมุด หรืออุปกรณ์การเรียนอื่นๆ ของเพื่อน เป็นต้น
2. ทรัพย์สินของส่วนรวม เช่น หนังสือในห้องสมุด ป้ายความรู้หรือสิ่งของประดับในห้องเรียน เป็นต้น

5.2 ด้านสามัคคีธรรม

ค. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ

พฤติกรรมบ่งชี้

1. หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน
2. ช่วยกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน
3. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าช่วยกัน
4. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่
5. ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน

6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงาน
7. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน
8. ช่วยกันเลือกวิธีการทำงาน
9. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
10. ไม่ชอบทำงานกลุ่ม

สถานการณ์การสังเกต

เป็นการสังเกตพฤติกรรมขณะร่วมกิจกรรมกลุ่มที่ครูผู้สอนมอบหมายให้ ซึ่งครูผู้สังเกตต้องประสานงานกับครูผู้สอนเพื่อให้ทราบว่าจะมีกิจกรรมกลุ่มในชั่วโมงนั้น หรืออาจเป็นกิจกรรมกลุ่มในชั่วโมงที่ครูผู้สังเกตเป็นผู้สอนเองก็ได้ เช่น

1. การเขียนรายงานกลุ่ม
2. การทำอาหารในวิชางานบ้าน
3. การทำงานกลุ่มในวิชาประดิษฐ์

ง. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน

พฤติกรรมบ่งชี้

1. ช่วยกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
2. ช่วยกันศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน
3. ช่วยกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน
4. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
5. ช่วยกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน
6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่
7. ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่
8. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน
9. ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงงาน
10. ช่วยประเมินผลงานของกลุ่ม
11. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอีก

สถานการณ์การสังเกต

เป็นการสังเกตพฤติกรรมขณะร่วมกิจกรรมกลุ่มที่ครูผู้สอนมอบหมายให้ ซึ่งครูผู้สังเกตต้องประสานงานกับครูผู้สอนเพื่อให้ทราบว่าจะมีการประเมินและให้ปรับปรุงผลงานของกลุ่มในชั่วโมงนั้น หรืออาจเป็นกิจกรรมกลุ่มในชั่วโมงที่ครูผู้สังเกตเป็นผู้สอนเองก็ได้ เช่น

1. การให้ไปค้นหนังสือเพื่อมาเขียนรายงานเพิ่มเติม
2. การแก้ไขผลงานในวิชาประดิษฐ์ หรือวิชางานบ้าน

5.3 ด้านปัญญาธรรม

จ. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล

พฤติกรรมบ่งชี้

1. แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก
2. แก้ปัญหาโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก
3. แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่นักเรียนมีอยู่
4. นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข
5. ปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร
6. ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา
7. ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา

สถานการณ์การสังเกต

เป็นการสังเกตพฤติกรรมขณะร่วมกิจกรรมกลุ่มที่ครูผู้สอนมอบหมายให้ ซึ่งครูผู้สังเกตต้องประสานงานกับครูผู้สอนเพื่อให้ทราบว่าในชั่วโมงนั้นจะมีจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ นักเรียนแก้ปัญหา หรืออาจเป็นการแก้ปัญหาในชั่วโมงที่ครูผู้สังเกตเป็นผู้สอนเองก็ได้ เช่น

1. การตอบคำถาม
2. ให้อภิปราย หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เรียน
3. การมอบหมายงานแล้วกำหนดว่าต้องใช้ขั้นตอนการแก้ปัญหาทำงานนั้น

ฉ. ยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง

พฤติกรรมบ่งชี้

1. ใช้ความรู้ที่ศึกษามาแก้ปัญหา
2. ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือของกลุ่ม
3. หาสาเหตุของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกลุ่ม
4. หาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด
5. ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือของกลุ่ม
6. การประเมินตัวเองหรือกลุ่ม

สถานการณ์การสังเกต

เป็นการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ และแก้ไขข้อบกพร่องในชั่วโมงที่ครูผู้สังเกตเป็นผู้สอนเอง หรือครูคนอื่นเป็นผู้สอนก็ได้ เช่น เมื่อครูเห็นนักเรียนแต่งตัวผิดระเบียบ ทำการบ้านผิด ทำงานไม่ทันเวลาที่กำหนดให้ เป็นต้น ก็เรียกนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนที่ทำผิดนั้นมาชี้แจงข้อบกพร่องแล้วให้ไปปรับปรุงแก้ไข

ภาคผนวก ช.

ตาราง

ตาราง 27 จำนวนและร้อยละของนักเรียน ผู้บริหาร (บ.) ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ (ศ.น.) ที่ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย

ตาราง 28 ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q_3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q_1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) จากการทำเคลฟายรอบที่ 1

ตาราง 29 ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q_3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q_1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) จากการทำเคลฟายรอบที่ 2

ตาราง 27 จำนวนและร้อยละของนักเรียน ผู้บริหาร (บ.) ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ (ศ.น.) ที่ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศ.น.	รวม	ร้อยละ
ด้านคารวธรรม						
ก. เข้าแถวรับสิ่งของหรือบริการตามลำดับก่อนหลัง						
1. โรงเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่						
1.1 การเดินแถวกลับบ้าน						
มี	21	27	8	2	58	73.42
ไม่มี	6	11	4	0	21	26.58
1.2 เข้าแถวซื้ออาหารกลางวัน						
มี	25	27	10	2	64	81.01
ไม่มี	2	11	2	0	15	18.99
1.3 เข้าแถวรับสมุดจากครู						
มี	27	36	11	2	76	96.21
ไม่มี	0	2	1	0	3	3.80
1.4 เข้าแถวซื้อของในร้านสหกรณ์โรงเรียน						
มี	19	28	9	2	58	73.42
ไม่มี	8	10	3	0	21	26.58
1.5 เข้าแถวรอตรวจฟันหรือฉีดยา เมื่อคุณหมอมาที่โรงเรียน						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
2. นักเรียนเข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลังหรือไม่						
เข้าแถว	15	28	10	1	54	68.35
ไม่เข้าแถว	12	10	2	1	25	31.65
3. ถ้านักเรียนไม่เข้าแถวตามลำดับก่อนหลัง จะมีวิธีรับสิ่งของหรือบริการอย่างไร						
3.1 ฝากให้เพื่อนไปรับแทน	14	9	2	1	26	32.91
3.2 แทรกแถวกับนักเรียนที่เล็กกว่า	25	7	3	0	35	44.30
3.3 รอให้แถวหมดก่อนแล้วจึงไปรับของ	19	18	4	1	52	65.82
3.4 เดินไปรับเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว	10	8	2	0	20	25.32

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศน.	รวม	ร้อยละ
3.5 รอให้ครูบอก	6	4	3	1	14	17.72
ข. เคารพผู้ฟังและผู้พูด						
4. โรงเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่						
4.1 การเล่าเรื่องหน้าชั้น						
มี	19	35	10	2	66	83.54
ไม่มี	8	3	2	0	13	16.46
4.2 การเล่าข่าว เหตุการณ์ หรือวันสำคัญ						
มี	18	35	11	2	66	83.54
ไม่มี	9	3	1	0	13	16.46
4.3 การให้นักเรียนตอบคำถามครู						
มี	20	36	11	2	69	87.34
ไม่มี	7	2	1	0	10	12.66
4.4 พูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่เรียน						
มี	16	30	10	2	58	73.42
ไม่มี	11	8	2	0	21	26.58
5. ถ้านักเรียนไม่เคารพคนฟัง จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง						
5.1 พูดไม่มีหางเสียง	12	11	5	1	29	36.71
5.2 พูดคำหยาบ	22	3	3	1	29	36.71
5.3 พูดล้อเลียนบุพการีของเพื่อน	19	4	3	2	28	35.44
5.4 พูดล้อเลียนปมด้อยของเพื่อน	7	10	4	1	22	27.85
5.5 พูดโกหก	11	2	2	1	16	20.25
5.6 พูดเยาะเย้ยหรือถากถางผู้อื่น	9	3	2	1	15	18.99
5.7 พูดจาข่มขู่หรือด่าผู้อื่น	17	5	2	1	25	31.65
5.8 พูดภาษาถิ่นเมื่อตอบคำถามครู	0	3	0	0	3	3.80
5.9 พูดตามหนังสือ	0	3	0	0	3	3.80
5.10 ไม่ยอมพูด หรือแสดงความเห็นใดๆ	0	3	0	0	3	3.80
6. ถ้านักเรียนไม่เคารพคนพูด จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง						
6.1 เดินหนีขณะที่ผู้พูดยังพูดไม่จบ	7	3	0	0	10	12.66
6.2 พูดสอดแทรกผู้อื่น	21	13	5	2	41	51.90

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศน.	รวม	ร้อยละ
6.3 แสดงท่าทางล้อเลียนผู้พูด	11	2	2	2	17	21.52
6.4 ทำอย่างอื่นไปด้วยขณะฟังผู้พูด	15	15	7	2	39	49.37
6.5 หันหน้าไปคุยกับคนอื่น ๆ	26	20	8	2	56	70.89
6.6 พูดนอกเรื่องที่กำลังคุยกันอยู่	10	6	6	1	23	29.11
6.7 หัวเราะเมื่อเพื่อนพูดผิด	5	1	1	1	8	10.13
ค. พูดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล						
7. โรงเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่						
7.1 การได้วาทีของนักเรียน						
มี	15	18	5	1	39	49.37
ไม่มี	12	20	7	1	40	50.63
7.2 ประชุมกลุ่มย่อยตามความสนใจของนักเรียน						
มี	10	21	8	0	39	49.37
ไม่มี	17	17	4	2	40	50.63
7.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสดูแสดงความคิดเห็นทั้งในลักษณะคัดค้าน สนับสนุนและอภิปราย						
มี	14	29	9	2	54	68.35
ไม่มี	13	9	3	0	25	31.65
8. ถ้านักเรียนพูดแสดงความคิดเห็นโดยไม่ใช้เหตุผลประกอบในกิจกรรมข้างต้นจะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง						
8.1 พูดแสดงความเห็นให้เกิดความสนุกสนาน	13	13	7	2	35	44.30
8.2 พูดคัดค้านเพราะเพื่อนส่วนมากคัดค้านด้วย	17	9	3	1	30	37.97
8.3 พูดสนับสนุนเพราะส่วนใหญ่สนับสนุนด้วย	19	16	4	1	40	50.63
8.4 ไม่ออกความเห็น ต้องดูเสียงส่วนมากก่อน	11	13	7	1	32	40.51
8.5 สนับสนุนฝ่ายที่จะให้ประโยชน์กับตนเอง	10	4	5	0	19	24.05
8.6 ไม่กล้าพูด	7	3	0	0	10	12.66
ง. ปฏิบัติตามข้อตกลง						
9. ห้องเรียนในโรงเรียนมีข้อตกลงร่วมกันต่อไปนี้หรือไม่						
9.1 การแบ่งเวรทำความสะอาด						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศน.	รวม	ร้อยละ
9.2 การขออนุญาตเข้าหรือออกห้องเรียนขณะครูสอน						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
9.3 การรักษาสีของในห้องเรียน						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
10. โรงเรียนมีกฎ ระเบียบต่อไปนีหรือไม่						
10.1 การมาโรงเรียนให้ทันเวลา						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
10.2 การแต่งกายให้ถูกต้อง						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
10.3 การช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
11. หมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่มีกฎ ระเบียบต่อไปนีหรือไม่						
11.1 ทุกบ้านต้องทำความสะอาดถนนหน้าบ้าน						
มี	25	30	10	2	67	84.81
ไม่มี	2	8	2	0	12	15.19
11.2 ทุกคนต้องรักษาความสามัคคีในหมู่บ้าน						
มี	22	35	10	2	69	87.34
ไม่มี	5	3	2	0	10	12.66
11.3 ห้ามขโมยสิ่งของของคนอื่น						
มี	20	34	10	2	66	83.54
ไม่มี	7	4	2	0	13	16.46
12. ถ้านักเรียนไม่ทำตามข้อตกลงของห้องเรียน โรงเรียนหรือหมู่บ้าน จะมีการแสดงออกอย่างไรบ้าง						
12.1 แอบทำผิดระเบียบเมื่อคิดว่าไม่มีใครเห็น	23	21	8	2	54	68.35
12.2 เมื่อจะทำผิดกฎต้องชวนคนอื่นไปด้วย	11	11	4	1	27	34.17

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ชน.	รวม	ร้อยละ
12.3 ไม่ทำผิดกฎเอง แต่ให้คนอื่นทำผิดแทน	2	2	4	1	9	11.39
12.4 ทำตามใจตนเองมากกว่ายอมฟังระเบียบ	17	10	7	2	36	45.57
12.5 กระทำผิดเพราะไม่รู้ระเบียบ	21	10	6	1	38	48.10
12.6 ไม่มีพฤติกรรมข้างต้น	0	7	1	1	9	11.39
จ. ไม่ละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น						
13. โรงเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่						
13.1 จัดที่นั่งเรียนส่วนตัวสำหรับนักเรียนแต่ละคน						
มี	25	31	10	1	67	84.81
ไม่มี	2	7	2	1	12	15.19
13.2 ห้องน้ำสำหรับเฉพาะนักเรียนหญิง ชาย และสำหรับครู						
มี	27	32	8	2	69	87.34
ไม่มี	0	6	4	0	10	12.66
13.3 จัดที่นั่งรับประทานอาหารส่วนตัวสำหรับนักเรียนอนุบาล						
มี	14	14	5	1	34	43.04
ไม่มี	13	24	7	1	45	56.96
13.4 จัดที่นั่งส่วนตัวสำหรับครูแต่ละคน						
มี	23	27	11	2	63	79.75
ไม่มี	4	11	1	0	16	20.25
14. นักเรียนเคยละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัวของนักเรียนอื่น						
ในลักษณะใดบ้าง						
14.1 เข้าไปสถานที่ส่วนตัวผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต	21	12	7	1	41	51.90
14.2 ไปขออนุญาตคนเดียว แต่เข้าไปหลายคน	16	15	5	0	36	45.57
14.3 เข้าไปทำอย่างอื่นเกินที่ขออนุญาตเอาไว้	11	8	5	2	26	32.91
14.4 ยึดเอาเป็นสถานที่ของตัวเอง	10	3	2	1	16	20.25
ฉ. ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม						
15. นักเรียนทุกคนมีสมบัติส่วนตัวที่จะนำมาโรงเรียน เช่น						
กระเป๋าสตางค์ ดินสอ ปากกา หนังสือเรียน ไซ้หรือไม้						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.0

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศน.	รวม	ร้อยละ
16. โรงเรียนมีสถานที่สำหรับนักเรียนทุกคนสามารถเข้าไปใช้ได้ เช่น สนามเด็กเล่น ห้องสมุด สนามฟุตบอล หรือไม่						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
17. ชุมชนของนักเรียนมีสมบัติที่เป็นของทุกคน เช่น ถนน วัด บ่อน้ำบาดาล หรือไม่						
มี	27	38	12	2	79	100
ไม่มี	0	0	0	0	0	0.00
18. นักเรียนเคยละเมิดต่อสมบัติของนักเรียนอื่น โรงเรียน หรือของส่วนรวม ในลักษณะใดบ้าง						
18.1 หยิบของของคนอื่นโดยไม่ขออนุญาต	24	11	6	1	42	53.16
18.2 หยิบของส่วนรวมมาเป็นของตน	11	11	5	0	27	34.18
18.3 ใช้ของส่วนรวมทำประโยชน์ให้ตนเอง	15	12	4	0	31	39.24
18.4 ทำลายทรัพย์สินส่วนรวม	13	20	7	1	51	64.56
18.5 ทำลายทรัพย์สินของคนอื่น	13	10	6	1	30	37.97
ด้านสามัคคีธรรม						
ก. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ						
1. โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่						
1.1 แบ่งกลุ่มให้นักเรียนทำงานประดิษฐ์ร่วมกัน						
มี	25	35	12	2	74	93.67
ไม่มี	2	3	0	0	5	6.33
1.2 ให้นักเรียนทำอาหารเป็นกลุ่ม						
มี	27	36	12	2	77	97.47
ไม่มี	0	2	0	0	2	2.53
1.3 แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มแล้วให้เขียนรายงานในวิชาที่เรียน						
มี	19	32	8	2	61	77.22
ไม่มี	8	6	4	0	18	22.73
1.4 แบ่งกลุ่มนักเรียนสำหรับแข่งขันเกม						
มี	26	36	12	2	76	96.20
ไม่มี	1	2	0	0	3	3.80

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศน.	รวม	ร้อยละ
2. นักเรียนช่วยกันทำงานกลุ่มจนเสร็จหรือไม่						
ช่วยกัน	9	29	8	1	47	59.49
ไม่ช่วยกัน	18	9	4	1	32	40.51
3. ถ้านักเรียนไม่ช่วยกันทำงานกลุ่มจนเสร็จ มีข้อใดบ้างที่นักเรียนและเพื่อนไม่ได้ทำร่วมกัน						
3.1 ร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน	11	9	4	1	25	31.64
3.2 หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน	20	11	4	0	35	44.30
3.3 ร่วมกันเลือกวิธีการทำงาน	9	6	4	1	20	25.32
3.4 ร่วมกันวางแผนการทำงาน	13	10	3	1	27	34.18
3.5 กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าร่วมกัน	17	7	3	0	27	34.18
3.6 ร่วมกันแบ่งและมอบหมายงาน	9	6	4	2	21	26.58
3.7 ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	15	6	4	1	26	32.91
3.8 ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน	7	7	4	0	18	22.78
3.9 แนะนำและให้ความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน	9	7	4	1	21	26.58
3.10 ไม่ชอบทำงานกลุ่ม	1	3	0	0	4	5.06
ข. ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขผลงานของกลุ่ม						
4. ในการทำงานกลุ่ม นักเรียนเคยทำงานไม่ตรงกับเป้าหมาย หรือมีงานที่ต้องแก้ไขปรับปรุงหรือไม่						
เคย	18	34	11	2	65	82.28
ไม่เคย	9	4	1	0	14	17.72
5. นักเรียนร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่มหรือไม่						
ร่วม	12	30	9	1	52	65.82
ไม่ร่วม	15	8	3	1	27	34.18
6. ถ้านักเรียนไม่ร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม จะไม่ร่วมในข้อใดบ้าง						
6.1 ร่วมประเมินผลงานของกลุ่ม	9	6	5	1	21	26.58
6.2 ร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น	17	11	4	0	32	40.51
6.3 ช่วยกันหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน	19	6	5	1	31	39.24
6.4 ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ปรับปรุงงาน	11	8	4	0	23	29.11
6.5 ร่วมกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน	13	7	4	1	25	31.65

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	คณ.	รวม	ร้อยละ
6.6 ร่วมกันวางแผนในการปรับปรุงงาน	13	9	3	2	27	34.18
6.7 กำหนดวิธีแก้ปัญหที่อาจเกิดขึ้นร่วมกัน	17	6	3	1	27	34.18
6.8 ร่วมกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่	9	6	4	2	21	26.58
6.9 ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่	15	7	4	0	26	32.91
6.10 ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน	7	6	4	1	18	22.78
6.11 ให้คำแนะนำและความสะดวกกับผู้ร่วมงาน	9	6	4	2	21	26.58

ค. ด้านปัญญาธรรม**ก. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องตัดสินใจหรือชั่งถามตอบได้****1. โรงเรียนของนักเรียนมีกิจกรรมมีกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่****1.1 การให้นักเรียนได้พูดจาตอบโต้กัน**

มี

21 34 10 2 67 84.81

ไม่มี

6 4 2 0 12 15.19

1.2 การฝึกให้นักเรียนได้ตัดสินใจ

มี

22 35 11 2 70 88.61

ไม่มี

5 3 1 0 9 11.39

2. ในการร่วมกิจกรรมข้างต้นนักเรียนควรปรับปรุงข้อใดบ้าง**2.1 คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่จะอธิบาย**

15 24 7 2 48 60.76

2.2 พิจารณาหลายๆ เหตุผล

13 20 9 1 43 54.43

2.3 เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของแต่ละเหตุผล

12 22 8 2 44 55.70

2.4 เลือกเหตุผลที่เหมาะสมที่สุด

9 22 9 1 41 51.90

2.5 คิดวิธีอธิบายเหตุผลที่เลือกให้คนอื่นเข้าใจ

17 15 6 2 40 50.63

ข. ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กล้า**และพยายามปรับปรุงแก้ไข****3. นักเรียนเคยถูกตำหนิในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่****3.1 มาโรงเรียนสาย**

เคย

18 23 9 1 53 67.09

ไม่เคย

9 13 3 1 26 32.91

3.2 แต่งกายไม่ถูกระเบียบ

เคย

21 32 10 2 65 82.28

ไม่เคย

6 6 2 0 14 17.72

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	ศน.	รวม	ร้อยละ
3.3 ทำการบ้านผิด						
เคย	16	24	9	2	51	64.56
ไม่เคย	11	14	3	0	28	35.44
3.4 ทำงานไม่ตรงกับที่ได้รับมอบหมาย						
เคย	18	28	8	1	55	69.62
ไม่เคย	9	10	4	1	24	30.38
3.5 ไม่ช่วยเหลือกลุ่มในการทำงานที่ครูสั่ง						
เคย	20	31	8	2	61	77.22
ไม่เคย	7	7	4	0	18	22.78
3.6 พุดโดยไม่มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือ						
เคย	19	28	8	2	57	72.15
ไม่เคย	8	10	4	0	22	27.85
4. ถ้านักเรียนถูกตำหนิในข้อบกพร่องแล้วไม่ยอมรับฟัง และพยายามปรับปรุงแก้ไข ควรปรับปรุงในข้อใดบ้าง						
4.1 ประเมินการทำงานของตัวเองหรือกลุ่ม	11	12	6	1	30	37.97
4.2 ยอมรับคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือกลุ่ม	19	20	6	1	36	45.57
4.3 ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือกลุ่ม	17	28	11	2	58	73.42
4.4 ศึกษาสาเหตุข้อบกพร่องของตัวเองหรือกลุ่ม	10	30	7	1	48	60.76
4.5 ศึกษาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด	16	16	6	0	38	48.10
4.6 นำความความรู้ที่ศึกษามาใช้แก้ปัญหา	16	23	6	1	46	58.23
ค. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล						
5. นักเรียนหรือเพื่อนของนักเรียนเคยมีปัญหาต่อไปนี้หรือไม่						
5.1 ไม่เข้าใจเรื่องที่เรียน						
เคย	23	33	9	2	67	84.01
ไม่เคย	4	5	3	0	12	15.19
5.2 ไม่เข้าใจงานที่ครูมอบหมาย						
เคย	20	32	9	2	63	79.75
ไม่เคย	7	6	3	0	16	20.25

ตาราง 27 (ต่อ)

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตย	นักเรียน	ครู	บ.	คณ.	รวม	ร้อยละ
5.3 ทำงานร่วมกับเพื่อนไม่ได้						
เคย	17	20	7	2	46	59.23
ไม่เคย	10	18	5	0	33	41.77
5.4 แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ได้						
เคย	11	9	7	0	27	34.18
ไม่เคย	26	29	5	2	52	65.82
5.5 มาโรงเรียนไม่ทัน						
เคย	14	12	3	0	29	36.71
ไม่เคย	13	26	9	2	50	63.29
5.6 พุดเพื่ออธิบายความคิดของตนเองตามที่ต้องการไม่ได้						
เคย	17	24	7	1	49	62.03
ไม่เคย	10	14	5	1	30	37.97
6. นักเรียนไม่แก้ปัญหาดังกล่าวยังต้นด้วยการใช้ เหตุผลจะมีวิธีแก้ปัญหายังไรบ้าง						
6.1 ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา	11	10	3	1	25	31.65
6.2 ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา	9	5	4	2	20	25.32
6.3 แก้ปัญหาโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก	13	16	7	1	47	59.49
6.4 แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก	20	23	9	2	54	68.35
6.5 แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้มีอยู่	11	22	7	2	41	51.91
6.6 ปลดปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร	12	16	5	0	33	41.77
6.7 นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข	15	16	4	2	37	46.84

ตาราง 28 ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q_3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q_1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) จากการทำเดลฟายรอบที่ 1

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mdn	Q_3	Q_1	I.R.
1. พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรม				
ก. ปฏิบัติตามข้อตกลง				
1. ทำผิดข้อตกลงเพราะคิดว่าไม่มีใครเห็น	2.60	3.25	1.95	1.30
2. ทำผิดเพราะไม่รู้ว่าเป็นข้อตกลง	3.00	3.46	2.54	0.93
3. ทำตามใจตัวเองมากกว่าที่จะยอมทำตามข้อตกลงใดๆ	3.20	4.69	2.55	2.14
4. เมื่อจะทำผิดข้อตกลงต้องชวนคนอื่นไปด้วย	3.13	3.94	2.31	1.63
5. ไม่ทำผิดข้อตกลงเอง แต่ให้คนอื่นทำผิดแทน	2.63	3.44	2.04	1.40
ข. ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม				
1. ขีดเครื่องหมายหรือวาดภาพบนทรัพย์สินของส่วนรวม	3.00	4.38	2.06	2.31
2. หยิบสิ่งของของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ขออนุญาต	2.29	3.38	1.82	1.56
3. เอาของส่วนรวมมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง	2.29	3.38	1.82	1.56
4. ขีดเขียนเครื่องหมายหรือวาดภาพบนทรัพย์สินของคนอื่น	3.00	3.46	2.54	0.92
5. หยิบเอาของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง	2.11	2.47	1.75	2.62
ค. ไม่ละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น				
1. เข้าไปสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต	2.00	2.75	1.31	1.44
2. ไปขอใช้สถานที่ส่วนตัวผู้อื่นคนเดียวแต่ไปใช้หลายคน	2.42	3.42	1.88	1.54
3. เข้าไปทำอย่างอื่นเกินที่ขออนุญาตเอาไว้	2.29	3.08	1.82	1.26
4. ยึดเอาเป็นสถานที่ส่วนตัวของตนเอง	2.08	3.25	1.54	1.71
ง. เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง				
1. รอให้แถวหมดก่อนแล้วจึงเข้าไปรับสิ่งของ	2.20	2.94	1.55	1.39
2. แทรกแถวกับเพื่อน หรือนักเรียนที่เล็กกว่า	2.40	3.42	1.75	1.67
3. ฝากให้เพื่อนไปรับแทน	2.14	2.75	1.68	1.07
4. เดินไปรับสิ่งของเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว	2.20	4.69	1.55	3.14
5. รอให้ครูบอกให้เข้าแถวก่อนแล้วจึงปฏิบัติตาม	2.75	3.94	1.81	2.13
จ. พุดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล				
1. พุดสนับสนุนเพราะเพื่อนส่วนใหญ่สนับสนุนด้วย	2.63	3.44	1.81	1.63
2. พุดแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน	2.75	3.29	1.92	1.37

ตาราง 28 (ต่อ)

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mnd	Q ₃	Q ₁	I.R.
3. ไม่ออกความเห็น ต้องดูเสียงส่วนมากก่อน	3.86	4.32	3.13	1.19
4. พุดคัดค้านเพราะเพื่อนส่วนมากคัดค้านด้วย	2.92	3.46	2.25	1.21
5. สนับสนุนฝ่ายที่จะให้ประโยชน์กับตัวเอง	2.75	4.38	2.04	2.34
6. ไม่กล้าพุดแสดงความคิดเห็น สนับสนุน หรือคัดค้าน	3.75	4.85	2.58	2.27

ฉ. เคารพผู้ฟังและผู้พูด**ฉ.1 เคารพคนฟัง**

1. พุดคำหยาบ	2.29	3.38	1.82	1.56
2. พุดไม่มีทางเสี่ยงกับผู้ใหญ่	2.40	4.25	1.75	2.50
3. พุดล้อเลียนบุพการีของผู้อื่น	2.08	3.25	1.54	1.71
4. พุดจามขมุหรือคำผู้อื่น	2.63	3.44	1.81	1.63
5. พุดล้อเลียนปมด้อยของผู้อื่น	2.29	3.38	1.82	1.56
6. พุดโกหก	2.14	3.25	1.68	1.57
7. พุดเยาะเย้ยหรือถากถางผู้อื่น	2.29	3.38	1.82	1.56
8. พุดภาษาถิ่น เมื่อตอบคำถามครู	3.58	4.13	2.25	1.88
9. พุดตามหนังสือโดยไม่ใช้ความคิดของตนเอง	2.91	3.46	2.25	1.21
10. ไม่ยอมพุด หรือแสดงความคิดเห็นใดๆ กับคนฟัง	3.25	4.19	1.92	2.27

ฉ.2 เคารพคนพูด

1. หันหน้าไปคุยกับคนอื่น ๆ	3.58	4.13	2.58	1.55
2. พุดสอดแทรกผู้อื่น	3.06	3.47	2.66	0.81
3. ทำอย่างอื่นไปด้วยขณะฟังคนอื่นพูด	3.40	4.19	2.75	1.44
4. พุดนอกเรื่องที่กำลังคุยกันอยู่	2.88	4.25	2.15	2.10
5. แสดงท่าล้อเลียนผู้พูด	2.08	3.25	1.54	1.71
6. เดินหนีขณะที่ผู้พูดยังพูดไม่จบ	2.25	3.38	1.71	1.67
7. หัวเราะเมื่อเพื่อนพุดผิด	3.80	4.45	2.63	1.82

2. พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม**ก. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ**

1. หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน	2.00	2.46	1.54	0.92
2. ช่วยกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน	2.71	3.18	1.92	1.26

ตาราง 28 (ต่อ)

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mnd	Q ₃	Q ₁	I.R.
3. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าช่วยกัน	2.75	3.85	1.81	2.04
4. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่	2.20	3.08	1.55	1.53
5. ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน	2.85	3.32	1.75	1.57
6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงาน	2.63	3.44	1.58	1.86
7. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน	2.92	3.46	2.13	1.33
8. ช่วยกันเลือกวิธีการทำงาน	2.63	3.44	1.58	1.86
9. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน	2.38	3.19	1.25	1.94
10. ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม	2.42	3.19	1.88	1.31
ข. ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานกลุ่ม				
1. ช่วยกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น	2.63	3.44	1.81	1.63
2. ช่วยกันศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน	3.00	3.69	2.13	1.56
3. ช่วยกันวางแผน กำหนดขั้นตอนการปรับปรุงงาน	3.00	3.85	1.92	1.93
4. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน	2.67	3.69	1.58	2.11
5. ช่วยกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน	2.88	3.69	1.92	1.77
6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่	2.75	3.29	1.92	1.37
7. ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่	2.40	3.05	1.75	1.30
8. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน	2.67	3.69	1.81	1.88
9. ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงงาน	2.11	2.47	1.75	0.72
10. ช่วยประเมินผลงานของกลุ่ม	3.33	3.96	2.25	1.71
11. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอีกร่วมกัน	2.80	3.45	2.06	1.39
3. พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านปัญญารธรรม				
ก. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้				
1. คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่ร่วมกิจกรรม	3.25	3.85	2.71	1.14
2. เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของแต่ละเหตุผล	2.71	3.18	1.92	1.26
3. พิจารณาหลายๆ เหตุผลในแต่ละกิจกรรม	2.86	3.32	2.13	1.19
4. เลือกเหตุผลที่เหมาะสมที่สุด	3.00	3.69	1.92	1.77
5. คิดหาวิธีอธิบายเหตุผลที่เลือกนั้นให้คนอื่นเข้าใจได้	2.40	3.42	1.75	1.67

ตาราง 28 (ต่อ)

พฤติกรรมประชานิยม	Mnd	Q ₃	Q ₁	I.R.
ข. ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่มและพยายามปรับปรุงแก้ไข				
1. ใช้ความรู้ที่ศึกษามาแก้ปัญหา	2.87	3.32	2.25	1.07
2. ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือของกลุ่ม	2.99	2.88	1.78	1.10
3. หาสาเหตุของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกลุ่ม	3.33	3.96	2.25	1.71
4. หาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด	3.00	3.46	2.54	0.92
5. ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือของกลุ่ม	2.47	3.42	1.88	1.54
6. การประเมินตัวเองหรือกลุ่ม	2.81	3.22	2.25	0.97
ค. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล				
1. แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก	3.25	4.42	1.92	2.50
2. แก้ปัญหาโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก	2.92	3.46	2.25	1.21
3. แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่นักเรียนมีอยู่	2.29	3.38	1.82	1.56
4. นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข	3.00	3.75	2.13	1.62
5. ปลดปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร	3.86	4.32	3.13	1.19
6. ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา	2.42	3.88	1.88	2.00
7. ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา	2.75	4.38	1.95	2.43

ตาราง 29 ค่ามัธยฐาน (Mdn) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 3 (Q_3) ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ที่ 1 (Q_1) และขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) จากการทำเดลฟายรอบที่ 2

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mdn	Q_3	Q_1	I.R.
1. พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรม				
ก. ปฏิบัติตามข้อตกลง				
1. ทำผิดข้อตกลงเพราะคิดว่าไม่มีใครเห็น	3.08	3.46	2.54	0.92
2. ทำผิดเพราะไม่รู้ว่าเป็นข้อตกลง	3.08	3.47	2.66	0.81
3. ทำตามใจตัวเองมากกว่าที่จะยอมทำตามข้อตกลงใดๆ	3.46	4.13	2.81	1.32
4. เมื่อจะทำผิดข้อตกลงต้องชวนคนอื่นไปด้วย	3.23	3.88	2.54	1.34
5. ไม่ทำผิดข้อตกลงเอง แต่ให้คนอื่นทำผิดแทน	3.08	3.46	2.31	1.15
ข. ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม				
1. ขีดเครื่องหมายหรือวาดภาพบนทรัพย์สินของส่วนรวม	3.73	4.25	2.31	1.94
2. หยิบสิ่งของคนอื่นมาเป็นของตนโดยไม่ขออนุญาต	2.85	3.44	1.95	1.49
3. เอาของส่วนรวมมาทำประโยชน์ให้กับตนเอง	2.93	3.45	2.15	1.30
4. ขีดเขียนเครื่องหมายหรือวาดภาพบนทรัพย์สินของคนอื่น	3.08	3.46	2.54	0.92
5. หยิบเอาของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง	2.62	3.25	1.78	1.47
ค. ไม่ละเมิดต่อสถานที่ส่วนตัวของบุคคลอื่น				
1. เข้าไปสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต	2.15	2.85	1.55	1.30
2. ไปขอใช้สถานที่ส่วนตัวผู้อื่นคนเดียวแต่ไปใช้หลายคน	2.62	3.19	1.96	1.23
3. เข้าไปทำอย่างอื่นเกินที่ขออนุญาตเอาไว้	2.54	3.08	1.91	1.17
4. ยึดเอาเป็นสถานที่ส่วนตัวของตนเอง	2.69	3.38	1.91	1.47
ง. เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริการตามลำดับก่อนหลัง				
1. รอให้แถวหมดก่อนแล้วจึงเข้าไปรับสิ่งของ	2.46	3.38	1.71	1.67
2. แทรกแถวกับเพื่อน หรือนักเรียนที่เล็กกว่า	2.69	3.75	1.75	2.00
3. ผากให้เพื่อนไปรับแทน	2.23	2.47	1.66	0.81
4. เดินไปรับสิ่งของเลยโดยไม่ต้องเข้าแถว	2.92	4.38	1.75	2.63
5. รอให้ครูบอกให้เข้าแถวก่อนแล้วจึงปฏิบัติตาม	2.69	3.25	1.95	1.30
จ. พุดแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล				
1. พุดสนับสนุนเพราะเพื่อนส่วนใหญ่สนับสนุนด้วย	2.46	3.08	1.53	1.55
2. พุดแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน	2.46	3.08	1.53	1.55

ตาราง 29 (ต่อ)

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mnd	Q ₃	Q ₁	I.R.
3. ไม่ออกความเห็น ต้องดูเสียงส่วนมากก่อน	3.61	4.42	2.88	1.54
4. พุดคัดค้านเพราะเพื่อนส่วนมากคัดค้านด้วย	3.15	3.75	2.54	1.21
5. สนับสนุนฝ่ายที่จะให้ประโยชน์กับตัวเอง	3.31	4.38	2.15	2.23
6. ไม่กล้าพุดแสดงความคิดเห็น สนับสนุน หรือคัดค้าน	3.23	4.19	2.25	1.94
ฉ. เคารพผู้ฟังและผู้พุด				
ฉ.1 เคารพคนฟัง				
1. พุดคำหยาบ	2.85	3.44	2.04	1.40
2. พุดไม่มีทางเสียงกับผู้ใหญ่	2.77	3.38	1.91	1.47
3. พุดล้อเลียนบุพการีของผู้อื่น	2.85	3.88	1.91	1.97
4. พุดจาบข่มหรือด่าผู้อื่น	3.08	3.88	2.15	1.73
5. พุดล้อเลียนปมด้อยของผู้อื่น	2.69	3.25	1.86	1.39
6. พุดโกหก	2.77	3.38	1.91	1.47
7. พุดเยาะเย้ยหรือถากถางผู้อื่น	2.85	3.42	1.96	1.46
8. พุดภาษาถิ่น เมื่อตอบคำถามครู	3.15	4.05	2.15	1.90
9. พุดตามหนังสือโดยไม่ใช้ความคิดของตนเอง	2.77	3.25	2.04	1.21
10. ไม่ยอมพุด หรือแสดงความเห็นใดๆ กับคนฟัง	3.08	3.75	2.31	1.44
ฉ.2 เคารพคนพุด				
1. หันหน้าไปคุยกับคนอื่น ๆ	3.38	4.13	2.58	1.55
2. พุดสอดแทรกผู้อื่น	3.23	3.69	2.78	0.91
3. ทำอย่างอื่นไปด้วยขณะฟังคนอื่นพุด	3.38	4.08	2.71	1.37
4. พุดนอกเรื่องที่กำลังคุยกันอยู่	3.31	3.88	2.68	1.20
5. แสดงท่าล้อเลียนผู้พุด	2.78	3.25	1.86	1.39
6. เดินหนีขณะที่ผู้พุดยังพุดไม่จบ	2.85	3.38	1.91	1.47
7. หัวเราะเมื่อเพื่อนพุดผิด	3.54	4.19	2.88	1.31
2. พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม				
ก. ร่วมกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้จนเสร็จ				
1. หาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานช่วยกัน	2.23	2.85	1.71	1.14
2. ช่วยกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการทำงาน	2.46	3.13	2.13	1.00

ตาราง 29 (ต่อ)

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mnd	Q ₃	Q ₁	I.R.
3. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าช่วยกัน	2.38	3.05	1.75	1.30
4. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่	2.38	3.04	1.81	1.23
5. ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน	2.62	3.22	2.13	1.09
6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงาน	2.54	3.25	1.81	1.44
7. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน	2.69	3.45	1.92	1.53
8. ช่วยกันเลือกวิธีการทำงาน	2.69	3.29	2.06	1.23
9. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน	2.23	2.75	1.68	1.07
10. ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม	2.62	3.08	1.91	1.17

ข. ร่วมรับผิดชอบในผลงานของกลุ่มและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานกลุ่ม

1. ช่วยกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น	2.92	3.75	2.06	1.69
2. ช่วยกันศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาปรับปรุงงาน	3.08	3.75	2.54	1.21
3. ช่วยกันวางแผน กำหนดขั้นตอนการปรับปรุงงาน	3.15	3.94	2.55	1.39
4. ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน	2.62	3.19	1.88	1.31
5. ช่วยกันเลือกวิธีในการปรับปรุงงาน	3.00	3.75	2.25	1.50
6. ช่วยกันแบ่งและมอบหมายงานใหม่	2.53	3.05	1.88	1.17
7. ช่วยกันทำงานตามที่ได้รับมอบหมายใหม่	2.62	3.13	1.95	1.18
8. ให้คำแนะนำและความสะดวกกับเพื่อนร่วมงาน	2.85	3.45	2.06	1.39
9. ช่วยกันรวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงงาน	2.46	2.94	1.82	1.12
10. ช่วยประเมินผลงานของกลุ่ม	3.23	3.88	2.68	1.20
11. กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นอีกร่วมกัน	2.85	3.75	1.95	1.80

3. พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านปัญญาวุฒิธรรม

ก. อธิบายเหตุผลได้เมื่อต้องการตัดสินใจหรือซักถามตอบได้

1. คิดหาเหตุผลทุกครั้งที่ร่วมกิจกรรม	3.08	3.47	2.66	0.81
2. เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของแต่ละเหตุผล	2.38	2.94	1.82	1.12
3. พิจารณาหลายๆ เหตุผลในแต่ละกิจกรรม	2.62	3.18	2.06	1.12
4. เลือกเหตุผลที่เหมาะสมที่สุด	2.54	3.05	1.88	1.17
5. คิดหาวิธีอธิบายเหตุผลที่เลือกนั้นให้คนอื่นเข้าใจได้	2.54	3.08	1.82	1.26

ตาราง 29 (ต่อ)

พฤติกรรมประชาธิปไตย	Mnd	Q ₃	Q ₁	I.R.
ข. ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง กลุ่มและพยายามปรับปรุงแก้ไข				
1. ใช้ความรู้ที่ศึกษามาแก้ปัญหา	2.62	3.18	2.06	1.12
2. ยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองหรือของกลุ่ม	2.38	2.94	1.82	1.12
3. หาสาเหตุของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกลุ่ม	3.08	3.94	2.25	1.69
4. หาความรู้ที่จะมาแก้ข้อผิดพลาด	2.92	3.69	2.25	1.44
5. ยอมรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเองหรือของกลุ่ม	2.62	3.46	1.88	1.58
6. การประเมินตัวเองหรือกลุ่ม	2.77	3.29	2.06	1.23
ค. แก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล				
1. แก้ปัญหาตามความเห็นของคนส่วนมาก	3.15	4.38	2.06	2.32
2. แก้ปัญหาโดยยึดความดีของตนเองเป็นหลัก	2.85	3.29	2.15	1.14
3. แก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่นักเรียนมีอยู่	2.62	3.08	1.91	1.17
4. นำปัญหาไปให้ผู้อื่นแก้ไข	3.15	3.46	2.31	1.15
5. ปลดปล่อยปัญหาให้ผ่านไปโดยไม่ต้องทำอะไร	3.77	4.69	2.95	1.74
6. ใช้กำลังกายในการแก้ปัญหา	3.08	3.45	2.15	1.30
7. ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา	3.15	3.46	2.31	1.15

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายพรชัย หนูแก้ว

เกิดวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2503

สถานที่เกิด อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 235 หมู่ 11 ถนนเรืองวิทย์ ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน
จังหวัดขอนแก่น 40170

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน อาจารย์ 2 ระดับ 5

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนบ้านห้วยเชือก หมู่ 4 ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน
จังหวัดขอนแก่น 40170

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2522	ม.ศ. 5	(โปรแกรมวิทย์-คณิตฯ) จากโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน
พ.ศ. 2524	ป.กศ. สูง	(วิชาเอกคณิตศาสตร์) จากวิทยาลัยครูมหาสารคาม
(ในสมัยนั้น ปัจจุบันเป็นสถาบันราชภัฏมหาสารคาม)
พ.ศ. 2527	กศ.บ.	(วิชาเอกคณิตศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม (ในสมัยนั้น ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัย
ศรีมหาสารคาม)
พ.ศ. 2532	กศ.ม.	(วิชาเอกการวัดผลทางการศึกษา) จากมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2541	กศ.ด.	(สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) จากมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย
ของนักเรียนประถมศึกษา

บทคัดย่อ
ของ
พรชัย หนูแก้ว

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขุฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2541

การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษาชั้นนี้ ยึดหลักการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ตรงในการร่วมกิจกรรมจนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยประจำตัวในที่สุด เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการโดยเฉพาะที่มีการจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ และเน้นให้การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เพื่อให้เรียนรู้การดำรงชีวิตและการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย การพัฒนาหลักสูตรทำตามรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา มี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนที่ประยุกต์มาจากการวิจัยแบบ EDR เริ่มจากการกำหนดกรอบของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์นักเรียน และสอบถามครูผู้สอน ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ แล้วทำเทคนิคเดลฟายอีก 2 รอบ จึงได้ผลสรุปว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักเรียนยังขาดอยู่และสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ได้แก่ ด้านการรวบรวม ประกอบด้วย การปฏิบัติตามข้อตกลง และการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและส่วนรวม ด้านสามัคคีธรรม ประกอบด้วย การร่วมกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย และการร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขงาน และด้านปัญญาธรรม ประกอบด้วย การแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผล และการยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่อง จากนั้นจึงนำพฤติกรรมที่นักเรียนขาดอยู่นี้มาเขียนเป็นแบบจำลองเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมประชาธิปไตยเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร เป็นการเขียนโครงร่างหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน หลักสูตรนี้เป็นแบบบูรณาการที่ใช้หัวเรื่องเป็นแกน ประกอบด้วย สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดและการประเมินผล เนื้อหาที่ใช้ในหลักสูตรมาจากกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ของหลักสูตรประถมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตย ส่วนการจัดกิจกรรมใช้วิธีสอนเพื่อเปลี่ยนเจตคติ ปรับพฤติกรรม และการแก้ปัญหา แล้วนำโครงร่างหลักสูตรนี้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง พบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรสอดคล้องและเหมาะสมกับนักเรียนและพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการศึกษา จากนั้นจึงนำข้อมูลจากการประเมินโครงร่างหลักสูตรมาปรับปรุงเพื่อให้โครงร่างหลักสูตรเหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร นำโครงร่างหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 2 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ตามห้องเรียนเดิมที่โรงเรียนจัดไว้แล้ว และรูปแบบการทดลองใช้แบบสุ่มเพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่ม

ทดลองและกลุ่มควบคุม ให้การทดลองเฉพาะกลุ่มทดลอง และมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลองทั้ง 2 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการหาประสิทธิภาพของหลักสูตร หลังจากที่น่าไปทดลองใช้แล้ว ซึ่งพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยของกลุ่มควบคุม และพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นยังพบว่าหลักสูตรนี้สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมในโรงเรียนได้โดยไม่มีผลกระทบกับหลักสูตรที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ แสดงว่าหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพจริง ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรมีการเพิ่มรูปภาพ ปรับรูปแบบของตัวอักษรและภาษาที่ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน

AN INTEGRATED CURRICULUM DEVELOPMENT FOR STRENGTHENING
DEMOCRATIC BEHAVIORS OF THE PRIMARY SCHOOL STUDENTS

AN ABSTRACT
BY
PORNCCHAI NOOKAEW

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Doctor of Education degree in Curriculum Research and development

May 1998

This integrated curriculum development for strengthening democratic behaviors of the primary school students held the principle of giving students the learning and direct experiences in attending the activities in order to learn and had their own democratic behaviors in the end. The curriculum was developed to inculcate democratic behaviors needed, emphasizing contents and instruction activities for each unit of learning through integration, and providing education that accord with the students needs for good living and members of a democratic society. The curriculum development in accord with research and development process divided into 4 steps.

Step one : Surveying the basic data. This step was to collect basic data applying the Ethnographic Delphi Futures Research procedures. Beginning from determining the frame of desirable democratic behaviors as the guideline for interviewing students and questionnaires teachers principals and supervisors' concepting the democratic behaviors of the student. Analysis the data collected, then using 2 rounds of delphi technique. The results found that the deficient democratic behaviors needed to be developed were respect aspect composed of implementing agreement and abstaining from taking personal and public properties, unity aspect composed of participate in group work appointed and share in responsibility and improve the works, and wisdom respect composed of using reasoning in problem solved and accept and correct their own defections. Then, constructed the theory model of the democratic behaviors from the deficient democratic behaviors data as the basic data for this study.

Step two : Drafting the curriculum. The drafting of the curriculum was written according to the basic data. The curriculum was the topic- centre integrated form, consisting with problem conditions and needs, principles, goals, curriculum objectives, contents, activities, learning medias and the measurement and evaluation. The contents were selected from the areas of learning experiences of the Primary School Curriculum concerning democratic behaviors. The activities management using the method of the attitude change, behavior modification and problem-solving. The curriculum draft was examined by experts to evaluate the appropriateness and relevancy and found that all parts were appropriated and relevant with students and

the democratic behaviors needed and then the results of the evaluation were improved.

Step three : Trying out the curriculum. The improved curriculum was experimented in 2 primary schools with 2 groups of students each using the ordinary classrooms. One classroom was the control group and another was the experiment one. The democratic behaviors of the students in each group had been collected before and after the experimenting of the developed curriculum.

Step four : Curriculum evaluation and revision. It was found that the democratic behaviors in the experiment groups were more than in the control ones and the democratic behaviors in experiment groups after the experiment were more than before ones, accorded with the criteria of the curriculum effectiveness. Furthermore, the curriculum could be implemented in school without jeopardizing the routine curriculum. Therefore, the curriculum developed by the researcher was effective. And about the curriculum revision were more pictures, alphabet types and language significantly were adapted to suit the students.